

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Louis Aragon

Paris Köylüsü

Çeviren: Ayberk Erkay

ROMAN

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

“Duymayan kalmasın, haberdar olsun
herkes bu mühim hadiseden:
Yeni bir maraz doğmuş bulunuyor,
bir baş dönmesi daha bahşedildi insan
evladına: *Sürrealizm*, çılgınlığın
ve karanlığın oğlu.”

İlk kez 1926 yılında yayımlanan Aragon’un başyapıtı
tam 91 yıl sonra nihayet Türkçede...

Gerçeküstücülüğün öncü metinlerinden sayılan
Paris Köylüsü yazıldığı zamandan bu yana “rüzgârda
kuruyan çamaşırlar, atların kişneyişi, kuşlara atılmış yem,
okunup bitmiş bir akşam gazetesi!” gibi olan hayatlarımızı
büyülemeye devam ediyor...

Yapı Kredi Yayınları’nın Ayberk Erkay’ın özenli çevirisiyle
edebiyat tutkunlarına takdim ve takdis ettiği *Paris Köylüsü*
için söylenecek tek söz var:

“Ne mutlu biz mürekkep hokkalarına.”

ISBN 978-975-08-3909-2

14 TL

9 789750 839092

PARİS KÖYLÜSÜ

Louis Aragon (3 Ekim 1897-24 Aralık 1982, Paris): Fransız şair, romancı ve gazeteci. André Breton, Tristan Tzara, Paul Éluard gibi isimlerle Dada ve Gerçeküstücülüğün en önemli figürlerinden biri oldu. 1922 yılında Bréton ve Soupault ile birlikte *Littérature* dergisini kurdu. 1926 yılında yayımladığı *Le paysan de Paris* anlatı-romanı Gerçeküstücü edebiyatın en önemli metinlerinden biri olarak kabul edilir. 1930'lu yıllardan itibaren Fransız Komünist Partisi ve Direniş cephesini destekleyen Aragon, buna paralel olarak toplumcu bir edebiyat anlayışını benimsedi ve Parti'nin yayın organı olan *L'Humanité* gazetesinde çalışmaya başladı. Bunu sırasıyla *Commune* (1933-1939), *Ce soir* (1937-1953), *Les Lettres françaises* (1953-1972) gibi gazete ve dergiler izledi. 28 Şubat 1939'da şiirlerine ölünceye dek ilham kaynağı olacak Elsa Triolet (1896-1970) ile evlendi. Aragon Fransız şiirini geniş kitlelere tanıtan ve şiirleri en fazla bestelenen şairlerin başında gelmiştir.

Başlıca yapıtları: *Anciet ou le Panorama* (1921, *Anciet ya da Panorama*, 1997, roman); *Le Paysan de Paris* (1926, roman); *Le Mouvement perpétuel* (1926, şiir); *Traité du style* (1928, deneme); *La Grande Gatté* (1929, şiir); *Les Cloches de Bale* (1934, Basel'in Çanları, 1986, roman); *Les Yeux d'Elsa* (1942, Elsa'nın Gözleri, 2014, şiir); *Aurélien* (1944, roman); *Les Communistes* (1949-1951, 6 cilt, roman); *Le Roman inachevé* (1956, şiir); *Le Fou d'Elsa* (1963, şiir); *Blanche ou l'oublié* (1967, roman); *Lettres à André Breton, 1918-1931* (2011, mektup).

Ayberk Erkay Fransız edebiyatı, çağdaş felsefe ve tiyatro kuramları eğitimi aldıktan sonra bu alanlarda uzmanlaştı, akademik ve yazınsal çalışmalarını bu alanlarda sürdürdü. Başta Fransızca olmak üzere, farklı Batı dillerinden çok sayıda edebi eseri Türkçeye çevirdi. Türkçeye kazandırdığı yüzden fazla tiyatro oyunu, çok sayıda düzyazı ve poetik metnin büyük bir kısmı farklı yayınevleri tarafından yayımlandı, oyun çevirilerinden birçoğu profesyonel ve amatör topluluklar tarafından sahneye taşındı. Rimbaud, Stendhal, Mallarmé, Apollinaire, Valéry, Jarry, Tzara, Artaud, Vian, Céline, Blanchot, Genet, Koltès gibi Batı edebiyatının farklı mecralarında eserler vermiş ve öncü rolü oynamış isimlerden yaptığı çevirilerin yanı sıra kıyıda kalmış metinler üzerine yaptığı araştırmalar, yazınsal çalışmalar, çeviriler ve hazırladığı edebi ve sanatsal metin koleksiyonlarıyla alana katkıda bulundu.

LOUIS ARAGON

Paris Köylüsü

Çeviren
Ayberk Erkay

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4799
Edebiyat - 1375

Paris Köylüsü / Louis Aragon
Özgün adı: Le Paysan de Paris
Çeviren: Ayberk Erkey

Editör: Korkut Erdur
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıoğlu

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

Çeviriye temel alınan baskı: Gallimard, Folio, 2011
1. baskı: İstanbul, Şubat 2017
ISBN 978-975-08-3909-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334
© Editions Gallimard, 1926

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeralı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Yolculuğa Başlamadan Evvel, *Paris Köylüsü'ne Dair...*

Aragon'un Köylüsü bundan bir asır önce, yeni bir çağın şafağında yürümeye başladı. Duvarları, damarları, kuytuları, faunası, ilişkileri ve ihtimalleri yeni yeni oluşmaya başlamış, körpe bir kâinat parçasında, bir yeryüzü mekânında, bir organ kalabalığında, *şehirde* yolculuğa çıktı. Bu genç yürek, yolculuğuna, düşe tutkun zihnini, görünürün ötesini düşleyen öncüllerini ve yeni olana aç bakışını ortak etti. Şehrin ufkunu, başkalaşan manzarasını, kollarında can bulan yeni insanın hezeyanlarını, hazlarını, arzularını keşfetmek için kâhinin gözleriyle baktı ve orada, bu dünya resminde, yeni bir mitoloji gördü.

Köylünün bakışı –her sabah şarabın sarhoşluğunda uyanan, umutsuzluğun pençesinde göğsünü parçalayan Maldoror'un kuvvetli elleri ya da Şairin yeniyi bulmak için Bilinmez'in dibine inmeye davet eden dizesi ya da bir kır tanrısının boş sayfaya savurduğu talihin zarları ya da omuzlarından ayak bileklerine dökülen giysisini hafifçe kaldırarak meçhule doğru yürüyen Gradiva'nın adımları ya da omzuna uzanan eli, sokağın köşesinde hercai bir seraba dönüşerek boшта bırakan Nadja'nın düşe karışıp gidişi ya da yıldızsız gecede, ölümsüzlükten bahseden kadının gözlerinde babasının gözlerini görünce *anlayan* Hebdomeros'un uykusu ya da kötülük çiçek açmaya başladığından beri *kardeş* bilinen okura bir avuç tozda gösterilen korku gibi– yeni bir estetiği, *moderni* inşa etti.

“Geceleri, yatağa uzandığımda, iki üç sayfadan fazla okuyamıyorum çünkü kalbim o kadar hızlı çarpmaya başlıyor ki kitabı bırakmak zorunda kalıyorum. Ne müthiş bir uyarı!” Walter Benjamin, 1935 yılında Theodor Adorno'ya yazdığı mektubunda böyle bahsediyordu Aragon'un sürrealist manifestosu *Paris Köylüsü'*nden. Dönüşümün sahiciliğine yönelik bir uyarıyla karşılaştığını, Soupault'nun deyişiyle bir işaret fişegi gördüğünü söylüyordu. Aragon'un Köylüsü, Paris'e ithal edilmiş bir yaşam planı uyarınca, bizzat insan tarafından inşa edilmiş olan yepyeni bir insan dünyası-

nın parçalarında, bulvarlarda, sokaklarda, kaldırımlarda, pasajlarda bir işaret fişegi gibi dolaştı, restoranların, kafelerin, dükkânların vitrinlerinde, kesintisiz bir akışa teslim olmuş fanilere görünmeyen sihirleri gördü, gördüklerini kayıt altına aldı, henüz çocukluğunu yaşayan bir zihin yumağının, bir kanaat kalabalığının, şehirle bütünleşmiş yeni bir türün hazlarının, arzularının ve sefilliklerinin izlerini parklarda, ormanlarda sürdürdü, aynı yolculukta hem bir zihin, hem bir şehir haritası çıkardı, modernin başkenti Paris'in ve modern zihninin dolambaçlarına daldı. *Paris Köylüsü*, bu yolculuğun kaydından doğan, zihnin ve düşün üretici gücü kadar kuvvetli, kemerli kapıları moderne açılan pasajların dünyası kadar zengin bir şiirsellikle somutlaştı. Tarihin insanlığı sürüklediği noktada, *Dada'nın küllerinden yeni bir maraz, bir baş dönmesi, çılgınlığın ve karanlığın oğlu sürrealizm doğmak üzereyken*, yeryüzünde düşün egemenliğine selam duran zamandan bağımsız zihinlerin kitaplığına bir cilt daha eklenmiş oldu. Kitabın 1966 yılındaki baskısına ilâştirilmek üzere –kesin olmamakla birlikte kuvvetle muhtemel– Aragon tarafından yazılmış notta, *Paris Köylüsü'nün, sürrealizmin çağında, kaynağına doğru yol aldığını ilan ediliyordu: Nerval'in Ekim Geceleri ve Apollinaire'in İki Kıyının Avaresi*.

Köylünün gece yürüyüşlerine eşlik eden André Breton'un *Nadja'sıyla* birlikte sürrealist edebiyatın iki öncü metninden biri olan ve Benjamin'in kendi ifadesiyle *Pasajlar*'ın oluşumunda derin izleri bulunan *Paris Köylüsü*, Breton'un *Sürrealist Manifesto*'yu yayımlamasından birkaç ay önce, 1924 yazında şekillenmeye başladı; Aragon o yaz *Opéra Pasajı*'nı, 1925 başında *Buttes-Chaumont'da Tabiat Duygusu*'nu ve aynı yılın sonlarına doğru *Köylünün Düşü*'nü kaleme aldı. Kuşkusuz içinde bulunduğu çağ ile aynı soluğu soluyan ve bu bakımdan, sözcüğün sahici anlamıyla –ve Agamben'in işaret ettiği üzere– *bakışını kendi zamanına diken, asrının ışıklarının kendisini körleştirmesine izin vermeden, en mahrem karanlığı yakalayabilen* çağdaş bir zihnin yazıya döktüğü bu metinler, kaçınılmaz olarak, yeni oluşan dünyanın hem biçimine, hem ruhuna tanıklık ettiler; köhne duvarların yıkıntıları üzerinde yükselen pasajların, bahçelerin, binaların biçimsel yeniliği ve bu yeni dünyanın insanının genç zihnindeki karmaşa, cüret, heyecan ve çalkantıyla karışan modernin hissiyatı, şairin satırlarında suret kazandı. Eserin yazımının üzerinden geçen yaklaşık kırk yılın ardından, Aragon, *Je n'ai*

jamais appris à écrire ou les incipit'de insanların inancını yitirdikten sonra birer romansa dönüşen geçmişin bütün mitolojilerini inceledikten sonra bu süreci tersine çevirmek düşüncesini geliştirdiğini söylüyordu: Kendini başlı başına bir mitoloji olarak sunacak bir roman meydana getirmek. Kuşkusuz Modernin mitolojisini. Köylünün eşliğinde, yeni şekillenen bir zihin türünün ve yeni tanrılarının eylemlerine sahne olan şehirde yürümeye, bu yaşayan çoğul organizmayı sabitleyip gözlemlemek yerine onun bir parçası olarak bir düş deneyine gönüllü olmaya ve okuru bu yürüyüşte yanına almaya bu düşünce kaynak oldu. Geçmişin ve şimdinin müşterek çıkarlarda bulunan zihinleri, Aragon'un gezgininin adımlarında, modern olanı, sözcüğün tam anlamıyla keşfe çıktılar. Karanlıkta kaldığı yılların ardından 1919'un başında Breton tarafından yeniden gün yüzüne çıkarılan Lautréamont'un devrimci, yıkıcı, tutkulu lirizmi Paris'in pasajlarında gezindi, bu şiddetli ve aç gözlü yazınsallık Aragon'la geleceğe taşınyordu: "Kabul görmüş roman biçimini temel alarak, kurgusal yazına hükmeden bütün kuralları yerle bir edecek, ne öyküleyen, ne karakter tahliline başvuran, eleştirmenlerin ellerini boş bırakacak yeni bir roman türü üretmenin peşindeydim." Şehir gezgininin bakışına açılan yeni, yazarın satırlarındaki yeniye ortak oldu ve buradan yeni bir zenginlik doğdu. Köylünün şehir yolculuğunda rastladığı afişler, ilanlar, tabelalar ve haritalar metnin asal parçalarına dönüştü. İmge, bu poetik manifestoda hükümranlığını ilan etti, öngörüldüğü üzere ölçüsüzce ve tutkuyla kullanıma sokuldu. Dada'nın yıkıcı şiiri, Kant'ın savlarıyla karşı karşıya geldi. Bir dükkân vitrininde gündüz düşlerine meyleden şairin fani sözcükleri, felsefi ikiliklere ve aklın Kartezyen hükümdarlığına isyan eden felsefecinin itirazlarıyla buluştu. Gözlemcinin titizlikle hesap ettiği mekân haritası, açıp kapanan bir akordeon körüğünün karşısında dalgalanan zihnin dolambaçlarında kayboldu. Aragon'un kendi ifadesiyle, "günün birinde, sanki yeni bir dil arıyorken, kendini ansızın yaparken bulduğu bu faaliyet, *Paris Köylüsü*'ne dönüştü" ve yeni bir zenginliğin doğumunu müjdeledi bu göçebe yazı. Seraplarla ve tuzaklarla dolu şehrin insana verdiği yeni mekân, yazarın zihninde yeni bir mekânın taslağına dönüştü, Apollinaire'de şekillenen harfler, Mallarmé'de biçim kazanan boşluklar gibi, *Paris Köylüsü* bizlere yepyeni, bakir bir mekân olarak sunuldu: Modern şairin zihin mekânı olarak. "*Paris Köylüsü*, o

zamanlar olduğum kişinin romanıdır; tasvir yalnızca mekânlara, öykü yalnızca zihnin evrimine tanınmış ayrıcalıklardır; dünyanın mitolojik tasarımıyla başlar, vaat edilmiş fakat tamama ulaşmayan bir materyalizme doğru ilerler.”

Breton, 1952’de A. Parinaud’nun Aragon ve *Paris Köylüsü* hakkındaki bir sorusuna, *onun olağanüstü yol arkadaşlığı halen gözle-
rimin önünde* diyordu. Okuru düşün topraklarına davet eden *Paris Köylüsü* için kusursuz bir sözcük seçimi: *olağanüstü*.

Ayberk Erkey

André Masson'a

Bir Modern Mitolojiye Önsöz

Fikirler, bugün itibariyle, eleştirel evrelerini geride bırakmış görünüyor. İnsana ait soyut kavramların, kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmak suretiyle izale edilmiş oldukları, insan aklının ışığının kâinatın her kuytu köşesini aydınlatmış olduğu ve dolayısıyla, ancak bir revizyona müsaade eden bu evrensel inceleme sürecinden hiçbir şeyin kaçamamış olduğu ekseriyetle kabul görüyor. Bu nedenledir ki dünya coğrafyasındaki tüm felsefecilerin, en uyduruk soruna dahi hücum etmeden önce, söz konusu hususla ilgili öncüllerinin söylediklerini sergileyip, ardından tüm bu savları inkâr etme yöntemine başvurmakta ısrarcı olduklarına şahit oluyoruz. Fikirleri, tam da bu sebepten ötürü, temel olarak aldıkları ve kaçınılmaz olarak iştirak ettikleri öncül bir hatanın ötesine geçemiyor. İnkârdan medet uman tuhaf bir yöntem bu: Dehadan ürküyor sanki, oysa söz konusu alanda yalnızca deha, saf keşif ve esin, kendi mevcudiyetini ileri sürmeye muktedir. Düşünceyi yetkinlik sahaları olarak belleyenler, görünüşe bakılırsa, diyalektik araçların yetersizliğine, kesinliğe ulaşmaktaki ehliyetsizliklerine dair, oldum olası, hercai bir farkındalığa sahip oldular. Bu farkındalık, onları, diyalektiğin kendisini değil, hatta konusunu, hakikati bile değil, yalnızca diyalektik araçların niteliklerini tartışma konusu yapmaya sevk etti. Hakikatin bizzat kendisiyle, bir mucize eseri ilişkiye geçtiklerinde bile, hakikati, kendinde bir mefhum olarak değil, bir amaç olarak gördüler. Kesinliğin nesnelliği, üzerine söylenecek sözün kolay bulunduğu bir zemindir. Fakat kesinliğin gerçekliği, işte bunu sorgulamak kimsenin aklından geçmedi.

Kesinliğin vasıfları, felsefecinin takip etmeyi seçtiği yönteme göre değişiklik gösterir, sığ kesinlikten, bazı kararsızların ideal kuşkuculuğuna varıncaya dek uzanan geniş bir yelpaze sunar. Lakin kapsamı ne kadar daraltılırsa daraltılsın, örneğin gerekirse varlığın farkındalığına kadar indirgensin, kesinlik, kendisini tetkik eden gözlere, hatadan ayırt edilmesini sağlayacak kendine özgü, tanımlanabilir niteliklerini sergilemekten geri durmaz. Kesinlik,

gerçekliktir. Meşhur Kartezyen kanıt kuramı, başarısını borçlu olduğu bu temel inanış üzerinde yükselir.

Bu yanılsamanın yarattığı yıkımın boyutlarını henüz bütünüyle keşfedebilmiş değiliz. Aklın seyri boyunca karşısına çıkan engellerden hiçbirisi, kuşkusuz, insanın en sıradan düşünme biçimlerinden birini göklere çıkaran şu ispatlama safasatası kadar zorluk çıkarmamıştır. Her türlü mantığın temelinde izine rastlanır. İnsan tarafından ileri sürülen savlara yönelik olarak ortaya konulan her kanıtın onay merciidir. İnsan onu temel alarak çıkarımlarda bulunur. Onu temel alarak neticelere varır. Böylece kendisine, her daim belirgin, değişken bir hakikat inşa eder ve bu hakikatin neden kendisini tatmin etmekten âciz olduğunu beyhude yere sorar durur kendine.

Oysa bakışlarının sırt çevirdiği topraklarda kapkara bir krallık uzanır, lakin cezbetmez gözlerini bu manzara. Işığı tasvir ederken ihtiyacı olmadığını sandığı bu gölge, meçhul nitelikleriyle, yanılının bizzat kendisidir ve o yanılıdır ki, kendini seyre açtığı bakışlara, kaçak hakikati gösterebilecek güce yegâne sahip olandır. Fakat hangi gözler âciz olabilir yanılının çehresiyle hakikatin çehresinin aynı hatlara sahip olduğunu görmekten? Yanılgı yoldaşlık eder kesinliğe. Kendisiyle kanıtlar kendi varlığını. Hakikate dair söylenen her şey, yanılgıya dair söylenebilir: Zira mümkün değildir daha fazla yanılmak. Kanıta dair bu hissiyat var olmasaydı, yanılgı var olamazdı. Bu hissiyat var olmasaydı, yanılgı bir an olsun aklından geçmezdi insanın.

• • •

Düşüncelerimde bu noktaya varmıştım ki, yaklaşan adımlarını haber veren hiçbir işaret olmaksızın, ilkbahar ansızın yeryüzüne sızdı.

Bir akşam vaktiydi, beşe doğru, bir cumartesi: Bir anda oldu olan, bambaşka, yepyeni bir ışıkla sarmalanır oldu her şey, hava buz kesiyor hâlâ, ne mümkün olanları ifade edebilmek. Yine de aşikâr olan, düşüncelerimin alışkın oldukları mecradan sapmış oldukları; çıldırmış vaziyette, hâkim bir meşguliyetin peşine takılmış, gidiyorlar. Kutunun kapağı az evvel açıldı. Öylesine bir kuvvetle duyumsuyorum ki özgürlüğümü, kendimin efendisi değilim şu andan öteye. Herhangi bir eyleme teşebbüs etmek beyhude. Bu cennet havası hüküm sürdüğü sürece, ilk adımdan sonrasına taşımayacağım hiçbir şeyi. Duyularımın ve talihin ellerinde oyuncak

bir lüdyonum. Rulet masasına oturmuş bir kumarbazım, paramı petrol hissesine yatır diyenlerin suratına gülerim. Bedenim ruletin çarkı ve ben kırmızıya oynuyorum. Her şey dikkatimi çelebilir fakat dikkatimin kendisini çelmek mümkün değil. Asaleti andıran bir hissiyat, bu vazgeçiş her şeye yeğlemeye teşvik ediyor beni ve kulaklarım tıkalı bana yönelttiğiniz suçlamalara. Erkeklerin tavırlarıyla meşgul olacağınıza, seyreyleyin gelip geçen kadınları. Muazzam ışık parçaları onlar, kürklerini henüz çıkarmamış parıldılar, ıslıl ıslıl, hareketli gizemler. Hayır, ölmek istemem sonuncusunun da kuytusuna sokulmadan, dokunmadan vücuduna elim, hissetmeden boyun eğdiğini, kuvvetimin karşısında direncinin kırıldığını, sonra gitsin! Geceler var, bu cazibeli harelenmelerin bilmem kaçına rastlayıp, elimi uzatsam yakalayabileceğim bir yere tedbirsizce bırakılmış bu yaşamların tekine dahi sahip olmaya teşebbüs etmeden evin yolunu tuttuğum. O geceler sorarım kendime soyunurken, bu aldırılmazlıkla ne işim var bu dünyada? Yaşamak mıdır böylesi, dışarı çıkmam gerekmez mi avımın peşine düşmeye, gölgelerin kuytularında başkalarına av olmaya? Duyular nihayet ilan ettiler hâkimiyetlerini yeryüzünde. Bu vakitten sonra aklın ne işi olur burada? Akıl, akıl, ey gece nöbetlerinin soyut hayaleti, seni çoktan kovmuştum rüyalarımından ve işte ulaştım kaynaşacağı noktaya rüyalarla aşikâr gerçeklerin: Burada benden başkasına yer yok. Beyhude yeredir ihbar edişin bana şehvetin hükümranlığını. Beyhude yeredir beni kollaman hataya karşı, kraliçemdir o benim. Buyursunlar, Hanımefendi, sermişim bedenimi önünüze, çıkın tah-tınıza. Güzel bir at gibi okşuyorum vecdimi. İnsanoğlunun sahte ikiliği, biraz olsun müsaade et düşleyeyim yalanını.

• • •

Düşünmeme biçim veren sayısız dolambaç, kâinattan edindiğim herhangi bir kavramı, öncelikle onu soyut bir imtihana tabi tutarak teyit etmeye mecbur bıraktı beni. Aşılandı benliğime bu analiz zihniyeti, bu zihniyet, bu ihtiyaç. Uykusundan uyanmaya çabalayan bir insan misali, bu zihinsel alışkanlıktan kendimi kurtarmaya çalışmak, basitlikle, doğallıkla, sırf gördüğüm ve dokunduğumun tecrübesiyle düşünmek, bana ıstıraplı bir çabaya mal oluyor. Halbuki akla borçlu olunan bilgi, duyuların bahsettiği bilgiyle mukayese edilebilir mi hiç? Şüphesiz, ilkin kılavuz belleyip, ikincisini hor

görecek kadar budala olan insanların oluşturduğu kalabalık, duyularla elde edilenler bütününün günden güne niçin gözden düştüğünü izah ediyor. En akil olanlarınızın, bana ışığın bir titreşimden ibaret olduğunu öğretecekleri, dalga boylarını hesap edip, kâğıda dökcekleri yahut muhakemelerinden can bulan meyveleri önüme koyacakları gün elbet gelecek fakat o gün dahi, o akil belledikleriniz, ışığın içinde asıl kıymet arz edenin ne olduğunu öğrenmemi, gözlerimin onun sayesinde bana neler öğrettiğini anlamamı, beni bir körden neyin ayırdığını, nelerin, aklın değil, mucizelerin ninesi olduğunu fark etmemi sağlamaktan âciz kalacaklar.

İnsanın budala akılcılığının ihtiva ettiği materyalizm sanıldığından yoğundur. Yanılgıya düşme korkusu, düşüncelerimin kaçışının her anında, her şeyin bana anımsattığı bu korku, bu denetleme iptilası, insanoğlunu, aklın hayal gücünü, duyuların hayal gücüne tercih etmeye sürükler. Oysa faaliyet halinde olan, daima, yalnızca hayal gücüdür. Gerçeklikten emin olmamı sağlayabilecek hiçbir şey mevcut değildir, gerçekliği bir yorumlama sayrısı üzerine inşa etmediğimden emin olmamı sağlayabilecek hiçbir şey mevcut değildir, ne mantığın kesinliği, ne bir duyunun kuvveti bunu temin edebilir. Fakat söz konusu duyular olduğunda, birçok farklı geleneksel öğretinin tecrübesinden geçmiş olan insanoğlu, bizzat kendinden şüphe etmeye meyillidir; aklın hizmetine girmiş hangi hileli aynalardır bu şüpheyi sebep, sorar olur kendine. Ve nihayetinde matematiğin avı olur çıkar. Maddeden kurtarmak isterken kendini, maddenin mülkiyetlerinin tutsağı olmuştur.

Duyularla aklın, bir sihrin müdahalesi haricinde, birbirlerinden ayrı surette algılanmalarının mümkün olmadığına ve mevcudiyetlerinin yalnızca işlevsel bir suret taşıdığına yönelik bir inanış her geçen an güçleniyor içimde. Keşiflerinin, sürprizlerinin ve tuhaflıklarının ötesinde, aklın en büyük başarısı, yaygın bir yanılgıyı doğrulamasından ileri gelir. En görkemli zaferi, ukalaların hor görmekten öteye gidemedikleri içgüdüsel ifadelere belirli bir anlam yükleyebilmiş olmasıdır. Işık ancak karanlığın varlığıyla anlam kazanabilir ve hakikat yanılgıyı şart koşar. Hayatımızı işgal eden, ona esrik tadını veren bu iç içe geçmiş tezatlardır. Var oluşumuz, siyah ile beyazın çarpıştığı bu alan dahilinde, bu çatışmanın mevcudiyetine bağlıdır. Siyah yahut beyaz, ne diye aldırış edeyim? Onların mekânı ölümün diyarıdır.

Parmaklarımın yanılgılarından, gözlerimin yanılgılarından sakınmak istemiyorum bundan böyle. Artık biliyorum ki aptalca tuzaklardan ibaret değiller; kendileri hariç hiçbir şeyin açığa vuramayacağı, meçhul sonlara çıkan alelaceyip patikalar onlar. Duyuların yanılgılarıyla can bulan aklın garip çiçekleri. Saçma inanışların, önsezilerin, takıntıların ve sayrılıkların muhteşem bahçeleri. O bahçelerde vücuda geliyor meçhul ve değişken tanrılar. Kurşuni yüzlerini, hayal gücünün kenevir tohumlarını keyifle seyredeceğim. Dumandan sütunlar, kumdan kalelerinizde ne kadar da güzelsiniz! Attığınız her adım yepyeni mitlere gebe. Orada, insanın yaşamış olduğu yerde, yaşamakta olduğu yerde, efsane doğuyor. Bu hor görülmüş dönüşümlerden başkasını tahayyül etmek istemiyorum bundan böyle. Varoluşun modern hissiyatı her geçen gün değişiyor. Zuhur ediyor bir mitoloji, çözülüyor bağları. Yalnızca, hayata dair hiçbir tecrübesi olmayanlara bahşedilmiş olan bir yaşam bilimi bu. Kendini dölleyen, kendi kökünü kazıyan, yaşayan bir bilim. Yirmi altı yaşıma vardım, çok mu geç bu mucizeden pay sahibi olmak için? Bayağılığın her suretinde sezdiğim bu harikanın hissiyatı meydan okuyabilir mi zamana? Görüyorum siliniyor, engebeleri her adımda azalan bir yolda yürümeyi yaşamak bellemiş, dünyanın usulüne her geçen gün daha büyük maharetle teslim olan, olağandışı olanın tadına ve sezgisine mütemadiyen sırtını dönmeye yemin etmiş her insanın içinde siliniyor, kayboluyor bu harika. İşte ben bunu asla öğrenemeyeceğim.

OPÉRA PASAJI

Opéra Pasajı

1924

Göklerdeki tanrılara tapmıyor artık insanoğlu. Süleyman'ın tapınağı, kırlangıç yuvalarına, soluk kertenkelelere mesken metaforlara gömüldü. İnançların ruhu, tozlara karışarak, kutsal mekânları terk eyledi. Fakat başka mekânlar var insanlar arasında çiçek açan, insanların gizemli hayatlarını kaygısızca sürdürdükleri başka mekânlar, derin bir dinin usulca doğumuna şahit olan mekânlar. Tanrısallığa mesken değil henüz buralar. Modern Efeslerin kuytu-larına çöken yeni bir tanrısallık bu, metali bürüyen asit misali bir bardağın dibinde; binlerce insanın farkına dahi varmadan yanından geçip gideceği, göz ucuyla, belki bir anlığına şahit olanların nazarında, ansızın, sıradanlığın son raddesinde, duysal bir kisveye bürünecek olan bu poetik tanrıyı burada vücuda getiren, kendisidir hayatın. Mekânların metafiziği, sensin çocukları beşiklerinde sallayan, sensin rüyalarına sınır çeken. Meçhulün ve ürpertinin kumsalları, zihnimizin öz maddesi kaplıyor o kıyıları. Geçmişe doğru attığım her adım, henüz hayranlıktan ibaret olduğum vakitler, izah edilmemiş bir tutarlılığın bilincine ve yüreğimdeki yankılarının farkına ilk defa vardığım bir dekorda beni ele geçiren olağandışının hissiyatına kapılmam demektir ilk günkü gibi.

Bütün bir hayal gücü faunası, denizler altındaki bütün bu ne-bati hayat, gölgeden örülmüş bir saç misali, insan eyleminin ışı- k almayan bölgelerini mesken tutmuş, sürdürüyor yaşamını. Orada beliriyor zihnin dev fenerleri, şekilleri, saflıktan yana fakir semboller andıran. Gizemin kapısı, insani bir zafiyet açıyor o kapıyı ve içerideyiz nihayet, karanlığın krallığında. Yanlış bir adım, sürçen bir hece kâfi ele vermeye insanın aklındaki düşüncüyü. Mekânların tekinsizliğinde, vazifesini yapmaktan âciz kilitler vurulmuş sonsuzluğun üzerine. Yaşayanların en muğlak eylemlerini ifa ettikleri bu yerde, an geliyor, cansız olan, onların en mahrem dürtülerinin yansımalarına bürünüyor: Ve işte gün geldi, şehirlerimiz, tahayyü-

lünü açığa bizzat kendisi vurmadiğı takdirde, seyyah hayalciye dur demeyen, ona ölümcül soruları sormayan meçhul sfenkslerle doldu taştı. Fakat akil adam, eğer ki sahipse onların gizini çözecek güce, eğer ki o olursa sorgulanan değil de sorgulayan, bu canavarların suretinde keşfedeceğı yine kendi uçurumları olacak. Alışılmadık olanın modern ışığı, dikkatini çecek yalnız odur bundan öteye.

Bu ışık, akla sığmaz biçimde, Paris'teki büyük bulvarların civarında çok sayıda bulunan ve sanki gün ışığından mahrum bu koridorlarda bir anlığına durup, soluklanmaya hiç kimsenin hakkı olmadığını vurgulamak istercesine, nedendir bilinmez, *pasaj* adı verilmiş kapalı galerilerde hüküm sürüyor. Gök yeşil ısıltı, okyanusların kuytusundan tırmanmış sanki, uçşan eteğin altında beliriveren bacağın ivedi parıltısı misali. İkinci İmparatorluk'a mensup bir vali tarafından başkente ithal edilmiş, Paris haritasını düzenli biçimde bölümlemeye hazır emsalsiz Amerikan dehası, çok yakında, ilkel hayatları çoktan sona ermiş olmasına rağmen birçok modern mitin kaynağı olarak görölmeyi hak eden insan akvaryumlarının felaketi olacak; zira havaya kalkan kazma onları tehdit eder oldu bugün, fani olana ibadet edilen tapınaklara dönüştüler, dünün anlaşılmaz olanı, yarının meçhul bileceğı lanetlenmiş arzuların ve mesleklerin hayaletimsi manzarasına dönüştüler.

"Haussmann Bulvarı'nın ucu Laffitte Sokağı'na dayandı" yazıyordu geçen gün *L'intransigeant*'da. Önüne geleni yutan bu dev canavar, birkaç adım sonra, onu Le Peletier Sokağı'ndan ayıran blokları midede indirip, çifte galerisiyle Opéra Pasajı boyunca uzanan çalılığı yaracak ve verevine Italiens Bulvarı'nda alacak soluğu. Louis XVI isimli kafenin civarında, Paris'in hudutsuz bedenine, doğuracağı neticeler ve yankılar şimdilik meçhul olan tuhaf bir öpücük kondurarak bu geniş yolla buluşacak. Kim bilir, belki de her gün Bastille'den Madelaine'e hülya ve rehavet taşıyan insan nehrinden büyük bir kol ayrılıp, bu yeni açılan kanaldan akacak ve bütün bir mahallenin, hatta bütün bir dünyanın düşünce akışı yepyeni bir güzergâha sahip olacak. Aylaklık ve fahişelik üsluplarında köklü bir değişime tanıklık edeceğimize hiç kuşku yok; bulvarlarla Saint-Lazare Mahallesi arasındaki irtibatı kuvvetlendirecek olan bu patika boyunca, iki uçta yer alan iki cazibe bölgesi arasında ömür boyu tereddütte kalacak ve yarının gizemlerinin başrollerini sahiplenecek olan, şimdiye kadar meçhul kalmış, bugünün yepyeni insan tiplerinin aylak aylak dolaştığını göreceğ olmamız kuvvetle muhtemel.

Bugünün yıkıntılarından yarının gizemleri doğacak. Şu bahsettiğim Opéra Pasajı'nda dolaşalım biraz, bir göz atalım içeriye. Bir kapısıyla güney tarafında Chauchat Sokağı'na, iki kapısıyla kuzey tarafında bulvarlara açılan çifte bir tüneldir bu pasaj. Bu iki galeriden batıda olanı, Baromètre Galerisi ve doğuda olanı, Thermomètre Galerisi, iki geçişle birbirlerine bağlanır; bu geçişlerden biri, pasajın kuzey bölümünde, bulvara yakın mesafede bulunan diğeriye, güneydeki iki kapının arasında ikamet eden kitapçının ve kafenin hemen arkasında yer alır. Pasaja, girişi, az evvel sözünü ettiğim kafenin ve Eugène Rey isimli kitapçının arasında kalan Thermomètre Galerisi'nin, geceleri pasajı, toplumun ahlakına aykırı niyetlere kapatan demir parmaklıklı kapısından girecek olursak, sağ tarafta kalan duvarın, zemin katta, boylu boyunca, bin bir çeşit vitrine, bir kafeye ve daha nicesine ev sahipliği yaptığını fark eder, üst katlarınsa, sanki aynı elden çıkmış bir bütünlüğe sahip olduğu intibaa kapılırız. Bu intibaa kapılan yanılmış da sayılmaz zira bu üst kat, boylu boyunca tek bir işletmenin mülküdür; yegâne varoluş sebebi, müşterilerine bir haz laboratuvarı olarak hizmet vermek olan, odaları bu amaca uygun atmosfere ve ışıklandırmaya sahip bir otel. Dikkatimi bu işletmenin varlığına ilk defa çeken şeyin, Chauchat Sokağı'nın sonuna tekabül eden duvara asılmış duran (girişi Baromètre Galerisi'nde bulunan) Monte-Carlo Otel'i'nin *Pasaj'daki mobilyalı daireyle hiçbir bağlantısının bulunmadığını* gururla beyan eden ilanı olduğunu hatırlıyorum. Birinci katta bulunan bu *daire* bir randevu evidir fakat hemen üst katında, devamlı sıcak ve soğuk suyu ve elektriği olan, hayli alçak tavanlı, viraneden halli- ce, leş odaları oldukça uygun fiyatlara haftalık yahut aylık olarak kiralanabilen sıradan bir otel bulunur. Hüküm süren özgürlük ve sıradan bir daireye kıyasla insanın dikizlendiğini daha az hissetmesi bakımından bir randevuevinde yaşamak oldukça hoş bir tecrübedir. Berlin'de, Charlottenburg'da, Joachimstalerstrasse'de, eşyalarımı içeride bırakıyor olmama rağmen, oda ücretini her gece odaya girmeden evvel ödediğim, burayı bir hayli andıran bir yerde kalmıştım. Keza Picabia, ara sıra Darcet Sokağı'nda bir randevuevinde kalır, kapıların önünde ayakkabı görmediği için oradan hoşlandığını söyler. Opéra Pasajı'nın ikinci katındaki mobilyalı dairede şu sıralar kalmakta olan iki kiracıyı, arkadaşlarım olmaları sebebiyle, bizzat tanıyorum: Geçen yıl Strasbourg'dan Paris'e gelirken, beraberinde,

şahsen son derece kıymet verdiğim emsalsiz karmaşa yaratma me-
ziyetlerini de getirmiş olan Marcel Noll ve şair Jacques Baron'un
kendisi de şair olan fakat kendisini tanımayanların, onu diğerin-
den, vakti zamanında aldığı üç beş boks dersinden ya da belki o
zamanlar, aralarından hiç değilse birinin, yani Fred Bretonnel'in
ringlerde başarıya ulaştığı bir grup boksörle takıldığından ötürü
Boksör Baron lakabını takmak suretiyle ayırdığı kardeşi Charles
Baron ki bu Charles Baron, bu berbat odayı, hakkında yalnızca
bir cümle, yani bazı günler, nedendir bilinmez, bıçaklanmış bir
güvercin gibi görüldüğünü söylemeyi kendimde hak gördüğüm
güzel bir kadın arkadaşıyla birlikte yaşamak için tutmuştu. Kimi
zaman aralık duran kapısından, içerideki acayip kabuklu deniz
hayvanlarının görüldüğü bu romantik sığınakta, eşyaların, geçici
misafirlerin elinden çıkmış olması pek mümkün görünmeyen yer-
leştirilme şekli, odaya, mevcut şüpheleri kuvvetlendirecek tekinsiz
bir intiba kazandırır. Soyunma odaları, yatak odaları desem daha
doğru olur aslında, tiyatro kulislerini hayli andıran uzun koridorlar
boyunca, pasajı karşılarına almak suretiyle, duvarın aynı tarafında
sıralanırlar. Çift çıkışlı bir merdiven vasıtasıyla, pasajın daha ya-
kın yahut daha uzak bir noktasına çıkmak mümkündür. Her şey
acil kaçışlara olanak sağlayacak, büyük bir sırrı vasat bir dekora
gömmüş buluşmaları, rastgele bakışlardan, solmuş gök mavisi du-
var kâğıtlarının ardında gizleyecek şekilde tasarlanmıştır. Birinci
katta, kimin fikridir bilinmez, uzakta kalan merdivenin yukarısına
bir kapı monte edilmiştir, bu sayede gerektiği takdirde bu çıkış
kapatılacaktır fakat bu sözümona kapı iki yan payanda arasına
idareten kondurulmuş olduğundan, geçmek isteyen, tırabzanın
üzerinden atlaması yeterlidir. Bu çarpık, titrek tehdit, görenler-
de baş döndürücü kuşkular doğurur. Sorgular insan bu kapının
anlamını; orada bulunuşu, rezil polis baskınlarını anımsatır, yine
aşkının peşine düşmüşlerdir sevdalı bir katilin, ele vermiştir onu
tensel zaafı, şafak vakti, gizlendiği şehvet labirentlerinde tutsak
bulmuştur kendini lanetlenmiş kahraman, ayakucunda doğrulur,
kararsız, yakındır baskın vakti, elini kalbine götürür deli gibi çar-
pan, kapalı kapıların ardından, başka hazzardan yükselen bilinçsiz
iniltiler gelir kulağına. Arada bir yanacağı tutar koridor ışıklarının
fakat alacakaranlıktır bu koridorların daimi rengi. Aralanan kapı-
dan bir bornoz çıkar dışarı yahut bir şarkı. Ve nihayet mutluluk,

sımsıkı parmaklar gevşer ve bir pardösü, basamakları iner birer birer, meçhul güne doğru, saygınlığın ülkesine doğru yol alır.

Burasının idaresi iki kadından sorulur; birisi, huysuz, romantizmadan mustarip, ihtiyar bir kadındır, anahtarlığın karşısındaki müracaat dairesinde, şöminenin dibinde, bütün gün suratını asar, oturur durur; gençliğini geride bırakmış olsa da cana yakınlığını koruyan, saçları şüphesiz alışkanlıktan ötürü boya görmemiş öbür kadınsa, bu işletmeyi asıl çekip çevirendir; yıkım ekibi kapiya dayandığı vakit, bilhassa onun ne yapacağını merak ediyorum. Çenesi düşüktür, hoşgörülü bir tabiata sahiptir, yaptığı işin getirisi, şüpheli ve muğlak olana karşı merak sahibi olmuştur zamanla. Kira geciktiği vakit kiracıların yakasına yapışmaz, yapışacak raddeye geldiyse, paraya sahiden ihtiyacı var demektir. Aykırılık, en düzgün kiracısından dahi içtenlikle beklediği bir vasıftır. Onlarla kurduğu bağ samimidir. Tabiatıyla o da, oda kiralayan diğer işletme sahipleri gibi polisle işbirliği içindedir fakat onlardan bahsedecek olduğunda, kaygısı sesine yansır, sebebi meçhul bir korku siner sesine konuşurken. Arkadaşım Noll'un, vakti zamanında, iftiraya kurban gidip tutuklandığını hatırlıyorum; gece gürültü yapmaktan, huzur kaçırın çığlıklar atmaktan almışlardı içeri, karakoldan ikametgâhını doğrulamak için aradıklarında öğrenmiştim tutuklandığını. Ev sahibesini eli ayağı titrer vaziyette buldum karşımda: "Ne gelmiş başına beyefendi? Kim neler uydurdu kim bilir. Çok fazla tutmasalar bari içeride. Geçen ay başka bir kiracının da başına iş gelmişti." Çok geçmeden, Noll'un uzaktan yaklaştığını görünce sahiden yüzü gülmüş, yüreği ferahlamıştı kadının.

Otelin ilk girişiyle bulvar arasında, otelin zemin katında, Rey kitapçısına ait, edebiyat dergilerinin, popüler romanların ve bilimsel yayınların sergilendiği vitrin yer alır. Burası, insanın, satın almak zorunda olmadan dergilere rahatça göz atabileceği Paris'teki dört ya da beş mekândan birisidir. Gençlerin çoğu zaman bu vitrinin önünde durakladığına, bazılarının açılmamış sayfaların arasından kitapları okumaya çabaladıklarına, bazılarının da kitap okuyor gibi yaparak, gönlümü çelmekte zorlanmayan bin bir farklı niyetle, pasajdan gelip geçenleri gözlediklerine şahit olmak her zaman mümkündür. Kasiyer bir kadın, gişe penceresi vasıtasıyla kitapçının iç kısmına bağlanan küçük camlı gişesinde yalnız başına oturur, oradan rafları kolaçan eder. Hırsızlık vakalarına, 1920 yılı içinde

yirmi bin frank değerinde kitap ve derginin çalındığı Saint-Germain Bulvarı'ndaki Crès'de olduğu kadar olmasa da, burada da bir hayli sık rastlanır.

Mobilyalı daireye çıkan merdivene açılan 2 numaralı binanın kapısından, merdivenin başından biraz geriye çekilmek suretiyle, pasajın kapıcısına ait camlı bölmeyi görmek mümkündür. Fakat asıl o camın ardında gizlenen, meçhulün ve serüvenin sınırlarındaki çifte pasif mevcudiyet! Kapıcılık yapan bu çift, yıllar ve yıllardır o delikte oturur, randevularına yetişmek için merdivenleri tırmanan etekleri ve pantolonları seyrederek. Yıllar gelip geçer, galerilerin uç tarafında yer alan bu tuhaf mekânın duvarlarına hapsolmuş bu iki ihtiyar oracıkta ömürlerini tüketirler, biri sigarasını içer, biri örgüsünü örerek, birini bitirir, diğerine başlar, kainatın kaderi sanki şişinin ucundaymış gibi yılmadan, usanmadan örerek de örerek. Kim bilir ne acayip çiçekler açmıştır bu çifte beyinde. Bitmek tükenmek bilmeyen saatler boyunca, karanlıkta, elektrik lambasının fahiş faturasından onları kurtaran karanlıkta, bu izdivaç cephesinin gerisinde, doğal, enfes oluşumlar şekilleniyor olmalı keyfe keder: Adamla kadın arasındaki alışkanlık öylesine kuvvetlidir ki, muhabbetleri günden güne azalmış, nihayetinde sessizliğe ulaşmış, pipoyla örgü şişinin mekanik hareketlerine, artık yalnızca şairlere tanınan bir imtiyaz, hayal gücünün muhteşem kargaşaları eşlik eder olmuştur. Camın gerisinden, gizemin ve fahişeliğin adımlarının kesiştiğini gördükçe, oturdukları yerde yılların ve yürek avareliğinin kemirdiği bu insanlar, zihinlerinin kuytularında nelerin peşine düşerler? Bir deste müstehcen iskambil kâğıdı, tasavvur etmekten keyif aldığı: Sinek kızı... fakat günün birinde asılı duran yazıya kulak verip kapıcıyla konuştum. Louis XVI kafesinin barına oturmuş, kasketini yana yatırmış, içkisini kafaya diyor, paydosun tadını çıkarıyordu:

BEN: Rahatsız ediyorum, kusuruma bakmayın, yanılıyorsam pasajın kapıcısı sizsiniz?

O: Yirmi küsur yıldan beri öyleyim efendim, nasıl yardımcı olabilirim?

BEN: Size bir kadeh...

O: Bir ufak *marc* alayım... Susatıyor adamı bizim meslek... Geleni gideni, tozu dumanı bitmez... Acayip tipler gelir, güzel kadınlar, az çirkinleri... bakmam hiçbirine elimden geldiğince, beni alakadar etmez, anlıyorsunuz değil mi? Kapıcıyız neticede. Hayır denir

mi ikinci kadehe? Çok naziksiniz efendim. Bazıları gelir derdini tasasını bana anlatır. Onlara nasihat veririm. Şu insan evladının başı azıcık sıkışmaya görsün...

BEN: Her türden insan geliyor tabii pasaja.

O birden ketumlaşır.

Vakti zamanında Paul Valéry'nin laf arasında bahsettiği ilginç bir derneğin halen faaliyette olup olmadığını biliyor mu öğrenmek istemiştım: Sizin adınıza, yerkürenin herhangi bir noktasından herhangi bir noktasına, imzanızı taşıyan bir mektubu ulaştırmayı taahhüt ediyormuş bir teşkilat, bu sayede Uzak Batı'da kaçamak peşindeyken, adımınızı dahi atmadan Uzak Doğu'da seyahattemiş gibi görünmeniz mümkün oluyormuş; lakin kapıcı ne görmüş ne duymuş böyle bir teşkilatı... gerçi kapıcı nihayetinde, nereden bilecek? Hem yirmi yıl olmuştur belki Paul Valéry uçkağıttan medet ummaya başlayalı.

Baston satılan bir dükkân, *Le Petit Grillon* isimli kafeyi, mobilyalı dairenin girişinden ayırır. Dükkânın sahibi, müphem bir müşteriler kitlesine, hem uçları hem sapları görenleri cezbedecek şekilde yerleştirilmiş, birbirinden farklı çok sayıda lüks baston sunan saygıdeğer bir tüccardır. Teçhizat sanatı bütünüyle icra edilmektedir burada: Aşağı taraftaki bastonlar yelpazeyi andırır şekilde, yukarıda kalanlarsa X biçimini alacak şekilde çaprazlamasına yerleştirilmiş, tuhaf bir açıyla misafir bakışlara doğru eğilmiş vaziyette, onlara demet demet topuzlarını takdim etmektedirler: Fildişi güller, mücevher gözlü köpek başları, Toledo'nun telkâri alacakaranlığı, savat işlemeli hazin yapraklar, kediler, kadınlar, çengel gagalar, kıvrılmış hintkamışı bastonlardan gergedan boynuzuna, akik taşının kumral cazibesine varıncaya kadar sayısız madde. Sizlere aktarmış gibi yaptığım sohbetten birkaç gün sonra, bütün bir akşamımı, her on beş dakikada bir, yaratıcı gücümü her yudumda biraz daha tüketen bir içki söylemek suretiyle, şüphe çeken yapayalnız halimi, benimle buluşmanın iyi bir fikir olmadığına kanaat getirerek anlamlı ve meşru kılan bir kadını bekleyerek *Le Petit Grillon*'da geçirdim, ta ki bu beklenti ve asabiyet harbi, tahammül sınırlarımın dışına taşıp da, oradan ayrılıp, çoktan karanlığa gömülmüş pasaja adımımı atıncaya kadar. Baston dükkânının vitrininden yayılıyormuş gibi gelen tekdüze bir makine gürültüsü dikkatimi çelince o yöne baktım ve

vitrinin, kaynağı belirsiz, denizlerin dibini andıran yeşilimsi bir ışığın içinde yüzdüğünü fark ettim. Küçükken Cotentin'de, Port-Bail dalgakıranında inceleme fırsatı bulduğum balıkların fosforunu anımsatıyordu bu ışık fakat itiraf etmeliydim ki, bastonların deniz canlılarının parlıtlı niteliklerine sahip olabileceklerini kabul etsek bile, bu doğaüstü aydınlığı ve bilhassa kemerin altını gizliden gizliye dolduran gürültüyü izah etmeye hiçbir fiziksel açıklama yeterli değildi. Tanımıştım bu gürültüyü: Şairleri ve film yıldızlarını ezelden beri hayretler içinde bırakan deniz kabuklularının sesiydi bu. Opéra Pasajı'nda, bütün bir deniz. Bastonlar suyosunları misali usul usul dalgalanıyorlardı. Camedkândaki kat kat rafların arasında bir vücudun yüzdüğünü fark ettiğimde bu büyünlüğün tesirinden kurtulabilmiş değildim. Orta boylu bir kadından biraz daha kısa boyluydu fakat bir cüce intibai uyandırmıyordu insanda. Ufak boyu daha ziyade aradaki mesafeden kaynaklanıyor, vitrinin ardındaki bu hayal, bir an olsun yerinde durmuyordu. Açık saçları dalgalanıyor, parmakları rastgele bastonları kavrıyordu. Kadim anlamında bir siren olduğunu sanmıştım bu karşımdaki görüntünün; çünkü belinden biraz aşağıda duran kemerinden yukarısı çıplak, altına çelikten, balık pulundan ya da belki gül yapraklarından bir etek giymiş büyüleyici bir hayalet görüyordum o camedkânın ardında, fakat dikkatimi atmosferin dalgalarına savuran süzölüşüne odaklanmayı başarinca, cılızlaşmış hatlarına ve perişan görüntüsüne rağmen kim olduğunu birden hatırladım. Renanya topraklarının alçakça işgalinin tekinsiz şartları ve fahişeliğın sarhoşluğunda, Saar Nehri'nin kıyısında tanımıştım Lisel'i, felaketin enkazından kaçan eşine dostuna katılmayı reddetmiş, Sofienstrasse geceleri boyunca, Ren av takımı kaptanı olan babasından öğrendiğı şarkıları söylüyordu. Ne işi vardı burada, bu bastonların arasında, hem hâlâ şarkı söylüyordu, dudak hareketlerinden anlamıştım, çünkü sesini bastırıyordu camedkâna çarpıp dönen dalgaların gürültüsü, boyunu aşılıyor, ötesinde ne ayın ne de falezlerin tehditkâr gölgesinin görüldüğü aynalı tavana kadar yükseliyordu: "Hayal!" diye bağırđım, hengâmemde daha doğrusunu bulamadım söyleyecek. Yüzünde korkuyla bana doğru döndü siren ve kollarını uzattı bana. O an yerle bir oldu bütün vitrin. Bastonlar, X şekillerinin üst yarıları, V'lerini vitrine doğru açacak şekilde doksan derece öne eğildiler ve aşağıdaki yelpazelerle birlikte, serabın önüne perde oldular.

Muharebe alanı, kalkan mızrakların ardında yitmiş gibiydi gözden. Işık, denizin gürültüsüyle birlikte, öldü.

Ayağını sürüyerek pasajın kapısını kilitlemeye doğru giden kapıcı, nezakete tenezzül etmeden, dışarı çıkmaya niyetim olup olmadığını sordu. Tokuşturduğumuz kadehlere dair yaptığım göndermelere kayıtsız kalınca çareyi bulvara çıkmakta buldum ve baston satan dükkânın önünden ısrarla birkaç defa geçmeme rağmen sokak lambalarının tereddütlü yansımalarının solgun ışığından başka bir şey göremedim vitrininde. Bu dükkânın aslında iki vitrine sahip olduğunu söylemem gerekiyor, gece boyunca zihnimi meşgul eden efsun, bulvara daha yakın olan vitrinde hâsıl oldu. Öbür vitrinde yine bastonlar, şemsiyeler, cüzdanlar, küçük mücevher kılıfları, kehribar kolyeler durur, tuhaf, düşünülmüş bir tertiple dizilmiş, danslar ederek yaklaşan ışığın heteroklit başlarını okşadığı pipolar, orta kısımda, bir suskunlar çemberi oluştururlar. Ertesi sabah, dükkânın önünden tekrar geçerken, her şeyin normal haline kavuştuğunu gördüm, ikinci vitrinde duran, siren görünümlü bir lületaşı pipo hariç; sanki kimseler farkında olmadan, panayırda atılan adi kurşunlara hedef olmuş ve kırılmıştı fakat muhteşem göğüslerin çifte eğrisi, hayali sapından tütmeye devam ediyordu: Silezya kumaşından bir şemsiyenin üzerine dökülmüş bir tutam beyaz toz, bir başın ve saçların mazide kalmış mevcudiyetine delalet ediyordu.

Bir sonraki dükkân, bende fazlasıyla hatırası bulunan bir kafedir, *Le Petit Grillon*. Yıllardan bu yana, haftada en az bir defa, akşam yemeğinden sonra, samimi olduklarını sandığım arkadaşlarımla buraya uğramışlığım vardır. Burada sohbet eder, bakara oynar, zar atardık. Günlük hadiselerin loşluğunda, kazanımların ve kayıpların fener ışığında, yakın dostlarının ufak bir kısmının kıymetini, çoğunun ucuzluğunu, iyiden iyiye anlamaya işte burada başladım.

Le Petit Grillon'un iki salonu vardır, daha büyük olan salonda bar tezgâhı bulunur, diğer salonsa, altı, yedi kişi oyun oynamak, içki içmek yahut sohbet etmek için gelecek olduğumuzda bize ayrılan kutu gibi bir odadan ibarettir. Kışın, bu küçük oda, ayakta durmaktan âciz küçük bir gaz radyatörüyle ısınır. Bu kafenin müşterileri, insanlığın geri kalanından onları ayıran hiçbir vasfa sahip olmayan, yıllardan beri ne zaman gelsem, aynı masada otururken bulduğum müdavimlerdir. Nedir onları buraya çeken? Belki bir tür

taşra ruhu. Gözümde öylesine sahici hayaletlerdir ki bunlar, çoğu zaman farkına bile varmam onların. Sesi soluğu çıkmayan, evcimen bir topluluk. Gerçi anlaşılan, vaziyet farklıymış zamanında. Bu kafenin sahibi aynı zamanda diğer galeride bulunan Certa'nın da sahibidir. O dikkati çelen babacan havası olmasa, onu bir süvari subayı sanmanız gayet muhtemeldir. *Le Petit Grillon*'un camına şu tabelayı astı bu adam:

Bu pasajdaki bütün esnafı batırmış olan bir yatırım şirketinin kâr sağlaması uğruna soyulmuş olduğum ve başka bir mekâna yerleşmem mümkün olmadığından, bar teçhizatım için alıcı arıyorum.

İmza

1914-1918 muharibi

Savaş gazisi

Paris Belediyesi adına Haussmann Bulvarı'ndaki çalışmaları üstlenen imtiyaz sahibi firma tarafından ödenecek tazminat miktarları açıklandığı tarihten beri bu civar sakinlerinin kapıldığı haklı öfkenin pasajda karşımıza çıkan ilk işareti budur. Bu öfkenin tezahürü şu an için meşru tartışmalar, yuhalamalar, işadamları ve gazetecilerle girilen münakaşalarla sınırlı kalsa da, kurbanların tahammülü daha fazla zorlandığı takdirde, barikatların kurulmasının ve silahların çekilmesinin an meselesi olduğu gerçek bir iç savaş durumu söz konusudur burada. Bu görünüşte sakin dükkânlarda biriken hınç, eğer işi ağırdan alan, istediğine gözünü kapayan, istediğini gören bir hukuk, belediye meclisi üyeleri, onları siper olarak kullanan Galeries Lafayette gibi büyük şirketler ve kuvvetle muhtemel, açılacak geçidin pasaja olan rağbeti artıracığına ve dolayısıyla inanılmaz bir kazanç artışı sağlayacağına inanan bazı mahalle esnafının oluşturduğu gizli bir ittifak tarafından desteklenen güçlü Haussmann Bulvarı Gayrimenkul İşletmesi lehine bir karar verecek olursa, gelecek yıl ticari bir Fort Chabrol vakası yaşanmasına sebep olabilir. Yarının istimlâk sahiplerinin seslerine sinmiş, şehir meclisi tarafından işletme hakkı verilen Bauer, Marchal ve

Ortakları Bankası'nın (Provence Sokağı, 59 numara) ismini telaffuz ederlerken açığa çıkan nefrete bizzat şahit olmanız gerek. Bu banka, esnafın kaygılı zihninde, dükkânlarını mideye indirmeye hazırlanan, kulaklarını duvara dayasalar, vurulan her kazmada, yaklaşan boğuk adımlarını duyabilecekleri canavarın beyni olarak tezahür ediyor. Efsanevi örümcek, bugünden biliyorlar 1925 Ocak'ında ağında yem olacaklarını. Vakit kazandıracak hadiselerden medet umuyorlar; La Grande Exposition boyunca artacak işlerinden elde edecekleri kazancı öne sürüyorlar. Ses edilmiyor bu ertelemeye umut bağlamalarına; ülke genelinde hemen hiç heyecan yaratmayan Exposition, burada, 1888 ve 1889'un insanları için Kurtarıcı Mesih gibi, yükselen yeni Güneş gibi parıldıyor. Bu mücadelenin izlerine pasajın hemen her köşesinde, insanların sohbetlerinde, vitrinlere asılmış ilanlarda rastlamak mümkün. *Le Petit Grillon*'un yan komşusu olan pul dükkânında, kapıya üst üste asılmış iki kâğıt, muhtasaran, kısa bir öyküyü fısıldar hüzünle:

HASTALIK NEDENİYLE KAPALI

ve hemen altında:

VEFAT NEDENİYLE KAPALI

öğrendiğime göre *Le Bien Public*'ten kesilmiş bir yazı yapıştırılmış:

HAUSSMANN BULVARI İNŞAAT ŞİRKETİ

Büyük firmaların –*Galeries Lafayette* gibi– kâra geçmesi adına zarara uğrayan birçok tüccar, yetkili adli makamlara başvurmak üzeredirler. Fakat Paris Belediyesi’nin, *Haussmann Bulvarı İnşaat Şirketi*’nin eskiden beri yürüttüğü kaçak anlaşmalar ve gizli pazarlıklardan haberdar olduğuna kuşku yoktur.

Kesinliği şüphe götürmeyecek bir diğer husus, ödenecek tazminat bedellerinin hakkaniyet ölçüsünde pay edilmesinin elzem olduğudur. Fakat Belediye Meclisi üyelerinin çoğunluğunun –herkesin malumu olduğu gibi– ortaya koyduğumuz üzere, zimmete para geçirme ve sırf bunun devamını sağlamak adına seçime gitmek gibi bir alışkanlıkları vardır.

Hal böyleyken, çok geçmeden, ilginç şeyler öğreneceğiz. Ve bu zarara uğramış tüccarların meşru öfkesi sayesinde, meclis üyelerinin ve bazı açgözlü ticaret adamlarının çevirdikleri dolapları gizleyen perdeyi kaldırmak mümkün olacaktır.

Keza, Baromètre Galerisi’nde, *Asilzade Monsenyör Orléans Dükü Hazretleri*’nin *Tedarikçisi* namını kibirle taşıyan ve bu suretle şiselerini yaldızlı leylaklarla etiketleyen şarap ve şampanya tüccarı, indirimli porto şarabı ve şampanya fiyatlarını gösteren iki tabelanın arasına şu pankartı yerleştirmiştir:

Soygundan başka bir anlam ifade etmeyen
İstimplâk neticesinde
(benim olduğu kadar tüm mahallenin kanaati)
başka bir mekâna yerleşme imkânım
bulunmadığından hisselerimi elden
çıkarmaktan başka çarem kalmamıştır

**1909'da buraya yerleşmiş
7 yıllık kira kontratı olan
alt kiracılar sayesinde
kiredan muaf
Tazminat: 6.000 frank
Masrafları, vergileri ve taşınma masrafını
bile karşılamıyor
YAŞASIN ADALET!!!**

**Çalışma izni olan
tüm alıcılara**

Başvuru buraya
Saat 15:00'dan
17:00'a kadar

Şirket, dört yıl önce 200.000 franka satın alınan ve senede bağlı 80.000 franklık ödemesi bulunan *Le Petit Grillon*'a, istimplâk bedeli ve kalan on bir yıllık kira kontratının satın alma bedeli olarak, toplamda 100.000 frank fiyat verdi; Certa için, bu mekân 400.000 frank değere sahip olmasına ve Princes Pasajı'nda buradan daha küçük bir dükkân için yeni sahibinin sırf hava parası olarak 310.000 frank ödemiş olmasına rağmen, 65.000 frank teklif etti. Arrigoni restoranına 390.000 frank, on üç yıllık kontratı bulunan Rey kitapçısına 275.000 frank, Flammarion kitapçısına 400.000 frank önerdi. Pasajdaki tüccarları asıl şaşkına çeviren bu keyfi değerler oldu zira kendilerine, Pousset tavernası hizasında son bulan ikinci istimplâk parseline dahil esnafa teklif edilen ve üçüncü parsel için belirlenen tutarsız tazminat skalasının ortalama olarak üç katına tekabül eden oranla aynı oran üzerinden ödeme yapılacağını düşünüyorlardı. Dahası, şirket, bu işten kazandığı geliri küstahça harcıyordu: Bu civarda kiminle konuşacak olsanız, isyana hazır bir öfkeyle, 1 Şubat 1924 günü gerçekleştirilen lüzumsuz törenin, namı diğer *Hausmann Bulvarı İlk Kazma Vurma Töreni*'nin, şirkete 60.000 franktan fazlasına mal olduğundan dem vuracaktır. Tüm bunların yanında, şirket, uzun zamandan beri ihtilaf konusu olan ticari mülk kanununun Meclis'te onaylanması ihtimalinden çe-

kindiği için istimlâkleri aceleyle getirmekle de suçlanıyor. Bu ciddi rahatsızlığın basında kendine rahatça yer bulduğunu söylemek zor. İstimlâk kurbanları, pul dükkânının vitrininde gördüğümüz *Le Bien Public*'te yayımlanmış haberin haricinde, yalnızca 23 Mart 1924 Pazar günü *La Liberté*'de, güçbela da olsa kendilerine yer bulabilmişlerdir:

ünün 27'sinde olarak başlayan yasal malzeme ha iyi bir genel nun üretim sa- ş ve bu nihayet aklın bu hadise sinda bulunan lma oranı olan rada. Özellikle en *Boléo*'ya ait e bazı işaretleri ciddi anlamda güçlü bir tepki r ve bu sayede ek Dabrowa'da tmlerin nihai bu sonuçla bir meye ve var ol- örüldüğü sürü-

erece arasında e % 6 ila % 6,5 eresinde karşı cut miktar ara- alındığında bir diğer hususlar

HAUSSMANN BULVARI HARABELERİ

Paris esnafı, yasa ihlalinin kurbanı oldu- ğunu ileri sürüyor.

— Genellikle sükûnetin hüküm sürdü- ğü Adalet Sarayı'nın koridorları, geçtiğimiz gün büyük bir arbedeye sahne oldu. Yaşanan arbedenin sebebi, Haussmann Bulvarı'nın son parselinde ikamet eden kiracılara yö- nelik gerçekleştirilecek olan istimlâk çalış- maları. “Eşkıyalar, hırsızlar, satılmışlar!” Çığırından çıkmış kalabalığın jüri üyelerine yönelik sarf ettiği nahoş sözlerden bazıları bunlar oldu. Durum karşısında şaşkınlığa uğrayan hâkim salona jandarmayı davet etti. Tartışmalar, olay gününden bu yana, yoğun güvenlik önlemleri altında devam ediyor.

Salonda yaşanan heyecanın Paris'in bu merkez mahallesinin sokaklarına taşınması uzun sürmedi. Tartışmanın taraflarından bir vatandaş, “jürinin acizliği, kazmaların yol açacağı yıkımdan fazlasına sebep oldu” şek- linde konuştu. Yaşanan olayların ciddi bir araştırınayı gerektiriyordu. Bunun üzerine tarafsız bir gözle olayları araştırdık. İstimlâk sahibi esnafın vahim bir yanlışın kurbanı durumunda olduğu açıkça görülüyor. Bu yanlış, düzeltilmediği takdirde, Paris şeh- rine değil, yalnızca inşaat şirketine kazanç sağlayacak...

ŞEKER FAB çok güçlü bi çareler arası belki insani bazı duruml bunu yapabil yahut bir ör olabilir.

Uzun yaşanan cidd olması ve bu hiç olumlu b siz sonuç ve bazı fikirleri almadan da geçim sağlay aranan ölçek basit düzenli hiç umulma ve kaldığı gö dir. Kalkına

Buna vermekte ola ve dahası bar kaldığı gibi ü müdavimleri üzüntüye bo

Protestocuların resmi yayın organı, ayda iki defa çıkan bir haber bültenidir, künyesinde şöyle yazar:

LA CHAUSSÉE D'ANTIN

Mahallenin Ekonomik ve Politik Haklarının
Korunması Organı

Her ayın 1 5 ve 15 20'sinde çıkar

Başyazar: JEAN-GEORGES BERRY

Bültenin başyazarı, hiç şüphesiz babasından yadigâr sözde ahlaki mirası devralmaya hazırlanan, eski bir Paris mebusunun oğludur. Her pazartesi ve cuma günü, saat akşam beşten yediye kadar, aynı zamanda bültenin bürosu olarak da hizmet veren Victoire Sokağı 13 numarada bulunan evinde ziyaretçilerini ağırlar. Küçük esnafı, Cumhuriyet namına mücadeleye davet eder. Direnişi örgütlemek adına bülteninin sayfalarından savrulan fikir ve öğütlere bizzat şahit olun. Üçüncü sayfada şöyle yazıyor:

KÜÇÜK ESNAF DOSTLAR, bu gazete sizin sözcünüzdür. Desteğini sizden esirgemez. Reklam vermek suretiyle ona destek olmak için siz ne bekliyorsunuz?

Unutmayın ki size özel uygun tarifeler sunulmuştur ve bu gazete büyük mağazalardan asla reklam almayacağını taahhüt eder.

Dördüncü sayfada, “Mahallenin Tavsiye Edilen Dükkânları”nın hemen altında:

DUYURU

Tüm dostlarımıza acil bir çağrımız var, faaliyetlerimizi destekleyen tüm dostları gecikmeden Mahallenin Çıkarlarının Müdafaası Cumhuriyetçi Komitesi'ne üye olmaya çağırıyoruz; hemen aşağıda, üye olmak için doldurup, posta yoluyla gazetemizin bürosuna göndermenizin yeterli olacağı üyelik formlarını bulabilirsiniz.

La Chaussée d'Antin'in baş düşman bellediği kişi belediye meclisi üyesi Oudin beyefendidir. Bütün kabahatler ondan bilinir, Bauer, Marchal ve Ortakları Bankası'nın hesabına çalışır, eyleme geçmekle itham edilir, mahallesinin haklarını savunmaktan âciz olduğuna göre derhal istifa etmesi gerekmektedir: "Bizlere bir işçi, bir müdafaacı lazım. Ve onu bulacağız" yazıyor bültende. Oudin beyefendi bu mahallede bile oturmuyordur artık.

.

Mikroskobumun başından bir müddet ayrılıyorum. Kim ne derse desin, kalem elde, göz mikroskobun objektifinde yazmak, bir aydınlık oda yardımıyla olsa dahi, insanın görüşünü bir hayli yoruyor. Müstereken bakma alışkınlıklarını yitirmiş olan iki gözüm, yeniden bir çift olabilmek adına, duyularını hafifçe kırıştıyorlar. Başımın arkasında bir vida, bakışın odak ayarını sağlamak için körlemesine dönerek gevşiyor: Algıladığım en ufak nesne devasa boyutlara sahipmiş gibi görünüyor, bir sürahi ve bir hokka bana Notre-Dame'ı ve Morg'u anımsatıyor. Yazmakta olan elimi burnumun ucunda görüyorum ve kalemim sisten bir sicim. Etrafımdaki nesneler cüsseme uygun boyutlarına tekrar kavuşurlarken, daha demin aynalarımın aydınlattığım, dikkatin küçük diyaframından süzdüğüm mikrokozmosu, uyanınca silinen bir rüya misali, hatırımda canlandırmaya çalışıyorum. Muhteşem bakteriyel trajediler, her ne zaman yüreğimizin tabii akışına kapılıp, onun çılgın yorumlarına teslim olsak, hayatlarımızın sahici kederleri kisvesine bürünmüş ihtiraslı sebepler olarak akis bulursunuz zihinlerimizde. Aşk, yegâne duygudur sonsuz defa parçalamamıza müsaade edecek kadar yüce olan. Gelin bir defalığına olsun, sizin çıkar çatışmalarınızı, sizin ev kavgalarınızı tahayyül edelim mikroplar. Haddi var mıdır somut olanın ötesinde gözlemlenebilir fagositlerde hüküm süren muhasebe hatalarının, kayıt sahteciliklerinin, belediyede dönen rüşvetlerin? Kıvranın, kıvranın biçare, gözlemcinin nazarında biyolojinin ilkelerine tabi, makul ve tatminkâr bir oyundan ibaret olan, karmaşık bir maceraya atılmış siz trajik vibriyonlar! Bu gizem kasırgasından istifade neler kaydediyorsunuz görüş alanıma, ufaklıklar sizi, ışıklı uyarı levhaları? Koloitlerin dansını andırıyor göçleriniz, nedir manası bu sinemanın? Bu hızlı el yazısını okumaya çalışıyorum fakat hiç durmadan biçim değiştiren bu çivi yazısından

çözebildiğim yegâne kelime *Adalet* değil, *Ölüm*. Ey Ölüm, üstü tozlanmış güzel yüzlü çocuk, işte sana küçük bir saray, cilveleş dilediğin kadar. Yaklaş aheste beste güzelim topuklarınla, aç kırışıklığını tafta elbisenin ve dans et. Bütün üçkâğıtları yeryüzünün, duyularının kuvvetine kuvvet katan bütün hileler, astronomik teleskoplar, bin bir çeşit büyüteçler, taze kır çiçeklerinin emsali uyuşturucular, alkoller ve şahmerdanları, sürrealizmler, her yerde senin mevcudiyetini açığa vuruyorlar. Ölüm, gözüm gibi yuvarlak. Unutmuştum ben seni. Unutmuş dolaşıyordum eve dönmem gerektiğini, iyi yürekli kâhyam benim, dönmem gerek kâselerde çorbaların soğuduğu, gözün kapıda turpları dişlediğin, etinden sıyrılmış parmak kemikleriyle masa örtüsünün uçlarıyla oynadığın eve. Tamam, kapılma telaşa, bir avuç fıstık daha benden sana, bütün bir mahalle bulvarlarla dolu, o minik dişlerini bilemen için. Sıkboğaz etme beni: Geleceğim.

Opéra Pasajı'nın büyük sırça bir tabut olduğunu söylemeyi unutmuştum, Roma varoşlarından beri yüceltilen aynı beyazlık, aşkın ve ölümün çifte oyununda hüküm sürüyor hâlâ, *Libido*, tapınak bellemiş kendine bugün tıp kitaplarını, geziniyor peşinde küçük köpeği Sigmund Freud'la, mezarın aydınlığından, kıvrılan kışkırtıcı kalçaları, keskin tebessümleriyle, kim bilir hangi inanca hizmet eden körpe güzellerin şehvetinin karanlığına varıncaya kadar, ışığın bin bir çeşidi dolanıyor bu galerilerde. Sahneye genç hanımlar, çıkın sahneye ve kurtulun şu gysilerden...

• • •

“Canlı birey” diyor Hegel, “ilk evresinde hem özne, hem mefhum olarak kendini ortaya koyar, ikinci evresindeyse nesnellliğini özümser, bu suretle kendine gerçek bir kesinlik atfeder ve nihayetinde artık *kendinde* bir *cins*, maddi evrenselliktir. Bir öznenin kendi cinsine ait bir başka özneyle ilişkisi cinsin ayrımlanmasını teşkil eder ve yargı, cinsin böylece belirlenmiş bireylerle ilişkisini ifade eder. *Cinsiyetlerin ayrımı* buradan ileri gelir.”

Paris'in öyküsünün asıl anlamı bu savda saklı. Rakibeleri arasında hiç şüphesiz yalnızca Venüs gerçek bir kadındı Paris'in nazarında ve genç adam elmayı ona fırlattı. Ya burada olsaydı Paris? Opéra Pasajı'nda dolanan farklı yaşta, farklı güzellikte, çoğu bayağı, bedenlerini ve ruhların başka niteliklerine rağmen kıymetini bir

şekilde yitirmiş ama yine de kadın, gerçekten kadın, gözle görülür şekilde kadın olan birçok gezgin, Hegel'in tespitine boyun eğenler, galeriler suç ortaklarıdır onların, yalnızca kadın olmakla yetinirler bu galerilerde, erkekse yapayalnız, mütereddittir halen aşk tahayyülünde, inanmaz hâlâ kadınların çoğulluğuna, geceleri için mutlak bir imge arayan çocuğa göre değildir buralar; birbirlerini dürtü dürtü Théâtre Moderne'e doğru adımlarını sıklaştıran yüzü kızarmış liselilerin hali nasıl da içler acısıdır: Nasıl seçim yapacaklardır acaba içerde?

Salına salına gezerek zevke daimi bir hak kazandıran bütün bu değişken kadın nüfusunu bu krallığın topraklarına sürükleyen, sevişmelere yabancı bir kaygı olmasa gerek. Suretlerin ve tahriklerin büyüleyici çoğulluğu. Biri dahi benzemiyor ötekine havayı sıyıırıp geçerken. Ardında bıraktıkları, şehvetten yadigâr izler, bambaşka bir pişmanlık her birinde, bambaşka bir koku. Vasat yahut gülünç fizikleriyle hoş gitmekten duydukları sonsuz haz arasına yayılmış orantısızlık yüzünden dudaklarımda masum bir tebessüme sebep olan bazıları dahi, yeşil yaprakların hışırtısını andıran bu şehvet atmosferinin parçasıdır. İhtiyar fahişeler, sahne dekorları, mekanik mumyalar, hoşuma gidiyor sizleri bu sahnede arzı endam eylerken izlemek; parklarda dolanan evinin kadınlarının aksine, ıslıl ıslıl parlıyorsunuz hâlâ.

Bazısı karargâh bellemiştir burayı kendine: Bir sevgili, bir iş, bulvarda rast gelmeyeceği bir avı tuzığa düşürme umudu, nihayetinde kadere bırakılmış bir lütuf çizmiştir bu sınırları etrafına. Bazısıysa tesadüfen dadanır pasaja: Avarelikten, meraktan, talihin isteğiyle... yahut sokak ortasında birlikte görünmekten endişe duyan çekingen bir delikanlı yüzünden, ihtiyar bir zampara yüzünden bir köşeye oturmuş, avının ağına gelmesini bekleyen. Burada rast gelinen kadınlar bu sakin sığınaklara ilk defa adım atmış olurlar çoğunlukla, fakat taşralı değillerdir, komşu kafe bahçelerinde otururlar her gün. Fakat bu sırça kemerlerin altına girdikleri vakit, bambaşka bir varoluş, bambaşka bir dünyayla karşılaşır, bir anda huzursuz olurlar. Alçak sesle konuşmaya, haddinden biraz yüksek sesle gülmeye, gözleriyle her yanı kolaçan etmeye başlarlar. Onları hayranlığa ve şaşkınlığa sevk eden özgün unsurları keşfetmeleri fazla zaman almaz. İki kişi dolaşırlar genellikle, hayatı kolaylaştırır böylesi. Bu çiftlere sadece çaylaklar yanlış anlamlar yüklerler, tecrübeli olanlar,

daha kolay kaynaşmalarını sağlayacak birkaç kadehi ısmarlamayı usulünce teklif etmesini bilirler. İkinci bir kadının varlığının bir arkadaşlık ve nezaket vasfı kattığı hoş sohbetlerdir bunlar, ta ki ilgi duyulan kadın, parıldayan dişlerini gösterene ve kahkahalar eşliğinde, mesai saatlerinden, en gizli tekniklerinden bahsetmeye başlayana kadar. Randevu yeri olarak Certa ya da Le Petit Grillon'u tercih eden mazisi eski münasebetlere rast gelinir; kolaydır ayırt etmek bu alışkın ilişkileri: Kadın naza çekmekle meşguldür kendini masada beklerken, hayli uzaktır göreni inandırmaktan, sonra adam çıkagelir, işi başından aşkındır belli ki, sıyrılamamıştır henüz toplumsal kimliğinden, mevki sahibidir kendisi, elinden çantası, yakasından Légion d'Honneur'ü eksik olmaz, arada bir eliyle sakalını yoklayıp düzgün olup olmadığını kontrol eder. Kadının yanında bir çocuk olur bazen. Bir an olsun yitirmez gizemini.

Gel gelelim ben buranın gerçek müdavimlerini yeğlerim. Hemen her zaman rastlamak mümkündür onlara. İlla ki çıkarlar karşınıza. Yakınlaşmanıza lüzum yoktur. Zamanla her biri hakkında fikir sahibi olur insan. Bir yıldan ötekine hemen hiç değişmezler. Havaaların nasıl gittiğini, modanın nereden estiğini öğrenmek için onları izlemek kâfidir. Göğün rengiyle birlikte onlar da değişir sessiz sedasız, yağmurlu günlerde mor renkli kıyafetlerine bürünen Forêt-Noire barometrelerindeki kuklalar misali. Mırıldandıkları şarkılar da değişir fakat her daim tanıdık gelir insana, anlarsınız bile bazen hemen. Bazıları savrulur gider, bazıları oracıkta yaşlanır. Kadro her bahar başı yenilenir. Yeni gelenler başlarda biraz kaygılı yahut gürültücü olurlar fakat uyum sağlamaları fazla zaman almaz. Günden güne yıpranan, günden güne onarılan, insandan müteşekkil, hareketli bir halı. Başlarında aynı gün, aynı şapkaları, aynı fikirleri taşırlar fakat cazibelerini bir nebze dahi kaybetmezler, maziden kalma bir tanışıklığı, bir münasebeti açığa vuran basit tavırlar hariç, vücutlarının söze bürünmez anlamı, o latif müptezelliktir hayal gücümü tutuşturan, yüreğimi ısıtan. Beni zevke sürükleyen bir harikalık saklıdır müptezel olanda. Mevzubahis bu hanımlar olduğunda, tehlikenin tadı eklenir buna: Farların, morlukları sonsuza dek mühürlediği, yorgunluğu ilahlaştırdığı gözler, her şeyin iğrenç şekilde tecrübelerini açığa vurduğu eller, sarhoş edici bir inayet, aşırı alaycı bir üslup, sefahat sinmiş bir ses, tekinsiz bir yaşamın mazisine dair beylik laflar, muhtemel kazaların

yaşandığını açığa vuran işaretler, bu kadınlarda ne varsa, her şeyleri kâfidir insanı aşkın yüz kızartıcı tehlikelerinden korkutmaya, her şeyleri uçurumu serer önüme, başımı döndürür, lakin affedeceğim onları, birazdan, şüphesiz affedeceğim beni tüketişlerini. Bin Bir Gece Masalları'ndaki kumaş tüccarına benziyor halim; saraydan bir kadınla evlenmiş tüccar, kadına sarılmadan evvel ellerini yıkamayı ihmal etmiş, cezası evvela sopa yemek olmuş, ardından karısı, bizzat almış eline usturayı, adamın dört başparmağını kesmiş; fakat adam buncacık meselenin aralarını bozmasına izin vermek istememiş, bundan böyle ona dokunmadan evvel ellerini bin bir defa amonyakla, ot külleriyle ve sabunla yıkayacağına söz vermiş; sonra bir ev satın almış ve karısıyla birlikte bir yıl orada yaşamışlar.

• • •

Pul dükkânının hemen bitişiğinde, iki kuaför dükkânı art arda sıralanır; ilk dükkân hanımlara, ikinci dükkân, *Salon*, beyefendilere hizmet verir. İki cinsiyete hitap eden kuaförler, maharet ister ustalığınız. Dünyanın kanunları vitrinlerinize beyaz harflerle kazınmıştır; balta girmemiş ormanların vahşi mahlûkları, müşterileriniz onlardır sizin: Gelir koltuklarınıza oturur, kendilerini zevke teslim etmeye, türlerini idame ettirmeye hazırlanırlar. Sizlersiniz saçlarını, favorilerini sivrileştiren, pençelerini törpüleyen, çehrelerini şekillendiren ve onları doğal seleksiyonun yoluna uğurlayan. Sesi kısık bülbüller görülmüş nemli kefenlerinizde; oturmadan evvel, gecenin yıldızlarıyla bezeli sigaralarını fırlatmışlar kumlu tükürük hokkasına, sonra teslim olmuşlar şarkı söyleyen makaslara, efsunlu parfüm şişelerine. Kim tanıyabilirdi ki seni güzel sesli kuş, sen ki bürünmüşsün bir müşterinin suretine, elinde *La Vie Parisienne*, gözleri dedikodularda?

Çırağın aklından, kariyerinin başında, kadın kuaförü olmaya karar verdiği ve ellerine iyi bakmaya başladığı o anda şekle bürünen özlemlere, şiirsel billurlaşmalara, kumdan kalelere, bitkinlikten ve umuttan yapılarla şahit olmak isterdim. İnsanı kıskandıran vasat bir yazgı, bütün bir gün kadınların iffetinin gökkuşağını çözecek, o hafif dalgaları, fönlü saçları, o muhteşem cibinlikleri. Bu aşk sisinin içinde geçecek ömrü, kadınların hiç farkında değillermiş gibi başlarında taşıdıkları en yüce, en incelikli sevişme vasıtasında gezinecek parmakları. Ocaktaki madenciler misali, esmerlerden başkasına

bakınamanın yahut bir ömür sarışın peşinde koşmanın hayalini kurmuş olanları var mıdır acaba? Hiç akıllarına gelmiş midir uyku mahmurluğu bulaşmış bu örgüleri çözmek? Erkeklere yasak olan bu dükkânların kapısında durmuşluğu çoktur, kaç defa şahit oldum o saçların süzüldüğünü o mağaralarda. Yılanlar, yılanlar, başımdan alıyorsunuz aklımı. Mazide bir gün, Op ra Pasajı'nda, yine böyle hayran, seyrediyordum sarışın bir pitonun aheste, saf b kl mlerini. Ansızın bir düşünceye kapıldım, ilk defa o an farkına vardım ki insanoğlu, "sarışın" olanla mukayeseyi sağlayacak yalnızca tek bir kelime icat etmekten öteye gidememişti: *Buğday sarısı*, bunu bulmuş, kâfi gelir sanmıştı. Buğdayla yetinmek, zavallılar, siz hiç bakmadınız mı eğreliotlarına? Koca bir yıl geçirdim ben eğreliotu saçları ısırarak. Reçine sa lar tanıdım, sarı yakut sa lar, histeri sa lar. Histeri sarısı, gökyüzü sarısı, yorgunluk sarısı,  p ş sarısı. Sarı paletime otomobillerin zarafetini katacağım, evliyaotlarının kokusunu, sabahların sessizliğini, bekleyişin perişanlığını, dokunup geçişlerin yıkımlarını. Yağmurun gürültüsü ne kadar da sarı, aynaların şarkısı ne kadar da sarı! Eldivenlerin kokusundan baykuşun çığlığına, katilin yürek  arpıntısından sarısalkımların ateş çiçeklerine, ısırıktan şarkıya, ne çok sarışınlık, ne çok kirpik: Çatıların sarışınlığı, rüzgârların sarışınlığı, masaların sarışınlığı yahut palmiyelerin, sabahtan akşama kadar sarışın günler, Sarışın mağazaları, arzu galerileri, portakal suyu tozu depoları. Her yer Sarışın: Teslim ediyorum kendimi bu duyu  amına, bir renk dahi olmayan, bir renk fikrinden ibaret, aşkın bütün tonlarıyla yoğrulmuş bu sarışınlık mefhumuna. Beyazdan sarıya, sarıdan kırmızıya, açığa vurmaz gizemini sanşın. şehvetin acemiliklerine benzer sarışın, dudakların haydutluklarına, berrak suların titreyişlerine.  i eklere, deniz kabuklarına rastladığım nazlı bir patıkaya sapar, ka ar elinden sarışın, tanımlanmış olanın. Yansımasıdır taşların üzerindeki kadının, çelişkili gölgesidir boşlukta sevişmelerin, soluğudur aklın uğradığı bozgunun. Sarılmaların saltanatı sarısı sa lar, işte o sa lar çözülüyordu pasajdaki dükkânda ve ben can veriyordum on beş dakikadır. Ömrümü kovandaki bu arılardan, bu ışıltı nehrinden uzakta ge iremezmişim gibi geliyordu. Bu denizaltı mekânda, kayıp bir yüzüğün peşine düşmüş, Amerikan incilerini dalgıç kıyafetine saklamış film yıldışları nasıl gelmesin insanın aklına? şimşeklerin elektrik solgunluğu, metale üflenmiş soluğun matlığı sinmişti bu

dağınık saçlara. Arabada uyuklayan uyuşuk, vahşi bir hayvan. Şaşırtıyordu insanı halı üstünde yürüyen çıplak ayaklar kadar az gürültü çıkarması. Daha sarışın ne vardır köpükten? Şampanya gördüğümü ne çok sanmışımdır ormanların toprağında. Ve yumurta mantarları! İmparator mantarları! Kaçısan tavşanlar! Tırnak hareleri! Ormanın yüreği! Pembe renk! Bitkilerin kanı! Geyiklerin gözleri! Bellek: Bellek asıl, nasıl da sarışındır. Sınırlarında, belleğin yalanla izdivaç ettiği yerde, o hudutlarda, zarif aydınlık yığınları! Ölü saç a sansızın şarabın aksi vurdu: Kuaför, Marcel dalgasına başlıyordu.

Dükkândaki özgürlükte, modern vahşi hayvanlar pusuya yatmış, küçük demirlerin ağına düşmüş dişi insanları gözlüyorlardı; yılan boyunlu mekanik kurutucu, müşfik bakışlı morötesi ışın tüpü, yaz nefesli fumigatör, avlarını ısırmaya hazır, sinsî aletler, günün birinde başkaldıracak çelik köleler. Vitrindeki suretler, modanın cırlıçıplak soyduğu, başparmakların çıplak etlerini dövdüğü bu balmumları hakkında daha fazlasını söylemeyeceğim.¹ Peki ellerini yeni yapılmış saçlarında gezdiren bu kadınla daha evvel hangi cehennemde karşılaştım ben? Omuzlarını gördüm bir an: Bir örümcek ağının ardına saklanıverdiler. Sonra saçları kaçtı bakışımın kocaman kahverengi bir böceğin ardına sığınıp. Yusufçuğun teki, kemerinin az aşağısında öz topluyordu, elleri kumdan eldivenlerle, kül grisi mika bir çantayla oynuyordu. Güler gibi yürüyordu ve kapının eşğine vardığında, ayağını bir yaprak kapana kıstırmış olduğunu gördüm, altın yaldızlı bacağını da ve sordum yine kendime: *Kimdi bu sünger, kim?* İşte o vakit büyüleyici sarışın bana doğru eğilerek dedi ki: “Hemen unuttun demek, daha dünden bugüne: Oysa yeşil yapraklar solmadı, avizeler ısıtılarını yitirmediler henüz, localar hâlâ karanlık kızıl. Çılgın gülüşlerin arasından peydah olduğumda bir ekinoks vaktiydi, birkaç sarsak adım atmam kâfiydi, gölgeler kabarıp yüzlere vurdu, erkek kollardan bir deniz uzandı Nana’ya doğru.

— Nana! diye bağırdım, sensin demek karşımda, bugünün modası!

— Ben, dedi, bizzat kendisiyim modanın ve bende bulur soluğunu her şey. Popüler bir şarkı biliyor musun? Hepsi o kadar benimle doludur ki söyleyemez hiç kimse, mırıldanırlar ancak.

1 *Anicet ya da panorama, roman'a bakınız.* (1966'da eklenmiş not)

Yansımalarından var olan her şey, parıldayan her şey, yok olup giden her şey, benim adımlarımı takip eder. Nana'yım ben, zamanın ideası. Sen, canım, sen bir çığa sevdalandın mı hiç? Tenime bakman yeter. Ölümsüzümdür fakat öğle güneşinde bir ziyafettir suretim. Bir saman alevi herkesin dokunmak istediği. Fakat bu ebedi odunların üzerine çıkan kundakçıdır alev alacak olan. Güneş benim sadık köpeğimdir. Bak, nasıl geliyor peşimden."

Chauchat Sokağı'na doğru uzaklaştı ve ben şaşkın vaziyette olduğum yerde kaldım çünkü gölgesi yok, ışıktan bir şalı vardı peşinden gelen taş kaldırımlar boyunca. Biraz uzakta, Hôtel des Ventes'in curcunasında gözden kayboldu.

Hôtel des Ventes, tutkularından birazının, Opéra Pasajı'nın eleğinden geçip gitmesine müsaade eder. Fakat hatırası musallat olur kaçanlara, bu asabi kumarbazlar, bu ateşli avcılar, bu kemerli mağaraya girdiklerinde, müzayedelerin harlı yansıması henüz silinmemiş olur yüzlerinden; bu efsunlu kemerlerin altında ilerledikçe, mekânın büyüüne kapılır, her adımda biraz daha erkeğe dönüşürler. Yine de bazıları, kimliklerini ifşa etmesi muhtemel olan sarsıntıdan adamakıllı sıyrılmak adına ikinci kuaföre sığınmakta bulurlar çareyi. Başları Portekiz işi lavaboya, yanakları Sheffield bıçaklarına emanet, neler geçer akıllarından bu loş, ahşap salonda? Vitrinin cılası soyulmuş camları *Salon*'un niteliği hakkında haksız bir kanaat oluşmasına sebep olur, öte yandan, yüksek tavanlı, oldukça sade döşenmiş iç salonu görenler, umacakları modern zihniyete de rastlayamazlar bu *Salon*'da. Burası, öteki galerideki emsallerinin aksine, geçen asrın şatafatlı yıllarının hatırasını lüzumsuz süslemeler altında saklayan geleneksel bir Fransız kuaförü değildir; burası, taş çatlasa on yıl evvel Paris'i mesken edinmiş, erotik bir ameliyata uygun barbarca aletleriyle övünen Amerikan tarzı bir kuaför değildir; burası, çocukluğumuza ait bir medeniyet kalıntısından ibaret tabelası ne iddia ederse etsin, Trinité civarında halen rastlanan, *maxixe* ve tangoyla birlikte Fransa'ya gelmiş bir *Peluquero* da değildir; burası, hepsinden ziyade, çamaşırlarını yıkatmak için Londra'ya gönderen, modası geçmiş bir İngiliz hayranlığından geriye kalandır, on sekizinci yüzyıl Sèvres porselenleri bugün nasıl Çin işi görünmüyorsa gözümüze, nazarımızda İngiliz menşeyi yitirmiş, Protestan görünümlü bir *Lavatory*. Komşu dükkânla ne büyük bir tezat! Mavi kadife perdeler, gizemli kadın kasiyerler

bulunmaz burada. Komşusu, *Norma*, asımlara hâkim bir balkonu andıran bu cüretkâr Opéra ismini kendine layık görmüşken, bu dükkân, yedi berberin isminden medet ummayı yeğlemiştir:

VINCENT
PIERRE
HAMEL
ERNEST
ADRIEN
AMÉDÉE
CHARLES

Kapılarını hazza kapatmış, işini düzgün yapan berberler. Dükkânları gibi koyu ahşaptan, aynalardan vücut bulmuşlardır. İyi tıraş ederler. Saç keserler. O kadar. Fazlası bulunmaz. Sebebi aynı okuldan, berberliği bir kesinlik vasıtası olarak gören bir anlayıştan gelmeleridir, insaniyetin zerresi barınmaz yöntemlerinde. Yanakların, Almanya'da olduğu gibi, elle ve sabunla yıkanmasının iğrenç atfedildiği, asırlara meydan okuyan tıraş fırçasını kullanmanın tercih edildiği bir ülkede, bunlar gibi muhafazakâr berberlerin, şehvetin tapınaklarından birkaç adım ötede olmalarına rağmen, Anglosakson yavanlığında bir geleneğe sahip çıkıyor olmaları gayet anlaşılır bir durumdur. Saç sakal bakımına amatör bir tutku katmaya muvaffak olan, beklenmedik hünerlerle, içgüdüsel anatomik bir bilim icra eden, gülünç uygulamaların ötesine geçmekten bugün âciz düşmüş *berberlik zanaatı* mefhumunun gerçek manasını kavramamı sağlayan duygusal icracılara, bu dükkânlarda değil, daha ziyade, çevre mahallelerdeki, Auteuil'deki, hatta Ternes'deki küçük berber salonlarında rastladım.

Söz konusu hazları olduğunda, insanların, haz sahalarını genişletmeyi, küçümseyici, kayıtsız bir tavra bürünerek göz ardı ettiklerine şahit olmak, kendi adıma, her defasında yenilenen bir şaşkınlık vasıtasıdır. Haz bölgelerinin elleri ve yüzlerinden ibaret olduğuna inanıp, yalnızca oraları yıkamakla yetinenlerin halini anımsatır bu tavırları. Bunlardan bazıları, talihin yardımıyla bazı hazlara ulaşacak olduklarında dahi, bu hazları çoğaltmak için en ufak bir gayrette bile bulunmazlar. Hazzı sistematik hale getirmek adına ne bir teşebbüs, ne bir yöntem. Günah belledikleri şeylere,

ara sıra da olsa boyun eğmekten vazgeçmiyor oluşlarıysa gülünçtür fakat anlaşılır gibi değildir. Kafa derilerinin vasıflarını öğrenmeye hiç yanaşmazlar, berberleriyse işi tembelliğe vurur, aslında bu kara cahillere kolaylıkla tattırabilecekleri duyuşsal hazzardan onları mahrum bırakırlar. Hayat boyunca sıkıntıya karşı eşsiz bir silah olabilecek olan haz haritasının bugüne dek herhangi bir kurumda öğretilmediğini sanmıyorum. Ürpermeye sınırlarını, okşayışa sahalarını, şehvete topraklarını göstermeyi kimseler vazife edinmemiştir. Kabaca sınırlanmış alanlar, insanoğlunun, bireysel tecrübesinden edinmekle yetindiği işte bundan ibarettir. Belki gün gelir, bilim adamları, hazzın izlerini kıvrımları boyunca sürebilmek adına insan vücudunu aralarında paylaşırlar; insana ait bir faaliyeti kavramak için yapılan her araştırma kadar kıymetli bir araştırmaya imza atmış olurlar hiç şüphesiz. Haz atlasları yayımlanır bu araştırmaların neticesinde, berber çıraqlarına satır satır okumaları tembih edilir, genç çıraqlar, parmak uçlarını kafatasında gezdirmeyi, hazzın doruk noktasına ulaştığı lambda bölgesinde bir müddet oyaladıkları parmaklarını, kulaklara ve boyna yakın bölgelere doğru tuhaf sızılar yayarken, masajın tesirine giren yeni sinirsel diyarların dansa katıldığı kabuklara doğru birden kaydırmayı bu atlaslardan öğrenirler. Surata hiç değinmeyeceğim; burun kanatlarını kaldıran yüz kaslarını nasıl titreteceklerini öğrenseler yeter, masörlükte ustalığa ulaşmışlar demektir.

Psikoloji, kuaförlerde nadiren de olsa parfüm isimlerinde, saç boyalarında ve saç modellerinin romantizminde (Débarcadère Sokağı'nda, dileylene Belçika Kralı I. Albert, dileylene Joffre tarzı saç yapan bir kuaför tanıyorum) kendini ifşa eden bu umarsız çatlak², terzilerin nazarında gizemini yitireli epey zaman oluyor. Misal, Thermomètre Galerisi'nin en sonunda, *Sosyete Terzisi* namından medet umarak müşteri çekmeye çalışan Vodable'a rastlarız. Bavul da satar Vodable ve ayrıca, kendi tabiriyle: *All traveling requisites*. Zarif yenilikçi Landru'yü, bu terzi tarafından giydirilirken, kaderine dair gizemli semboller gibi etrafa saçılmış bavulların arasında yeni kıyafetlerini denerken düşünmeden edemiyorum. Kafası kesilen bu adama ilişkin aklımda kalanlar, evinde Beethoven'ın maskının ve Alfred de Musset'nin el yazmalarının bulunduğu, yeni tanıştığı

2 Yahut ispiyoncu.

hanım misafirlerine bir kadeh Madeira eşliğinde bir bisküvi ikram ettiği ve akademiden aldığı nişanı yakasından çıkarmadığından ibaret. Bütün bir dünyanın şahsına münhasır sonu. Pasajda bulunduğum bu belirli noktayla, bu adamın ve aksesuarlarının muazzam bir uyum içinde olduklarını düşünüyorum. Çok geç lakin keşke diyorum, mahkeme tarafından bir program yayımlansa ve italik harflerle şunlar yazsaydı içinde:

LANDRU Beyefendi'nin
şehirdeki ve duruşmalardaki kıyafetleri
SOSYETE TERZİSİ tarafından hazırlanmıştır.

Fakat inanın sözüme, Landru'lerden biri ölür, on tanesi çıkar, aratmaz yokluğunu. Terzinin müdavimleridir bunlar: Bitkilerin zarafetle boy atmasını ağır çekimde filme alan bir kamera misali seyredirim gelip geçişlerini. Paris'in Don Juan'larından değildir elbet her biri fakat kıyafetlerinden kaynak bulan bir bağ, sahip oldukları ortak bir gizemi açığa vurur gözümde. Heyecanlı mace-racılar, hayalci dolandırıcılar, en azından düş düzenbazları, hayal-lerini doyuracak doğal besinleri bulmak için burada alırlar soluğu. İhtiyaçtan ziyade hevesle yahut en doğrusu, hevesle ihtiyacın karış-mış duygusuyla sürdürdükleri bu çelişkili faaliyetlerin izahı hiçbir şeyde bulunmaz. Düşsel meziyetlerini, kim bilir daha kaç zaman, belki de sonsuza kadar, dünyanın ve aklın sınırında, özgün, tuhaf eylemlerle, yepyeni deneylere tabi tutacaklar. Belki gün gelir, bir kaza eseri, saçılır ortaya gizleri. Fakat tahayyülümde, daha ziyade, yağmalanmış hatıralarla dolu muğlak bir ihtiyarlığa yavaş yavaş gömülürken rastlıyorum onlara. Acı tatlı sayısız hikâyeyi koynunda taşıyan, bilinmeyen, tuhaf hayatlar. Bugünün insanı, elinde yayı, pe-şinde köpekleriyle bataklıkların kıyılarını arşınlamıyor: Özgürlük içgüdüsüne hitap eden başka yalnızlıklar buldu kendine. Bireyin, toplumsal kaygılarından kaçıp sığındığı entelektüel metruk alanlar. Meçhul bir halk yaşar o topraklarda, umursamaz nereden geldiğini. Kır evleri geliyor gözümün önüne oraların, haz laboratuvarları, el çantaları, sokakları, tuzakları, eğlenceleri.

Anında kartpostal basımı hizmeti veren matbaanın hizasında, Chauchat Sokağı'na inen küçük merdivenin hemen başında, ku-zeye doğru uzayan gizemin bu uç noktasında, hamalların ve ema-

netçilerin gidiş gelişleriyle hareketlenen limanın arkasına açılan mağaranın ağzında, dış dünyanın gerçekliğini pasajın nesnelliğiyle çarpıştıran iki ışığın hudutlarında, her şeyin sürçmeden, dikkatin ve dikkatsizliğin sürçmesinden ibaret olduğu bu tuhaf bölgede, uçurumlarının kenarına tutunmuş, önünden akan nesne selinin olduğu kadar kendi girdaplarının da cazibesine kapılmış bir adam misali bir müddet duralım bu baş dönmesini tecrübe etmek için. Bizi yolumuzdan alıkoyan çifte yanılsama, mutlak bilgiye duyduğumuz arzuyla yüzleşir burada. Zihnin iki asal hareketi denkleşir, dünyaya dair algıların üzerimdeki kuvveti kaybolur. İki kâinat buluştukları noktada solarlar; tıpkı perdelerin arasından usulca odaya sokulan sabahın ilk ışıklarıyla eteği sıyrılan kadının aşkın tüm büyüleriyle bezenmesi gibi. Denge, bir anlığına, serapların tuhaf körfezine doğru kayar. Gelişigüzel tertiplerin garip cazibesi: Misal işte biri karşıdan karşıya geçiyor, etrafını katı bir alan sarmış, kaldırımda bir piyano var ve arabalar arabacıların altına oturmuş. Yoldan geçenlerin boylarının eşitsizliği, maddenin mizacının eşitsizliği, her şey değişiyor diverjans yasaları uyarınca ve ben Tanrı'nın hayal gücü karşısında hayretler içindeyim: Sonsuzca küçük, uyumsuz varyasyonlara bağlanmış hayal gücü, sanki asıl gayesi, günün birinde, bir portakalla bir sicimi, bir duvarla bir bakışı bir araya getirmekmiş gibi. Dünya, sanki Tanrı için, birkaç natürmort denemesi yapma fırsatından ibaret. Kullanmaktan geri durmadığı iki üç numarası var: Saçma, karmaşa, sıradan... yolu yok onu bundan vazgeçirmenin.

Bu duygusal dört yol ağzında, bakışlarımı evvela bu karmaşa diyarına, ardından duyularıyla aydınlanmış büyük galeriye çevirdiğimde, bu yanılsamaların ne birinde, ne ötekinde, umuda dair bir kıpırtı seziyorum. Toprağın titrediğini hissediyor, birdenbire, harabe bir şatonun güvertesindeki bir denizciye dönmüş buluyorum kendimi. Her şey yağmaya işaret. Her şey yıkılıyor tefekkürümden. Beyhudelik hissi, çömelmiş oturuyor yanımda, ilk basamakta. Benim gibi giyinmiş ama daha soylu bir intiba uyandırıyor. Mendili yok cebinde. Yüzünde bir sonsuzluk ifadesi, elleri arasında, bir kez olsun çalmadığı, körüğü açık, mavi bir akordeon tutuyor ve şöyle yazıyor üzerinde akordeonun: PESİMİZM. Canım beyhudelik Hissim benim, verin bana şu gökyüzü parçasını, şarkısı pasını silsin kulaklarımın. Körüğünü kapatıyorum akordeonun, sessiz harfler kalıyor yalnızca:

PSMZM

Biraz açtıkça körüğü, l'ler beliriyor:

PSİMİZM

Sonra E'ler:

PESİMİZM

İnliyor nihayet solda sağa:

ESİMİZM – PSİMİZM – PEİMİZM
PEİMİZM – PESMİZM – PESİMİZM
PESİMİM – PESİMİM – PESİMİZ
PESİMİM – PESİMİZ

P E S İ M İ Z M

Şiddetli bir patlamayla bu kıyıya vuruyor dalgası. Ve dönüyor gerisingeri.

PESİMİZM – PESİMİZ – PESİMİ
PESİM – PESİ – PES – PE – P – p... hiç.

Tek ayağı üstünde, tutmuş eliyle öbür ayağını, sallanıyor olduğu yerde, az biraz yapmacık, az biraz amiyane, ağzında toprak piposu, başında kasketi, şu şarkıyı söylüyor galiba: *Ah bir bilseydiniz nasıl yaşar Bourgogne salyangozları...* basamakların başında, tozun içinde, izmaritlerin arasında, güzel yüzlü çocuk: Faydasızlık Hissi.

• • •

Dönüyorum geldiğim yoldan, ışık yeniden dağılıyor hayal gücü prizmasından geçerken, boyun eğiyorum bu yanardöner kâinata. Senin ne işin vardı burada dostum, gerçeğin hudutlarında? Bak, burada senin kaya tuzundan krallığın, denizyıldızların, emsalsiz

cevher damarların. Masum bir latife, aşinasın ona ne zamandır, Batı Dünyası'nın Alaaddin'isin sen. Asla çıkamayacaksın retinanın kuytularına sürüklediğin bu koca renk lekesinden dışarı. Ateşin içinde debelenen gülünç alev. Seraplar geminden, o güzelim tüy çatılı haşhaş villandan dışarı atmayacaksın adımını. Zindancı gözler nöbette, dolaşıyorlar yankıdan anahtarlarını şingirdatarak. Aklın kırdığın ucuyla yirmi altı yıldır kazdığın tünel, başı şiltlen, sonu denize varacak sandığın, beyhude bir çaba. Belleğinin öbür ucu zindan. Aynı çiçekleri bulacaksın orada, aynı saçtan ormanları, aynı sevişme yıkımlarını. Senin inzivanda, bellek yitiminin parıltılarıdır o uzanmış yatan aslanlar ve gör hayaletleri! Dua ediyor gibi bir halleri var sedefli hayaletlerin silinip giderlerken. Bir ürpertinin mahkûmu, bir mırıldanmanın âşığı, varmadım henüz alçalmanın sonuna bu şehvet alacakaranlığında. Daha soyut, daha muğlak... silikleşiyorum kendimde her geçen gün, kalmadı arzum anlaşıl-maya, ne rüzgârı anlayabiliyorum artık, ne gökyüzünü, ne en basit ezgileri, ne iyiliği, ne bakışları. Dikkatsizliğime teslim, aklımda bunlar, Chauchat Sokağı'na çıkan merdivenlerin öteki tarafında, ayakkabı boyacısının vitrini boyunca yürüyorum, *Bee's polish*, *Kiwi*, dönüyorum bulvarlara doğru, sağımda, pasajın iki galerisinin arka uçlarını birleştiren ilk koridorun girişi, sonu Théâtre Moderne'e çıkan bu eğimin karanlığında yitmekten zor kurtarıyorum kendimi. Terzinin ve kuaför salonlarının tam karşısında, Arrigoni restoranına ait bir camekân, başköşesinde unutulmaz bir ziyafetten yadigâr renkli bir resim, hasır korseli, uzun boyunlu İtalyan şişeleri, tek başına ayırıyor koridoru, peynir sarısı Hamam işletmesinden.

Erkek zihninde Hamam ile tensel haz arasında oldukça kuvvetli bir bağ bulunur: Bu kadim düşünce, çoğu insanın kapısından içeri adımını dahi atmadığı, batıl inancın tesiriyle bulaşıcı hastalıkların yuvası olduğuna inanılan bu umumi işletmelerin gizemine gizem katar, bu işletmelerde fahişelik yapan küvetlerin, cüzamlı emayeleri, lekeli tenekeleriyle, ziyaretçileri avlamak için fırsat kollayan tehlikeli sirenler olduklarına dair bir kanı hâkimdir halk arasında. Meçhul bir tarikata ait olduğundan şüphe duyulmayan bu tapınaklarda, dolayısıyla, hem bir kerhane hem de bir efsun dergâhı havası teneffüs etmek mümkündür. Yolu bu aykırı yapılara düşen tecrübesizler, içlerinde uyanan şüpheleri giderecek mimari bir unsura rastlayamazlar buralarda: HAMAM yazar yalnızca ön duvarda ve bu

sözcük, sonsuz sayıda hakikat işaretini, bedenın bütün hazlarını, bütün uğursuzluklarını yüreğinde saklar fakat belli mi olur? Belki de koynunda bulabileceği yalnızca vaat edilmiş sudur insanın, berrak, titreyen bir su. Meçhul olan büyük bir cazibe barındırır; tehlikeli olansa, daha da büyüğünü. Modern toplum bireyin dürtülerini kâle almıyor; meçhulü ve tehlikeyi tasfiye ettiğini sanıyor ve kuşkusuz, mevcut şartlar altında, yürekleri sarhoş olmaya meyilli olanlar haricinde hiç kimse için meçhul artık mevcut değil; tehlikeye gelince, tekinsizliğin, her şeyden, her geçen gün biraz daha eksildiği aşikâr. Gene de aşkta, her türden aşkta, o tensel kasırgada, o hayaletin, kulağıma körpeliğe emsal bir isim fısıldayan o mücevhher dehada, aşkın her suretinde yasa tanımaz bir ilke mevcuttur, bastırılamaz bir suçluluk duygusu, yasağı inkâr ve yağma hazzı. Nafiledir bu yüz başı tutkuyu mülklerinizin sınırlarına hapsetmeye yahut ona saraylar inşa etmeye kalkışmak: Yolunu bulacaktır elbet yüzeye çıkmaya başka bir yerden, her daim başka bir yerden, hiçbir şeyin işaret etmediği, ihtişamının zincirinden boşanacağı yerden. Aşk ekilmediği topraktan biter: İstiraptır ona bayağılık! İffetsiz sarsıntılarla kasılır bedeni. Sokakların ruhunun musallat olduğu mecnunlar vardır; ancak sokaklarda tecrübe edebilirler tabiatlarının kuvvetini. Rastladınız bu kasvetli adamlara kalabalıkların arasında, bu çılgın kadınlara Nord-Sud metrosunun birinci mevki vagonlarında, akşam beş sularında. Kim bilir kaç defa yolcu bir hanımın parmağında yüzük olduğunu düşündünüz? Oysa bu geçici delilikten başkasının peşinde değildi o. Gözün göremeyeceği şimşekler çakar insan göğünde. Telafiler, sevinçler, bu tuhaf şehvet kleptomanlarının ruhunda neler olup biter? Hoşuma gidiyor yazgılarıyla yetinemeyecek kadar soylu ruhlara sahip olmaları, görünüşte mutlu olduklarını tahayyül ettiğim evli kadınların. Yoldalar daima, sonsuzun peşinde! Bir bakmışsınız sinemada, karanlıkta kendilerinden geçmiş, bir bakmışsınız panayırda, atlıkarıncanın dönen güneşlerinde, çekmişler etekleri yukarı meydan okurcasına. Yürüyorlar kendilerini fethetmeye, arzuyu ele geçirmeye: Özgür kılabilecekler mi bu mezarı, yüreklerini? Tereddüdün serseriliği, bir değildir büründüğü suretler o tereddüdün: Anlık bir tavrı inandırmaya yeter bir adamı nihayet seçilmiş olduğuna, oysa hayal gücüdür ona bu oyunu oynayan. Bir başkası, kendini fark etmemiş dahi olan bir adamı arzulamanın keyfine dalar, artan bir umudun

hayalini kurmaktır ona haz veren, ta ki adamın şapkası nazikçe kalkana kadar, yeşil elmaların acı tadını alır o vakit, ağlayacak olur. Gözünü karartmış, avının peşinden giden bir başkasıyla avı arasında, ansızın, korkunç bir fırtına çıkar, bu hayranlık verici kasırgayı durdurabilecek güç yoktur yeryüzünde, çifte bir çılgınlığa doğru yol alır her şey: Cazibesinin esiri olduğu bedene dokunacak kadar yaklaştığı o an, yabani bir heyecan sarar içini, zalim bir intihara boyun eğer, çeker kendini inzivasına, reddeder kendini ve bir taş döner, bir taş. Bu kadın, bu taş olmuş çıkmış, her türlü teşebbüse duvar örmüş, buz soğuğu kadın bütün varlığıyla teslim olur, yine de bunun farkında olduğunu açığa vuracak hiçbir işaret barındırmaz bedeninde. Hiçbir işaret, titreyen bir dudak bile. Sonra kalkar gider yoluna, kusursuz işleyen bir mekanizma misali, sevgili dostum, yaşayan bir ölüye rastladın sen.

Hamamlarda, farklı kaynaklardan beslenen bir insan tabiatı, *tehlikeli* gündüz düşlerine meyleder: Hiçbir şeyin ifade etmediği, buralarda gün yüzüne çıkan bir çift mitsel hissiyat. Başkalarının arasında, uluorta yaşanan samimiyet hissidir bunların ilki, tecrübe edenin üzerinde kalıcı bir tesir bırakan, güçlü bir karşıtlık; ikincisiyse, duyulara özgü, nesneleri belirlenmiş işlevlerinden saptıran, tabiri caizse baştan çıkaran utangaçlık hissi. Hangi itkinin evvela devreye girdiğini kavramak kolay değildir; bu hidroterapik işletmelerin müşterisini evvela hangi dürtü ele geçirir? Soyunmak, herhangi bir bağlamda, semptomatik bir eylem olarak tezahür edebilir. Yahut basit bir ihtiyatsızlık olarak. Her halükârda, kesin olan, kendini her zaman pantolon ceketle görmeye alışmış bir erkeğin, bu mekânın aydınlığında, kendi çıplak bedenini seyrederken, bu bedeni, hazzın emrine sunma arzusuna teslim olma tehdidi altında olduğudur, takdire kendince layık bir tehdit. Hamamlar, işte bu sebeplerden ötürü, fiziksel alışverişlere ve hatta beklenmedik sahici aşk maceralarına müsait, seçilmiş mekânlardır. Saçmalık bu son dediğim, kabul ediyorum fakat öylesine cezbediyor ki beni! Hamamda yıldırım aşkı: Gülün dilediğiniz kadar, neye güldüğünüzü siz de bilmiyorsunuz. Yeryüzüne yetecek şehvet akıp gidiyor, ziyan oluyor arzuların zamansal uyumsuzlukları yüzünden. Karşılaşma ihtimallerinin vicdansızca kısıtlandığı zamanlarda, odamda yalnız başımayken, uyurken, deli gibi koşarken hâkim oluyor bir serap bütün varlığıma. Özgürlüğüm, hapsolmuşum adında. Kuş uçmaz,

kervan geçmez üstelik bu mekânlardan, bambaşka bir ülkede sınır insan kendini, dünyanın öbür ucunda bir medeniyette, ah bana yolculuktan bahsetmeyin sakın. Hamamdan içeri girerken bir muammanın yüreğine girdiğini hissetmeyen, bihaber demektir coşkudan! Fakat bu dünyada insani arzulara duyulan inanç o kadar zayıftır ki, insanoğlu sapkınlığın sınırlarına, küçük düşmenin evrensel korkusuna, saadete teslimiyete, alışkanlığa o kadar aşınadır (bugün korse giyen tek kadın) –ki– büyük pişmanlığımdır, itiraf ediyorum, yaradır içimde, tabiatının uçarılığına daha uygun bir coğrafyaya defolup gitmek miydi acaba doğru olan –ki– sıcak, zalim bir halkın hayalini kuruyorum, pençelerine hayran, gözlerini süzmeye, naz etmeye her daim hazır bir kedi suretinde, muare ipek gibi hercai, aşkın solğunu her an ensesinde hisseden bir halkın hayalini kuruyorum – ki hiç kimse, kendisinde hak görmeye cüret edemediği zevkleri, hüküm süren aylaklığa bir çare olarak ileri süremez. Sebebi budur Paris'te ismi hazzı çağrıştıran hamam işletmesine nadiren rastlanmasının, bu yüzkarası durumun. Yıkanmaya gelir insanlar buralara, karınları acıkınca restorana gider gibi. Bu şehirde ahlaki çöküntü öyle bir raddeye ulaştı ki şehvet dahi tüm cazibesini yitirdi, mutlak hissi tuhaf bir şekilde öylesine ayağa düştü ki, hamamların müphem tabiatının keyfini sürmek, yeni tanışır oldukları hoşgörünün şaşkınlığını üzerlerinden henüz atamamış, kurnazlığa ve zorbalığa günlük yaşamlarından alışkın olan homoseksüellere kaldı. Bilmedikleri hamamdan bozma randevuevlerinin sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Mülk sahipleri bu durumdan şikâyetçi, müşteriler uzak duruyor. Başkası beklenmez elbette arzularına yüz çevirmiş bu Beyefendiler ve bu Hanımefendilerden. Yirmi yaşına kadardır her şey, sonrası kayıp, her şeyin sonu: Merak, gizem, baştan çıkarma, baş dönmesi, macera, ne arar artık. İnce kalmak için jimnastik yapar, hayatlarındaki rengi, yanaklarındaki heyecanı korumak için parmaklarını dahi kımıldatmazlar: Aşk egzersizleri, yaş yirmiyi geçti mi, akıllarına bile gelmez. Öğreneceklerini öğrenmişlerdir çoktan. Bir teknik bellemişler, ölene dek onu kullanmaya yemin etmişlerdir: Kadını yavaşça kollarınızın arasına alacaksınız ve kulağına şöyle fısıldayacaksınız... Kadın usulca bırakacak kendini koltuğa ve bağırarak: *Oh Charles!* Usta işi filmlerde bolca bulunur emsali. Mümkün müdür başka türlü, görülmüş müdür adam yanaşsın kadına doğru, gözlerinde alev, tek kelime etmeden,

kadın onu görsün ve bir anda yapışsın adamın fermuarına? Gişede hüsrandır bu filmin sonu, kurgunun bu kadarı fazla; lakin bizler, hakkımız olanı haykırıyoruz bugün, gerçeklikleri talep ediyoruz, yalnızca GER-ÇEK-LİK-LE-Rİ:

GERÇEKLİKLER

FABL

*Bir gerçeklik yaşarmış vakti zamanında
Koyunları has yündenmiş
Kralın oğlu geçtiği sırada
Koyunlar melemiş Ne de güzelmüş
Ger çek ger çek gerçeklik*

*Vakti zamanında bir gece vakti
Uykusu kaçmış bir gerçekliğin
Periymiş vafstiz annesi
Tutmuş elinden gerçekten
Ger çek ger çek gerçeklik*

*Vakti zamanında tahtında
Almış kralı bir sıkıntı
Paltosu kayıyormuş akşama
Demişler kraliçe olsun sana
Ger çek ger çek gerçeklik*

KODA: Lik lik ger çek
Lik lik gerçeklik
Ger çek ger çek
Lik lik ger çek
Çık
Lik Gerçeklik
Vakti zamanında yaşarmış GERÇEKLİK

Girelim o halde Opéra Pasajı'nın Hamamına güzel düşüncelerle. Ve ufak bir Kodak'la. Bu işletmenin kişisel temizlikten başka bir amaca hizmet verdiğini düşünmek ihtimal dahilinde değildir. Müşterisi azdır fakat saygıdeğer insanlardır gelenler. Dükkânın önünü,

bodrum katına doğru inen kahverengi ahşap tırabzanlı büyük bir merdivenin başı işgal eder. Pasaja doğru bakan bu merdivenin üst tarafındaki duvarda muhteşem bir çiçek resmi asılı durur, sağ taraftaki duvarı süsleyen, aynı ressama ait bir kadın portresi, iki romantik gravürün arasında yer alır, geride duran gravürde üç atı birden süren bir adam, kapıya yakın duran diğer gravürdeyse, kurtlar tarafından kovalanan Mazeppa resmedilmiştir. Aramızda kalsın, kurtların gözlerindeki parıltı öylesine kuvvetlidir ki, biraz gayret etsem, sembolik bir anlam çıkarabilirim bundan. Merdivenin sonu, gösterişli bir sahanlığın ardından, iki büyük bölümden oluşan bodrum katına iner; ilk bölüm diğerine nazaran daha büyüktür; bulvarlar istikametinde, Saulnier restoranının altı boyunca uzanan uzun koridorun başlangıcıysa ikinci bölümde yer alır. Her iki bölüme de açılan birkaç hamam kabini, kanepeleri ve tuvalet masalarıyla oldukça lüks bir intiba uyandırır. Çok sayıda dolap bu dekoru tamamlar. Her yanı kapılarla, ahşap doğramalarla dolu, tavandaki buzlu camdan süzülen gün ışığıyla yetinen bu mekân, ıssız, kutsal bir atmosfere sahiptir. Aklım başımda olmasa, yetersiz bir aydınlatınaya sahip bu ortamda gündüz düşlerine kapılıp gitmem işten bile değildir aslında. Yorumda bulunmayacağım fakat koridorun sağ tarafında bulunan bütün kabinlerin, koridorun karşı tarafında birer kapıları daha bulunur ve yalnızca içeriden kilitlenebilen bu kapıların tümü, bin bir çeşit duş tertibatının uyukladığı devasa bir odaya açılır, öyle ki mesela... iki müşteri tahayyül edin, sıcak duştan çıkıyor, serinlemek için bu loş fuayede alıyorlar soluğu, kimseler bilmiyor, ruhları bile duymuyor, burada buluşuyorlar. Paris'teki birçok işletmede (Fontaine Sokağı'nda, Cardinet Sokağı'nda, Cambacérès Sokağı'nda ve daha nicelerinde) bulunan, kuvvetlerin üst tarafına kondurulmuş, komşu kabinlerle iletişim kurmayı sağlayan şu acayip, küçük pencereler kadar gizem barındıran ne vardır başka? Sanmam ki mimarın, o pencereleri oraya açarken, ne işe yarayacaklarını bildiğine inanan çıksın; Solferino Köprüsü'nün taslağını çizen mühendis, günün birinde o kemerlerin altında yaşanacak rezillikleri tahayyül edebilmiş midir? Sapkınlığın zerresine rastlanmaz ki mimarların o tertemiz yüreklerinde.

Bu bodrum katın gerçekte hangi amaca hizmet ettiğini ben biliyorum halbuki; bir kalorimetri laboratuvarıdır burası esasında. Hizmetçi kılığında yaşayan nam salmış fizikçi bir çift, akıllarına

esen nesneleri kalorimetrelerine batırır, enerjinin yitimi üzerine tuhaf hesaplara girişirler burada. Günün birinde Carnot yasalarını haksız çıkarmanın hayalini kurarlar. O günü beklerken, adam yerleri süpürür, kadın polisiye romanlar okur.

LOUIS!

Çıkıyorum, çıkıyorum, kim çağırıyor beni? Curcuna sürüyor dışarıda. Kimseyi tanımıyorum bu kalabalıkta... ah anladım: Çevremde hemen hiç kimsenin kullanmadığı ismimi görme arzusu, mühim bir hususu vurgulamak istercesine büyük harflerle yazılmış. Önümde kocaman ıssız bir alan uzanıyor, huzurlu bir çimenlik, inanması size kalmış, Saulnier restoranı burası. Girişi ve asma katıyla, Hamamın oradan başlayan cüssesi, mobilyalı dairenin kapısının karşısına çıkan enine koridora kadar uzanıyor. Tanrı'nın bir lütfu bu restoran: Belki yüz akşam yemek yemişliğim vardır burada, tek bir kusurunu gördüğümü söyleyemem. Dada hareketinin harareti tartışmalarına, duymuşluğunuz var mıdır Dada hareketini? bir nebze olsun burada ara verilir, Certa'da iki saatten beri itibarlarını korumaya çalışan dövüşçüler, yüce ahlakın yahut aralarındaki Antifilozofun ifadesiyle *haute couture*'ün kanıtını bir şarküteri tabağında bulmaya girişirlerdi. O zamanlar Dada Asayiş Mahkemesi faaliyettedir ve hiç kimsenin aklına, Terör'ün, günün birinde, yerini Direktuvar'a ve onun oyunlarına, züppelerine, yırtmaçlı eteklerine bırakacağı gelmezdi. Mazlum insanlardı bu restoranda karınlarını doyuranlar. Ne geldikleri, ne gittikleri belli olurdu; bir ok yahut bir el, bu insanlara, kaderlerinin yönünü işaret ederdi. Yolunuz açık olsun dostlar.

Thermomètre Galerisi'ne, demin bahsettiğim küçük koridora ve Italiens Bulvarı'na bakan üç cephesiyle övünen Biard kafesi, Rey kitapçısının tam karşısında bulunur. Bar tezgâhlı salonunla, arka salonunla, kapılarınınla, mazide kalmış iki kuruşluk kahveleri, dört kuruşluk Amerikanları yâd eden vitraylarınla, sütunların ve aynalarınla, biz Avrupa hayalcilerinin, dünyanın öte ucundaki Amerika ve onun kanlı destanları hakkında tüm bildiklerimize kaynaklık eden güzel bir akis sarayısın sen. Karanlık suçların, kallesenaryoların, takiplerin ve tuzakların dekorusun. Senin kırık perspektiflerin

içinde çözölür yaşamın bütün bir saçmalığı, muteberleri karanlıkta asabiyetle kıkırdatan karizmatik marjinalerin büyük sırrı. Ve aşk: Ne tuhaf bir rahatlık bulur burada aşk! Her şeyin bakışlara göre düzenlendiği bu kafede. Sahici coşkunkulukların suç ortağı sahte aydınlık: Çatışır ışıklar bu pervasız mekânda. Ey cehennemın Tanrısı, söyle nedendir aylak orospuların, masaların çatlamış mermerlerini okşaması mırıldanarak?

• • •

Thermomètre Galerisi'nin sonu, etrafına yığılmış toprağın ortasında yükselen bir köstebek yuvası misali, Italiens Bulvarı üzerinde Flammarion kitapçısının cam vitrininin hemen önüne, Pousset meyhanesinin bahçesinin biraz ilerisine çıkar. Burayı mesken bellemiş bir çığırtkanın, bastonuyla vurdukça kıvrak bir dansa sürüklediği Théâtre Moderne afişinden yayılan dalgalar, yoldan geçenlerin bakışlarını, hemen sol tarafta bulunan müzik dükkânının, Salabert yayınları imzalı nota kitaplarıyla döşenmiş vitrinine doğru kaydırır. Yolu düşenler burada biraz olsun vakit geçirmekten keyif alırlar, bir yanda, ikinci perdede emsali görölmemiş bir temaşa vaat eden zarif ama sıkılmış beyefendinin söylevi, öbür yanda, modaya ve şarkılarına piyanosunun tuşlarında can veren sarışın bir kadına ev sahipliği yapan dükkân.

İnsanoğlu hayal gücüne açılan kapının eşiginde durmaktan nasıl da keyif alıyor! Bu tutsak kaçıp kurtulmak isterdi fakat ihtimallerin eşiginde mütereddit, korkuyor sığınağına geri inen nöbet yolunda bulmaktan kendini. Düşüncelerin mantıksal bir sıra izlediği öğretilmiş ona ve inanmış zavallı, mantık bağıyla bağlı düşüncelerine. Doğruluyor aklını ve hezeyanını çılgın muhakemelerinde. Kant'ın sofizmine kafa yormuş vaktiyle: *Zencefil bazen kırmızı, bazen siyah, bazen hafif, bazen ağır olsaydı; insanoğlu bazen bir hayvana, bazen bir başka hayvana dönüşseydi, yeryüzü uzun bir günde bazen meyvelerle, bazen buzla ve karla kaplansaydı, ampirik hayal gücüm, kırmızı rengi tasvir ederken, zihne ağır zencefil düşüncesini getirecek imkânları bulamazdı; ya da eğer bir sözcük, bazen bir şeyi, bazen başka bir şeyi karşılıyor olsaydı ya da aynı şey, bazen bir isimle, bazen bir başka isimle karşılanıyor olsaydı, fenomenlerin kendi nesneleri olmalarını şart koşan herhangi bir yasa olmaksızın, hayal gücünün hiçbir ampirik sentezi mümkün olmazdı. Ve şüpheyeye kapılıyor insanoğlu, çünkü yasaların*

niyetlerini sevmiyor, anlıyor küçük Immanuel'in efsunlu sözcükleriyle nereye varmak istediğini, görüyor bu zihinsel yöntemdeki sakatlığı ve onu kandırmaya çalıştıklarına inanıyor ikinci perdede vaat edilen çıplak harem kadınlarıyla, bu bayağı, şehvetli müzikle, hayır, bak o kadına, güzelim saçları bile boyalı. Haydi yoluna yavrum! Bataklıklardır sana kuru topraklar. Çamura saplanmayacaksın asla! Tanımıyorsun sen gerçekdışının sonsuz gücünü. Hayal gücünün nelere kadir olduğunu, sen hayal dahi edemezsin canım.

ADAM YETİLERİYLE SOHBET EDİYOR

Skeç

DUYARLIK, *Adama*: Yüzünden düşen bin parça bugün, vadide kötü bir hadiseyle mi karşılaştın? Yoksa hınzır bir ayı yavrusuyla randevun mu var akşama?

İRADE, *başını bir şişe şampanyadan kaldırarak*: Bu akşam gitsin canı istiyorsa dağa (*kararlı bir tonla*): O giderse, ben de giderim onunla.

AKIL, *birden doğrularak*: Ben burada mı kalacağım? Ben de geliyorum, Adam dağ keçilerini, ayıları avlamaya gidince kim mukayyet olacak sürüye?

ADAM, *kederli bir tebessümle*: Kapatın artık bu mevzuyu, bir yere gitmeye niyetim yok bugün. Ah Bilgi, zavallı yavrucak! Onu sevmeyi bıraktığımdan beri kalkamaz oldu yerinden, ne yapardık o yabancı, iyi yürekli, saygın doktor kalkıp gelmese o ıssız evinden, tedaviyi üstlenmese, o reçeteleri yazmasa, yaşamaktan bile vazgeçerdi belli ki.

DUYARLIK: Doğru, tepenin oradaki evden geliyor, hatırlayamayacağım zamanlara ait, kadim bir cümlelerin harfleriyle inşa edilmiş o evden.

AKIL: "Bilmez misin âşıkların başına neler geldiğini, bir lir, bir kıyafet yahut sevdalıların nicedir kullandıkları bir nesne gördükleri vakit? O liri tanır tanımaz, ait olduğu insanın resmi peydahlanır zihinlerinde... Simmias'ı görünce Cébès'i hatırlamak gibi."

DUYARLIK: Tam da bu işte.

İRADE: Ben hiç hoşlanmıyorum senin o doktordan; ne zaman gelse elim ayağım buz kesiyor.

AKIL: Ne diye uzatmış o bıyıkları öyle, o tüylü şapkası, o zayıf, se-

vimsiz suratı, hele o kürklü uzun redingotu? Onun gibi giyinen kimseyi görmedim.

ADAM: O bir yabancı.

İRİADE: Temkinli yaklaşmak gerek yabancılara. Çocukları kaçırıyor, sonra da yiyorlarmış, herkes öyle söylüyor.

DUYARLIK: Aptal! Şelalelerin altında, buzulların üstünde, sellerin ortasında kendine insanı rehber belleyen herkes aptal senin gibi; Aşk, Yalan, Düş'e bak sen, bu maskeli, giyimi kuşamı yerinde, yakışıklı yabancılardan birinin rehberini kaçırdığı yahut yediği görülmüş mü hiç?

İRİADE: Ne alakası var, o başka, bu başka! O saydıklarının nereden geldikleri malum. Fakat beyefendi başka türlü bir yabancı, adı bile bir tuhaf, HAYAL GÜCÜ, böyle Hristiyan ismi mi olur?

ADAM: İsmi değil sizi kaygılandıran. Hem iyilikten başka şey gördük mü ondan? Nereden geldiği sorulmaz ki iyiliğin.

DUYARLIK: Ne iş yaptığını bilmiyoruz, orası öyle fakat Bilgi hasta düşüğünden beri, o baktı ona, ilaçları o temin etti, karşılığında bir şey de istemedi.

AKIL: Kanmayın numaraya! Adam şöyle irice bir ayı avlasın da bakın görün nasıl çıkaracak faturayı!

İRİADE: Hem de ne fatura çıkaracak, doğru diyor! O suratı gibi korkutacak bizi, üstelik kendi söylüyor küçük çocukları sevmediğini, kafa şişiriyorlarmış, ancak yalnız başına kaldı mı keyfi yerine geliyor.

ADAM: İftira atmayın. Hayal Gücü harikulade bir beyefendi, kadirşinas, yardımsever biri.

DUYARLIK: Emin misin bundan, vadiden çıkageldi bu yabancı, fırtınalı bir akşam, kimin nesidir bilen yoktu.

İRİADE: Doğru söylüyor, kaybolmuş bir uçurtma gibi düşüverdi yuvamıza.

ADAM: Gevezelik ediyorsunuz boşuna.

AKIL: Daha neler neler duydum ben!

ADAM: Ne duymuşsun?

AKIL: Bu adamın...

DUYARLIK: Ne malum azılı bir suçlu olmadığı, saklanmak için vadimize sığınmıştır belki.

ADAM: Suçluymuş! Suçlu dediğin nedir senin? Şimşegi nasıl bilir-

sin benim canım duyarlığım, dağların saçlarına kondurduğu o parıltılı yabani çiçeği nasıl bilirsin? Şimşek bir suçlu mudur, yoksa yüce bir lütufkâr mı? Sen Akıl, söyle bana, sen ne düşünüyorsun hayal gücü hakkında?

AKIL: Ben belirsizlikten hoşlanmam.

Tam o sırada HAYAL GÜCÜ belirir, tıpkı aklın onu tasvir ettiği gibidir: Uzun boylu, cılız bir ihtiyardır, Habsbourg tarzı bıyıkları, uzun, kürklü bir redingotu ve tüylü bir şapkası vardır; yüzü durmadan seğiriyor, konuşurken, görünmez bir dinleyiciyi olmayan yakasından kavrayıp sarsıyormuş gibi hareketler yapıyordur; kolunun altına Benjamin Péret'nin Au 125, Boulevard Saint-Germain'ini sıkıştırmıştır. Fakat onda sahiden tuhaf olan yegâne şey, sol ayağındaki pateni sürerek, sağ ayağıyla yere basarak yürüyor olmasıdır. Adama doğru yaklaşır ve ona şöyle söyler:

HAYAL GÜCÜNÜN SÖYLEVİ

Hakkınızı teslim etmem gerek: Her biriniz, bana bel bağlamadan, olanlara karşı iyi göğüs gerdiniz. Bir yanılsamadan diğerine savrulup, her defasında Gerçeklik denen yanılsamanın avucuna düşüp durdunuz. Oysa size her şeyi vermiştim: Göğün mavisini, piramitleri, otomobilleri. Sihirli lambamdan yana umudunuzu niçin kaybettiniz? Sonsuz sayıda sonsuz sürprizlerim var sizler için. 1819'da Almanya'da öğrencilerime söylediğim üzere aklın gücünden her şey beklenir. Bakın, saf düşsel yaratılar sayesinde nasıl da kendinizin efendileri oldunuz. Ben belleği, yazıyı, sonsuz küçükler hesabını icat ettim. Akla hayale gelmez daha ne icatlarım var kimselerin bilmediği, insanı imgesinden ayrı kılacak icatlar, tıpkı söz gibi, esrikliğine boğulmuş insanı, etrafını saran dilsiz yaratıklardan ayıran. Ne söyleniyorsunuz hâlâ? Bir ilerleme değil söz konusu olan: Ben yalnızca bir kokain tüccarıyım, benim için kâr, sizin için manna, ister hatırayla, ister deneysel yöntemlerle, bulacaksınız onda serabın esrikliğini. Her şey hayal gücünden doğar ve hayal gücünde bulur her şey tecellisini. Telefon kullanışlı bir vasfa sahip görünür, aldanmayın sakın, karşıdakine sesini duyurmak için insanın nasıl kendini paraladığını, nasıl "Alo! Alo!" diye

çırpındığını tahayyül edin! Bir ses bağımlısından başka nedir bu insan, fethedilmiş mekânla, aktarılmış sesle kendinden geçmiş, kör kütük sarhoş düşmüş? Benim zehirlerim sizlerindir. Aşk, kuvvet, hız. İstirapları, ölümü mü istersiniz, şarkıları mı?

Bilincin sınırlarından, uçurumun kıyılarından gelen bir uyuşturucuyu sizlere sunmak için karşınızdayım bugün. Güç hissi, sahte bir megalomani, boşlukta yetilerinizi serbestçe kullanabilme kudreti değil miydi aradığınız bugüne dek uyuşturucularda? Sizlere takdim etmekten gurur duyduğum ürün bunların hepsini sağlamakla kalmayacak, akla dahi gelmeyecek faydalar sunacak sizlere, arzularınızın ötesine geçecek, onlara hayat verecek, yepyeni, çlgın arzuların kapılarını aralayacak; düzenin düşmanlarıdır aşk iksirini piyasaya sürenler, şüpheniz olmasın bundan. Kitapların, şiirlerin kılığına sokar, bekçilerinin gözleri önünden, gizlice geçirirler o iksiri. Masum bir kılıftır edebiyat, rakipsiz bir fiyata satarlar size bu ölümcül enzimi fakat artık zamanı geldi herkesin bundan faydalanmasının. Lambadaki cindir bu, şiirden bir asa. Satın alın, ruhunuzun lanetlenmesini satın alın, nihayet kaybedeceksiniz kendinizi, aklın terazisini bozacak makine işte geldi karşınıza. Duymayan kalmasın, haberdar olsun herkes bu mühim hadiseden: Yeni bir maraz doğmuş bulunuyor, bir baş dönmesi daha bahşedildi insan evladına: *Surrealizm*, çlgınlığın ve karanlığın oğlu. Girin, girin içeri, anıdalık diyarından içeri atın ilk adınızı.

Siz modern afyonkeşler, nesine imreneceksiniz artık bin bir gecenin uyurgezerlerinin, mucizeyle şifa bulanların, konvülsiyonerlerin, siz ki bir araca ihtiyaç duymadan, onların o muhteşem lakin bugüne dek tamamen erememiş zevkleriyle buluşacaksınız, emsali olmayan vizyoner bir güçle var olacaksınız bu dünyada; icadın suretinden, uyanışın tekinsiz aydınlıklarının gök yeşil nesnelğine, ne akıl ne de kendini koruma içgüdüsü, güzelim beyaz ellerine rağmen, bu gücü ölçsüzce kullanmaktan alıkoyabilecek sizleri, efsunu olacaksınız kendinizin, güzeller güzeli bir imgeyi yüreğinizin fani tahtasına bir raptiye gibi saplamaya varıncaya dek büyüleyeceksiniz kendinizi ve dönüşeceksiniz nihayetinde tek bir kadın tarafından sonsuza dek sabitlenen adama, bu muhteşem mantara iğnelenmiş bir kelebeğe. *Surrealizm* denilen maraz, imgeyi, bu uyuşturucuyu, tutkuyla, ölçsüzce kullanmaktır, yahut bundan ziyade, imgenin, hem bizzat kendisini hem de öngörül-

mez heyecanların ve dönüşümlerin temsil alanına dahil ettiği şeyi kontrolsüzce kıskırtısını kullanmaktır; zira her imge, her defasında, sizi bütün Kâinat'ı tashih etmeye zorlar. Ve her insan, keşfedilmeyi bekleyen, peydahı olduğu vakit bütün Kâinat'ı yerle bir edecek bir imgeyi ihtiva eder. Bu uçurumdan yükselen turuncu ışıltılara gözleri ilişen sizler, acele edin, yaklaştırın dudaklarınızı bu serin, bu yakıcı kupaya. Yakında, yarından tezi yok, insanları kenetleyen emniyet ihtiyacı, o karanlık arzu, vahşi, yasaklayıcı yasalarla çıkacak onların karşısına. Sürrealizm propagandacıları çarklara gerilecek, asılacaklar dört yanı ayna odalarda hapsedilecek bu imge ayyaşları. O vakit geldiğinde, mazlum sürrealistler, şarkılı kafeleri sığınak belleyip, el altından dağıtacaklar bulaşıcı imgelerini. Tavırları, istemsiz tepkileri, bir anda parlayan öfkeleri ele verecek onları, sürrealist faaliyetten şüphelenmesine yetecek müşterileri gözleyen polisin. Şimdiden görür gibiyim aralarına sızan ajanları, hilelerini, tuzaklarını. Bireylerin kendilerinden kurtulma hakları bir kez daha kısıtlanacak ve yok sayılacak. Toplumun huzurunu, insanlığın emniyetini tehdit eden bir tehlikenin varlığına işaret edilecek. Akıllı başında insanlar, bu mazur görülemez faaliyetin, bireyleri kamu refahına sırt çevirmeye, şahsi cennetlerini yaratmaya kıskırtan bu salgın anarşinin, entelektüel malthusçuluk namını kazanması uzun sürmeyecek olan bu sapkın fikirlerin karşısında büyük bir öfkeye kapılacaklar. Müthiş yağmalar yaşanacak: Faydalılık ilkesi, bu emsalsiz ahlaksızlığı tecrübe edenler için geçerliğini kaybedecek. Akıl, en nihayetinde, kullanılır olmaktan çıkacak bu insanlar için. Akılın sınırlarının geri çekildiğine şahit olduğu vakit insanlar, yeryüzündeki azgınlıklarla, doyumsuzluklarla paylaşacaklar bu sarhoşluğu. Genç insanlar, bu şakası olmayan, kısır oyuna kendilerini kaptıracaklar. Hayatlarını baştan yazacak bu oyun. Fakültelere kimseler uğramaz olacak. Laboratuvarların kapısına kilit vurulacak. Mümkün olmayacak var olması ordunun, ailenin, mesleklerin. İşte o vakit geldiğinde, yeryüzünün bütün dogmatik, gerçekçi güçleri bir araya gelecekler ve toplumun bağrında giderek yükselen bu sevgisizliğin karşısına dikilecekler, yanılısımların hayaletine karşı görülmemiş bir komplot düzenleyecekler. Onlar galip ayrılacaklar bu savaştan, bu neden olmasın'cı, hayat devam ediyor'cu ittifak güçlerinin olacak zafer. Bu son seferle düşecek akıl. Daha baştan kaybedilmiş bu savaşa, sizleri, siz gözü pek, onurlu

yürekleri, zaferlere paye vermeyenleri, geceleri kendilerini atacak bir uçurum arayanları bugünden davet ediyorum. Yola koyulma vakti geldi, gidelim, roller hâlâ boşta. Geçin bakalım, gişe şurada.

Hayal gücü, saydam işaret parmağıyla, Théâtre Moderne biletlerinin satıldığı küçük ahşap kulübeyi işaret ediyor. Güneşin batmasına yakın alacalı bir renge bürünen, iç tarafındaki kapıyla Flammarion kitapçısına bağlanan bu kulübe, gri, çitten bir duvara bitişik durur. Kasiyer bir kadın, görüş alanından ne zaman geçecek olsanız, gişe penceresinin ardından, koltuk fiyatlarını ve tiyatrodaki sahnelenen gösterilerin içeriğini mırıldanıyor olur, kulübenin ön tarafına asılmış üç yahut dört fotoğraf, bu gösterilere dair bir fikre sahip olmasına imkân verir insanın. Göğüsler, bacaklar, yazarların maksadını açığa vurmaya kâfidir, tıpkı sinemaların girişlerindeki afişlerde boy gösteren, namlusu hedefe doğrultulmuş tabancalar, sele kapılmış sürüklenen kayıklar yahut ayaklarından asılmış kovboylar gibi. Tecrübesi sudan ucuzadır üstelik:

Çitten duvarın öte tarafında, geçiş koridoru boyunca uzanan

THÉÂTRE MODERNE

PRIX DES PLACES

Loges et Avant-Scène. 30 fr. »

Fauteuils	{	Avancés. . 25 fr. »
		Réservés . 20 fr. »
		1re Série . . 15 fr. 50
		2e — .. 11 fr. 50
		3e — .. 9 fr. »

Stalles.. 6 fr. 75

*Tous droits
et taxes compris*

Monte-Carlo Otelı, üst katlarıyla bu sınırları aşar, hatta pasajın girişine denk gelen bölümde, enlemesine olarak, neredeyse galeriye kadar uzanan görüntüsüyle, kartpostallardan tanıdığım kadarıyla Pont des Soupırs'ı getirir hemen aklıma. Monte-Carlo Otelı'nin giriş katında, önü beyaz parmaklıklı, XVI. Louis tarzı küçük cam karolarla bezenmiş camekândan içeri göz atanları bekleyen manzara, salkım kristalli bir avizenin altında bitkilerin ve ziyaretçilerin beklemekten kök saldıkları, hüznün mesken bellediğı, otelin alçak tavanlı, geniş salonu olur. Hasır koltuklarına yayılan ziyaretçiler, Paris'te yalnızca bulvarlarda bulunan yabancı gazetelerini okurlar bu büyük salonda. Şahsına münhasır, kendince dingin, cümbüşü eksik olmayan, her daim yorgun, kozmopolit bir dünya. Bu bezgin kumarcılar ancak güzel tecrübelerin ardından burada alırlar soluğı fakat amma da aşındırmışlardır yerküreyi sürüye sürüye attıkları adımlarla! Bazıları kafe bahçesi bellemiştir galeriyi, oturur dururlar içeride bütün gün. Bekliyor gibi bir halleri vardır. Ama neyi? Arzulanan mutluluk asla gelmeyecek. Gidebilirsiniz.

Otelin hemen karşısında bulunan pasaj bekçisinin odası, küçük bir avluya geçiş vazifesi gören, avuç içi kadar bir geçide bakar. Göz alıcı işlemeli perdelerinin ardında gizlenen bu odanın yanında biraz soluklanacağız; ayakkabı boyacısının dükkânıdır burası, kapısından girenler, yalnızca on iki kuruşa, ayaklarında parıldayan güneşlerle çıkarlar dışarı. Dedikleri doğru, sahiden güzel, modern dükkânları var şu ayakkabı boyacılarının. Amerikanlıklarına rağmen, nasıl da dekoratif bir zekâ barınır cila kutularında, üstelik ustalıkları hemen hiç yankı bulamazken vitrinlerinde. Hele bizzat o boyacılar, ne zarif insanlardır! Işıltıları çoktan kör edici raddeye ulaşmış ayakkabıları anlaşılmaz şekilde fırçalamaya devam ederlerken, şüphesiz sanatlarının büyüüne kendilerini kaptırmış o ayakkabıcıların sizi oracıkta sonsuz bir zaman boyunca bekletişlerine ne müthiş bir nezaket eşlik eder. Minör bir sanat, kabul ediyorum fakat sanat sanat sanat. Öte yandan hayıflanmamak elde değildir boyacının sanatının, nedendir bilinmez, metafiziğı dışlamasına. Zihnin yeni kazanımlardan daha fazla istifade etmeye gayret gösterse, kabul görmesi belki daha kolay olurdu bu sanatın. Esefle karşılanması mümkün bir diğer husussa, bizimki gibi bir medeniyette, boyacıların, romantik atalarının ardından, yalnızca teknik anlamda gelişme kaydedebilmiş olmalarıdır. Yaratıcı meziyetlerini daha ziyade dükkânlarının

dekorunda kullanmayı tercih etmişlerdir bugüne kadar. Bu alanda en büyük icat yükseltilebilir koltuklar olmuştur ki bazıları bu fikrin New-Yorklu bir boyacıdan çıktığını iddia ederken, bazılarıysa genç yaşta barlarda çalışmaya başlamış, bar tezgâhı önündeki yüksek taburelerin bu mesleğin icrası için son derece müsait olduğunu öngören bir İtalyan boyacıdan bilir bu keşfi. Ayakucunda, sanatçının kendini bile isteye küçük düşürdüğü bu kerevetler düşlemeye son derece müsaittirler. Âlimler bu kerevetlerde ayakkabı boyuyor olsalardı, ne muhteşem makineler, ne görkemli kâinat tasarımları çıkardı kim bilir bu koltukların kollarından! Lakin işte bahtsızlık: Ayakkabıları çamur, tırnakları kirden geçilmez âlimlerin. Demek ki âlimler değil bu hareketsiz geminin yolcuları, tozdan ve çamurdan temizlenmeye buraya gelip tefekküre dalan, yüreklerinde şüphesiz büyük bir aşk barındıran bu seyyahlar. Şair olmasınlar? Kim bilir, belki emekli subaylardır, belki dolandırıcılar, borsacılar, simsarlar, pazarlamacılar, şarkıcılar, dansçılar, deli divaneler, mazlumlar, rahip olmadıkları kesin fakat belki kahırlı yürekler, milyoner işportacılar, casuslar, komplocular, yönetim kurulları tarafından baştan çıkarılmış politikacılar, sivil polisler, izin gününün keyfini süren garsonlar, gazeteciler, Protestanlar, yabancılar, katiller, sömürge bakanlığı memurları, pezevenkler, bahisçiler ve hayaletler. Bir hayalet olsaydım geleceğim yer burası olurdu. Ayakkabılarımı parlamaya bırakır, bir Musallat heykeli gibi kuruldum heyulavari o tahtlardan birine. Benim tahayyülümde Şövalye'nin geleceği yer de bir boyacı dükkânıdır, gelir oturur Don Juan'ın yanı başına. Don Juan çoktan hayallerinin yolcusu olmuş, sigarasını tüttürmekle meşguldür koltuğunda. Don Juan sigara kullanıyordur artık. Yeni bir maceraya atılmaya hazırlanıyordur. Ayakkabıları tertemiz olmalıdır. Teyelli güzel ayakkabılardır bunlar. Siyah, kahverengi, beyaz deri üzerinde krem rengi teyeller. Arleken ayakları. Krep tabanlar ve ince kauçuk topuklar. Zinaya ve kumsallara uygun. Atılacak adımlar için emniyet kilitli, ses çıkarmama garantili. Don Juan bu dantel beyazı, karamel rengi ayakkabılara bir Hollywood filminde görünce vurulmuş. Aynısından bulmak için bütün Paris'in altını üstüne getirmiş ve sonunda Saint-Georges Mahallesi'nde bir rehin dükkânında bulmuş bir zencinin ihtişamlı günlerinden, icra memurunun, kokainin ve boş vermişliğin zoruyla geride bıraktığı zamanlardan kalma bu çifti. Zenci şimdi yüz mil uzakta, taşrada

bir dans salonunda, hasır bir sandalyeyle Tommysette reklamlı bir bardak altlığı arasında, Don Juan'ın aklıysa bambaşka diyarlarda. Don Juan uyukluyor koltuğunda, sallanıyor, ayaklarını fırçanın akışına bırakmış. Koyuveriyor kendini, kayboluyor fileli bir gömleğin pembe deseninde. Kulak misafiri oluyor ister istemez boyacıyla komşusunun sohbetine. Sırf bugün dördüncü gelişmiş bu müşterinin, toplamda beş kere gelmiş. Grange-Batelière Sokağı'nın tozdan geçilmediğini söylüyor, Réamur Sokağı'nda üstü başı batıyormuş insanın. Bir deli daha, fakat tanıyorum bu sesi ben. Don Juan, başını kaldırıncı Şövalye'yi görüyor, tanıyor onu. Ey kader, meczup kader, geldin oturdun yanıma. Şövalye, Christ du Portugal takmış yakasına, Légion d'honneur çakması. Kıymetli monsenyör, bilseniz ne çok tereddüt etmiştim burasıyla bu pasajın (Chauchat Sokağı) 12 numarasındaki ve Verdeau Pasajı'ndaki dükkânlar arasında, gerçi üç dükkân da aynı işletmeye, Brondex'e ait. Fakat nihayetinde burada karar kaldım ve işte sizi buldum karşımda: Demek ki doğru tercihte bulunmuşum. Müsaade ederseniz ayakkabılarımı boyatabilir miyim? Bir randevum var, beni bekler üzeri mevsim geçişlerini ve Herkül'ün görevlerini resmeden İngiliz nakışlarıyla işlenmiş yatak örtüsü. Yakışır mı kirletmek acele yüzünden ayakkabıların kiri tozuyla? "Sigaranız sönmüş," diyor Şövalye, "buyurun lütfen, kabul edin ikramımı." Kıymetli bir an, Don Juan, hayaletin kendisine uzattığı sigarayı kabul ediyor. Daha fazla tahammül edilecek gibi değil bu temaşa, boyacıdan çıkıp pul satıcısının dükkânında alıyorum soluğu.

Ey filateli, filateli: Sen ki bir âlem tanırcasın, akli kaçık bir peri, ve yine sensin Parmak Çocuk'un, Mavi Kuş'un, Kırmızı Başlıklı Kız'ın ve Kurt'un koyun koyuna uyuyakaldıkları o büyülü ormandan çıkan o çocuğun elinden tutan, sensin Jules Verne'leri resirneleyen ve sensin yolculuğa heves etmeyenleri dahi, rengârenk keleklerinin sırtında okyanus ötesi diyarlara götüren. Sudan'la ilk defa, tıpkı benim gibi, lâl kenarlı küçük bir dikkörtgenin içinde, arkasına koyu kumral bir göğü almış, bir hecin devesinin sırtında yol alan beyaz bir kandura sayesinde tanışmış olanlar, oval çerçevesinde tutsak edilmiş Brezilya İmparatoruna, Nyassaland zürafalarına, Avusturya kuğularına, mor kaftanıyla Amerika'yı keşfeden Kristof Kolomb'a yakından aşina olanlar, ne demek istediğimi hemen anlayacaklardır! Fakat önünde durduğumuz dükkânın vitrinini yorucu

yansımalarıyla bugün süsleyenler, vaktiyle aşına olduğumuz, farklı fiyatlara sahip o koleksiyonlar değil artık. VII. Edward'ın kadim zamanlarda hüküm sürmüş gibi bir hali var. Başlarına gelmeyen mi kaldı çocukluk arkadaşlarımızın, bin bir gizem bağıyla dünya tarihine bağlanan bu pulların. Buyurun işte yeni gelenler, nedendir bilinmez baştan çizilen ülke sınırlarının mağduru olmuşlar. Bir yanda mağlubiyetlerin, bir yanda devrimlerin pulları. Kullanılmışı, yenisi, mühim mi hiç! Zerresine ermeyecek aklım bütün bu tarihin, bütün bu coğrafyanın. Korkutuyor beni sürşarjlarınız, sürtakslarınız, karanlık muammalarınız: Meçhul bir hükümdarı gizliyorlar benden, bir katliamı, sarayı saran alevleri ve pankartlarıyla, talepleriyle, tahta doğru yürüyen kalabalığın şarkısını.

Sürprize yer yok burada, hizmetin bedeli yazıyor girişte, kapının yukarısında, akşamları yanan mavi beyaz fenerin içinde. Certa'yla pul dükkânı arasında kalan tuvaletlerden bilhassa çekinmeden bahsetmek istiyorum. Bu işletmelerin niçin itibara layık görülüyor olduklarını hiçbir zaman bilemedim. İnsan evladının bayağı fantezilerinin ve nostaljiden yana güçsüzlüğünün neticesi olsa gerek. Halbuki galeride bulunduğunuz yerden tuvalete doğru bakmanız ve aralık duran kapıdan, içeride makyajını tazelemekte olan şu göz alıcı kadını seyretmeniz, bu mekânın tabiatını, doğal bir krizin ardından güzelliğin kendini burada bulduğunu ve görkeminden sual olunmayacak bir ihtiyacın burada karşılandığını anlamanız için yeterlidir. Aynanın karşısında bitmek bilmeyen bir mesai, oldum olası büyüleyen bir gösteri beni. Vakti zamanında, günlük alışkanlıklarının bir parçası olmuş büyük bir kafede, gidişatı belirsiz bir tıp eğitiminin peşini bırakmış olma bahanesine sığındığım çocukluk yaşlarımda, faydalı bazı tanışıklıkların da sayesinde, kadınlar tuvaletini mesken edinmek gibi bir ayrıcalık sahibi olmuşum ve orada bulunmak hoşuma gidiyordu, içeri giren çıkan kadınlara iltifat etmekten başka tasa duymadan, tabiatlarının yarattığı dağınıklığın nasıl üstesinden geldiklerine, sanatsal dokunuşlarla cazibelerini nasıl geri kazandıklarına tanıklık ediyordum. Hallerindeki sonsuz çeşitlilik, şaşırtıcı davranış biçimleri, edeplilikleri, kendilerinde hak gördükleri bayağılıklara varıncaya dek edepsizlikleri, bazen saygınlıkları, hatta ihtişamları, şehvet ruhunun dizginlerinden boşaldığı bu eşikte vakit geçirmekten hiç sıkılmıyordum. O tavırların çeşitliliğinden tuhaf bir ateş yükselirdi.

Bu kaçak trenin kadın yolcularının birbirlerinden hoşlandıkları zamanlar olur, bu karşılıklı tat, elleri ve dudakları yakınlaştırırdı. Ruja doğru uzanan o dudakların hareketi, pudra bulutu ve gözle-
rimin önünde açan siz yapay leylaklar.

İşte vardım Certa'nın kapısına, hakkında söyleyeceklerime he-
nüz noktayı koymadığım meşhur kafe. Kapının üstünde, birçok
bayrakla bezenmiş bir kalkanın hemen yukarısında bir düstur
karşılıyor beni:

“AMON NOS AUTES”

1919'un sonlarına doğru, bir öğleden sonra, Montparnasse ve
Montmartre'dan tiksinecek raddeye gelen André Breton ve benim,
pasajların müphem tadından hoşlanmamız ve çok geçmeden aşına
olacağımız alışılmadık bir dekorun cazibesine kapılmamız neticesin-
de, bundan böyle dostlarla buluşmak için kararlaştırdığımız mekândır
işte burası; Dada oturumlarına karargâhlık etmiş olan mekândır burası;
dosta düşmana korku salan bu teşekkül, ihtişamına ve kokuşmuş-
luğuna delalet eden gülünç ve efsanevi bildirilerinden birini burada
kaleme almıştır; yeri geldi mi halsizlikten, yeri geldi mi beceriksiz-
likten, yeri geldi mi sıkıntıdan burada toplanmıştır; üyelerinden biri
moderantizme kapılmış olmakla itham edildiği vakit sürüklendiği
buhranların ardından soluğu burada almıştır. Muğlak bir duygusallığa
kapılmadan burası hakkında konuşmamın imkânı yok.

Yumuşak bir ışığın, sükûnetin, serin huzurun hüküm sürdüğü
zarif bir mekândır burası; zemine kadar inen büyük pencerelerin
önünde oturan müşterinin, pasajın manzarasıyla buluşmasına kâh
müsaade edip, kâh etmeyen hareketli sarı perdeler, beklemenin
sıkıntısıyla ipek kumaşı ileri geri çekiştiren bir elin emrindedir.
Ahşaptan cömertçe istifade edilen mekânın dekorasyonunda yine
ahşap sarısı hâkimdir. Kafenin dip tarafının büyük bölümünü geniş
bir tezgâh işgal eder. Tezgâhın üzerinde musluklu büyük fıçılar
bulunur. Sağ yanda, dip tarafta, telefona açılan bir kapı ve lavabo.
Sol yanda, salonun orta kısmından girilen, daha sonra yine de-
neceğim ufak bir girinti. Bu salondaki mobilyaların büyük kısmını
masalar oluşturur lakin bunlar masa değil, masa olarak kullanılan
fıçılardır. Büyük salonda biri küçük, diğeri büyük iki masa ve on
bir fıçı vardır. Fıçıların etrafına tahta tabureler ve hasır sandalye-

ler sıralanmıştır; yaklaşık yirmi dörder tane. Mutlaka değinilmesi gereken bir husus daha: Hemen hiçbir hasır sandalyenin bir eşi daha yoktur. Rahat sandalyelerdir fakat ister istemez rahatlıkları da birinden ötekine değişir. Ben alçak olanları tercih ederim, sırt tarafının yukarısında ufak bir pencere olanları. Certa'da oturmak rahatlık verir insana ve bunun altını bir kez daha çizmeye değer. İçeri girdiğimizde, sol tarafta ahşap bir paravan, sağ tarafta bir portmanto görürüz. Portmantonun hemen arkasında bir fiçıyla oturakları bulunur. Sağ taraftaki duvarın karşısında dört fiçıyla oturakları. Lavaboya doğru bir ahşap paravan daha. Bu paravanla tezgâh arasında bir radyatör, telefon rehberlerinin bulunduğu bir dolap ve büyük masayla oturakları. Tezgâhın önünden, daha evvel bahsettiğim girintinin girişine kadar, sol taraftaki duvarın ortalarına doğru, üç fiçıyla oturakları. Tam ortada iki fiçıyla oturakları. Girintinin girişinde küçük bir masa ve bir koltuk. Ve nihayet girintiyle pasajın kapısı arasında, ahşap paravanın ardına gizlenen bu bölümde son bir fiçıyla oturakları. Girintinin içindeyse, aynı hizada sıralanmış üç masa, dip tarafta, duvarı boylamasına kaplayan pamuklu kadifeden tek bir kanepa, kanepenin karşısına dizilmiş sandalyeler ve sağ uzak köşede, kışın oldukça takdir toplayan tekerlekli küçük bir gazlı radyatör. Tezgâhın yanına yeşil bitkiler ve üzerine şişe rafları ekleyin şimdi, kasa en sol ucunda durur tezgâhın, sıklıkla açık duran kalın bir perdeyle örtülmüş bir kapının hemen yanında. Son olarak, bazen kasanın başında, bazen dip taraftaki masada, zamanın geçip gitmesine kendince müsaade eden, öylesine güzel, cana yakın ve sesinde öylesine müstesna bir dinginlik barındıran bir kadın ki, itiraf ediyorum, sırf bana “Hayır Beyefendi, sizi soran olmadı” deyişini ya da daha ziyade “Dadalardan kimse yok Beyefendi” deyişini duymanın zevkini tadabilmek için Louvre 54-49’a durmadan telefon etmişliğim çoktur zamanında. Dada kelimesi, başka yerlere nazaran, daha farklı bir anlama sahiptir burada, daha basit bir anlama. Kelime burada ne anarşiyi çağırıştırır, ne anti-sanatı ne de çareyi bu *hareketi*, *Çocuk Atı* ifadesiyle karşılamayı uygun gören gazetecilerin³ korkularını. Dada olmak bir ayıp değildir,

3 Bir yaz gecesi gökyüzünde görebileceğiniz her şey kadar saf olan birkaç insanla (mesela André Breton) beraber, aşağılanmaların, hakaretlerin, tükürüklerin arasından, bu dünyadan geçip gitmiş olacağım. Fakat eğer ki günün birinde sözlerim kutsal bilinirlerse, ki şu an öyledirler, o zaman duyarsınız işte uzaklardan gül-

bir grup müdavimden bahsedilirken kullanılan bir sözcüktür yalnızca, ara sıra gürültünün dozunu kaçırsalar da sempatiklikleri baki gençlerdir bunlar. “Kumral bir beyefendi” demekten bir farkı yoktur burada “bir Dada” demenin. Yeter ki kimden bahsedildiğini anlatmaya yarasın. Dada öylesine kabul görmüştür ki bu mekânda, bir kokteyle adını bile vermiştir.

Bu kafedeki içeceklere, minnetimin ifadesi olarak, uzunca bir paragraf ayırmak istiyorum. Lakin hepsinden evvel porto şarabına. Sıcak yahut soğuk olarak içilen Certa portosu, porto sevenlerin beğenisini mutlaka kazanacak farklı sunumlarla servis edilir. Fakat iki buçuk franklık sıradan kırmızı porto bile öylesine müthiş bir lezzete sahiptir ki diğerlerinden bahsederek ona haksızlık etmek istemem doğrusu. Üzülerek söylemeliyim ki Paris'te iyi bir portoya rastlamak, her geçen gün daha da zorlaşıyor. İyisini içmek için Certa'ya gitmek lazım. Patronu, bu portoyu müşterilerine sunabilmek için büyük fedakârlıklarda bulunduğu dair beni temin etti. Lezzet açısından kötü sayılmayacak portolar bulunabilir elbet fakat dayanıklılık bakımından zayıftırlar. Damakta kalmaz tatları. Uçar giderler. Hiçbir hatıra kalmaz onlardan geriye. Certa'nın portosu bambaşkadır: Sıcak, kıvamlı, dayanıklı ve gerçekten *damgalı*. Buradaki yegâne spesiyalite porto değildir elbette. Burası kadar geniş bir İngiliz birası yelpazesine sahip başka mekân yoktur Fransa'da, *stout*'lar, *ale*'ler, siyahından sarısına, esmerine, acılığın ve sertliğin tüm çeşitlemeleri. Sizlere, gerçi dostlarımin çoğu (Max Morise hariç) benimle aynı fikirde değiller ama iki buçuk franklık *strong ale*'i tavsiye ederim, insanın aklını başından alan bir içki. Mousse Moka'yı da denemelisiniz, hafif bir içkidir, iyi harmanlanmıştır; keyifli bir içim arayanlara önerimse Théatra Flip ve Théatra Cocktail olur, bu ikisini listeye eklemeyi unutmuşlar:

düğümü. Benim sözlerim sizlerin, bizleri küçümsediğini zanneden siz alçakların sefil niyetlerine hizmet etmeyecekler. Gazeteci demek namussuz demektir benim lüğatimde. Salaklar, reziller, pislikler, domuzlar, beğenin seviyenize göre, *L'intran*, *Comœdia*, *Cœuvre*, *Nouvelles Littéraires* ve dahası, her birinize yaraşır bu sıfatlar: Tüysüz tahtakuruları, sakallı bitler, cezasız kurtulamayacaksınız, saklanamayacaksınız dergilerinizin, uyduruk yayınlarınızın arkasına. Alayı kokuyor bunların. Mürekkep. Ezilmiş hamamböceği. Dışkı. Geberin hepiniz, başkalarının sırtından geçinenler, başkalarının sevdiklerinden, onların sıkıntılarından istifade edenler. Elleri kalemle delinmişlere ölüm, dediklerimi çarpıtanlara ölüm.

“CERTA”

TARIF

DES CONSOMMATIONS

Martini Cocktail		Porto Flipp	
Perfect »	} 3 ^{f.}	Brandy	} 3 ^{f.} 50
Rose »		Sherry	
Brandy »		Egg Nogs	
Champagne »		Fizzes	} 4 ^{f.}
Gin »		Sours	
Grillon »		Sangarees	} 3 ^{f.} 50
St-James »		Pick me Up	
Derby »		Kiss me Quick	
Omnium »		Pousse Café	5 ^{f.}
Max »		Pale-Mêlé Mixture	2 ^{f.} 50
Waller's »	} 4 ^{f.}	Grillon Cup	3 ^{f.} 50
Manhattan »		John Collins Gin	} 3 ^{f.} 50
Oscar »		Brom	
Dada »		Clover Club	
Sherry Cobler		Mousse Moka	2 ^{f.} 50
Champagne »		Florio	
Porto »			
Café Glacé	1 ^{f.} 50		

Whisky

Soda

— 5^{f.} —

Küçük salonda asılı durur bu liste, eski garsonlardan biri tarafından, adını şimdi hatırlayamadığım bir içkinin tanıtımı için çizilmiş, Francis Picabia'nın mekanik tablolarını andıran, bir süreden beri kayıp olan bir afişin hemen üzerinde. Kafelerde insanı cezbeden unsurlardan biri, hemen her boşluğa asılmış olan küçük tabelalardır, Certa'da bol bulunur bunlardan, Martini'yi, Bovril'i, Source Carola'yı ya da W. M. Youngers Scotch Ale'i yere göğe sığdıramazlar. Peş peşe dizilirler bazen:

FLIPS. . 8 F. 50

ROYAL FLIP 4 f.

IMPERIAL FLIP 4 f.

Liqueurs 3 f.
Grandes Marques . 4 f.

PORTO CERTA . 2 F. 50
RO AL 8 F. 50
IMPERIAL. . . 5 F.

Övgüler yersiz değildir, kusursuzdur sahiden bütün içkiler. Canınız et suyu çekerse, bir Bovril söyleyin derim, kereviz tuzuyla servis edeceklerdir, bolca dökün, korkmayın, bana teşekkür edeceksiniz. Certa'yı kayırdığım için kimse bana darılmasın; hem bir şikâyetle bulunmadan da geçmeyeceğim, gördüğüm tek kusuru dile getirmem lazım. Filtre kahvenin servis ediliş şekline hoşlanmıyorum; küçük metal bir kap olan filtreyi, elinizi yakmadan kaldırmak istiyorsanız, avucunuza çaprazlamasına yerleştirdiğiniz iki küçük kaşıktan medet ummak zorunda kalırsınız ki bunun üstesinden gelmek hiç de kolay iş değildir. Hele tek başınıza geldiyseniz, ikinci bir kaşık bulma şansınız da yoktur. Haydi başardınız diyelim, sürekli damlatan o filtreyi çıkarıp nereye koyacaksınız? Masada bulabileceğiniz tek şey, kenarında küp şeker bulunan kristal kesme fincan tabağı olacaktır fakat kahveyi az şekerli içmeyi seviyorsanız, bu şeker tabakta kalacaktır. Dolayısıyla masayı kirletmekten yahut şekeri heba etmekten başka çareniz kalmıyor demektir. Certa'ya dair şikâyetim bundan ibaret. Bunun haricinde ne kusur bulunabilir ki? İçerisi hiçbir zaman fazla soğuk olmaz, kaloriferler iyi yanar fakat insanı bunaltacak kadar sıcak da olmaz, yazları serin bir mağara gibidir, vantilatörler de iyi iş görür. Cumartesi akşamları hariç tıksı tıksı olmaz içerisi. Çalışanları nazik, hoşgörülü insanlardır. Beş yıldır kim bilir kaç garsonun gelip geçtiğini gördüm, nezaketsizliğin yahut küstahlığın zerresine dahi rastlamadım hiçbirinde, kokteylleri hazırlamakta maharetliydi her biri, az çok sanatçı sayılırlardı, işlerini iyi bilirlerdi. Şimdiki garson René de bu gelenekten geliyor. İstimlâkleri hedef alan nükteli afişlerin eskizlerini çiziyor, İngiltere'ye ve İspanyol paça pantolonlara taş atan hicivli karikatürlerin Direktuvar zamanında gördüğü ilginin benzerini görüyor bu afişler. Bu arada, bu işletmenin patronunun ne kadar ihtiyatlı ve ne kadar incelikli bir adam olduğunu söylemenin zamanı geldi geçiyor. Onun can sıkıcı, saçma sapan tavırlar sergileyen müşterilerle, nezaketinden ödün vermeden, nasıl güzel başa çıktığına defalarca şahit oldum. Paris'in meydanlarından hızla silinen nezaket meziyetlerini ve soyu tükenmeye yaklaşan bir medeniliği korumaktan ya da teşvik etmekten ziyade şehrin sokaklarını genişletmeye kafa yoran düşüncesiz bir belediyenin kendisini mahkûm ettiği bu kâderden çok daha iyisini hak ediyor bu adam. Umarım ki Certa'nın patronu, yıkım ekipleri tarafından buradan kovulduktan sonra,

başka bir yerde, müşterisi olmaktan yine keyif alacağım başka bir kafe ya da bar açar.⁴ Tevazu ile gizlediği zekâsı sayesinde Certa'da özenle muhafaza edilen samimiyet ve huzur atmosferinde bulunmak, insana hem keyif hem de rahatlık veriyor.

Böyle bir adamın, bir Vatel yahut bir Montagné gibi örnek alınmasını isterdim. Bar patronlarının oynadıkları rol üzerine kafa yormak gibi bir alışkanlığımız pek bulunmuyor. Halbuki sahici medeniyetin korunması ve idamesinde önemli paya sahiptir bu insanlar.

Ve bu kıskanılasi huzurun içinde düşlere kapılmak ne kadar da kolaydır. Kendinden doğar düş. Sürrealizm burada kavuşur bütün haklarına. Şampanya tıpalı sırça bir hokkayı tutuşturdukları vakit elinize, bilin ki orada değilsinizdir artık. İmgeler, uçuşun havada konfetiler gibi. İmgeler, imgeler, her yerde imgeler. Tavanda. Koltukların hasırında. İçkilerin pipetlerinde. Telefon santralinde. Parıldayan havada. Salonu aydınlatan demir fenerlerde. Yağın imgeler, yağın, Noel vaktidir şimdi. Yağın fıçıların, yağın gafil yüreklerin üzerine. Yağın saçların arasına, ellerin üzerine. Sarmış her yanımı beklemenin cılız heyecanı, zira birisi gelecek ve o anın hayaliyle üç defa taramışım saçlarımı, aralıyorum pencereyi örten perdeleri ve dalıyorum pasajın cümbüşüne, gelenleri, gidenleri, geçenlerinin temasına. Benim bilmediğim lakin eylemle vücuda gelen niyetlerin tuhaf trafiği. Neyin peşinde bu gezinenler? Kaygılı yüzler, gamsız yüzler. Nice tavırlar, gökteki bulutlar kadar. Aklımı kuralayansa şu; mimikleriyle anlatmak istedikleri nedir bu orta yaşlı beyefendilerin? Gidiyorlar, geliyorlar, bir bakmışsınız kaybolmuş, bir bakmışsınız yeniden karşınızdalar. Bir anda uyanan şüphelerim, bakışlarımı, mendil tüccarının dükkânına doğru çeviriyor.

Giriş kapısını aralarına alan iki vitriniyle Baromètre Galerisi'ne, daha ufakça bir vitrin ve başka bir kapıyla Monte-Carlo Otel'i'nin arka tarafına doğru uzanan koridora bakan mendil dükkânı ile Saulnier restoranını, paylaştıkları ortak alanda birbirlerinden ayıran, yalnızca, mazide kalmış bir heyecanın kırıntıları, *L'Événement politique et littéraire*'in bürolarının bulunduğu katlara çıkan merdivenlerin başladığı kara sahanlıktır. Koridor karanlığa teslimdir, Biard kafesinden gelen cimri ışığın gücü, garsonların yedek sandalyeleri

4 Certa artık l'Isly Sokağı'nda, eski London Bar'ın yerinde hizmet veriyor. Peki ya ben, ben neredeyim? Bedenim nerede? Gece çökmüş bile.

istifledikleri otele bitişik aralığı aydınlatmaya ancak yeter. Nasıl olur da arayanın bile bulamayacağı bu daracık geçitte her daim durmuş bekleyen birisine rastlanır? Bir dalgınlık, bir aldırılmazlık sinmiş olur üzerlerine burada bekleyenlerin. Onları o halde gören tesadüfe yorar orada bekleyişlerini, büsbütün bir tesadüfe. Kumaş perdelerin karanlıkta bıraktığı vitrinin öte tarafındaki kapı sürekli kapalı durur. Bende oldum olası müthiş bir telaş içinde olduklarına dair bir intiba uyandıran adamlar, beyefendiler, o telaşlı hallerine rağmen, geçitte bekleyen adamın önünden üçüncü kez, dördüncü kez geçecek zamanı bulurlar. Durun, bir polis yaklaşıyor, adam farkına vardı, saklanıyor. Bir arkadaşının Le Petit Grillon'dan getirdiği küçük birayı başka türlü dikemez kafaya. Zavallı polis memurları, gözleriniz kederle kemiriyor kafelerin yasak cennetlerini. Memur alıp başını gidiyor. Beyefendiler gelip geçmeye devam ediyorlar. Bazılarının bastonu var, bazılarının yok. Bazılarının bıyığı var. Bazılarının yok. Dükkânın galeriye bakan vitrinlerinde simetrik olarak dizilmiş mendillerin aldığı şekil, içeriye göz atmak isteyen meraklı bakışlara ket vuran, koyu renkli jüponların altında sallanan üçgenleri andırıyor. Hiçbir modaya uymayan tuhaf mendiller bunlar, pamuklu kumaştan, kırmızı, yeşil yahut mavi renkte, ufak desenlerle, uyduruk nakışlarla, siyah kenar işlemleriyle süslenmiş zevksizlik abideleri. Hiç kimseyi cezbedebilecek gibi görünmüyorlar. Hele jüponlar... farklı tonlarda uzun çizgilerle bezeli bu mürdüm eriği jüponları giyen kadın var mı sahiden? Dükkânın içerisini görmek için burnunuzu cama iyice yapıştırmanız gerek, gerçi yapıştırsanız dahi, görüp göreceğiniz, bir dikiş çantasıyla boş bir koltuğun yanı başına bırakılmış bir örgü olacak. Tam o sırada dükkân sahibesi dükkânın arka tarafında tekrar belirliyor, pek seçemediğim fakat yaşlıca, saygın biri olduğundan şüphe duymadığım bir adamı uğurluyor, hani aldığınız iyi eğitim gereği sevgili dostum, metroda görseniz yer vereceğiniz bir beyefendi bu. Koridora açılan kapıdan çıkıyor. Kapı açık kalıyor ardından. Aceleyle geçip gidiyor yanımdan ihtiyar, gördünüz mü, kırmızı bir cep mendili almış, ah hayır, Légion d'honneur'üymüş meğer. Dükkân sahibesi elişinin başına dönüyor. Ticari saygınlığı duruşundan belli olan olgun bir hanımefendi. İşte yine rahatsız etmeye geldiler kadını. Ama koridordaki yalnız adam değil mi bu, evet o. Kısa bir görüşme geçiyor aralarında, kadın adama dükkânın arka tarafını işaret

ediyor, adam gidiyor, kadınsa dış tarafta kolu bulunmayan koridor kapısının adamın ardından kapanmasını bekliyor ve öyle gidiyor peşinden. O esnada dükkâna girmek üzere olan bir gezgin eşikte kalakalıyor, anlam veremiyor duruma. Gerisingeri dönüp, voltasına devam etmekte buluyor çareyi. Dükkân sahibesinin müşterilerine böyle davrandığını Certa'da oturduğum masadan defalarca gözlemlemiştim. Her defasında tek bir müşteriyi kabul eder, on dakika içeride kalırlar, bilemedin on beş dakika, kapı içeriden kilitlenir, sonra müşteri çıkar ve kapı bir sonraki müşteri gelene kadar açık durur. Cilve mi demeli buna, zafiyet mi? İnsan yaşlandı mı burununu daha fazla silmeye başlıyor tabii. Kapının uzun süre açık kaldığı görülmemiştir, girmek isteyen, uygun anı kollamaya mecburdur. Bu kadını, dükkânın en kuytu köşesine sinmiş, yüzünün bir çizgisi dahi görünmeyen bir kadın arkadaşıyla sohbet ederken görmüşlüğüm de vardır. Fakat bir kadın arkadaşır nihayetinde, onun haricinde dükkân sahibi dükkânında yalnız başına durur, müşteri bekler. Durumun müsait olduğuna kanaat getirmemle birlikte kapının eşğinde belirliyorum. Şapkamı çıkarıyor ve dükkân sahibesine bakıyorum.

Dur bakalım orada sefil! Grand Opéra'nın kulislerinden doğup, başının üstünde çakması an meselesi olan şimşeklere bir yenisini daha ekleme. Kinayeli laflarınla, gevezeliklerinle, Thermomètre Galerisi'nin esnafını yeteri kadar rahatsız ettin, Baromètre Galerisi'ndeki bütün esnaf, hakkında henüz konuşmadıkların, senin yazma manyaklığından haberdar olanlar daha şimdiden düşman olmuşlar sana. Bil ki bu namuslu insanlar kederliler. Senin açıklanamaz şekilde, sanki alay edercesine, havaya kalkmış bir kazmanın tehdidi altında bulunan şu daracık geçitleri tasvir etmeye dek varan bir çılgınlıkla karaladığın şu sayfaları anlam veremeden okudular. Nelerisenin uydurduğunu, neleri kendilerinden ödünç aldığını ayırt edemiyorlar. Hileli aynaların karşısına konulmuş çocukların tedirginliği var üzerlerinde. Ayağını denk al, ya ağlayacak, ya tekmeyi basacaklar. Medeni bir toplumda, gün gelip de her şeyin alenen adıyla çağrılacağına, insanın bunu kendine hak göreceğine duysalar inanmazlardı. *Randevuevi* tehdidine karşı *mobilyalı* sözcüğünün güveniyle yaşamışlardı bugüne dek. Bak şimdi uyku girmez oldu gözlerine, itibarlarını kaybettiklerini zannediyorlar. Sen onlara zarar veriyorsun: Haussmann

Bulvarı İnşaat Şirketi'ne karşı sürdürdükleri büyük mücadelede haklarını kazanabilecekler mi? Olur da bu gerçeklerden ve uydurmalarından mürekkep zırvalıkları hukuk adamları okuyacak olursa, haklarında ne düşünürler? "Alaka göstermeye değmez insanlar bunlar" diye düşünürler muhakkak. Yazdığın her bir epitet alacakları tazminat miktarını aşağı çekebilir. Thermomètre Galerisi'nde baston satan yaşlı hanımefendiler, vitrinlerini tasvir edişini okuduktan sonra utançtan canlarına kıymayı düşündüler. Lületaşı pipolarından bir Alman kadın tütüyormuş! Savaş çıkarır böyle laf. Pasajın önde gelenlerinin toplantısı vardı geçen gün, esnafın biri *La Revue Européenne*'in 16. ve 17. sayılarını getirmiş yanında⁵, feci karışmış ortalık, köpürmüş okuyanlar. Kim vermiş sana bu bilgileri? Kabak masum bir işadının başına patlamış, o zamana kadar pasajın menfaatleri için canını dişine takan adamın ikili oynadığı ve gizli saklı dolaplar çevirdiğine kanaat getirilmiş. Zavallı adam seni arıyor temize çıkabilmek için. Certa'ya geldi oradasındır diye. Başka kurbanların da geldi adaletin peşinde olan. Gözleriyle görmek istemişler can düşmanlarını, bu sinsî alçağı, ne derlerdi acaba seni bulsalar karşılarında? Kovanların Baedeker'ine söyleyecekleri ne olurdu bu arıların? *La Chaussée d'Antin*'in son sayılarından birinde, senden uzun uzun, öfkeyle bahsedilmiş çünkü sen, anlaşılan, mahallenin çıkarlarını savunan bu yayın organıyla alay etmişsin, sırf bu yayın organı, büyük balıklara karşı küçük balıkların yanında duruyor diye üstelik. Dul kadınlardan, yetimlerden haz etmiyor oluşunmuş bunun sebebi. Fakat açıkladıkların, ki bunların sorumluluğunu şüphesiz sen taşıyormuşsun, telaşa sevk ediyormuş bu beyefendileri: Bu rakamları nereden aldın bakalım yahut dedikleri üzere, *olacak şey mi canım bu?*

Bana kulak veren müstesna insanlar, ben istihbaratımı yukarıdan alıyorum. Her birinize dair gizler, tıpkı dilin gizleri, tıpkı aşkın gizleri gibi, her gece şahsıma emanet ediliyor, gündüzlerin geceye döndüğü dahi oluyor bazen. Yanımdan geçiyorsunuz, giysileriniz uçuşuyor, hesap defterleriniz, çaldıklarınıza şahit sayfalar açılıyor, ifşa oldu yatak odalarınız ve yürekleriniz! Yürekleriniz

5 *Paris Köylüsü*'nün tefrika olarak neşredildiği dergi. 20'li yıllarda Fransa'da ahlakın ve romanların ne seviyelere düştüğünün bir göstergesi.

bir kurukafa keleşi güneşin altında, yürekleriniz karaya vurmuş bir gemi, yürekleriniz şaşmış bir pusula, suçlusu bir parça kurşun, yürekleriniz rüzgârda kuruyan çamaşırlar, atların kışneyişi, kuşlara atılmış yem, okunup bitmiş bir akşam gazetesi! Yürekleriniz herkesin bildiği bir bilmece. Korkmayın o yüzden, ne bana zarar gelir, ne itibarınıza, müsaade edin gireyim mendil satan dükkâna.

Hanımefendi bana doğru dönüyor yüzünü asil bir tavırla. Yüzü kalın hatlara sahip, burnu Bourbonlardan yadigâr, cildinin diriliği gençliğin heyecanıyla birlikte mazide kalmış, tombul boynunun üstünde kemikli, zayıf bir surat, eşine pek rastlanmayan kumral kirpikler, bütünlüğe gececi bir kisve kazandıran kızarmış gözler, makyajsız bir yüz, görende bir mürebbiye yahut bir nedime intibai uyandırmaya yetecek miktarda pudra, saçlar... saçlar bir paragrafı hak ediyor aslında, modayı umursamayan, hafifçe boyanmış, kasiyerlerin aksine fazla kabartılmamış, hemşirelerin aksine fazla düzleştirilmemiş saçlarıyla, dükkân sahibesi, elişi usulca yere bırakıyor ve bana doğru yaklaşıyor. Kıyafetini seyrediyorum keyifle. Eteği geniş, bu kadar kısası giyilmiyor artık, 1917 civarının zevkine göre, bel kısmı yuvarlak geliyor. Kıyafetin bütününe açıkla koyu arası cart bir renk hâkim (siz düşünün artık): Panayır kıyafetlerine işlenen payetlerin pırlanta intibai uyandırması misali canlı bir renkmiş izlenimi veren bir çeşit mürdümeriği kırmızısı, sirkenin bir tonu. Can çekişen frenküzümlerini, gagalanmış kirazları getiriyor akla, gün ışığını görünce ekşiyen akademik nişanların kurdelelerine benziyor... şimdi tamam, sidiğe çalan bir günebakan sarısı. Korsenin üst tarafı, yalnızca saçların serbestçe dağıldığı enseyi açıkta bırakıyor, ön tarafta, yaka, boynun benzer kırımlarının incelikle dışarı taşıdığı göğüs çatalını bir nebze olsun açığa vuruyor. Fakat asıl harikulade olan, harikaların harikası, korsenin kendisi, modası geçmiş bir tarza ait olan bir elişi şaheseri. Bugünlerde bolero giymiyor artık kadınlar, ki esfle karşılıyorum bunu, yetmiyormuş gibi sahteleri dolanıyor ortalıkta, asılları gibi özgürce dalgalanamayan, elbiseye iştirilmiş, bir desene bürünmek adına belirgin teyellerle sabitlenmiş olan o sahte bolerolara ne demeli bilmem. Üstelik düşünün ki bu korse, büyük bir sabırla, bademden biraz daha canlı, lahanadan biraz daha solgun yeşil şeritler ve sırmalarla süslenmiş ve şeritlere, ister istemez salyangozları ve taşra belediyelerinin süslemeleri-

ni akla getiren motiflerle süslü düz kıvrımlar verilmiş. Şunu da ilave etmek gerekiyor ki, her ne kadar dikkati çelen bir tabiata sahip olsa da, bu Gainsborough'nun, bu Winterhalter'ın, şehvetin vücut bulmuş hali olmadığına şüphe yoktur: Edeplince bozulmuş vücuduyla, baykuş tedirginliğine sahip olmasa da etrafı sürekli kolaçan eden gözleriyle, beyefendi, anneniz yahut temizlikçiniz olması çok daha muhtemeldir bu kadının.

Biliyorum: Geçmişte sıkça duyduğum, halen duymakta olduğum başlıca şikâyetlerden biri, gözlemlenmesi ve kontrol altında tutulması gereken şu meşhur gözlem yeteneğimle alakalı. Lakin bana sorarsanız, hayli uzaktır derim bana gözlemcilik. Rüzgârlara, yağmura bırakmaktır kendimi benim hoşlandığım: Tesadüf, tecrübem bundan ibarettir işte. Dünyanın belirlenmiş bir olgu olduğuna dair bir hissiyata sahip değilim. Şu mendil tüccarı kadın yahut uslu durmazsanız size bizzat tasvir edeceğim şu küçük şekerlik, kendimin iç hudutlarıdır, kendi yasalarımdır, kendi düşünme biçimlerim vasıtasıyla edindiğim ideal bakış açılarıdır ve eğer ki bu pasaj, kendimi bazı endişelerden kurtarmak için bir yöntemden, gücümün ulaşmaya yetmediği yasaklanmış bir alanın ötesine ulaşmak için bir vasıttan başka bir şeyse darağacında sallandırılmaya razıyım. O halde kavuşsun artık gerçek adına ve gelsin M. Oudin çaksın tabelayı:

Küçük rehberimi okuyan yabancı başını kaldırıyor ve şöyle söylüyor içinden: İşte burası. Ve sonra otomatik adımlarla, tabelamın keyfini çıkarması için az evvel ona bıraktığım noktaya doğru ilerliyor ve frambuazla fıstık satan hanımefendiye yönelerek, bir müddet hayal gücünü zorladıktan sonra, bütün nezaketiyle, tezgâhtakilerin fiyatlarını soruyor. Adama gayet makul geliyor fiyat ve hanımefendi, tıpkı bir fotoğrafçı gibi, incelik gerektiren faaliyeti bizzat üstleniyor. Fakat tek bir fiyatın olmaması, ziyaretçiyi bir varsayımlar uçurumuna sürüklemiş bile o sırada, trenlerde olduğu gibi üç sınıf var bu tezgâhta. Adam, hem kuaforde olduğu gibi “tam muamele” görmenin rüyasında hem de korkuyor bunu aklına getirmekten bile. Aşka dair kurduğu fikrin hayali canlanıyor zihninde, bütün bir hayatı geçiveriyor gözünün önünden ve mahcup çocukluğu, şöminenin dibinde küçük kız kardeşi, annesi, babası, Paul ve Virginie’yi fırtınadan kaçarken tasvir eden, gri ipek üzerine yapılmış bir resim, bir okun delip geçtiği bir yürek, iki yahut üç dayalı döşeli daire. Nihayetinde razı oluyor en ucuz taklide. Fakat doğru mu şu gördüklerim gözlerinde? Saygıya değer ne varsa kurban gidiyor içini kavuran hevese, fani olanı arayışı zaman yanılısamasından dahi mahrum, isimsizliğe, zevkin tecridine varıncaya dek bir bahane yoksunluğu, bütün bunlar onu en üst raddeye kadar kıskırtıyor, bitkin ellerin kıpırdandığını şimdiden gördüğüm gölgelere karışıp, yok olmanın telaşına kapılmış. Korkusuzca git peşinden arzusun yabancı. Onayımı aldın ve bu kıymetli şeydir, inan bana. Kaskatı kesiliyor. Kıvranıyor. Oh! Hiç uzun sürmedi.

Yükselen bu duygusallık mırıltısı da neyin nesi? Orkestra koltukları kendilerini müzisyen mi sanmaya başlamış? İnsan evladının her türlü eğiliminin savunucusuyum, misal fani olana duyduğu hevesin. Fani, ismiyle müsemma, çokbiçimli bir tanrıdır. Beyninin kıvrımlarında tuhaf gemilerin yol aldığı, eşi benzeri meçhul, modern zamanların kâhini, dostum Robert Desnos, bin bir seraba mesken bu sözcüğün anlamını bulabilmek için, filolojinin ipek basamaklarından inip, yeşil gözlerle, cinlerle dolu bir efsane gibi çınlayan bu hecelerin kalbine neşter vurdu:

ÉPHÉMÈRE

F. M. B.

(folie-mort-réverie)

Les faits m'errent

LES FAIX, MÈRES

Fernande aime Robert

pour la vie !

○ ÉPHÉMÈRE ○
ÉPHÉMÈRES

Sözcükler vardır, aynadırlar, optik göllerdir ellerin beyhude yere uzandığı. Kâhin heceler: Sevgili dostum Desnos, Faënzette yahut Françoise ismini taşıyan kadınlara karşı kollayın kendinizi, cehen-nem ateşine ansızın dönüşebilecek bu saman alevinden, bir hevesle sevilen bu kadınlardan, bu Florence'lardan, bu Fermina'lardan, bir kıvılcıma bakan, seFA Niyet ederken cefaya dönüşecek anneliklerden. Desnos, uzak durun Fanchette'lerden.

Sol tarafınızda kalan, büyük bavullardan, küçük bavullardan, sandıklardan, kutulardan, şapka kutularından, sofrta takımı sandıklarından, şaraphıklardan, valizlerden, portmanto valizlerden, evrak çantalarından, omuz çantalarından, sepetlerden ve insanı yolculuğun büyüsyyle cezbeden aksesuarlardan mürekkep deko-ruyla, daha evvel öbür galeride de karşımıza çıkmış olan Vodable, Certa'ya komşuluk etmek suretiyle zemin katta 17 numarayı işgal ederken, sağ tarafınızda, mendil dükkânının az ötesinde kalan 14 ve 16 numaralar, *Journal des Chambres de Commerce*'e büro olarak hizmet veren siyah rengin hâkim olduğı bir dükkân ile sergideki şapkaları gizlendikleri modern perdenin yukarisına taşan, yine bu

perdenin, mekânın gizemine kapılmış, baş döndürücü yepyeni bir kuralsızlığa ulaşma umuduyla parmak uçlarında yükselen delikanlılara geçit vermediği renkli bir dükkân olan modaevi *Henriette* tarafından paylaşılır; vitrine dadanmış delikanlıların, namuslu dükkân sahiplerini karşılarında bulmaları uzun sürmez, beddualar eşliğinde dışarı fırlayan şapkacılar, yüreklerinin temizliğine tanrıları şahit gösterir, dizginlenmesi mümkün olmayan bir coşkuyla, mahallede gizli saklı yaşanan, emeğin ve ahlakın saflığına gölge düşüren utanç verici faaliyetlere lanet üstüne lanet okurlar. *L'Événement politique et littéraire*, bu işletmelerin üzerini örten bir alınlık gibi durur yuvarıkta. İlerleyelim, ilerleyelim, süpürelim yolumuzu bilmecelerden şimdi, canımızın istediği zamana, arzuladığımız zamana bırakalım o yoldan bitişini bilmecelerin; sol tarafa düşen 17 numaranın kapısıyla gölgede kalan merdivenin hemen her yanını tabelalar kaplamış, yitip gidiyorum aralarında.

Varsayımlar iblisi, fantazmagorya humması, dola kükürtlü, sedefli parmaklarını üstüpü saçlarına ve yanıt ver: Kimdir Prato ve neyin nesidir beyaz kadın ticareti yapan dev bir teşkilat olduğunu düşünmekten kendimi alamadığım, birinci kata asansör hizmetiyle akıllara durgunluk veren şu ajans? Arkanızı dönün şimdi, tam karşınızda, hayal gücünün derinliklerine doğru yaptığımız yürüyüşümüzde, Dada Hareketi'nden yadigâr son izlere rastladığım küçük restoranı bulacaksınız. Saulnier cebimize pahalı geldiği zamanlar, karnımızı

burasının boğucu, avam ortamında, hindistancevizi yağında pişmiş yemeklerle, acı tadıyla hayal kırıklığına uğratan bir şarapla doyurur, bir öğünü daha heba ederdik. Yemek yenilen bu vasat mekânlar, nice düşlere, nice tiksintilere meskendir; çiğnediği ette masanın tadını alır insan buralarda ve usanç duyar her günkü gürültücü sofrada dostlarından, çirkin, aptal kızlardan, üç kuruluşluk bilinçaltının havasını atmaya çalışan Beyefendiden ve içler acısı mevcudiyetinin coşkudan yoksun keşmekeşinden. Yine buralardan birinde, sandalyesinin sağlam çakılmamış ayaklarını yerinden oynatırken, sabırsızlığını ve hıncını bozuk duvar saatinden çıkarmakta bulur çareyi bir adam. İki salon: Bar tezgâhının bulunduğu, arkada bir kapıyla alçak tavanlı ve duman altı bir mutfığa açılan içki salonu ve dip tarafında, bir masa, bir bank ve üç sandalyenin güçbela sığabildiği, fazladan altı müşteriye yer vermeye yarayan daracık bir bölmeye doğru uzanan yemek salonu. Théâtre Moderne'in figüran kızları, onların sevgilileri, köpekleri, çocukları ve birkaç gezgin esnaf, bu aralar masaların müşterileri bunlardır işte. Yapışkan duvarları, insanları ve bulamaçlarıyla, bu bütün, bir mum lekesini andırır.

Ne işi var o ihtiyarın silah dükkânıyla kuaförün arasında, kimin nesi bu şişman, meymenetsiz ihtiyar, belinde çember çeviriyor ve niçin yalnız benim buna şaşırın? Alelacayıp, alaca bulaca bir çember, hac yolu ayini misali, ardı ardına sıralanan aşamalar resmedilmiş üzerine:

Birinci aşama: Deniz, üç kabuklu, bir orman ve Puy-de-Dôme.

İkinci aşama: Bir tohum.

Üçüncü aşama: Dalga, ateş, bir yeşil bitki; bencilliğin temsili bir figür, çıplak, kaplan benekli bir tanrı, elinde bir telgraf, deniz kabuğundan çıkıyor, şunlar yazıyor telgrafta: *Benim, ben!* gönderenin ismiyle adresi unutulmuş.

Dördüncü aşama: Çiçek tüküren bir kadın, başında dikenli tacıyla Aşk, çeşmenin sükûnetine eğiliyor. Başlık: *Unutuyorum.*

Beşinci aşama: Tohum.

Altıncı aşama: Soluklar, sessizliğin kapısında, dönmek bilmeyen köleyi bekliyorlar.

Yedinci aşama: Yelken yırtılıyor, flamingo suretine bürünmüş arzu ifşa oluyor.

Sekizinci aşama: Flamingo uçup gidiyor.

Dokuzuncu aşama: Flamingo rüzgârda tüylerini kaybediyor.

Onuncu aşama: Rüzgâr.

On birinci aşama: Tohum rüzgârın koynunda.

On ikinci aşama: Saçları saçlarına dolanıyor hayali bir ülkenin armalarını taşıyan Bencillik ve Aşk'ın, öğle güneşi Puy-de-Dôme semalarında yükselirken.

Tuhaf ihtiyar, resimli çemberine efsunlu bir değnekle vurarak, bulvarlara doğru uzaklaşıyor. Dükkân kapısının eşiginde duran berbere soruyorum bu ürkütücü hayaleti tanıyor mu diye:

— Tanıyor muyum, Beyefendiciğim, diyor bana bu tatlı dilli sanatçı, tanımaz olur muyum! Dükkânının müdavimlerindendir, Sch... adında bir beyefendidir kendisi, dönüşüm çarkı diye bir oyun uydurmuş, ömrü onunla geçiyor. Lütfen buyurun içeri.

Gélis-Gaubert, pasajın 19 ve 21 numaralarında ikamet eden kuaför, kim bilir kaç yüz defa gazetelere konu olmuştur. Gazetecilere, bu kuaför dükkânı kadar, hem kolay, hem güzel yoldan, bol resimli, duygusal içerikli bir haber malzemesi sağlayan başka bir dükkânı, bırakın bu pasajı, bütün bir Paris'te bulamazsınız: *Mühim Şahsiyetlerin Kuaförü*; üç ayda bir yeniden keşfedilen bu mekânda, fotoğraf makinesiyle çıkagelen her yeni kâşif, kum, karabiber ve pamuk barutu tonlarını harmanlayan muhteşem bıyıklara sahip bu adamın yeni bir portresini fotoğraflar. Vitrine göz ucuyla bakınca bile, bu kuaförün, müşterilerin sırtından geçinmenin her gün yeni bir yöntemini icat eden yeni ekolle katiyen ilişkisinin olmadığı hemen anlaşılır. O hâlâ beş kuruşa tıraş devrinin kuaförüdür: Erkeklerle gençliklerini ve tazeliklerini yeniden kazandırmanın, kuaförün zamanını, parfümünü harcamanın, sabundan, bu mekânın sağladığı bütün nimetlerden, donmuş bir göle dönmüş bileytaşından yahut pudradan faydalanmanın karşılığının, iki üç kuruş bahşiş hariç, parayla ödenmediği zamanların. Keşke bir berduş olsaymış, hiç olmazsa bir hırsız yahut bir çöpçü. Gün geldi, sendika bu böyle gitmez diye buyurdu, hizmetlerin hem sayısı, hem fiyatı artırıldı, ovalamaya, masaja, tüy yakmaya, buhar banyosuna zam geldi, bir sürü yeni icat çıktı, fatura kabardı ve bahşiş üç frankı buldu. Yeni teknikler kullanan bir meslektaşının salonuna tıraş olmaya gelen meslekten emekli olmuş, ihtiyar bir berberin, önlüğünü üzerinden aldıktan sonra tüylü bir fırçayla kıyafetlerini silen çırağın kasaya seslenerek dükkânın yaptığı masrafı bildirmesine kulak misafiri olduğundaki sevinci görülmeye değerdir. Fakat Gélis-Gaubert'in

dükkânında, her hususta geçmişin usullerine sadık kalınmıştır; vitrinde, bu yüzyılın başına kadar müşterilerin satın almaya gerçekten ustaca ikna edilmeleri gereken türlü nesneler durur, ömürlerini tıraş olarak ve saç tarayarak geçirecek, bu zanaata karşı müthiş bir meraka ve karşı konulmaz bir hevese kapılmış lakini bir çılgınlığa teslim olduklarının farkına varamayacak kadar genç yaşlardaki müşterilere hitap eden nesneler: El çantaları, parfüm şişeleri, seyahate özel parfüm şişeleri, dekor amaçlı parfüm şişeleri, bazısı ahşap kılıfında, bazısı damalı deseniyle gönül çelen, alt tarafındaki yıldız kabartmasıyla işin erbabına kıymetini kanıtlayan şişeler, ipek eldivenler, katlanan, kırılmaz, her biri ayrı raddede yanıcı, selüloit, bakalit, kemik yahut metal taraklar, tırnak törpüleri, ellerin bakımını yapan bütün o bembeyaz efsunlar, farlar, bakışlara şaşkın bir ifade kazandıran damlalar ve sabunlar, yeşil, pembe, sarı yahut güneş tepede yerini almışken, hasırların, sızlayan, nasırlı ayakların altında dört bir yana kaçtığı ağustos ortalarının kıpırtılarını anımsatan pekmez karası, yarı saydam sabunlar ve diş fırçaları, diş macunları, migren tozları, buğular, göz losyonları, mucizevi kremler. Kapının iki yanında bulunan iki camekânın yukarı taraflarında iki simetrik raf göze çarpar, bu raflardan birinde *Velouté naturel*, diğerinde *Glykis* şişeleri dizili durur. Dükkânın sunduğu bu yeni ürün hakkında tecrübem yok, bir cilt losyonu, deniz perisi ismini güzel zümrüt renginden alıyor. Fakat diğerinin, ki kendisini burada denemiş bulundum, tıraştan sonra cildi yumuşatan bu losyonun mucizevi bir ürün olduğunu dile getirmek isterim. Kekik ve lavanta özlü, dağların kokusunu alıyorsunuz, zehirli bitkilerle, buzullara kaplanınayı marifet sanan o kibirli dağların değil elbette, yabancılıyla, reçineyle bezenmiş, ahşap evlerin hüznü manzarasına mavi peynirlerin eşlik ettiği o dağların kokusunu; *Velouté naturel*'in ihtiva ettiği her şey bir sabah manzarasını anımsatıyor, ağaçların geceden henüz silkinmediği saatleri, ormanın kıvrımlarında arabayla dolaşırken insanı esir alan baş dönmeleri misali, bu freskin dokunduğu yanakları kendinden geçirecek bir manzara, korna çalmayı ihmal etmeyin sakın: Tehlikeli dönüş. Peki ya romantizmin son demlerinde, *Burgravlar*'ın yuhalandığı, perili şatoların ıssızlığa terk edildiği zamanlarda yerini almış olsa gereken, dekorun tamamlayıcısı, süngerlerle dolu rafa ne demeli? Kavanozlara konulmuş süngerler, özgür bırakılmış süngerler, rüzgârlar kadar, kadınların

tenleri kadar farklı dokularda, petek havlular kadar incecik yahut yosun saçlı tritonların uzandığı denizaltı mağaraları kadar gözenekli, suların kederiyle kabaran süngerler. Süngerleri seven bir adam tanıdım. Âdetim değildir bu fiili hakkını vermeden kullanmak. Bu adam, dediğim gibi, seviyordu süngerleri. Her çeşidine, her boyuna sahipti. Gül pembesi, safran sarısı, lâl kırmızısı. Boyuyordu onları. O kadar yumuşak olanları vardı ki, kendini alamıyordu ısırmaktan. An geliyor, vecde kapılıyor, en güzellerini paramparça ediyordu avuçlarında, sonra seyre dalıyor tarumar ihtişamlarını, ağlıyordu. Bazılarını yalıyor, bazılarına dokunmaya bile cesaret edemiyordu, onlar kraliçelerdi, saygıda kusura gelmez, asil şahsiyetler. Bazıları da vardı ki, ipe geçirmekle yetiniyordu onları. Rüyasında süngerlerle sevişen bir başka dostum daha vardı. Süngerleri avucunun içine alıyor, onları sıkıyor, sevişiyorlardı; bu kadar kolaydı oysa.

Dükkanın içerisi iki bölüme ayrılır, parfümlerin satıldığı, kasanın bulunduğu ön taraftaki bölümle, kuaför koltuklarının iki sıra halinde yerleştirilmiş olduğu büyükçe salon. Pencerenin sundurmasından sızan ışık son derece geniş bir alanı aydınlatır; kiraların yükselmesiyle birlikte emsaline artık rastlanmayan bir ferahlık hissiyatı burada hüküm sürmeye devam eder, halen saraylarda yaşadığımız hissine kapılır insan. Bu devasa salonun bir bölümü, bütünüyle, beklemekte olan ve iki kişiyi geçtikleri görülmemiş müşterilere ayrılmıştır. Bu müşteriler tıraş olanlara eşlik edebilir, kendilerine bir köşe bulup dergi okuyabilir, vakit öldürebilir yahut benim yapmaktan keyif aldığım gibi salonu bir aşağı bir yukarı arşınlayabilirler. Salondaki merdiven, süslü kıvrımlarıyla, bekleyenleri oyalamaya müsaittir. Duvarlarda sayısız hatıra yer alır, zira yarım asır boyunca bu taraflara, sahte yahut sahici zaferlerin sahipleri, şöhretin, fondaki trompet eşliğinde kâh görünüp kâh kaybolduğu bu bulvarların civarına dadanmıştır: Grévin, Meilhac, Granval, şanlı Morny ve Goncourt'lar, saçları, sakalları, bıyıkları ve favorileriyle bir mankafalar, ucubeler sürüsü, doymak bilmez bir yığın şansonye, dansçı, yazar, asalak. Fotoğrafları, imzaları saçılmıştır ortalığa. Bazısının sahip olduğu şöhret bu duvarların ötesine geçmez. Karnını doyuracak parası bile olmayan bazılarıysa kuaföre borçlarını kendi usullerince ödemişlerdir, birisi kuaförün eline küçük bir Horace Vernet tutuşturmuş, bir başkası, anarşist fikirlerle sahip, günün birinde Kahire'ye çekip giden Gustave Courbet diye

birisi, tıraşın faturasını tablolarından biriyle ödemekte bulmuştur çareyi, orada durur işte tablosu, hemen sağda.

İtalyan restoranı Arrigoni, Gélis-Gaubert'in hemen devamında, 23, 25, 27 ve 29 numaralarda ikamet eder. Bu civardaki İtalyan restoranlarının neye benzediği herkesin malumudur fakat bu restoranın yemekleri, fiyatları biraz pahalı olmasına rağmen, oldukça lezzetlidir; menüsü göz önüne alındığında, servisin biraz abartıya kaçtığı da söylenebilir. Buranın hemen karşısındaki silah dükkânında, şaşaalı ve hafifmeşrep bir dünyanın hayaliyle Paris'e gelmiş, gözleri Montmartre'ı arayan, bir Moulin-de-la-Galette fotoğrafına fırsat buldukça bakmayı kendine görev edinmiş bir yabancı, açgözlü, uyuşuk hayal gücünü doyuracak, ravioli yahut minestroneye büyük ihtimalle yeğleyeceği, hiç ama hiç ummadığı besinlerle karşılaşır: Tüfekler ve sürgü kollarıyla. Başka bir yerde göremeyeceği bir silahın keyfini burada sürebilir, düşünsenize bir, balina avında kullanılan zıpkın atan bir karabina! Hele şu aynalı kuş kapanları, gözü nasıl takılmasın onlara? Yahut şu kurt kapanlarına? Kendine benim gibi soracak ve benim gibi veremeyecektir cevabını muhtemelen, üzerine kauçuk bir disk yerleştirilmiş şu acayip alet de neyin nesi? Dolaplarda numarasına göre dizilmiş kurşunlara dokunmak gelir içinden, cüssesi küçük kurşunun numarası büyüktür nedense. Eski bir Bottin'in sırtına iğnelenmiş hedefe iliştilmiş bir yazı dikkatini çeker, biri sağlam, diğeri tüfekte atılmış iki kurşun ve kurşunun rehberde açtığı deliğin oluşturduğu hayran bırakan manzara:

Tüfekte ateşlenmiş bu kurşun
1000 sayfa hacimli bir Bottin'i
ortasından delip geçmiştir.
Saçılma kuvveti o kadar fazladır ki,
bu kurşunla vurulan herhangi bir hayvanın,
ayağa kalkması mümkün değildir.

T tipi barut dahil
her türlü barutla
ve çift namlulu her tür tüfekte
kullanıma uygundur.

**BOTTIN'İ DELİP GEÇMİŞ KURŞUNUN
SAÇILMIŞ HALİ**

Şu gazeteden kesilmiş sevimli reklam hoşuna gider mi acaba, bir köpek başka bir köpeğe merhaba der bu resimde, altında da şöyle yazar:

BONJOUR, CHER AMI !
Avez-vous pris
vos biscuits
MOLASSINE ?

ve ilaveten:

MOLASSINE { dogs & puppy { biscuits

Silah dükkânından sonra Asilzade Monsenyör Orléans Dükü Hazretlerinin şampanya tedarikçisinin dükkânı boy gösterir. Bulvarlar tarafından pasajın sonuna doğru sıralanan dört ayrı vitrine sahiptir: Birinci vitrinde Chianti, Lacrima Christi, Malvoisie'ler, ikincisinde Chianti, Lacrima Christi, Asti'ler ve üçüncüsünde kırmızı bakır elektrikli radyatörler sergilenir. Kapının diğer tarafına düşen dördüncü vitrin, Fransa krallarının arınlarını taşıyan şampanyalara ayrılmıştır. Radyatörlerin sergilendiği vitrinde, Paris-Mans ana hattı üzerindeki, Domfront-en-Champagne'da (Sarthe), gara üç dakika mesafede bulunan villaların çizimleri ve haritaları yer alır. Aynı vitrinde asılı bir ilan şampanya severlere seslenir: Ve nihayet ikinci koridorun köşesine vardık, bu koridorun köşesi Thermomètre Galerisi'nin sonuyla birleşir.

UNE RARETÉ : CALVADOS 1893
Mis en bouteille
APRÈS DIX-HUIT ANNÉES DE FÛT !

Galerinin her iki koridorunun dip tarafına tekabül eden bu köşede, nevi şahsına münhasır mamulleriyle iki ayrı dükkâna ancak sığabilen ortopedik ürünler ve bandaj malzemeleri satan dükkân ikamet eder. Şampanya dükkânının hemen bitişiğinde, bazıları yekpare, bazıları oynar eklemli, ahşap malzemeden, birbirinden güzel eller, bütün zarafetleriyle, arzı endam eyler vitrinde. Onlara ilaveten bastonlar, koltuk değnekleri, hacamat şişeleri, migren ağrısına karşı kremler. Ya şu bidenin içinde duran bilekten kesik ellere ne demeli, mazisinden haberdar olan var mı bu *aşk cinayetinin*? Her türlü fitığa göre, tekli ya da çift askılı, elastik, metal bir kemerle tutturulmuş tamponlara sahip fıtık bağları, yetişkinler için olanı ayrı, çocuklar için olanı ayrı. Koridorun sonundaki bu dükkânda, bütün bu nesneler, bambaşka nesnelerle kucaklaşır, elastik çoraplar, varis çorapları, paçalı donlar, şırıngalar, çiçek desenli şırıngalar, kadınlara özel kuşaklar, pembesi, kırmızısı, beyazı, kauçuktan, ipekten, çadır bezinden, lavman aletleri, pompalı tenkiye aletleri, klizmalar, tütsü aletleri, sondalar, enjektörler, sıcak su torbaları, yatak tandırları, göz fincanları, deney kapları, dereceli kaplar, test tüpleri vesaire ve tüm bunlara ilaveten Conservatoire Renée Maubel'e ait bir reklam. Üç farklı dilde yazılmış bir ilan müşterilere seslenir: Tuhaf bir şımarıklık, manasız bir lüks, bir anda keser yolumuzu: Pazar günlerine özel fıtık bağları. Kompresör disk sanatla bütün-

PRÉSERVATIFS
Contre diverses maladies

HIGIENIC PRESERVATIVE
Against various MALADIES

PRESERVATIVOS
para varias ENFERMEDADOS

leşmiştir, dekoratif motifler, kırmızı bakır fonda altın ve gümüşten bir gladyatör başı. Fıtıklı hastanın bu mahrem, vahşi mücevherini başkalarına gösterme zevkini tatmaktan geri durması hiç kolay olmayacak. İnsani sanayi tarafından imal edilmiş, ilahi işçiliğin iktisadına zarar vermemek suretiyle ilahi ürünlerdeki kusurları gideren parçalardan oluşmuş altın rengi küçük bir iskelet bu ucubeler dükkânında asılı durur; bu metalik, parlak cücenin, bu bizzat bizlerin taslağının, hemen hiçbir eksiği bulunmaz. İki yanı başında duran kadim tanrılar, biz bugünün insanları için, modern bir kılığa sokulmuşlardır; derileri pembeye, saçları ve kılları siyaha boyanmış bu iki küçük heykel, Apollon ve Vulkan'ın temsili figürleridir. Gelin görün ki biri kolundan, biri bacağından, biri başından, biri karnından sargılarla sarmalanmış, yapay uzuvlarla tamamlanmış halde, Belvédère ve Etna'nın klasik pozlarını takınmaya çalışırlar durdukları yerde. Nihayet vardık gibi görünüyor, yanılışmalarından yana mağrur, kahkahası kadar kibirli, nar kırmızısı memeleriyle, insan evladının, duyularının ve aklının sınırlarını artık kestiremediği o uç noktaya; işte orada tanrılara yeniden dokunur insan, onların tahtına kendisi geçer, her yönden cereyanlara teslim müphem bir pasajın sonunda, gölgelerin ve mimarinin kaçışa olanak sağladığı bu mahalde, kusurlarının ve bilinmezliklerinin onuruna akla aykırı tapınaklar inşa eder. Burada insan, nihayet, doya doya keyfini çıkarır zihinsel tırnak yeme alışkanlığının; kendi öz maddesi ve kendi öz zehrinden mürekkep, arsenikli bir aşla doyurur karnını. Son bir defa baksın ortopedisti ayakkabı boyacısından ayıran kirli pencerenin solgun ışığıyla aydınlanan, Théâtre Moderne'in barına çıkan iki merdivenin tam karşısındaki koridora doğru, son bir defa baksın koridorla kesiştiği köşede pasaja açılan Arrigoni'nin mutfağına ve kendi yanlışlarının bu efendi-kölesi, taşısın şimdi o yanlışları, mutfakla tiyatronun girişi arasında kalan kapısı muhtasar bir çağrıyla bezenmiş olan 29 ter numaraya: Loş merdiven, sayende varılır dünyanın tomurcuklanmasına. İkinci katta, sol tarafta, bir tabela:

Zili çalınca kapı açılır. Evin sarışın, göçkün maması aceleyle buyur eder içeri. Vizite on frank, küçükhanımdan ne dilerseniz. İki kişi-

nin zor sığıdığı antreyi geçtikten sonra, içeri doğru ilerlerken, sağ duvarın ardında konuşanların sesi kulağınıza gelir fakat o sırada sol yandaki karanlık bir koridora girmiş bulursunuz kendinizi, dikkat, basamak var, kapıyı açın ve işte odadasınız. Gelin bakayım buraya kızlar. İki kadın geliverir yanınıza, kıyafetleri üzerlerinde, daha ufak tefek olanını seçersiniz, bir sarışın, saçları kısa, kıvrıkcık, bir dişi altın kaplama, yandan gülünce belli oluyor. Ayakaltında kimsecikler kalmaz. Masum bir öpücük kondurur yanağınıza, “bekle, *chapskamı* çıkarayım geliyorum” der ve ortadan kaybolur. Leş gibidir oda ama varsın olsun, üç kuruşluk bir arzu değil miydi sizi buraya sürükleyen? İş görür, geniş, alçak bir yataktan ibaret sayılır odanın bütün eşyası; püskülleri çürümüş, sarsak, tozlu sandalyelerden muamele esnasında faydalanmak bir ihtimal mümkün olabilir. Bunlara ilaveten, kadife örtülü alçak bir şömine. Pencereyle şömine arasında duran kanepenin arkasında bir perde. Pencereyle yatak arasındaki tam kapanmayan, tahta çakılı kapının altından ışık sızar içeri. Modası çoktan geçmiş heykelcikler, birkaç tane tablo, odanın dip tarafında, yatağın üzerinde asılı duran ikisi bilhassa göze çarpar. Şüphesiz epey bir zaman önce *Soleil du Dimanche*’ın ilavesi olarak verilmiş, son tahlilde iffetli sayılabilecek, aynı ressam elinden çıkmış gibi duran iki gravürdür bunlar. Birinde, bir tarlanın sağ tarafına yakın bir yerde durmuş, Romeo ve Juliet’i anımsatan romantik kıyafetler içinde, gayet tabii sayılabilecek bir rehavete kapılmış bir çift resmedilmiştir, gayet tabii diyorum zira genelde kelebeklerin havada rengârenk süzülüşlerine şahit olan bu tarla, bugün, bazıları havada, bazıları otların arasında taklalar atan, hınzır olan bazılarıysa delikanlının uzun çoraplarını çektiiren yahut sevgilisinin kulağına bir şeyler fısıldayan, ne yapacaklarını

şaşırmış vaziyetteki kanatlı küçük aşk tanrıları tarafından istila edilmiştir. Tıpkı bunun gibi siyah ağırlıklı olan diğer gravüre, yatağında, kırışmış bir örtünün altında, umursamazca uyumakta olan güzel bir kız misafir olmuştur, içerisi epey sıcak olmalı ki kız çarşafı üzerinden hafifçe atmış, edebini henüz yitirmemiş bir göğüs kendini göstermiş, çok yakında gün ışığına kavuşacağı anı beklemektedir. Düş görüyordur kız. Aynı küçük aşk tanrıları onu da düşünde ziyarete gelmiş, polenden bir bulut misali, perdelerin arasında, odanın döşemesinde, dağınık saçlarının hayran olunası gölgeleri arasında muziplik peşindedirler. Bu gravürlerin ketumluğunda barınan bir giz, onları, bu odanın dekoru olmak yarışında, manasız bir içgüdünün vesilesiyle, üst sınıfın ikamet ettiği evlerin duvarlarını süsleyen açık saçık resimlere tercih edilir hale getirir. *Poetik* bir ruh. İyi ama ben bu şiire daha evvel nerede rastladım? Bu cömert şehvete? Bu maharete? Adının dilimin ucuna gelmesiyle birlikte başat bir hakikate eriyorum: Théodore de Banville'in gölgesi hüküm sürüyor Paris'in en sefil fuhuşlarında. Derme çatma kerhanelere ruhunumiras bırakmış olmak, en nihayetinde, kiskanılası bir kader bir şair için. Defne yaprağının birinci tekil şahıstan konuştuğu bir şiiri okul çocuklarına ezberletmeyi başarmaktan çok daha kıymetlidir bu. Kapı açılıyor, seçtiğim kadın, soyunmuş, yalnızca çoraplarını çıkarmamış, bana doğru yaklaşıyor, kırıtarak. Ben çıplığım ve o gülüyor hoşuma gittiğini gördüğü için. Gel bakalım buraya, gel seni güzelce bir yıkayayım. Sıcak suyum yok, kusura bakmazsın artık. İmkânlar bu kadar. Erkekliğimi arındıran murdar parmakların cazibesi, küçük, hayat dolu göğüsler, ağzı daha şimdiden şımarık. Hoş bir bayağılık seninkisi, sikimin buruşuk derisi, ihtimamlı dokunuşlarıyla açılıyor, bunlar daha hazırlık ama yetiyor seni mutlu etmeye bir çocuk gibi.

Fahişeliği yücelttiğim, heves edenlere yol gösterdiğim, imkân sağladığım için insanlar beni suçlamaya dünden hazır, zira insanlığın kanaatine tesir edebilecek emsalsiz güçlere sahip olduğuma inanıyorlar. Tabii bunun altında, kaçınılmaz olarak, *aslında* sevişmekle kafayı bozmuş olduğuma dair bir kanaat var. Ne demeli buna, bu tutkuya duyduğum yakınlığın ve saygının çok büyük olduğu, hatta aramızda kalsın, eşsiz olduğu, bıkınlığın yahut iğrentinin, beni bu mütevazı, bu aşağılık tapınaklarından uzak tutmaya asla muktedir olamayacakları aşikâr değil mi? Söz konusu

tutkunun, böylesi bir alçalışla, maceranın mutlak reddi olmasına rağmen bizzat kendimin, uçurumdan atlayan adamın atıldığı asıl macerayla, gerçekten seven insanı zehirleyen tüm maskelerden vazgeçişle bağdaşmadığını zannetmek, tabiatın özünü kavramamış olmak anlamına gelmez mi? Burada bir yalanı ifşa ediyorum, zihni bütünüyle bir kadın tarafından ele geçirilmiş olan hiç kimsenin arka çıkmaması gereken bir ikiye bölünmüşlüğü: Ahmaklıkta, bayağılıkta başa oynayan, çok daha güçlü bir hevesin tutsağı olduğunuzda dahi ara vermeyi akla getirmekten âciz olduğunuz ilişkileriniz, maceralarınız, namus fikrine, ebediyet hülyasına bel bağlamış bu iffetli aptallıklar, medet umduğunuz bu sefil çareler, bütün bir gün, içimde giderek yükselen bir arzuyla sokakları arşınladıktan sonra soluğu kerhanede aldığım ve özgürlüğümün kapısını nihayet araladığım vakit kavuştuğum şeyden başkası mıdır sanıyorsunuz? İlk taşı mutlu olanınız atsın: Varlığımın hiç durmadan içini boşaltan, izleri yüreğimden henüz silinmemiş, maziden kalma alışkanlıklarının hatıralarıyla beni baş başa bırakan bunalımların pençesinde, kendimi bir nebze daha genç hissettiğim bu atmosfere onların ihtiyacı yok. Tek bir vücutla yetinmeye razı olmayı marifet sayan adamın, benim burada arada bir, misal meteliksiz geçen günlerin ardından maaş gününün akşamı, aşağılık bir hevesle, tüm yabaniliğimle kızların arasına sokulduğum vakitler aldığım hazzı mastürbasyondan saymasını mı dert edineceğim, varsın saysın! Onun mastürbasyonundan iyidir benimkisi. Dile getirmesi mümkün olmayan, tecrübe edilmesi gereken bir cazibe barındırır burası, eğer bunu kendiniz tecrübe etmemişseniz yahut burayı, orada burada içtikten sonra, aklınızda Palais-Royal'den manzaralar, topluca eğlenmek için gelinen bir tür müzikhol olarak görüyorsanız, beni buraya sürükleyen şeyi size izah ederken, kendimi yabancı bir dilde konuşuyor gibi hissetmem gayet olasıdır. Bugün dahi, bu şahsına münhasır taşkınlığın kapısından içeri girerken, bir okul çocuğunun heyecanını yaşıyorum. Kerhaneye yalnız başına, ağırbaşlılıkla gitmekten başka türlü sünnü tahayyül dahi edemiyorum, yüreğimde kaba saba yaramazlıklara yer yok. Sevmiş olduğum birkaç suretten yayılan o büyük, soyut arzunun izini sürüyorum buralarda. Bir ihtiras boşanıyor zincirinden. Aklıma dahi gelmiyor bu mekânların toplumsal mahiyetleri: *Randevuevi* tabirini ciddiyle telaffuz etmek mümkün değildir

ki. Aksine, ben bu sığınaklarda buluyorum özgürlüğü, bir gelenekten, bir anlaşımdan kurtuluşumu, güneş misali, anarşinin keyfini sürüyorum. Bir vaha. Fayda gelmez bana bundan böyle, kendimi yeryüzüne arz edebilmem için bana öğretilmiş olan bu dilden, bu bilgilerden, bu eğitimden. Serap yahut ayna, büyük bir efsun parılıyor bu gölgenin içinde ve kefenini yırtmış cesedin klasik pozunu takınarak, sırtını yıkıntıların pervazına yaslıyor. Ey kemiklerin imgesi, işte buradayım: Çürüsün ne varsa yanıl-samaların ve sessizliğin sarayında. Kadın, isteklerimi seziyor ve usulca boyun eğiyor onlara, içgüdülerimi azat ediyor, yavaşça sikime uzanıyor ve bana *onun* ne istediğini soruyor.

Zil çaldı. Bir ziyaretçi daha geldi, buyur edildi içeri, yan odaya götürülüyor, konuşulanların tek kelimesini dahi kaçırmıyorum. Kaba şakalar, ne yapmak için geldiğine dair göndermeler, buranın bir müdavimi, hiç şüphe yok. Aynı ses, aynı sözler: Gelin bakayım buraya kızlar. Kapının altından sızan ışık gibi, ince duvarların ötesine iç çekişler sızıyor. Ben üzerimi giyinirken, partnerim perdeyi kanepenin üzerine doğru çekiyor ve gözü perdenin arkasındaki deliğe takılıyor. Tedirgin oluyor birden. Oh! Dolap varmış arkada. Bu cümle şüphelerimi uyandırmaya kâfi. Dikizlenmişim anlaşılan, olsun, maziden röntgen hikâyeleri geliyor aklıma, işin aslını öğrenmek için uğraşmayacağım.

29 bis numarada Théâtre Moderne yer alır. Camekânlı gişenin etrafından dolanan dar merdivenin sonu, koridora açılan çıkışı daha evvel gördüğümüz birinci katın aşağı kısmına çıkar; yine bu kısımda bulunan müdürün odası, dip tarafında daracık, kirli tuvaletlerin bulunduğu ufak bir salonun az ötesindeki vestiyerin hemen sağ tarafındadır. Bar kısmında sipariş vermeden oturmak yasak olduğundan, seyircilerin birçoğu, zavallı gözlerle içerisini kapıdan süzmekle yetinir. Turuncu rengin hâkim olduğu, piyano eşliğinde dans edilen, ufak bir köşenin içenlere ayrılmış olduğu bir mekândır burası. Sahne alan kadınlara ve kendilerine refakat eden beylere rastlamanız kuvvetle muhtemeldir. Bütün bu manzaranın hemen her köşesine, bir Amerikalı'ya yahut ütölmeye müsait bir ihtiyara denk gelmenin anlamsız ümidi sinmiştir. Alman taşrasında hisseder insan burada kendini, Berlin'deki Scala'nın, yalnızca ekspresyonist dekorları eksik, ucuz bir taklidi. Birkaç basamak yukarı çıkan, orkestranın arasında bulur kendini.

Théâtre Moderne'in şaşaalı, görkemli bir devri olmuş mudur acaba? Kalabalık akşamlarından birinde salondaki otuz seyirciyi gören, her birinin ayrı bir hazine sakladığı muhakkak dile getirilen küçük tiyatroların halini düşünmeden edemez. On beşlik oğlanlar, tıknaz bir iki adam ve yolu rastgele buraya düşmüş birkaçı, sahneye uzak, fiyatı ucuz koltuklara oturur, pembe bonbonlar, sahne arasını fırsat bilmiş aktrisler ve kumpanya çalışanlarıysa, önlerdeki yirmi beş franklık koltuklara yayılırlar. Nadiren de olsa, toptancı bir kasabın yahut bir Portekizli'nin, felç geçirme riskini göze alarak, kadın etini daha yakından görebilmek için en ön sıradan yer almak gibi bir çılgınlığa teşebbüs ettiği bile olur. Her telden piyese rastlamak mümkündür bu sahnede, *Evde Kalmışlar*, *Hercai Bahar* ve erotik tarzın eşi benzeri bulunmayan pırlantası, bir ilham kaynağı, sahih lirizmiyle, her daim avangart hasreti çeken estetlerimizin mutlaka izlemesi gereken bir başyapıt, *Günah Çiçeği*. Aşkta, aşkın kendisinden başka bir gayesi, başka bir vasıtası bulunmayan, hileden arındırılmış yegâne sahneyi bizlere sunan bu tiyatro, kelimenin tam anlamıyla, modernidir. Müzikhollerin, sirklerin curcunasından bıkan züppelerin, birkaç kızla pezeveengin üç beş kuruş kazanması yahut birkaç oğlanın karnını doyurması gibi temel bir ihtiyacın, Ortaçağ'ın gizem oyunlarına denk başat bir sanata can verdiği, şimdi hor görülen bu tiyatrolara çekirgeler gibi üşüşüklerine çok yakında şahit olacaksınız. Kendi muhafazakârlığına, kendi cüretkârlığına, kendi kuralları ve isyanlarına sahip olan bir sanat. En sık işlenen konu, üç aşağı beş yukarı, şu motifin izinden gider: Bir sultan tarafından kaçırılmış olan bir Fransız kadın, sultanın sarayında sıkıntıdan ölmek üzeredir ki uçağı bozulmuş bir pilot yahut bir elçi çıkagelir ve kadını baştan çıkarır fakat sarayın aşçısı yahut sultanın annesi de adama gönlünü kaptırmış olduğundan, izdivacın gerçekleşmesi mümkün olmaz ve böylece hikâye, herkesin kendi yoluna gittiği mutlu bir sonla noktalanır. En uyduruk bahane dahi, misal haremde şenlik yahut şarkılar eşliğinde sayfaları çevrilen bir fotoğraf albümü, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan ırkları yahut Osmanlı İmparatorluğu'nun halklarını temsil eden beş, altı çıplak kadını sahneye çıkarmak için yeterlidir. Yanlış anlaşılmalardan kılık değiştirmelere, nazlanan âşıklardan ikiz Menaechmiller'e varıncaya kadar, antik komedyadan ödünç alınan kıymetli usullerin hepsine sahip çıkar bu sahne. İlkel tiyatronun ruhu, seyirciyle oyuncu arasında, kışkırtıcı kadın vücutlarının, ar-

zunun, bakışlarla gerçekleşen sohbetlerin, salondan yükselen kaba kahkahaların, yorumların, kibarlıktan nasibini almamış seyircilere kızlar tarafından atılan lafların, çıkışa verilen randevuların sayesinde kurulan doğal birliktelikte can bulurken, tekdüze, kulak tırmalayıcı bir üslupla, kâh kekelenerek, kâh sufle yardımıyla yahut alenen kâğıttan okunan iddiasız oyun metni umulmadık bir cazibe kazanır. Dramatik fauna birkaç sabit karakterle sınırlıdır, cadaloz bir kadın, ukala, yarım akıllı bir uşak, efemine bir prens, *La Vie Parisienne*'in sayfalarından fırlamış bir yiğit, aşkı facia bellemiş yabancı bir malhuk, bulvarların müdavimi, tecrübesi geniş bir Parisli kadın, çıplak kadınlar ve yine illa ki kadın hizmetçiler yahut haberciler. Aşkın ahlakıdır hüküm süren bu sahnede, aşk yegâne meşgaledir, toplumsal sorunlara, sahnede çıplaklığı gerektirecek bir bahane üretmedikleri takdirde, katiyen değinilmez. Kumpanyaya ücret ödenmez, sahneye çıkanlar içlerinden geldiği gibi, rastgele oynarlar. Sahici bir kumpanyanın gerçek sanatçıları kadar alıngandılar, ne şaka kaldırır, ne yuhalanmaya gelirler. Kendilerini aktrislerin fedaisi belleyenler, sahne aralarında, şakanın dozunu kaçıranları enselerinden tutup kenara çekmekle görevlidirler: Hanımefendiyle ne zorun var bakayım senin? Bir zararı mı dokundu sana, ekmeğini kazanmasın mı, vesaire.

Orospuların El Hamra'sında yaptığım gezinti, nihayet, aslanın pençe, pezevengin diş izlerini taşıyan bu ahlaki bunalımların, bu çeşmelerin başında sona eriyor. İçinde ne insan yüzünün, ne iç çekişlerin, ne aynaya, ne aranan yankıya ulaşabildiği pembe taşlarla süslü Arap danteli, repliği gelince neşeyle "İyi günler Hanımım!" demesine, koronun

Aylardan Venüs ayıdır.

Ayların en güzelidir bu ay.

(sahte incilerin, payetli külotların kutsala küfrü) nameleriyle eşlik etmesine rağmen aklından o an bile Aubry-le-Boucher Sokağı'nı çıkaramayan küçük köle kızın kadim zamanlardan kalma hareketinde donakalıyor. Zihin pençesine düştü ağların, kendi kaderinin akıbetine sürükleniyor, dönüşü yok, Minotor'suz bu labirentte Yanılgı zuhur ediyor Meryem suretinde, parmakları radyum, şarkı söylenen sevgilim benim, hazin gölgem. Saçlarını saran ağlara bıçaklar ve yıldızlar takılmış. Şahmerdanlar gibi yükseliyor hurafe-

ler ve düşüyorlar bir sapandan fırlamış, ecenin gölgesinde kalmış yollarda, şaşkın alınlara isabet eden meçhul çakıl taşları gibi. Zavallı kesinliğim benim, en kıymetlim bildiğim, ne oldu sana, neler geldi başına bu girdapta, bilincin, uçurumun dibinde bir basamak olduğunu duyumsadığı bu anaforda? Ebediyen düşüşün bir anından ibaretim ben. Attığın adımı geri alamazsın.

Modern dünya, benim varoluş biçimlerle bağdaşandır. Büyük bir kriz doğuyor, hudutsuz bir huzursuzluk şekilleniyor. Güzel olan, iyi olan, doğru olan, gerçek olan, aslolan... ve daha nice, bir yığın soyut sözcük, aynı anın pençesinde yitiliyorlar. Vaktiyle yeğlenen tezatlarıyla, çok yakında, aynı anlamda buluşacaklar. Kâinatın potasında her şeyin tek biçimli zihinsel bir maddeye indirgendiği vakit, geriye yalnız düşünsel olgular kalacak. Beni delip geçen şimşeğim ben. Ve kaybolup giden. Nazarımdan kaçabilen olmayacak, çünkü ben geçidim karanlıktan aydınlığa, ben güneşin doğuşu, ben güneşin batışımı. Ben bir sınırim, bir hat. Karışsın her şey esen rüzgârda, bunlardır ağzımı mesken bellemiş sözcükler. Bir kırıksıklıktır etrafımı saran, bir ürpertinin aşikâr dalgası.

**BUTES-CHAUMONT'DA
TABİAT DUYGUSU**

Buttes-Chaumont'da Tabiat Duygusu

Ausschauende Idee

I

Sıkıntılarını hemen her zaman yüreğimdaki meşguliyetlere yeglediğim o göz kamaştırıcı, sefil zamanlarda, itibarını koruyabilmeyi başarmış yegâne tanrı olan talihin peşine takılmış, hasbelkader yaşıyordum. Henüz kimseler onu suçlayacak denli ileri gitmemişti, hatta bazıları alacakları ufak tefek kararlarda onun sözünü dinliyor, saçma lakin muazzam bir cazibeyle süslüyorlardı onu. Ses etmedim, koyverdim kendimi. Bakara masasında elden ele geçen sıra misali akıp gidiyordu günler. Kendime dair bir düşünceydi zihnimde yegâne yer sahibi olan. Yavaşça dünyaya gözlerini açan, usulca dal salan bir düşünce. Unutulmuş bir söz, bir melodi. Benliğine bağlı olduğunu hisseder onun insanoğlu, gecenin bir-yarısı, elinde fener, bir başkasını arayan bir şekil gibi, gördünüz mü bakın, nasıl süzülüyor oradan oraya, topraktaki belli belirsiz bir kıvrımı, bir adam, bir çalı yahut bir ateşböceği sanmaya meyleder. O vakitler cennet bildiğim, yanıma nöbetleşe sokulan bu dinginlik ve huzursuzlukta, başkalarının uykuya dair düşüncelerine benzer şekilde, dinlerin kişilik krizleri, mitlerinse hakiki düşler olduğunu düşünürdüm. Almanca yazılmış hacimli kitapta bu hülyaların, bu ayartıcı yanılgıların tarihini okumuştum. Kaybolup gittiklerini sanıyordum, etrafımı saran, bana yepyeni, bambaşka saplantıların pençesine düşmüş gibi görünen bu dünyada, kuvvetlerini, tesirlerini, azar azar kaybettiklerine şahit olduğumu sanıyordum. Hakikate ancak yanılgılarımı taşıdığım yerde ulaşabileceğimden bihaber, sırtımda müphem hakikatimin ağırlığı, tanımaktan âcizdim o vakitler sokaklardaki tanrıları. Mitin her şeyden evvel bir hakikat, aklın bir ihtiyacı olduğunu, bilincin yegâne yolu, taşıma bandı olduğunu henüz anlamamıştım. Sorgusuz sualsiz, her zaman olmasa da çoğu zaman, onun dilsel bir biçimden, bir ifade aracından ibaret olduğu-

nu savunan vasat inanca iştirak ediyordum, onu soyut düşünceye tercih edecek kadar zıvanadan çıkıyor, üstelik bunu yaptığım için kendimle gurur duyuyordum. Mantıkla zehirlenmiş bir insan evladıydım, tanrılaştırılmış sanrılara güvenmiyordum.

Neyin nesiydi bana can veren bu ihtiyaç, peşine düşmeye meyledtiğim bu tutku, içimi coşkuyla dolduran bu hilekâr heves? Bazı mekânların, bazı manzaraların üzerimdeki büyük tesirlerini hissediyor, bu büyü'nün nasıl işlediğini anlamıyordum. Gizemin hiç şüphesiz parçası olan, beni gizemin içine sürükleyen sıradan nesneler vardı. Yöntemine vâkıf olmasam da tecrübesine sahip olduğum bu sarhoşluğu seviyordum. Hemen her defasında düş kırıklığıyla sonlanan bir umutla onu arıyor, deneycilikten medet umuyordum. Gün geçtikçe, bu kaynağı meçhul zevklerin arasındaki bağı keşfetmeyi daha fazla arzular oldum. Bütünüyle metafizik bir öze sahip olduğunu sanıyordum bu zevkler bütünü'nün, bir tür keşfedilme arzusunu taşıdığını bu özün. Nesne biçim değiştiriyordu gözlerimin önünde, ne alegorik bir kisveye bürünüyor, ne simgesel bir mana kazanıyordu, düşüncesinin kendisine yaklaşamayan bir düşünce meydana geliyordu. Yerkürenin en derinlerine nüfuz ediyordu. Kâinatın kilidine dokunacağımı söylüyordu içimde alevlenen umut, bir kayıverse şu kilidin dili. Zamanın bu efsunda parmağı olduğuna inanıyordum. Her gün aynı istikamete doğru yol aldıkça genişliyor, hayal gücümde henüz bütünlüğe kavuşmamış bu öğelerin iktidarını güçlendiriyordu. Hükümranlıklarının tabiatına yeniliğin şekil verdiğini, hüküm sürdükleri toprakların geleceğinde ölümlü bir yıldızın parıldadığını kavramaya başlıyordum. Fani tiranlardı gözümde, duyusallığımıza seslenen talihin elçileri. Aklımı başından aldığını nihayet anladım modernin.

Bu son sözcük ağızda biçime kavuştuğu anda erir gider. Durumu değil değişimi ifade eden yaşamın söz dağarcığındaki bütün sözcüklerin kaderi budur. Saf düşüncenin, beni ele geçiren şeyi izah etmekteki yetersizliğini kabul etmem gerekiyordu. Mantıksal olanağının anlamından, gizemin anlamını süzmeyi nasıl başara bilirdim? Gel gelelim bu yoldu kendimi bulduğum arayışında, haritaya bakmaksızın adım atmamın artık mümkün olmadığı bu yolun dolambaçlarında, belki bin defa şaşkınlığa uğrayıp, tanrısallığını kabul etmekten başka çare bulamadığım, onu tanrı bilmeye mecbur bırakıldığım bir tür mevcudiyetin idrakine varmaya

başladım. Zihinsel seyrimde beni bu noktaya sürükleyen, beni cezbeden, evvelce hor gördüğüm bu kaçak düşünceden kaynak buluyor olmasıydı. Titreyen bir mum heykel geliyor gözümün önüne bir kuaför dükkânında, kollarını göğüslerinin üstünde kavuşturmuş, açık saçları kristal bir kâsenin içindeki suda dalgalanıyor. Bir kürkçü dükkânı hatırlıyorum. Altın varaklı elektroskopun tuhaf mimiklerini hatırlıyorum. Ey silindir şapkalar! Bir soru işaretinin simsiyah sureti bellemiştim sizi bütün bir hafta boyunca. Hassas duyarlılıkların eşliğinde, şeylere dair şahsi, sınırlı düşüncelerimin, aynı şeylere dair en güçlü sezgilerimden daha sağlam bir tutarlılığa sahip olduğuna sorgusuzca inanacak durumdaydım. Lakin fazla sürmedi bu. An geldi, sonsuzun çehresini, yeryüzünün yollarını arşınlarken bana eşlik eden somut şeylerin kisvesine bürünmüş olsa dahi, zorlanmadan görebilir oldum.

Bunun üzerine, sonsuzu, kâinatın sonlu görünümleri altında toplamaya kendimi ikna ederek, bütün bu süreci, bu muğlak yöntemin işleyip işlemediğini bana gösteren bir tür ürpertiyle doğrulamak gibi bir alışkanlık edindim. Bu ürpertiye kusursuz bir sınama vasıtası olarak görmeye başlamamla birlikte tabiatına dair bir merak uyandı içimde. Özünün metafizik bir mahiyete sahip olduğunu düşündüğümü daha evvel dile getirmiştim. Farklı şartlar altında dahi zihnimin metafizik faaliyetleriyle simgesel faaliyetleri arasında her daim mevcut olduğunu keşfettiğim sıkı bağın, bilincime birlikte nüfuz eden bu çifte faaliyetin vasıtasıyla, mitsel yaratılara dair üstünkörü fikirlerimin gözden geçirilmeye muhtaç olduklarına kanaat getirdim. Çok geçmeden fark ettim ki düşüncemin özü, düşüncemin evriminin özü, hemen her bakımdan, mitsel yaratılışla benzerlik gösteren bir düzenekti ve buna istinaden, zihnimin, fani olsa da, bilinçten yana fakir olsa da nihayetinde bir tanrı kisvesine bürünmesine şaşırمام yersiz olurdu. İnsan evladının, engin göklere daldırılmış süngerler misali tanrılarla dolu olduğunun farkına vardım. Bu tanrılar yaşar, güçlerinin zirvesine ulaşır, rayihali sunaklarını başka tanrılara bırakarak ölürler. Onlar her şeyin, mümkün her türlü dönüşümüne olanak veren yasalardır. Hareketin mecburiyetidir onlar. Bundandır gezindim durdum bin bir tanrısal somutlaşma arasında çakırkeyif. Hareket halinde bir mitoloji tasarlamaya koyuldum, bir modern mitoloji, adına layık. Bu adla tasavvur ettim onu.

Modern efsanenin kendi sarhoşlukları vardır ve elbet birileri çıkacak, Olympos misali, Kutsama Ayini misali, bu efsanenin de barındırdığı çocukluğu ifşa etmeye heveslenecek. Ben ne kuşku-culuğa ne de bayağılığın korkusuna kulak asacağım. Bir inancın harici simgeleri, ilahiliğinin mecazi temsilleridir benim için yegâne kıymetli olan, insanoğlunun göklerdeki tanrılara kendince pay biç-tiği, tüm zamanların en güzel hikâyelerini layıkıyla yorumlamayı işin erbabına bırakıyorum. Toprağına yıldızlar serpilmiş bu uçsuz bucaksız tarlalardan geçip gideceğim ben.

Kırlardan geçtiğimde, ıssız küçük kiliseler, devrilmiş haçlar oluyor gözüme yalnız ilişen. İnsan evladı uğramaz olmuş artık bulunmayan bir yürüyüşü şart koşan bu duraklara. Bakire Meryem-lerin giysilerinin kıvrımları, pasajda bugün hüküm süren hızlanma ilkesine ters düşen bir tahayyül sürecine gereksinim duyuyordu zamanında. Kimin önünde duracak peki çağdaş düşünce, yeni teh-likelerin kendisine yeni hudutlar çizdiği bu yollar boyunca, kimin huzurunda hızını azaltmaya, kader hissiyatını dizginlemeye razı olacak? Koskoca kızıl tanrılar, koskoca sarı tanrılar, koskoca yeşil tanrılardır bunlar kuramsal patikaların yamacına ilişmiş; zihin, histen hisse, düşünceden neticeye savrulur bu patikalarda, hızla yol alır kendi tamamlanışına. Tuhaf bir heykeltıraşın parmağı var-dır bu suretlerin doğumunda. Bugüne dek şahit olmamıştı insan, yazgının ve kudretin bu barbar kisvelerine. Bu metal hayaletleri yontan isimsiz heykeltıraşlar, haç biçiminde kiliseler çizen gelenek kadar canlı bir geleneğe uyum sağlamaktan âcizlerdi. Bakan gözleri ürküten bir hısımlık barınır bu putlar arasında. İngilizce sözcük-lerle, uydurma sözcüklerle bezenmiş vücutları, uzun ve esnek tek kolları, tek bacakları, yüzden mahrum parlak başları ve numaralı bir çark kondurulmuş karınlarıyla, benzin pompaları, an gelir Mı-sır tanrılarını, an gelir yalnızca savaşa tapan yamyam kabilelerini andırır. Ey Texaco motor oil, Eco, Shell, ey insan potansiyelinin yüce yazıtları! Yakındır istavroz çıkarmamız çeşmeleriniz önünde. Bugünün gençleri, dayanmayacak yüreğiniz, perilerinizi petrole bulanmış görünce.

Biz ki şimşegi yavru bir kedi misali yatırmışız ayaklarımıza, biz ki bir kartal cesaretiyle, güneşin yüzündeki kızıl lekeleri saymışız

bir bir, kimin önünde eğileceğiz şimdi? Bambaşka kör güçler doğdu ufkumuzda, bambaşka korkular, bundan öteye kızlarımızın, makinelerin önünde, bir sabah vakti masum düşlerimizi süsleyen fikirlerin önünde degecek yere alınlarımız. Bu efsunlu egemenliğin yaklaştığını fark eden, tabiatına şekil verenin yararlılık ilkesi olmadığını hisseden bazılarımız, yepyeni bir estetik hissiyatının temelleriyle karşılaştıklarını sandılar. Güzel olanla tanrısal olanı birbirine karıştırıyorlardı tüm saflıklarıyla. Halbuki işte, nihayet, Avrupa'da XX. asrın başlarında kendini gösteren bu plastik hissiyatın altında yatan derin sebepler ortaya çıkmaya, anlaşılır olmaya başladı. İnsanoğlu faaliyet yetkesini makinelere devretti. Düşünme yetisini onlara teslim etti. İşte düşünür oldular artık, düşünüyor makineler. Bu fikrin evrimi süresince öngörülen işlevlerinin ötesine geçtiler. Misal hızın akıl almaz tesirlerini icat ettiler, bu tesirleri tecrübe eden kişinin, kendi mazisinde, yavaşlığın içinde yaşayan kendisiyle aynı kişi olduğunu söylemek hayli zor. Kendi düşüncesinden doğan fakat ondan kaçan, giderek büyüyen, yaratıcı olduğunu sandığı iradesinin dahi önünü almakta âciz kaldığı düşüncesiyle karşı karşıya kaldığı vakit insanı ele geçiren güç, tuzaklarını boşa çıkardığını sandığı, küstah bir çocuk misali, karanlıkta ona aldırış etmeden yürümekle övündüğü dehşetin ta kendisidir. Bu dehşetin kaynağında bulacağınız, bir kez daha, kendine, olmuş mevcudiyetine şahitlik eden insanla, oluşa gelişine, düşüncesinin değişimine şahitlik eden insan arasındaki çatışma olacaktır. Tüm mitolojinin trajik tabiatıdır bu. Sıra modern trajiğe şahit olmakta: İnsan elini sırtından atmış, kendince dönen koca bir çark.

III

İnsanda tuhaflığa, başıboşluğa, divaneliğe dair olan ne varsa, tümüne şu iki hecede rastlamak mümkündür: Bahçe. Kendini elmaslarla süsleyecek yahut bakırın içine üfleyecek kadar ileri gitmiştir insan, lakin bahçeleri icat etmekten daha tuhaf, daha beklenmedik bir fikre hiç sahip olmamıştır. Bir keyif imgesidir ağaçların dibine yaslanıp, çimenlerin üzerine yayılan. Kendini bulur o serapta, çağlayan çeşmeleri, çakıl taşlarıyla bezeli yollarıyla, zihninden asla bütünüyle yitmemiş efsanevi cennette görür kendini. Bahçeler, kavisleriniz,

sadeliğiniz, kırılan gerdanlarınız, yumuşak buklelerinizle, zihni mesken bellemiş kadınlarınsınız sizler, çoğu zaman budala, çoğu zaman habis fakat her daim sarhoşluktan, her daim yanılsamadan ibaret. Taflan hudutlarınızın içinde, şimşir çitlerinizin ardında, dermansız düşer insan, okşayışların dilinden anlar olur ancak, gerisingeri döner su kovalarıyla müsemma çocukluğuna. Bizzat su kovasıdır artık güneşin altında ıslak saçlarıyla. Tırmıktır, kürektir. Çakıl taşıdır. Bahçeler, siz samur kürk manşonlara, dantelli mendillere, likörlü çikolatalara benzersiniz. Dudaklarınızı cam balkonlara yapıştırırsınız bazen, çatıların üzerini örten siz olursunuz hayvanlara özenip, miyavlırsınız avluların kuytularında. Ben kütük kayıklarınızda uyudum sizin: Kolum düştü yana, kaçıştı küçük karıncalar toprağın altına. Çiçekler yığılıyordu göğe karşı. Kızgın toprağın üzerinde büyük beyaz örtüler kaçışıyor, yeşil kıyı Nil'i özlüyordu. Çimlerinizde oynadım, ağaçlıklı bir yoldan geçerken, yüreğimi tekmeledi ayağım, cennetle cehennem arasına düştü yüreğim. Sıra sıra çiçeklerinizin önünde, güvertedeki bir göçmen gibi mendilimi salladım. Gemi demir aldı çoktan. Bahçede yığınla alet, aralarında vasat arzular, akşamın huzuru, kuruyorlar güneşte gömleğimle birlikte. Güneşin gönlünden bir saksı sardunya kopmuş bizlere.

Bahçelerden, bu akşam, şehirlerin ortasındaki göçebe çadırlarını andıran büyük esmer bitkiler yükseliyor göğe. Bazıları fısıldıyor, bazıları sessizce pipolarını tıttırıyor, bazılarının yüreğini aşk ateşi sarmış. Beyaz duvarları okşayanları, lüzumsuz parmaklıklara dirseklerini dayamış olanları var, gece kelebekleri güngüzelleri arasında uçuşuyor. Fal bakanı, halı satanı var. Bilirim her birinin ne iş yaptığını, sokak şarkıcıları, sarraflar, çayır haydutları, yağmacıbaşları, Sargassoları aşan pilotlar, ey sen denizcisi tatlı suların, ey sen ateş yutan ve sen, sen, sen, öpüş tüccarları, şarlatanlar, astrologlar, hileli hediyeler taşıyan eller, insan deliliğinin imgeleri, yosun ve mika bahçeleri. Uçsuz bucaksız duygu diyarlarını yansıtıyorsunuz sadakatle, şehirlilerin çılgın düşlerine mesken. Yetişkinler, bilin ki büyümlü ormanlardan yadigâr kalanlar içinizde, mucizelerden medet umduklarınız, peri masallarının kokusu sinmiş nefesinizle içinize çektikleriniz saçılmışlar gözler önüne, vasat manzaraların çılgın kisvesini sıyrıp, ifşa ediyorlar insanı, saçmalıktan ibaret bilgi hazinesini, kör inançlarını, hezeyanlarını. Çömelmiş bulabildiği

yuvarlak taşların ortasına, onları sayıyor, gülüyor, halinden memnun. Ağaçların dallarına sırça toplar asmış, bir kayanın oyduğuna azıcık su dökmüş. Dişiler buna ne diyecekler bakalım? Tırnaklarını kemirip gülüyor bir yandan. Hamakta gözlerini kapatacağı zaman, ölüm uykusunun, kabir huzurunun keyfine varmaya çalışacak. Ötmeye görsün bir kuş, iki gözü iki çeşme. Hislere kapılıyor, salınıyor oradan oraya bu sersem mutluluk temsiliinde. Meyveliklerin altı-üçü, bahçelerin çift boşu, domino mu oynuyor, yoksa ilkel bir ayin mi sergiliyor? Fuşyaların yanı başında, kibar bir tebessümle aralanıyor dudakları.

Ömürlerini yolculuklarda geçirmiş olanlar, aşkla, aşkın iklimleriyle karşılaşmış olanlar, sakalları güneyde kavrulmuş, saçları kuzeyde donmuş olanlar, derilerine yeryüzünün güneşleri, rüzgârları karışmış olanlar, Okyanus'un ağzında bir parça tütün olmuş, resiflerinden tükürüklerine savrulanlar, dumanın hizmetkârları, yelkenlerin pireleri, kasırganın oğulları, kâbusları nihayet sona erdiğinde, omuzlarında bir papağan, depremlerin alameti adımlarıyla geri dönerlerken, yüreklerinde tek bir arzunun alevi yanıyor olur hâlâ, kendi bahçesine sahip olmak. Bundandır, kalles denizlerin kurbanı olmuş bu ihtiyar canavarların sürüldüğü zihnin varoşlarında, cüce palmiyelerin, şebboyların ve kabuk döşeli yolların onlara sonsuzu çağrıştırması. Ve hazzın hudutlarından gelen kadının, bir zamanlar gözün etrafındaki bir halka, ısırılmış bir dudaktan ibaret, tanımadığı erkeklere dokunan, şehirlerin engin gümüşü loşluğunda, cılız ışığı altında köpeklerin, bıçakların ve sevdâ masallarının dolaştığı sokak fenerinin kuytusunda arzu kisvesine bürünmüş kadının, feryatlar, çingarlar pahasına sevişmeler yelpazesini çekmeceye kaldırması gereken gün geldiğinde yegâne dileği, ömrünün kalan günlerinin saçmalığının, yemyeşil bir çimenliğe aksetmesi olacak. Sonsuzluk, etrafımı saran bu kararmış yüreklerde, bir akşam vakti, bir bahçeyle başlar. Gidin yolunuza ihtiyar kaçıklar, uzak olsun benden çimenliklere ekilmiş, barbar çiçeklere saplanmış zavalılığınız. Gidin yolunuza siz benim emsallerim. Siz, emsallerim? Utançtan yüzümü kızartıyor bu düşünce. Göğün sayvanı örtsün sizi sonsuza dek, gizlesin bakışımın sönük cümbüşünüzü, muhabbetçiçeklerinizi, soluk hintkamışı koltuklarınızı. Şakaklarınıza vura vura delsin geçsin kulak zarlarınızı zamanın ağaçkakını. Kanınız misali çöküyor kıpkırmızı çatılar. Ey koyunlar, insani haysiyetle

koparamadıysanız tüm bağlarınızı, bilin ki yakındır ecel vaktiniz, zira tadını aldınız bir kere bahçe yetiştirmenin!

IV

İnsanların yaşamlarını sürdürme biçimlerindeki nice tuhaflığa çok defalar rastlamış, her defasında hayrete kapılmışım. Bakışlarıyla yakaladıklarını, bilhassa denizi, dağları, nehirleri, tuvallere yansıtmalarına. Yolculuk etmelerine. Bahçelerden keyif almalarına. Fakat bu apayrı tutkuların bir araya geldiği tek bir sözcüğün var olduğunu hissediyor, dur durak bilmeden onu arıyordum ve dahası, nihayetinde bulmuştum aradığımı: Bu tür meşgalelerle uğraşırlarken, onları faaliyet halinde gördüğümde bende uyanan huzursuzluğu andıran, farklı durumlar altında dahi aynılığını koruyan, müphem bir hissiyatı tecrübe ediyorlar, buna *tabiat duygusu* adını veriyorlardı. Bu duyguya bizzat sahip olup olmadığımı hiç merak etmemiştim. Lakin bu duyguya sahip olduğu, hatta bu duyguyu en üst raddede tecrübe ettiği herkesçe malum olan birçok kişinin fikrine başvurdum. Vasatı aşamayan, beni tatmin etmekten uzak bir tabiat bilgisine sahip olduklarına kanaat getirmem fazla zamanımı almadı; duygunun kendisi hakkında uzmanlığa ulaşmış fakat nesnesi hakkında cahil kalmışlardı. Bunun üzerine yalnızca tabiat fikrini ele almakla yetindim.

Tabiat üzerine biraz kafa yorup, kâinata dair edindiğim en taze fikirlerle aralarında kabaca bir mukayese yaptığım vakit, bu sözcüğün insanlar tarafından geniş anlamıyla, felsefi anlamıyla anlaşılmadığına, bilakis, yalnızca insana uzak mesafede bulunan nesneleri kapsayan, dar bir estetik anlamı karşıladığına şahit oldum. İnsan elinden çıkan yaratının çirkin addedildiği, atası tarafından yadsındığı ve kendini aynı bütünün parçası zannederken, gene atasının takdiriyle tanrısal yaratıdan ayrı tutulduğu çağlardan kalma eski bir kabul. Dolayısıyla, başlarda, bu tabiat fikrinin, giderek bağlanmaya başladığım bu mitsel modern dünya mefhumunda rol sahibi olmasını mümkün görmüyordum fakat yeni mitleri tahlil etmemle birlikte, vardığım neticeyi tekrar ele almak durumunda kaldım. Kadim zamanların tabiat mitlerinin yerini alan bu yeni mitleri, seleflerinin karşısına, tezat kisvesinde çıkarmak doğru değildir zira

bu yeni mitler, güçlerini, sihirlerini aynı kaynaktan alırlar ve bu suretle birer mit olarak addedilme hakkına selefleri kadar sahiptirler, bu namla tabiatın her köşesine uzanırlar, budur onlarda beni cezbeden, bu uzanışın herkesçe kabulüdür onları kutsal kılan ve zihnime hükmeden gücü onlara bahşeden. Tabiat sözcüğünün bu kısmi anlamına ışık tutacak ufak bir gerekçe dahi bulamadım ve bundan ötürü, bu sözcüğü, yalnızca dış dünyayı ifade etmek için kullandım ki bu kısıtlı haliyle, dış dünyanın, zihnimin hudutlarını temsil bir eden yapıdan ibaret olduğuna dair görüşümü ifade etmek için biçilmiş bir kaftandı. Bilinçle işleyen bir düzenek sayesinde keşfedebileceğimi sandığım hudutlar. Dünyaya azar azar, aralıklarla rastlıyorum bilincimde. Demek ki bana verilmiş değil bu. *Kendime vermişim ben onu*, kendi seçtiğim bir çıkış noktasından başlayarak, bir matematikçinin kendi seçtiği bir varsayımdan yola çıkması gibi. Benden doğuyor onun gerekliliği. Demek ki tüm tabiat benim makinemdir. Tabiat hakkındaki bilgisizliğim, bilgisiz olma ihtimalim, bilinçsiz oluşumla alakalıdır. Tıpkı kendi biliminin kapsamını bir çırpıda ortaya koyabilen fakat onun kaçınılmaz sonuçlarından habersiz matematikçi gibi. Duyusal tecrübeyi bir bilinç düzeneği gibi görüyorum bu yüzden, tabiatın ne olduğu şimdi aşikâr: Tabiat, bilinçdışımdır benim. Daha kolay anlaşılır şekilde ifade edecek olursam, duyularım bana tabiatı veriyor, duyularım tabiattan ayrı değil. Fakat zaman zaman, olur olmadık eşiklerde, duyularımın, bazı duyularımın verileriyle, tabiatın kendisini, bilinçdışını birleştiren o bağ çıkıyor karşıma. Bir pasajın idrak edilişi daha evvel sözünü ettiğim o ürpertidir işte.⁶ Bu ürpertiye vesile olan nesneyse, sözcüğe yüklediğim anlamıyla, mitin kendisi.

Tabiatı, mitleri ve aralarındaki bağı gizleyen örtüyü açmamla birlikte bu mitlerin izini sürmenin ateşi sardı benliğimi. Onları uyandırıyordum içimde. Etrafımın onlarla sarıldığını hissetmek bana keyif veriyordu. Çoğalarak her yana yayılan mitsel bir tabiat içinde yaşıyordum. Bütün bunlara şahit olurken, neydi diye soruyordum içimden, tabiat duygusunun bu bütündeki payı? Akılda beliren ilk düşünce, tabiat sözcüğünün çürümeye yüz tutmuş, inkâr ettiğim anlamıyla bağını henüz koparmış değil. Bu düşüncenin, Hristiyan tektanrıcılığı ve ondan türeyen tanrıcılıklarla kuvvetli

6 Bakınız Bölüm I, *in finem*.

bir ilişkisi var.⁷ Daha evvel söylediğim gibi, tanrısal yaratıyla insani yaratı arasında bir tezat olduğunu varsayıyor. Pagan dinlerinin Hristiyan mucizesine yenik düştüğü çağlarda, bu tabiat duygusunun, üstün nitelikleriyle, sanata baskın geldiğine tanık olduk. Fakat Hristiyan dogmatizminin, insanın inanç alanında mevzi kaybetmeye başlamasıyla birlikte, tabiat duygusu tüm desteğini yitirdi, hor görülür oldu. Bu asrın felsefi düşüncesine uygun bir harekete yerini devretmeye mecburdur artık. Bugün itibarıyla, bu duygunun, hiçbir soruya yanıt olamayacağı kanısındayım. Gelin bu duyguyu, yeni, geniş anlamıyla anlayalım bundan öteye, tabiat sözcüğünün yeni kabul gören, doğru anlamıyla. Dış dünyanın anlamı olduğu aşikârdır artık bunun, benim içinse bilinçdışının anlamı. Bu son ifade üzerinde uzlaşmak gerekiyor.

Şunu kabul etmemiz lazım, bilinçdışının sahici anlamına ulaşmak, bu mefhuma yönelik genel kabulün sınırları dışına çıkmadığımız takdirde imkânsızdır. Yahut şöyle diyelim, bu sınırlar dahilinde kalarak, yalnızca ona dair soyut bir bilgiye, daha doğrusu mantıksal bir sezgiye sahip olabiliriz. Fakat bilincin, tüm unsurlarını bilinçdışına borçlu olduğunu göz önüne aldığımızda, bilinçdışının bilinci kapsadığı neticesine varırız. Diğer bir deyişle, bilinçdışındaki bilinçten türeyen bir anlamdır bu, çıkış noktası temsili bir nitelikte olmasına rağmen mantıksal bir yayılma⁸ tüm zihni işgal eden bu anlamı, dolayısıyla, bilinçdışının anlamı tabiriyle karşılamak makul olacaktır. Mite dair yaptığım tanımı hatırlayın, bu anlamın, mitsel hissiyatla her bakımdan uyum gösterdiğini, yani bunun aslında, bizzat mitsel hissiyat olduğunu göreceksiniz. Gücünün ve tesirlerinin izahı, tasvirinde saklıdır.

Bu suretle, *tabiat duygusunun*, mitsel hissiyatın diğer bir adından başkası olmadığı ortadadır. Tüm bunların başında, kurtulduğum bilgisizliğin derinliğini vurgulamak istemiş, aynı husustan olumsuz olarak bahsetmişim: “*Mitin, bilincin yegâne yolu, taşıma bandı olduğunu henüz anlamamıştım.*” Mitin, aynı zamanda, bilin-

7 Bu düşüncenin, aynı zamanda, tabiatın güçlerini kişileştirmeyi seçen kadim dinlere ait sembolik tanrıların zihinlerindeki yoksunluktan kaynaklandığı aşikârdır. Hristiyanlık, bunların yerine, duygusal bir gücü, metafizik değerinden tümüyle yoksun tabiatı koymuştur. Bunu takiben, çok sayıda tanrıci öğreti, tam olarak aynı şekilde işlemeye başlamış, sembolik, üçlü Tanrı'nın yerine, örneğin, iyilik mefhumunu koymuştur.

8 Bir tür duygusal geriye gidiş.

cin, ki bundan mantıksal sezgi alanının dışını anlıyorum, yegâne sesi olduğunu da eklemem gerekiyor ve şayet bu hakikat, kendi bilincimize muhalefet ediyorsa, bunun sebebini, kendisi üzerine düşünmek gibi bir alışkanlığa sahip olmamasında, kendini değişen biçimleriyle düşünmekten âciz olmasında, bunun yerine kendini sabit, durağan ve dolayısıyla bilinçdışının dışında, ondan bağımsız olarak tahayyül etmesinde aramak gerekir. Bu kibirli şeyin maskesi düşsün de görün o zaman, tek bir biçimden ibaret olduğu çıkacak o zaman meydana: Bugünleri görmeye muvaffak olduysa, bilin ki bunu her noktasında ölümün izini taşımasına borçludur. Zihnin Anka kuşudur o, yanan odunların alevine mahkûm sonsuza kadar.

Beni düşüncelerimde bu noktaya ulaştıran dolambaçlı yola dönüp bir kez daha baktığımda, zorunlulukla tesadüfün iç içe geçtiği, tanımlaması kolay olmayan bir patikadan buralara vardığımı fark ettim. Beni bir noktadan ötekine götüren, bambaşka yollara sürükleyen, kendimin doğrulanmasına vesile olan ne varsa, asıl konumuzla ilgisi dahi bulunmayan karşılaşmaların, koşulların neticesiydi: Kaçınlan randevular, ufak tefek hayal kırıklıkları, yolculuklar. Kendimi durduk yere bir arabanın koltuğunda, başkalarının dans ettiği bir mekânda buluyordum ve loş sessizlikte yolunu çoktan çizmiş bir düşünce, dur demeye kalmadan, alıp başını gidiyordu. Hatırası oldukça silik olduğundan ayrıntılarına dair pek fazla şey hatırlamadığım bir durum vesilesiyle, düşlerime konuk olan en garip mevzuyla zamanında yok saymış olduğumun farkına sonradan vardım. Eskide kalan tabiat düşüncesi idi bu. Kendime şunu sordum, her şeye karşın, dilsel unsurlar bir yana, zamanında, tabiat denilen mefhumun sınırlarında mahkûm kalmış fakat bugün etkisini gösteren, bütünüyle kendine özgü mitsel bir duygu mevcut olamaz mı? Modern tabiat mitleri var mıdır? Karşıma çıkan soru buydu. Aşikâr olduğunu düşündüğüm üzere, insanoğlu, bana kalırsa, modern mitleri diğerlerinden ayırt edebilmesini sağlayacak tek bir retoriğe sahipti ve bu modern tabiat duygusunun, gerçekten var olması durumunda, açıklanabilmesi, yine bana kalırsa, yalnızca benim mitin geniş anlamından edindiğim kavrayış sayesinde mümkün olabilirdi. Uzunca bir süreyi, kendi dibini aydınlatmaktan âciz, çapsız kavramlarla haşır neşir olarak geçirdim. Sonra sıkıldım ve bu lüzumsuz faaliyetin haricinde aklıma eseni yaptığım altı ayın sonunda bir gün, dışarıdan eve döndüğümde,

altına çektiği sandalyede tam takım üniformasıyla oturan sıkıntıyı, dikmiş gözlerini, bana bakarken buldum.

V

Tatlı kadını rüzgârların, ışıkların ot kurutma makinesi, taptaze saçları, kuyruklu yıldızların ışığıyla örülmüş bir yoldan gözlerime sızan sen, yine yeniden Alcyone, kirpikleri ipekten, büyüleyici Alcyone, bırak dirilteyim Mœdler mitini. Yerçekimlerinin desenli mızrağı, göğün uçurumlarının kumral ağaçlığı vursun sinene, delip geçsin gövdeni, amyant çıplaklığını, salsın seni hazlara bir kez daha. Atlıkarıncanın yüreğindeki eldir gezegenlerin çekim güçlerini avucunda toplayan ve yine odur arada bir serbest bırakan güneşin balonlarını bağlayan ipi. Düşer o vakit güç hatları Ülker'in tam kalbine ve gülümser Alcyone bu yağmurun altında. Yeryüzünü aydınlatır dişlerinin parlaklığı. Ben işte o anda düşe dalar, kaderimin hayaletini görürüm süzülürken havada.

Sıkıntıdır bu hayalet, elinde kelebek filesi, kırmızı balıkların peşinde dolanan, esnemekten ağzı kapanmayan güzel yüzlü bir delikanlıdır. Cebinden tırnak makası, adımsayar, iskambil destesi ve göz yanılmasına dayalı oyunlar eksik olmaz. Afişlerde, tabelalarda yazanları yüksek sesle okur. Gazeteleri ezbere bilir. Kimseleri güldürmeyen hikâyeler anlatır. Gözlerini gölgelerden bir elle kapatır. “Değil mi?” der sözünü bitirirken Fransızlar fakat onun her cümlesi korkunç bir vurguyla sonlanır: “Neye yarar?” Basmadan geçmez hiçbir elektrik düğmesine. Görmedim sayar uğramadığı evi, geçmediği eşiği, satın almadığı kitabı. Neye yarar? Ne merakından, ne keyfinden yapar bunları, bir şey yapmak gerektiği için yapar, budur mesele nihayetinde, hem aynı yerdeyiz işte hepimiz her şeyden öteye. Sahi neyin nesi bu biçiminin mimarı sesle şişen HER ŞEY?

Hiç

Gerçekten Hiç değmez başını taşlara vurmaya kandırılınca. Meşhur bir ezgiye eşlik eden sıkıntının güftesine kulak verin, sıkıntılı ezgisiyle meşhur bir şarkı:

*Neye Neye Neye yarar
Neye yarar Neye yarar
Neye Neye Neye yarar
Neye Neye yarar yarar yarar*

Ad libitum:

Ne Ne Ne – Ne Ne Neye yarar.

Sıkıntı sokaktan geçenleri seyreder. Bir kafeye girer: Çıkar gider. Bir kızın evine girer: Çıkar gider. Bir hayatın içine eder: Çıkar gider. İstese öldürebilir: Çıkar gider. Kendini öldürecek olur:

Şarkının ikinci kuplesi bu.

İşte o gün, sıkıntı geçmiş oturmuş masama, kendi evindeymiş gibi gayet rahat bir haldeydi. Kollarını sıvamış, kısa hikâyeler yazıyor, yazdıkça bana okuyordu:

“Epilepsi, bir başına odasında sayıklayan sepetçiyle, bir motor şaftının içinde tanışmıştı. Ona sinekkuşları ikram etti. Uyuşukluğundan sıyrılmayı öğrenmesi çok vaktini almadı ki şu dünyada bütün arzusu buydu. Para yettiği müddetçe, güneşin altında sindirim yapan sorgun filizleri, babaları gibi kaçakçı olma tehdidi

savuruyorlardı. Karanlık gecelerin kır bekçisi, yeşil otlarla küçük değneği olmadan ekmekle suya talim etmekten hazzetmezdi. Fakat at arabasının tekerlerinin rüyası, nakliyat şirketi Rüzgârhane ve Şürekâsı'nın tek mirasçısı terbiyesiz velet ne zaman panjurlardan tokadı yiyecek olsa, matematiksel bir kesinlikle, sürekli tekerrür ediyordu.”

Sıkıntı durdu, bana baktı, kaldığı yerden okumayı sürdürdü: “Şafak vakti, tebessümlerinde hançerler, parmaklarında facialarla intihar eden ip cambazlarına kıyafet işlevi gören payetli kurnazlığı çaktırmadan dik kafaya. Taşların altında, yalnızca ayaklarını görebildiğim fakat saçlarımın ölüm düşüncesiyle örülü kaygılara dolandığı başımın hizasını aşan cüssesi gölgesinden belli olan dev akreplere beni teslim eden uyuşturucuları kullanmaktan hasar görmüş güneşleri bulacaksınız. Pazartesi ölümü, magnezyumun gümüş aydınlığında hareket eden cinsel organını gördüğüm bir kadın yüzücüdür bugün.

Yıldız desenli mayosunun altına çocuk elinden çıkma bir sinir ağacı çizmiş haz. Dokundun mu fosfora dönüşüyor su. Lucie'dir ölümün adı bu akşam. Kırılardaki kayıp evlerin solgun ışıklarının, nöbeti Engizisyon'un ocaklarından, kazazedelerin ateşlerinden devrıldığı dümen suyuna dalıyorum onun. Tabi olduğu yasayı zihnimin kavradığı ölçüde ekseni kayan bir elipsi takip ederek ilerleyen ve tesadüfen fark edilen bir bedenden sokak lambalarının dibine düşen bir elbiseye hayret uyandırıcı raddede benzeyen gece benimdir. Metro vagonlarında cinayetler, sevişmelerde çakıllar sunulsun! Dalıyorum, demiştim, yıllardır aşına olduğum bu kamelyanın bağrına, gece duamı ettiğim masada gün ağarınca kendimi bulmanın imkânsızlığı. Görünür olmuş doğuda büyük aslanlar, dillerinde akıl sır ermez bir ezgi. Açılmış serüven pencereleri, işte başlıyor haçlı seferi öpücükle kuşların. Bir sessizlik sürüsü yaklaşıyor. Sanki birini alkışlıyor aynada. Açlık grevi bu, manşetleri sık, bir gözümden girip, öbüründen çıkıyor günah çıkartan papazın gölgesi. Ben de bir şey bilmiyorum peder eğer ki sen değilsen insanı tehlikeye davet eden. Deli kadınlar gibi gülüyorsun, yıkılıyor duvarlar. Mukavva, mukavva, dikişçi kızlar. Bir an dahi yok terzihanelerin beynimdeki yaraları salmadığı. Gerçek mi bu yusufçuklar? Kanat açışlarına mahkûm olmuşum onların. Kavuşmuş eller, düşünceler tufanının ardından damların üzerine saçılıyor, paratonerlerin dibinde, polis

amiri kılığında kaçmak isterlerken bir çınarın altında buluşan gizemli çifte rastlıyorlar.”

Sıkıntı birden ayağa fırladı ve beni kendi odamdan kovdu. Dostum André Breton’a uğramak o esnada aklıma geldi.

VI

İnsan evladı, 1924 yılına varıldığında, merakını tüketmiş, anne babasından kalma kuru eğlencelere doymuş, sıfırı tüketmiş olduğundan, yaşadığı günlük hadiselerden medet umarak kendine eğlence çıkarmaya çalışıyor, hayata, faciaların ardı arkasının kesilmediği o yıl hayli revaçta olan trajik rengi geri kazandırmaktan başka çıkar yol bulamıyordu. Destansı bir içtenliğin moda olmasının ve bu modanın yayılmasına fırsat tanıyan ufak tefek oyunların rağbet görmesinin sebebi bu durumdu: Muhatabının meziyetlerini, kusurlarını ortaya dökmeler, zorla doğruyu söyletmeler, zevkleri ve renkleri tartışmalar, her biri neticede ayrı bir yıkıma gebe, her biri, toplumsal yaşamda âciz duruma düşmüş düşüncelere, ayrılıkların, kıskançlıkların, şüphelerin, aşk facialarının, dost kazıklarının kaynağı olan doğuştan gelen yırtıcılığı, kuvveti ve tesiri geri kazandıran oyunlar. Masum görünen bu meşgalelerin kendini kaptıranlarda derin yaralar açtığına fakat nihayetinde, kendileri inkâr ediyor olsalar da, asıl zevki bu tahribatlardan, bu öngörülmez kargaşalardan aldıklarına defalarca şahit oldum. Yıkımın kokusu sinmişti havaya. Yıkıyor, boyanıyordu hayat bu kokuda: O devrin *moderni*, sürenin bu işlevi, çok geçmeden tuhaf, açıklanamaz bir kisveye bürünecekti.

André Breton’un evinde, bütün bir öğleden sonrayı bu kaynaşma mekânında, sözünü ettiğim oyunları oynayarak geçirmiş, hercai büyüünün bazı suretlerini duvara sabitleyen tabloların altında, akşam yemeğinin ardından çerezlerini atıştıran birkaç kişiye rastladım. Sona eren malum faaliyetten çıkardığı neticeyi değerlendirmek için kendi köşesine çekilen insana çoküveren halsizlikten mustarıptiler o esnada. Cazibesini yitirmiş olan ortam daraltıyordu onları, küçük bir köpeğin eşlik ettiği akşam yemeğini yeni bitirmiş bu kadın erkek kombinasyonunun müspet bir sonuç vermeyeceği aşikârdı. André Breton, beni ve Marcel Noll’ü yanına alarak dışarı çıkmaya işte o sırada niyetlendi.

Ortamdaki bezginlik Marcel Noll'e sirayet etmiş, bununla da kalmamış, son saatlerde başına gelen can sıkıcı bazı tesadüflerin yarattığı huzursuzluğu iyice kuvvetlendirmişti. İlkbaharın nemli, cılız aydınlığında, çeşitli ayartıların, kavuşmaya can attığımız lakin o esnada sahip olmadığımız kuvvetten yoksun bizlere göz kırptıkları Montmartre yokuşlarını, kan ter içinde, bitap vaziyette tırmanıyorduk. Hazzın bayağı kapılarında filizlenen ışık cümbüşü bile, kendi sislerimiz, puslu karanlıklarımızla kuşatılmış olarak süzöldüğümüz sokaklarda oyalanmaya teşvik edemiyordu bizi. İncik boncuk satan esnafın, duygularına teslim bir nüfusun alınaklığından sonuna kadar istifade ettiği bu alı pullu mahalle, sürmeli gözleri ışıldayan bu mahalle, gece kulüpleri için henüz erken, sinema için geç kalınmış o saatlerde, gölgeden ilmikleri arasından geçip, Laferrière Sokağı'nın sırf bizim için lakin beyhude yere öpüşlerle sarmaladığı Saint-Georges Meydanı'na doğru yol almamıza müsaade ediyordu. Notre-Dame-de-Lorette Sokağı'nın aşağısında, vitrininde 1907 modasına uygun saç kesimi, burnunun üzerine kondurulmuş gözlüğüyle, küçük, renkli bir kadın büstünün, aramızdaki namıyla *Geleceğin Güzeli*'nin endam eylediği gözcünün muayenehanesinin önünde iflahımız kesildiği sırada konuşmanın müphem işlevinden faydalanırken bulduk kendimizi. André Breton daha fazla yürümek istemiyordu. Marcel Noll Montparnasse'a gitmeyi öneriyor, bense içmekten başka şey düşünmüyordum. Kararsızlığın kasveti, Paris'teki kazaların gözde mahali Châteaudun Kavşağı'na kadar peşimizden geldi. Taksiye binmenin karar vermekten daha kolay olacağına kanaat getirdik. Akıli halen gündüz yaşadığı tatsız rastlantılarda olan Noll, cesaretini toplayıp, şoföre Lion de Belfort'un adresini söylüyordu ki – zira o gün için Robert Desnos'la sözleşmişlerdi ve tam o saatte Desnos orada olacaktı, beraberinde, bir başkasıyla... André Breton, muhtemelen kapanmış olan Buttes-Chaumont'a gitmeyi önerdi.

Bazı sözcükler, nesnesinin somut temsiline ötesine geçen tasvirleri içlerinde barındırırlar. Buttes-Chaumont bir serabı çağrıştırıyordu bize, böylesi hadiselerin olabilecekleri raddede somut, üçümüzü de büyüü altına alan müşterek bir serap. Uçsuz bucaksız, naif bir umudun gelişyle gam keder dağılacaktı. Nihayet bertaraf edecektik sıkıntıyı, mucizevi bir av sahası uzanıyordu önümüzde, bin bir çeşit

sürprizin bizi beklediği bir tecrübe alanı yahut belli mi olur, belki de yaşamı ve kaderi dönüşüme uğratacak bir ifşaata tanık olacaktık. Bu üç genç adamın, zihinlerinde, bir mekâna dair böylesi bir imge inşa etmiş olmaları bu çağın bir nişanesiydi. Romanesk ruh, onların nazarında, yarım saatliğine Mezopotamya bellecekleri parkın bütün vaatlerini gölgede bırakıyordu. Havasına cinayetlerin kokusu sinmiş, tekinsiz bir bölge olan bir işçi mahallesindeki bu büyük vaha, Jean-Jacques Rousseau'nun çelişkileriyle, Paris'te yaşamının ekonomik koşullarıyla boğuşan bir mimar zihninden hayat bulmuş olan bu çılgın arazi, bu üç gezgin için bir deney kabı vazifesi görüyor, gözleri tuhaf renkli çökeltilerin dile geldiği bu kap, insan kimyasına dair yapılan incelemelere sahne oluyordu. Buttes'ün geceleri açık olması ihtimalinden büyük heyecan duyuyorlardı fakat içlerinde yükselen bu heyecanın sebebi, yalnız başlarına kafalarını dinleyecek bir sığınağa doğru yol alıyor olmaları değil, bu tuhaf karanlığa girme arzusunun, gizli bir benzerliği gözeterek bir araya getirdiği serüvenci ruhlarla dolu bir dünyaya adım atmak üzere olmalarıydı. Onlara tedirginlik veren yegâne ihtimal, vakti zamanında bir gece Boulogne ormanında karşılaştıkları ve haliyle nazarlarında cazibesini yitirmiş falanca hizip tarafından ayarlanmış bir buluşmaya denk gelmekti. Haz düşkünü heveslilerin peşinde değildi onlar, *meraklı* olanları arıyorlardı ve bu sözcüğü, etkin bir zekâ formunu ifade etmek için kullanıyorlardı. Tehlike alevlerine teslim olmuş bu koruluklarda, diz çökmeyi reddeden bir kadını, ne istediğini bilen bir kadını, yaşamı engin bir anlamla karşılayan, her şeye bu denli hazır bir kadını, kâinatın yerle bir olmasına degecek bir kadını arıyor, bekliyorlardı. Üç arkadaş, silahsız olduklarını o vakit anladılar.

Bu kaygılara aşınaydık öteden beri: Bireylerin çıkarını gözetmeyen, her alana yayılmış bir evrensel ahlakı zorunlu kılan modern yasalardan kaçmanın olanaksızlığından kaynak bulan büyük bir kuruntunun tezahürleriydiler. Aramızdaki bağı oluşturan yeni ruhun coşkusuyla yol alan biz deneycilere her şeyi serbest kılan daimi bir arzuyu, müşterek bir samimiyet alanını paylaşıyor, bu alanı, büyük şehirleriyle, fabrikalarıyla, kültür mekânlarıyla, o zamanki yaşamın ölçeğinde bizzat biz inşa ediyor, özgürlüğün ve gizin tüm güzelliğiyle filizlendiği, Fransız tefrika roman ve filmlerinin en sarsıcı sahnelerine ev sahipliği yapan, özgün bir

dramatik biçimin hayat bulduğu, Paris'i çevreleyen bu tekinsiz, uçsuz bucaksız kenar mahalleye emanet ediyorduk. Zihinlerimizde bu yerin kendisini resmetmiyor, buraya çıkan güzergâhları, kepenkleri kapalı küçük evlerin sıralandığı ıssız yolları, devasa L U C E L I N E afişlerini, demiryolu köprüsünden az uzakta terk edilmiş bir arabayı tasavvur ediyorduk. Böylesi bir kurgu, onda birçok varoluşun öteki yüzünü göremeyenlerin nazarında, tabiatıyla, çocuksu bir gayretten ibarettir. Fakat yanlış anlaşılmasın, hayal gücü bedelsiz değildir, gerçekleşmeye yönelik ilk korkunç adımdır ve bu mit, doğumunu gözleyenlerden ancak bir yahut ikisini uzak diyarlara götürebilir. İşte sıra bizde, aylaklığımızdan istifade, Paris'te, on dokuzuncu bölgenin güneyinde, zihinlerimizde hayat bulan en çılgın tasavvurlara yanıt verebilecek, gecenin sakladığı bir laboratuvarın var olduğunu düşünmeye başlıyoruz. Düşlerimizin mekanizmasıyla bizi götüren taksi, sonu gelmek bilmeyen La Fayette Sokağı'ndan, güneybatı kuzeydoğu istikametinde dümdüz inerek, dokuzuncu ve onuncu bölgeleri geride bırakıp, Saint-Martin kanalının, La Villette havzası çıkışında, Gümrük'e ait dev binaların ayağında, çevre yollarıyla, Nation ve Dauphine tezadını saçma bir şekilde birbirine bağlayan açık hava metrosunun köşesinde, Les Petites Voitures Şirketi'nin ve frengi yuvalarının güneyinde, cenaze levazımatçılarının kuzeyinde kalan, La Villette toptancılarıyla Kuzey Demiryolları'na ait vagon atölyeleri arasına sıkışmış *Le Libertaire*'in yazıhanesinin bulunduğu Louis-Blanc Sokağı'ndan iki adım ötedeki Rotonde kafesiyle Mandoline kafesinin hemen karşısında, güneydoğuya açılmak suretiyle yaklaşık yüz elli derecelik bir açıyla Ourcq kanalıyla birleştiği, Jean Jaurès'den evvel Almanya adını taşıyan noktadan geçerek on dokuzuncu bölgeye vardı. Sonra güneydoğu istikametine saparak, sinemayla omnibüs şirketinin hemen ilerisinde, laik düzenin ıftıharı olan okullar ve sağlık ocaklarının konuşlandığı bir bölgeyi kesen, iki yanında ağaçların sıralandığı Secrétan Caddesi'ne çıktı. O saatlerde ıssız olan cadde, bütünüyle boş mekâna teslim olmuş, eşit olmayan yükseklikleriyle mahalleye dair insancıl bir intiba uyanmasına engel olan dev barakalara hayat veren taşın, tuğla ve alçı duvarlara nazire yaparcasına caka sattığı, işlevsel, ölü binalardan ibaret bir manzara sunuyordu. Meaux Sokağı'na yaklaştıkça, La Villette Mahallesi'yle Combat Mahallesi arasındaki sınırı oluşturan küçük kırmızı nok-

talı sırayı göremez olduk. Sarmal basamaklarıyla yeni binaların ekildiği çayıra açılan Bolivar metro durağı ardımızda kalmıştı. Endamını göstermeye başlamış olan Secrétan Sokağı, Jacquard Meslek Okulu'nun az ilerisindeki büyük döşeme taşı deposuna kadar uzanıyordu. Şehir yaşamının önde gelen unsurları tehditkâr kisvelere bürünmeye işte orada, şehrin müşterek bilinçdışının yuvalandığı parkın civarında, eskicilere ve bostancılara ait, heykellerin hareketsiz görkemini yansıtan barakalara mesken olan boş arazilerde başladılar. Gecenin o saatinde, arabanın hızını da göz önüne alırsak, Bolivar Sokağı'ndan Manin Sokağı'na kadar, Secrétan Sokağı üzerinde karşımıza çıkan sürüsüne bereket gözlükçünün her birini süzmeye çalışmak bir eziyet halini almıştı ki taksi nihayet, Manin Sokağı'nda, ahşap pervazlarında Kara Orman üslubuyla Bas-Meudon üslubunu harmanlamayı tercih etmiş olan Édouard Düğün ve Şölen Evi'nin önünde durdu.

Üç arkadaşın, Buttes'ün kapısının açık olduğunu fark ettikleri anda nasıl bir ruh haline büründüklerini tahmin etmeniz zor olmasa gerek. Buraya yolu daha evvel hiç düşmemiş, boş inançlarla, huzursuzlukla, sıkıntıyla geçen bir günün ardından buraya getirilmiş olan Noll'ün hayal gücünde, ön tarafına parmaklık çekilmeden evvel, hayatına son vermek niyetiyle gelmeyenlerin bile kıyısına varınca uçurumun cazibesine kapıldıkları İntihar Köprüsü'nü akıllarından çıkaramayan iki arkadaşının bu parkla ilgili söylediklerinin de etkisiyle kasırgalar kopuyordu; belvedere de çıkmıyordu akıllarından, mümkünatı yoktu gece vakti belvedereye gitmenin, belvedere ve göl, insan yapımı vadiyle akan suyun akıl sır ermez bütünlüğü. Saat yirmi beş geçiyor dokuzu, kalın bir sis çökmüş şehrin üzerine. Parkı aydınlatan uzun fener direkleri, ağaç gövdelerinin arşa yükseldiği bu çifte gecede kükürtlü yollar çiziyorlar göğe. Parktan çıkan kasketli birkaç çocuk şarkı söylemeden uzaklaşıyor. Fethin coşkusu, keşfe açık zihinlerimizin sarhoşluğuyla, parka giriyoruz.

VII

Yukarıdan bakıldığında, Buttes-Chaumont Parkı'nın bir yatak takesi biçimine sahip olduğu, belirgin olarak batıdan doğuya uzanan ekseninin, Priestley Sokağı'nın Manin Sokağı'na çıkan köşesiyle, Hautpoul Sokağı'nın Crimée Sokağı'na çıkan köşesini birleştirdiği ve bu suretle Crimée Sokağı'nın, Manin Sokağı'ndan Général-Brunot Sokağı'na doğru olmak üzere güneydoğu yönünde hafif bir eğim kazanan, kuzey güney yönünde yayılmış, doğrusal bir alan meydana getirdiği görülebilir. Bu şeklin eğrisel iki yan cephesinden kuzeybatı yönündeki dışbükey cepheye Manin Sokağı, güneydoğu yönündeki içbükey cepheyeyse Botzaris Sokağı biçim verir. Buna ilaveten, alanın karşı açısında, bu iki yakanın birleşmesiyle biçim kazanmış olan uç, Buttes-Chaumont Parkı'nı, Priestley ve Secrétan sokaklarının ilerisinde, Manin Sokağı'yla, bu sokağın köşesinden, bir yanda Dunes Sokağı, öbür yanda Fessart Sokağı'ndan Bolivar Sokağı'na kadar, Botzaris Sokağı'nın ilerisine dek Secrétan Sokağı'nı takip eden Bolivar Sokağı arasında, güneye doğru uzatan bir boynuz oluşturarak, güneye ve hafifçe doğuya doğru eğim kazanır. Bu uzantı sahası, Secrétan Sokağı tarafındaki kapıyla Fessart Sokağı tarafındaki kapıyı birbirine bağlayan yollarla örülmüştür. Bu sahanın arazisi ve araziye göre çizilmiş olan yollar üç farklı şemaya göre düzenlenmiştir: Bunların ilki, sözünü ettiğim uzantıyı oluşturan batı sahası, ikincisi, parkın orta kısmını işgal eden göl çevreleyen merkez saha ve üçüncüsü, doğuda, Botzaris Sokağı'na denk gelen kısımda dikey bir hattı takip etmek suretiyle, Crimée Sokağı'yla Manin Sokağı'nın köşesinden Botzaris Sokağı'na kadar, gölet hizasında, parkın içinden geçen demiryolu hattını çevreleyen sahadır. Parkın, kuzeyde, Armand-Carrel Meydanı'na, Secrétan Caddesi'nin sonuna ve Crimée Sokağı'yla Manin Sokağı'nın köşesine, güneyde, Bolivar-Botzaris köşesine, Fessart Sokağı'nın karşısına ve Botzaris göletinin biraz batısına çıkan birer kapısı bulunmakla birlikte, bir diğer kapıyla, La Villette Sokağı'nı karşısına alan güneydoğudaki boynuzun civarına çıkmak mümkündür. Crimée Sokağı'nın üzerinde kapısı yoktur.

Sınırlarını ifade etmiş olduğum batı sahası, Botzaris, Bolivar ve Manin sokakları boyunca uzanan bayırları hariç tutarsak, altı büyük bayır tarafından çevrelenmiş tek bir tepeden oluşur. Boynuzun

doğusunda yer alan bu tepe, Fessart Sokağı'nın girişine hâkim bir manzaraya sahiptir. Sarmal bir yoldan çıkılan ve aynı yoldan aşağı geri inilen bu tepe, doğuda, o noktaya varmadan evvel ilk üç sırtı kuzey yönünde boylamasına kateden, diğer üç sırtıysa güneyine ve batısına alan Secrétan Sokağı'yla Fessart Sokağı arasında kalan yolun sınırlarını teşkil eder.

Merkezde yer alan, batı sahasına nazaran çok daha geniş boyutlara sahip olan ikinci sahanın ortasında, güney kıyısı Botzaris Sokağı'na paralel, kavisli kuzey kıyısı, Manin Sokağı'yla güneybatıya doğru bakan bir geniş açılı oluşturmak suretiyle güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan dörtgen bir göl bulunur. Gölün batı yakası, bu koşulların neticesinde, doğu yakasından daha dar bir alanla yetinmek durumunda kalmıştır. Üçgen bir ada gölün ortasında yer alır: Adanın kuzeye bakan kıyısı, gölün kuzey kıyısına paralel, diğer iki kıyısıysa, gölün güneyde kalan tarafının orta kısmına doğru uzanır. Ada, kısa olanı güney, ona nazaran hayli uzun olanı batı ucunda yer alan iki köprüyle karaya bağlanır. Üzerine kondurulmuş belvedereyle, bir tepeyi andırır bu ada. Gölün güney sınırını oluşturan iki tepeden doğuda kalanının kuzey bayırında mağaralar bulunurken, batıda kalan tepe, Botzaris Sokağı'na çıkan ana kapıya hâkim bir manzaraya sahiptir. Boynuzla bu batıda kalan tepenin arasında bir başka tepe, batıda, merkezinde gölün yer aldığı çemberi kapatır. Bu son iki tepenin arasında kalmak suretiyle oluşan vadi, gölün batı ucunun seviyesine kadar alçaldıktan sonra, baş tarafındaki rakımına ulaşamamasına rağmen yükselip, kuzeybatı tarafında, tepe demeye bin şahit isteyen bir çıkıntı, doğudaki yamacı gölün kuzeybatı sınırını oluşturan ve parkın kafesine ev sahipliği yapan bir domuz sırtı meydana getirir. Armand-Carrel Meydanı'nın girişine doğru eğimini kaybeden vadi, gölün kuzey kıyısı boyunca hilal misali yeniden tırmanarak, üçüncü sahanın engbelerine karışır.

Bu saha, parkın güneydoğu ucunu işgal eden bir tepeyi, çardaklarıyla birlikte gölün kuzeydoğusunda bulunan bir diğer tepeyi ve bu iki yükselti sistemi arasında, kuzey güzergâhının üçte ikisi açık havada, güney güzergâhı bütünüyle tünelde seyreden demiryolu hattı boyunca uzanan geniş bir vadiyi içine alır; vadinin merkezi, tünelin girişi hizasında rakım kazanarak, bu sahadaki iki tepe arasında bir geçit meydana getirir.

Buttes-Chaumont Parkı bütünüyle yirmi beş hektarlık bir alanı kaplar; XIX. asrın ikinci yarısında tamamlanmış olup, Barillet Deschamps ile Parklar ve Bahçeler müdürü Alphand'ın imzasını taşıyan, doğu-batı yönünde uzanan park, Combat Mahallesi arazisinin dörtte birini işgal etmek suretiyle, bu mahalleyi Amérique Mahallesi'nden ayıran Crimée sokağı hattının orta kısmında gömülmüş bir takoz gibi durur.

VIII

Tabiatın güçleri arasında biri vardır ki, insanın bir parçası olmuş çıkmış, kudretini bilmeyen olmamasına rağmen gizemini her daim korumasını bilmiştir: Gece. Bu görkemli kara yanılsama, modaya ve modaya esir düşmüşlerin çılgınlıklarına kayıtsız kalmaz. Bizim şehirlerimizin gecesi, ne Latin karanlıklarında köpeklerin ulularına, ne Ortaçağ'ın yarasasına, ne Rönesans gecesinin çizdiği kederlerin resmine benzer. Bin bıçakla delinmiş, koca bir sacdan canavardır o. Modern gecenin kanı, şarkı söyleyen bir ışıktır. Göğsünde hercai dövmeler taşır gece. Kıvılcım bigudiler sarar saçlarına, son nefesini verirken dumanlar, kayan yıldızlara biner insanlar. Islıkları vardır, ıslıl ıslıl gölleri vardır gecenin. Meyve gibi asılı durur yeryüzünün kıyısında, şehirlerin altın yumruğunda bir parça et gibi. Dünyanın üzerine, titreyen bu cesedin saçları salınır, sığınak olur bu demet, özgürlüklerin meçhul hayaletine, toplum hissiyatıyla aydınlanan sokaklarda, açık havaya ve tehlikeye duyduğu susuzluğu giderir. Gölgelelerin en koyusu, parklarda karışır aşkla isyanın umutsuz öpüşmesine.

Gecedir bu tuhaf mekânlara kendilerine meçhul bir anlam bağışlayan. XIV. Louis, sanılanın aksine, budanmış yapraklarla süslenmiş kaçamak çardaklara, saklı mağara geçitlerine, müthiş bir heykel kalabalığına mesken Versailles'ı gösteriş için değil, kendine özgü bir ihtişama sahip olan aşk için inşa ettirmiştir. Lakin temizliği gösterişe yeğler bugünün şehir sakinleri, saflıklarına yaraşır şekilde, vereme karşı birer sığınak olarak gördükleri bu yemyeşil inziva mekânlarına, onun namına tertip düzen vermekte yarışır. Sonra gece çöker, parklar uyanır. Trende uyuyakalan bir adamın sallanması, elinin boşa düşmesi, vagonun hızını unutan koca bed-

nin, rüyanın hareketsizliğine çok geçmeden boyun eğecek olması gibi, şehir ahlakı bilemez ne yapacağını, bocalar ağaçların altında. Bilinemeyenin edasına, zarafetine sahip bir rehavet, çoğu sahte ahşaptan, küçük köy köprülerinden karşıya geçer. İnsanlar işte o vakit inanırlar zevkin peşinde olduklarına. Her parçasıyla onları büyüleyen arazinin kıvrımlarında, gecenin oyuncakları, paramparça yelkenlerin denizcileridir onlar, bir yanları enkaza dönmüştür bile. Hayal gücünün gürültüsü unutturur onlara sessizliği. Süzülür kuğu keyif sularında, çağlayanların çıplak ayak bileğinde *et cætera*. Tutulma sahası buradan başlar. Bahçenin karanlık yüreğine doğru ilk adım, düşen zincirlerin gürültüsü!

Bir an vardır herkesin zayıf düştüğü sevdası karşısında, kıvamını bulmuş, olgun bir meyveye benzeyen bir an, kendisiyle dolduğu bir an. Suça ortak yollardan ilerlerken palazlanır arzuyla baş dönmesi ve bakışın sıçrayışıyla, irkilmesiyle birleştiklerinde, karışıklıklarında, güçlerimin ötesine, koşulların ötesine ulaşırim, artık şeylerin parıldayan suretleri değildir onlar, yaşamımdır benim, yaşamın kendisi, hayatta kalma içgüdüğü, süregiden bir varlık olduğum düşüncesidir, giriştiğim her şeyin ötesinde, belleğimin ötesinde, ölümle örtülmüş varoluşun somut hissiyatına ulaşırim. İşte vardım kaderin hükümdarlığına. Hava yabani, yakıyor gözleri. Deliliğim hükmedecek olaylara. Biliyorum akla aykırı fakat deliliğim karşı durulmaz bir güce sahip, insan tabiatının ötesinde bir güce. Gölgeye, girdaba boyun eğmez gece: Geri vermez gemilerini.

Yıldızların tuzağına düştü insan. Hayvan bilmişti oysa kendini doğuştan. Çarkifeleğin, günlerin tutsağı bilmişti. Düşünme faaliyetine, yalnızca zamanında sahip olduğu, avucunun içinde çırpınan bir kuş misali, başından sonuna, hatırasından şimdisine, zihninde saklamak istediği fikirlere, duyularından, aklından, kuruntularından istifade ederek yer bulmak, onların izini sürmek için vakit ayırmıştı. Kendi neticesini, kendi tutarlılığını, yine kendinden bekliyordu. Kaderinin bölümleri etrafında kendi varoluşuna şekil veriyordu. Kendiyle yüzleşiyor, kendinin peşinden gidiyordu; kendi kendinin gölgesi, bir varsayım, o varsayımın çöküşüydü. Kendine hükmeden güçlerin izini sarhoşluk veren bir aydınlıkta görüyordu. Hesabını tutuyordu o güçlerin. İyimser beklentilerinin üzerine bilhassa titriyordu. Lakin bir gece vakti, gece ona baktı, bahçeleri kendine ayna bilmiş gece, akseden ağaçların çarpılarıyla çoğalan

gece, kendi efsanesini, mazideki çehresini aynadan devralan gece, ona baktı.

Uçsuz bucaksız bu büyük Şehirlerin, gmekten, ölmekten yorulmayan gezgin nüfusu, nostaljiden keyif almaktan men edilmiştir. Günün modasına uygun iki cennetten birine, çiçeklerden, ayır-lardan oluşan mozaiklere yahut rastgele seçilmiş tabiat minyatür-lerine razı olmak zorundadır. İkincisini tercih eder, zira romantik alkol damarlarında gezinmektedir hâlâ. Buttes-Chaumont'a gel-meyegrsn, bırakır kendini bu yanılsamaya, hazırdır patlatmaya Lamartine'in *Gl'n*, müzik eşliğinde nasıl güzel gider stelik. Lakinsellerin uğultusu değildir zihnini alabora edecek olan kapıldı mı bu yanılsamaya: Demiryolu hattı hemen oradan geçer, tırmanan yolların nefessizliği hudut olmuştur ufka. Büyük soğuk lambalar yükselir bütün bir modern mekanizmanın üzerinde, büker avu-cunda kayaları, acar bitkileri, diz ktrdĞ dereleri. Ve insan evladı, bu kaos diyarında, bedeninin menfur izini, çökmüş yüzünü bulur karşısında. Kendine çarpar her adımında. İŞte bu saraydır senin layığın, düşünen yüce mekanizma, bil nihayet kim olduğunu.

IX

Gece siklamenlerinin kokuları arasında biraz ilerledikten sonra, yoldan ayrılıp, yeryüzünün en karanlık patikasına adım attığı-mızda, simsiyah yaprakların kovuğunda, kutsal sandalyelerine, engin insan yalnızlığındaki gedikleri andıran banklara oturmuş sırnaŐık Őekiller gördük. Ey iftler! Dev bir kuş peydahlandı ses-sizliğinizde. AĞır mimikler, kenetlenmiŐ eller, ulvi tavırlar: Nice maskaralığınız rezil bir tat, rezil bir sürpriz tadı bıraktı bende. Kımıldamayanlar, bakıŐmayanlar, dalıp gidenler, tek bir kpry-le bağlanan, misal omuzlarla birleŐenler, baştan ayağa karışmış olanlar, birbirine kulak verenler, manzaranın büyüsüne kapılanlar, uzaktan sevenler, sevmeye korkanlar, acelesi olanlar, sonsuz bir öpüşün kuytusunda görünmez olduklarını sananlar, birden ayağa fırlayanlar, çekip gidenler, tir tir titreyenler, uzadıkça uzayacak bu zevk anında birden var olduklarını hatırlayanlar, hazdan sakınan haz düŐkünleri, zevki sınırların ötesine nasıl taŐıyacaĐını bilir bu parkın çiftleri. Gezelim biraz bu arzu sahnesinde, zihin sularına,

düşsel kasılmalara mesken olan bu dekorda. Kim bilir, ufak bir hareket yahut bir iç çekiş, bu somut hayaletlerle, titreyen çalıların sarsıntılı yaşamını, ayaklarımızın altında gıcırdayan mavi çakılları hangi bağın bağladığını belki ele verir. Kim açar bana çimenlikleri kuşatan çelik kemerlerin sırrını, yeşilin hükmüne, icat edilmiş bir ülkenin baskıcı yasasına tâbi bu yüreklerin sırrını? Dostlarım, ilerleyelim bu kalabalık gecede.

Ve aşk, işte çıktı karşımıza, törenle uğurlayacak bizi yolumuza mukaddes aşk. Zevkin yahut nice gailenin peşine düşmüş insanın ömürlük umutsuzluğu, keskin soğuğun, bakışların, her şeyin, taffan tapınakta kutsanacak olan inanca karşı birlik olduğu bu hayali törende yerini almış. Varlığım, varlığımız, kuluyum bu kültür: Zina şapellerinde farklı sapkın tarikatların emirlerine uyan heretik papazların yönettiği bu rezil ayinde, sunakların arasında, oymalı gümüş şamdanların gezindiğini görebilirsiniz. Ey fark edilmeden yer değiştiren bedenler, sizler alametisiniz karanlıkların felsefi dağılışının, tatlı kıpırtılar, varoluş amacınız bütünüyle bâki. Vakit ürpermenin vaktidir, nasıl da benziyor siyah mürekkepten bir çizgiye. Ne mutlu biz mürekkep hokkalarına.

MARCEL NOLL:

O kadim ormandan beri ne mesafeler arşınladık! Başlarda nehre uzanan çimenler aşındı çıplak ayaklarımın altında. Bir iz, belleğe dair edindiğim ilk fikirdi bu. Sonraları, izim sürerken toprakta, patıkların hayaleti üşüştü zihnime. Âşık bir kadına nasıl yenden kavuşulacağını söyledi bana usulca. Hudutlarında alışkanlığın yüreğime nihayet şekil verdiği düş mekânlarına doğru kılavuzum oldu. O ağaçlı yol! İlk kölelerim, altlarında samandan peştamalları, parıldayan kambur sırtlarıyla bir yol serdiler önüme, adımlarımın suçuna ortak ettiler ağacı ve taşı. Ağaçlı yol! Faydalı bir geçitten, yabani ruhuma nefes aldırان bir gedikten ibaretti başlarda ama bu yılan büyüdü, şehirleri bağladı, lakin isminde maziye özlem barındıran ağaçlı yol değildi bu, sona eren bir asrın örste dövülmüş ısıltısında, gencecik yaşında arzusuz bir hükümdar olmaya yazgılı bir delinin saf ve görkemli zihninde belirecek bir yol değildi. Ağaçlı yol! Daha ilk adımımı attığım anda tüm cüssesiyle çıkıyor karşıma, uçtan uca zevklice budanmış ağaçlar boyu dikilmiş bu büyük

fikirler cemiyetinin mecburi çıkışı daha o anda iliyor gözöme. Genişliğı, öngörölen kullanımla, uzunluğı, peyzajı düzenleyen bahçıvanın efkârıyla orantılı. Çimenliklerin biçimlerini kucaklıyor, gezginin solgun çehresini kucaklıyor. Ağaçlı yolları çoğaltmayın diyor teknik kitaplar. Ben de diyorum ki, ey bahçıvanlar, yasalarınızın, bilgeliğinizin ne hükmü var? Fazla bölünürse küçük görünür diye korkuyorsunuz bahçeler. Ah! Vaziyet aşikâr, banliyö müşterileri çelmiş aklınızı. Unutmuşsunuz büyük şeylerin tadını. Gelin teslim olun yeniden yılankavi yolların cazibesine, kılavuz belleyin onu labirentlerin sahici çılgınlıklarına, arşınladığımız topraklar, huzursuzluğunuzun gülünç, umarsız suretine mesken olsun, ağaçlı yolları, deli rüzgârlara bağlanan yelkenler misali, ellerinizin serbest kaldığı bahçeye düğümleyin. Anıtların taşlarına kazınmış felsefi yazıtlar, çalılara ve inzivada tahayyüle çıkan ortak sapak için lüzumlu görünüyorsa şayet, takip edin sizler de o felsefi yazıtları, yosunlarla alabildiğine kaplanmış taşları, bir hayaletin yürürken yerinden oynattığı döşeme taşlarını: Korkmayın bahçeleri şiir bilmeyenlerin iğrenç tebessümlelerinden. Açık olsun yolunuz çağlayanların görkemli gülünçlüğüne, karanlık koruların melez zevklerine. Bir sarmaşık assın eliniz tam o bakışların yükseldiğı yere. Ey Krafft, modern zamanların eşğinde duran hidrosefal, bedbaht Alman, kelle vuran oduncuların sesleri duyulurken uzaklardan, ülken parçalara ayrılırken, devrin mimarları Duchêne'ler, Martinet'ler, Edouard André'ler, Vacherot'lar ve daha niceleri bu parçalanmayı zevksizlikle itham ederlerken, sen Krafft, dâhi hayalci, ülkenin paramparça topraklarını kaçık gözlerinle taryordun ve o domino sınırlar karşına çıktığında, işte o vakit, muhakkak o vakit, bu lanetli günlerde, gençliğin yorucu bulduğı, sevmez olduğı bu kıvrımlı desenleri yarattın zihninde. Yalnız sendin oysa bahçelere hayali tabiatlarını kazandıran: Sen kılıyordun onları alımlı ve gülünç. Unutuşa, hatıraya açılıyorlardı senin elinde. Sihirbaz parmaklarımla, onlara çılgınlığının suretini veriyor, bugünün hayal gücünden mahrum bahçıvanlarının medet umdukları o renklere yanaşmaya lüzum görmüyordun: Ziyaretçilerin umudunun yığınla bakıştan kaçmaya çabaladığı o yerin, o kaçak düş zemininin hudutlarını, ağaç dallarından yeşil, kahverengi yahut külrengi, mütevazı derlemelere şekil vererek pekâlâ çiziyordun. Elinin altında ne çetin ıtır çiçeğı, ne ağır kasımpatı vardı, ne de ateşçiçeğı, İspanyol evli-

yaotu, hasekiküpesi, ayıkulağı ve menekşelerdi ışıldatan metafizik fundalıklarını, iç çekişleriyle, özelemlerle bezeli bordürlerini. Selam olsun sana gezegenler yoğuran. Madam Krafft'a hürmetlerimle.

Noll sustu. Yol, doruğunda bir sokak lambasının parıldadığı bir tepenin yamacı boyunca kıvrılıyor. Gecenin haritasında, parkın haritasında, hercai bir tuhafılık hissiyatıyla, dünyanın özünden sızan bir arzuyla ilerleyen üç arkadaşın peşinden gidelim.

X

Bir gaz lambasının şiddetli, eflatun bir ışık savurduğu geceye hükmeden platforma vardılar. Zihnin bu doruğunda, çakılları yarım daire şeklinde çevreleyen banklar boş. Gidiş yok sanki buradan öteye: “On bin yıldır...” yeter. Genç adamlar bir çıkış arıyor fakat nereye dönseler La Bruyère diye birinin demir tellerine çarpıyorlar, sisle sarmalanmış ayaklarının altından bir çayır yuvarlanıyor aşağı. İçlerinden biri nihayet bir yolun başlangıcını gözüne kestiriyor ve bizler, ince belli bir varsayımın, dönek bir kimya yahut karşılaştırmalı biyoloji profesörü tarafından yüzüstü bırakıldığı zaman, meydan okurcasına yahut yersiz bir gururun tesiriyle, çağdaşlarının gözünden düşmemek adına, ulaşılmaz yahut ulaşılmaz olduğu söylenen bir dağın zirvesine tünediğinde hâsıl olan bilim tarihindeki o bilindik yola çıkışlarından birine şahit oluyoruz. Üniversite hocası, bunun üzerine, ardından mendilini sallayan o biçareye aldırmadan bıyıklarını burduktan yahut büktükten yahut kıvırdıktan sonra, rahat hareketlerle yepyeni bir yola koyuluyor ve anımsıyor her adımında tatlı geceleri, ortak tasaları, ikinci sınıf bilim derneklerinden sabırsızca beklenen mektupları, kıyıda köşede kalmış bilim, edebiyat dergilerinde boy gösteren yağcı yazılarda yazarın ele aldığı konuya dayanak sağlamak için fakat asıl mühimi, zekâsının cazibesini ve kültürünü tüm dünyaya göstermek için iki cümlede bir Latin şairi Horatius’tan alıntı yapmadan rahat edemediği... ne diyordum ben? kimsenin ona... *desinit in piscem*. Bunu yazın bir kenara.

Beni başından sonuna bu serüveni ve sonsuz sayıdaki ayrıntılarını anlatmaya sevk eden niyet, misal önde kimin yürüdüğünü, André Breton’un o gün bastonunu taşıyıp taşımadığını – güzel

bastondur bu arada, kafede çalışan garsonlardan hak ettiği ilgiyi her daim görmüş, Saint-Sulpice Sokağı'nda, el altından sahte kalay eşyalar satan bir antikacıdan alınmış, kökeni şüpheli, kimine göre Afrika'dan, kimine göre Asya'dan, kimine göre mercanların ve yeşil suların insanı Gauguin'in egzotik ve entelektüel dehasından ithal edilmiş, müstehcen kabartmalarla, erkeklerle, kadınlarla, sürüsüne bereket hayvanatla, vulvalara doğru sürünen sümüksü böceklerle, gayesi gayet aşikâr hareketlerle, ucuna doğru, çukû havada sakallı bir zencinin ürkütücü şovuyla süslenmiş bir bastondur – anlatmaya sevk eden, bu uyurgezer gezintiyi, belediye meclisinin, ufak tefek gece isyanlarımızı, yüreklerimizin geçimsizliğini, hapse girme tehlikesi olmadan yaşamamıza müsaade ettiği, bayındırlığın hoşgörölü kovuğunda anlatmaya sevk eden bu niyet, bana birden oldukça gizemli göründü. Tuhaf, tuhaf: Neler olacağını gayet iyi biliyorum.

Bir taşra kentinin boş sokaklarında, gündüz vakti, köpeğin biri durup dururken arka ayakları üstüne çöküp, kulaklarını geriye atıp, cıyaklayan ağzını, görünüşe göre güneşe doğru kaldırarak ölüme ulumaya başladığında, şapka ve cenaze çelengi satan dükkânda çalışan, sefil bir hayatın tekdüzeliğine mahkûm çırak, kapısının önüne çıkıp, yumruk yaptığı ellerini beline koymak için geçerli bir sebep bulmuş olmanın sevinciyle dolup taşar. Ölüme uluyordur bu köpek, demek gündüz dünyasında itinayla ölmektedir birisi yahut şüphe etmeliyiz bu hayvanın köpekli içtenliğinden, fakat bu köpek, bu mitsel büyük işaret, şu vakte kadar, köpekli kâhinliğinden kuşku duymamız için herhangi bir gerekçe vermiş değildir. Bunun üzerine, kantonun yaşayan ve ölü sakinlerinin, kötü havalara ve nankörlüğe karşı tedbirlerini almak için uğradıkları bu çifte tezgâhın çırağı, evvelden birinci tezgâha gelen müşterilerden hangilerinin soluğu ikinci tezgâhın başında alacağını kestirmeye çalışır. Her birinin ölüm gerçekliğini irdeler. Böylece...

Ah yakaladım seni dostum, muradına erdin bak sonunda, mantık ihtiyacının çılgınca yolunu gözlediği böylece'ye kavuştun, tatmin eden böylece'ye, yatıştıran böylece'ye. Bu uzun paragraf beraberinde büyük bir huzursuzluğu getiriyordu, Buttes-Chaumont'un karanlıkları, yüreğinin kuytularında dalgalanıyordu. Böylece savuracak o zalim gölgeleri: Saçları yıldızlara karışmış, ayakları mahzenlerdeki ızgaralardan insan hanelerine sızan devasa bir süpürgeci o. Böylece kara çalar kuş tüyü yataklarında şairlere. Böylece dolaşır

kapı kapı, bakar çekilmiş mi sürgüler, güvende mi münzevi meskenler. Böylece neferidir Şehrin Bekçileri Cemiyeti'nin. Böylece'nin bisikletinden şimdi bahsetmeyeceğim.

... Böylece düşüncelerimin gücünü tecrübe ederim, böylece sorarım kendime bende neyin öldüğünü, neyin halen müessir olduğunu, zihnimin eşğinde, uğursuz bir uğultuyla bir an durur, aklımın konutlarında yazı vasıtasıyla dolaşırım, bir cesedin ve bir definin izinde;

... ya da böylece köpeklik eder, havlarım acı acı, dükkândaki çırak okurdur, bu uydurma, hileli anlatı vasıtasıyla yeni insanlığın felaketlerini dile getiririm, suçlu cümleler hızlandırır faciaların gelişini, okumayın bu lanetli metni;

... ya da böylece şapkalarından çelenklere geçmeye hazır olan insan evladı, başta bulutlara sesleniyor gibi görünen, misal şehirde aşkın ve pusun soluk simgelerinin birbirine karıştığı bir parkı sarmış büyüünün tesiriyle konuşagelen bir hayvan sesi tarafından kaderinde yazılı devrimlerden haberdar edilmiş olur;

... ya da böylece sizleri lafa boğar, sürüklerim peşimden, yüreğimde ve zihnimde, aldatmacayla umutsuzluğun çılgın tadı.

XI

Yol, gecenin gizlediği tepelerin, sessizliğin zarları gibi içine atıldığı geniş bir huniyi karşısına alan, ısıyı, saati ve hava basıncını ölçen bronz bir sütunun ayağında son buluyor. Büyük ışıltılar, uzaklarda, belvedereyi ve karanlıklara saklanmış tebessümleri, uyuyan suyun yansımaları ve derinlerdeki bir kuşun çığlığını açığa vuruyor. Bu kadehin kıyısında, gölgenin bu keskin ucunda, Çin usulü yaprak süslemelerin ötesinde, üzerinde baloya uygun şık tuvaleti, soğuk mücevherlerini, gerçek dışının renklerine, elektrik kırağına ve kar yeşiline bürünmüş çayirlara fırlatan bir sokak lambasının altında, orkestra çukurunun hemen önünde bulunan bir prosenyum, hayalet bir gösterisunuyor bakışlarımıza. Fidelerin arasından uçuruma doğru hareketsizce koşan çıplak bir adam. Akşam serinliğine o kadar kayıtsız ki sanki bronzdan yapılmış. İnsanoğlunun, zihnindeki tanrı tasarımlarıyla insan bedeni imgesi arasında oldum olası nasıl bağlantı kurduğunu, burada yatan gizemi ona bakarak kavramak

mümkün. Bugün adalet yerini buluyor, nazarında kendisinden başkasına yer olmayan, bir iskeletin eli gibi kurumuş bu kuşkucu yaratık, bu zavallı çulsuz, bu zihin otuzbircisi, kille, mermerle yahut metalle kendi türünün özelliklerini yeniden üretirken işler nihayet tersine dönüyor: Dünyaya Tanrı'yı göstermek isteyen de oydu, ortaya ancak bir insan koyabilen de o, sanıyor ki yalnızca kendisinin suretini yapabilecek güce sahip, oysa elleri bir bedene yahut bir çehreye şekil verdiği anda bir tanrı doğuyor avuçlarında. Bundandır çirkinlikten medet umması, sayıları her geçen gün artan bu tekinsiz tanrıların topraktan çıkmasını engellemek istedi. Gün gelecek, heykellerden oluşmuş bir halk, şehirlere, kasabalara sığmaz olacak, poz duraklarıyla dolu kaidelerle örülmüş sokaklarda adım atamaz hale geleceğiz, ne olacak hali o gün insanlığın? Boğucu bir manzara. İşte o vakit, bu hayal gücü mezarlığında tanışacak insanoğlu tanrısal kudretle, ihtiyatsız, varlık doğuranla, devasallığın ve düşün talihsiz kurbanıyla. İnsanoğlunun felaketi olacak bu heykel iptilas. Yahudilerin rekabetten korkan tanrısı boş yere yasaklamadı yontulmuş imgeleri, gayet iyi biliyordu ne yaptığını. Somut güçleriyle dünyaya hükmeden tekil büyük simgeler, heykeller, saçlarını yiyenler siz gelip geçenlerin. Ey bronzda can bulmuş bir gecenin gücü, yerden az yüksekte, oyulmuş ölü gözlerin kara uçuşumu, hayaletlerin emriyle aklın kovuluşu, taşlarına hapsolmuş ayaklarda iradenin çöküşü.

Demıştim ki insan, yazgısı ve eylemlerinin ısıldayan bilinciyle, tanrısal olanın uzamdaki bu ilerleyişini, madde dışı olanın maddeyi istilasını durdurma arzusuyla, çareyi boşluğun böğründe, yalnızca çirkin olanı yontmakta bulmuştur. Eugène Manuel bu doğaüstü doğuşa bir çare olarak görüyordu estetiğini. Sıradan: Sıradan olana yeterince yaklaşmak asla mümkün değildi, geçen asırdan bir şairin bu hususta söyleyeceği çok sözü vardı. Faydasız: Pazen sabahlıkları, salon hırkaları, mütebessim hoşluklarıyla, modern zamanların taklit suretleri, kılıklerinin yatıştırıcılığı bile, ne Efes'te ne Angkor'da bilinen sihirli bir güçle bezerler. Öyle ki mahfuz dinler, nihayetinde yeni putların şerefine kurulurlar. Bu gerçekte aramak lazım Carrousel mahkemesinin inanılmaz Gambetta'sını lanetlemek üzere bir beddua ayini düzenlenmesini, yahut Paul Éluard'ın yılmaz savunucularından biri olduğu bir cemaatin, *Paris pendant la guerre*'in önüne bir aşk tarikatının periyodik vergilerini bırakmasını, yahut

bir akşam evime dönerken, Ternes balonunun önünde güvercin kurban eden beyazlar giyinmiş uzun bir kortej görünce şaşkınlığımı ve yahut Strasbourg heykelini mesken bellemiş fanatikleri! Hatırlar mısınız, tabii yaşıyor varsayalım, şu her yıl otomobille Concorde Meydanı'na götürülen, kefeni örtülü çoktan çürümüş cesedi? Bu gülünç insan biçimi vasıtasıyla, taşın heybetli cüssesinin karşısına küflenmiş bir Déroulède çıkarmak yaşama hakaret etmektir; tek kollu Nelson'un bir halkın histerisine şahit bırakıldığı Trafalgar Meydanı'ndaki fallus şenliği; Frémiet'nin Jeanne d'Arc'ı, Antonin Mercié'nin *Quand mème*'i, keza sporcu heykelleri, Saint-Ferdinand Meydanı'ndaki Serpolet, Porte-Maillot'daki Panhard-Levassor; bir telgraf iskelesinin ayağındaki görkemli Chappe zafer anıtı; Maubert Meydanı'nda Étienne Dolet'nin kırık zinciri. Alın size bir uğursuz heykel daha, Strasbourg'un kaz taşıyan Lisel'i: Ve *Kaz Ayağı* başlıklı büyük bir afişin önünde yükselen Montargis'in hermafroditi; Toulon'daki Génie Maritime; Gien'daki Vercingétorix! Büyü diğer kara simgelerini sokakların ortasına, saf niyetli yoldan geçen seyre dalar bunları, heykeltıraşın maharetine dair kendini kutlar ve sanat duygusunun *aktarımı* hakkında tartışmaya girer.

XII

Heykelin Söylevi

Dizin kurşuna! Elli yıldır bekliyorum dizin kurşuna. Sonsuza kadar donduğum manzarada kayıp giden, gülüp oynayan insanları kurşunla sabitlemek gerek. Kalabalıkların, çocukların manasız hareketleri. Örgü çantalarıyla mutlu anneler. Ey Malthus, yüce gönüllü piskopos, heykeller, kız kardeşlerim, senin düşlerini nihayet gerçeğe taşıyacaklar: Bizi gören kadınlar çocuklarını düşürür, bizler, parıldayan organlarımızla, biçimlerimizin tuhaf gölgesinde kıpırdanan, insanüstü bedenlerimizden başkasına sevgi duymayan ürkeklerin ağır mı ağır hayal güçlerinin imdadına koşarız. İşte o vakit, parkların, caddelerin kuytularında, cansız olanı yaşamın maharetiyle birleştiren, bizim de iştirak ettiğimiz engin bir nostalji hâsıl olur ve yine o vakit yüce hazların rüzgârı esmeye başlar ki düşünce, o rüzgârda kavuşur özgürlüğüne ve bulur besinini kendi özünde.

İnsan düşüncesi! çapraz adımların izler bırakarak yıkıp geçtiği tarlaların semasında, tabiattan büyük insan düşüncesi, bir koşucu yahut bir kral pozunda peydah olur. İnsan evladı bu düşüncenin ayakları dibinde yaşar, gözleri semada, kendini onunla özdeş kılmaktan âciz, bu düşüncenin ayakları dibinde işkence eder kendine, parçalar yüreğini, psikoloji denen devasa soyut hezeyanın pençesinde. Kaidem çürüsün, uzayın yüz bin kuytu köşesini tarasanız, filarmoni yahut Nicolas bilardosu dahil, psikoloji kadar gülünç bir faaliyete rastlayamazsınız. Katiyen şaşmaz, yanılmaz bir bilim... Enine katlanmaktan keyif alan bronz görsem iyi gülerdim. Lakin insanoğlu bir akşam psikolojiyi icat etti. İfrit kesilmiş bir rüzgâr esiyor, bizim ödlele korkudan tir tir titriyordu. En hafif esintide göklere yükselen gölgesini gördü. Böylesine ürktücü bir hadisenin sebebini kavramak istiyordu. Ayrıca bulutların neden saçlarında can verdiğini, şimşegın neden zırhını şişlediğini, çocuğunu taşıyanların neden hep kırmızı meyveler aşerdiklerini ve ormanın kapılarının neden karanlıkta gıcırdadığını. Bir bir doğdu psikolojiler. Maddesel ilişkiler psikolojisi yahut kimya, güçler psikolojisi yahut fizik, Tanrı psikolojisi yahut din, ten psikolojisi yahut tıp, bilinmeyenın psikolojisi yahut metafizik, deniz psikolojisi yahut gemicilik. Bu sapaklarda bir nebze tatmin bulan insan, bir uçurumun kıyısına vardığında, uçurumun duvarlarını tanımayı, uçurumu unutmayı, sonsuzun ıstıraplarını unutmayı öğrendi. İnsanoğlunun sarsılmaz pozitivizmi: Hiç sormazsınız kendinize sizler, tüy saçların hamalları, meşhur isimler kazılı kaidelerin üstünde duran hayalet tanıklarınız neler düşünüyor acaba üçkâğıtlarınız hakkında, nedir kanaatleri. Bizler, gökyüzüne seslenen bizler, gecelerin ürktüğü, çiyile örtülü biz madeni dansçılar, meltem terbiyecileri, kuş oynatıcıları, sessizliğin muhafızları, umarsız tavırlarımızı aydınlatan zihnin tapılası avizesinin altında, somut özgürlüğümüze mahkûm tanrı yasaları, bizler, derin bir soluğun tekil sızıntıları, güneşin seline kapılmış zamanın inkârları, biz serseri putlar, metafiziğin berduşları, biz hükmederiz, düşüncenin atletik endamıyla, uykusuzluğun uluslarının biçimsiz kalabalığına. Dönün şiltelerinize düş gören manyaklar, park taze ve saf henüz. Sisler üşüşüyor şakaklarımıza. Kayıptır varlığınız nazarımızda hayvancıklar, bizler yıldıza kavuşuyoruz gök mavisi makamında. İşte bir meteor ürpertisi tamamlıyor izi olmayan, umudu olmayan bir panoramayı.

Alo, kiminle görüşüyorum? Ben bilinen tanrı. Buyurun, mutlağın krallığı burası. Melek yaratıklarımız nasıllar? Gayet iyiler, eksik olmayın. Kanattır o, kendi kavramını tüm cüssesiyle sarmış, heykellerin hükümranlığı üzerine açılmış kanattır. Amerikan bayrağı gibi dalgalanan kanattır. Tabiatında şakımak, tüylerinde yumuşaklık, a priori beyazlığı, tüylerinin müstesna tertibiyle, çiçekli bir gök kubbe oluşturan kanat.

Benim bir tanrıya dair bildiğim, benim, bronzun, bir Tanrı'ya delalet bildiğim yegâne şey kanattır ve mademki yakarmaktır asıl olan, taş kesildiğimiz bu kaideden, erişilmez olana doğru ellerimizi uzattığımız bu gemisiz iskeleden yakardığımız, kanattır. Taklitler ayininin şarkısını sunuyorum kanat-tanrıya:

*Kanat aşka benzer her bakımdan
Kanat surların üzerinden
Kanat mumları söndüren*

*Kanat vurur denizin dalgalarına
Kanat sınıra varmış fırtına
Kanat havalanır tapılan şafakta*

*Kanat ey gecenin fifreleri
Kanat hardan evvel küfür kutsala
Kanat yalnızca kendisi olan*

Heykeller parmaklarını birleştirip ona sessizliğin selamını yollarlar ki uyuyan ağaçların dalları ona dolanmasın, kanadımız, yeryüzünde ve gökyüzünde, sabit, maddesiz olandır, maddeyi yaratandır, maddeden yansıyandır, özgür teyidinin içinde inkârından yansıyandır vesaire.

Bu dua, her gece, sevdalı bir adamın sevdiği kadının tırnaklarını kaybettiği kızıl farekulakları arasından, dehlizlerindeki dışkıları temizleyen köstebeğin kör gözlerinin ışıldadığı vakit dokuz defa tekrar edilmesi suretiyle, heykel sahiplerinin, İtalyan alçı tüccarlarının, balmumu müzelerinin müdürlerinin, mezar taşı ustalarının, vatanperver anıt mezarlara imza atanların, çöp adam çizen talebelerin, model üreten sanatçıların, ekmek içi yoğurucularının, bir dağın çıplak yamacını kaplayan akıl almaz dev kuşların suretini

küçük çakıl taşlarıyla resmeden Yeni Zelandalıların, stilit havarilerin, ordular düzen hükümdarların, iskelet koleksiyoncularının, büyük mağazaların vitrinlerini düzenleyenlerin, heykellerini dik-tiren kahramanların, teatral, cansız bir sanata düşkün belediye meclisi üyelerinin, umumi yol fetişistlerinin ve mumyalara sevdalı bahtsızların üzerine Kanat'ın takdis yağmurunun yağmasına vesile olacaktır.

XIII

Üç arkadaşın yolculuğuna galiba biraz uzak kaldık: Secrétan Sokağı'ndaki kapıdan parka girince, dosdoğru Fessart Sokağı'na çıkan kapıya giden yolu ve güneybatıdaki boynuzu sağ taraflarında bıraktıktan sonra, rakımı en yüksek tepeyi evvela etrafından dolanmak suretiyle tırmanarak, krater gölüne, belvedereye ve Mannin Sokağı'nın sisin ardına gizlenmiş sıkışık evlerine hâkim bir manzaraya sahip olan sütunlu meydana vardılar. Dikkatlerini bu suretler volkanından, geveze heykele burun kıvrarak, köpeklerine parmağıyla göl çukurunu işaret eden bir Akteon'dan ayırdıktan sonra, büyük kibritlerin yardımıyla, bu felsefi kavşağı süsleyen dörtgen sütunun üzerine kazınmış yazıları çözdüler.

Sütunun tepesindeki rüzgârgülü, anıtın yüzlerini anayönlere göre belirlememizi sağlar. Göle doğru bakan kuzey yüzün yukarı kısmında

14
TEMMUZ
1883

tarihi ve onun hemen altında, bize 1868 yazında sıcaklığın 40 dereceye vardığı bilgisini veren, J. Thurneysen, Paris'e borçlu olduğumuz bir santigrat termometresi yer alır. Bu termometrenin altında, sütunun üzerine şu yazılar kazınmıştır:

YUVA
CRIMÉE SOKAĞI, 144 (30 mevcut)

ANAOKULLARI
VE
İLKOKULLAR

BARBANÈGRE SOKAĞI 7 (A. ve İ.)
BOLIVAR SOKAĞI 67 ve 69 (A. ve İ.)
ALLEMAGNE SOKAĞI 87 (A. ve İ.)
TANGER SOKAĞI 41 (A. ve İ.)
BOIS SOKAĞI 2 (A. ve İ.)
JOMARD SOKAĞI 5 (A.)
PALESTINE SOKAĞI 1 (A.)
MEAUX SOKAĞI 65 (İ.)
FESSART SOKAĞI 2 (İ.)
BITCHE MEYDANI (İ.)

BELEDİYE
MESLEK OKULU

LA VILLETTE BULVARI 60

Kaidenin kuzey yüzünde, sinema salonlarında rastgelen türden, gayretli fakat mükâfatını alamamış bir insanlığa, pazar günü sefahatine düşkün, akşam okulunda öğrendiği bilgilerle mest olmuş bir insanlığa ışık tutan şu fikir çelen açıklamalar yer alır:

19. BÖLGE

BU DUYURU AMAÇLI DİKİLİTAŞ
BELEDİYE İDARESİNİN
İNAYETLİ MÜSAADELERİYLE
14 TEMMUZ 1883 TARİHİNDE
MUCİT

SEYYAR SATIŞ TEMSİLCİSİ EUG. PAYART TARAFINDAN

VE ÇOK DEĞERLİ
DÖKÜMCÜ A. BOUILLANT HANIMEFENDİ,
ÇİMENTOCU DUMESNIL,
SAATÇİ COLLIN,
BAROMETRE İMALATÇISI RICHARD KARDEŞLER,
GAZ TEÇHİZATI İMALATÇISI DELAFOLIE,
BASTIDE, CASTOUL VE ORTAKLARI BEYEFENDİLERİN
KATKILARIYLA İNŞA EDİLMİŞTİR

BOUILLANT
DÖKÜM-İNŞAAT
PARİS

Sütunun batı yüzünün üst kısmında, defne yapraklarıyla süslenmiş ve ucuna bir yıldız iliştilirilmiş olarak Cumhuriyet'in baş harfleri göze çarpar; tüm bunlar, kadranına bakanların Établissements Jules Richard Anonim Şirketi'nin açık adresini öğrenebileceği yuvarlak bir barometrenin hemen üzerinde yer alırlar: Mélinge Sokağı, 25, Paris. Burada saf yürekler tarafından keşfedilmeyi bekleyen daha birçok ayrıntı vardır: Rüzgârgülü dilinde 73 Fırtına manasına geldiğine göre, 74 Sağanak Yağış, 75 Yağmur yahut Rüzgâr, 76 Değişken Hava, 77 Açık Hava, 78 Sabit Açık Hava, 79 Çok Kuru, 80 Barometre manasına gelmektedir. Öteki derecelerle sihirli rakamlar merkezdeki kuvvete tabiyken, yalnızca Fırtına ve Çok Kuru'nun ayaklarının çerçeveye doğru yazılmış olduğunu fark etmeden geçmenin mümkünatı yoktur. Ve ayrıca, akrebin dönüş yönünde yahut ters yönünde takip edilmesine göre 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 73, 74 vs. yahut 80, 79, 78, 77, 76, 75, 74, 73, 80, 79 vs. şeklinde okunduğu vakit, rakamların kesintisiz olarak sıralanmaları merak uyandıracak ve 73'ten 80'e yahut 80'den 73'e yaşanan ani geçişin nasıl bir tuhaf meteorolojik olaya sebep olduğu soru işaretlerini beraberinde getirecektir. Barometrenin altında bir yazı daha:

19. BÖLGEYE
DAHİL OLAN MAHALLELER:

LA VILLETTE (73)	AMÉRIQUE (75)
Pt DE FLANDRE (74)	COMBAT (76)

NÜFUS: 117.885 KİŞİ
YÜZÖLÇÜMÜ: 566 HEKTAR
HANE: 3162
SOKAKLARIN, RIHTIMLARIN, BULVARLARIN VS.
TOPLAM UZUNLUĞU
52 KM. 383 M.

19. BÖLGE
18., 10. ve 20. BÖLGELERLE
SINIR KOMŞUSUDUR.
BU BÖLGEYLE PARİS BANLİYÖSÜ
ARASINDAKİ BAĞLANTI
ROMAINVILLE KAPILARI,
PRÉS St. GERVAIS ve PANTIN,
FLANDRE ve AUBERVILLIERS,
DOĞU DEMİRYOLU HATLARI,
OURCQ ve St. DENIS KANALLARI
VASITASIYLA SAĞLANIR

GÜMRÜK BİNASI, LA VILLETTE BULVARI
LA VILLETTE HAVZASI VE DOKLARI
LİMAN KİŞLASI 25'inci TABUR,
PORTE DE PANTIN

Ve batı yüzündeki kaidenin üzerinde:

COMBAT MAHALLESİ

19. BÖLGE HARİTASI

COĞRAFİ KONUM

48° 52' 40" KUZEY ENLEMİ

0° 2' 45" DOĞU BOYLAMI

RAKIM

65 m 60 cm

SEINE NEHRİ'NDEN YÜKSEK

92 m 25 cm

DENİZDEN YÜKSEK

Ey bahtsız Eug. Payart! Mucit ve seyyar satış temsilcisi, cömert yüreğini anlamadılar senin yahut yanlış yorumladılar. Sen bronz, teçhizatı, FİKRİ vermiştin ve kâfi görmüştün bunu. Belediyenin hiç olmazsa bir on dokuzuncu yüzyıl haritasının ve doğu yüzünde şimdi bir boşluktan ibaret Paris haritasının masrafını karşılayacağını düşünmüştün. Neylersin azizim, öyle cimridir ki insan evladı, anıtın asla tamamlanamayacak, yerel coğrafyadan ve alelacele bir belediyenin lütfinden mahrum iki büyük boşluğuyla, sonsuza kadar eksik kalacak. Öte yandan, bu bölgedeki mahallelerin, kaderin cilvesi sonucu, fırtınayı, sağanak yağışı, yağmuru yahut rüzgârı ve değişken havayı simgeleyen barometredeki rakamları taşıdıkları gözlerden kaçmayacaktır. Bu numaralarla mahalle isimlerinin anlamları arasında bağlantı kurmaya kalkışmayın, zira Combat'yla Değişken Hava'nın bir şekilde denk gelmesi, zihnin pusulasında kıpırdanmalara vesile olsa da, Amérique ile Yağmur yahut Rüzgâr, le Pont de Flandre ile Sağanak Yağış, La Villette ile Fırtına arasında

bağlantı oluşturmaya çalışmak, ahmaklığın sınırlarını hayli aşmaktan yapılabilecek iş değildir. Bu kadarı kâfidir sanırım.

Doğu yüzünde, bir saate zindan vazifesi görmesi muhtemel, kuşkusuz bir saate zindan vazifesi gören boş, camlı bir mahfaza yer alır. Uslu durursanız yerine koyarlar saati. Onun yukarısında Paris Şehri'nin arinaları göze çarpar, armaların altında şu efsunlu sözler okunur:

DİNİ CEMAATLERE HİZMET VEREN BİNALAR:

ST. JACQUES – ST. CHRISTOPHER KİLİSESİ
ST. JEAN-BAPTISTE KİLİSESİ
MEINADIER SOKAĞI PROTESTAN KİLİSESİ
BOLIVAR SOKAĞI PROTESTAN KİLİSESİ

BELEDİYE KURUMLARI:

GENEL MEZBAHALAR
HAYVAN PAZARI
YEM PAZARI
AT PAZARI
HALK PAZARI, SECRÉTAN SOKAĞI
BELEDİYE CENAZE İŞLERİ

MEYDANLAR VE GEZİ ALANLARI:

BUTTES-CHAUMONT PARKI
ŞENLİK MEYDANI

SİĞINMA EVLERİ:

MEAUX SOKAĞI, 56, JOMARD SOKAĞI, 1,
DELOUVAIN SOKAĞI, 7

GECE BARINAĞI

CRIMÉE SOKAĞI, 166

Durup bir nefes alalım modern Champollionlar. Oymacının elleri-
ne kılavuzluk eden, bu yazının yazarının zihnine kılavuzluk eden
gizemli tasarının, sizin gibilerin her nasılsa yolunu bulabildiği
köşeli karanlıkta, anlaşılmazlığa ve okuma güçlüğüne denk bir
karşılaşma sahip olmadığını mı sanıyorsunuz? Sabır. Kaidenin üzeri,
doğu yüzü:

BUTTES-CHAUMONT PARKI

PARİS HARİTASI

BELEDİYE BİNASI 3 km. 500 m. G. B.
PORTE D'AUTEUIL 10 km. 500 m. B. G. B.
PORTE DE VINCENNES 4 km. 300 m. G. G. D.
PORTE DE LA CHAPELLE 2 km. 700 m. K. B.
PORTE DE GENTILLY 7 km. 300 m. G. G. B.

Ve nihayet güney yüzünde,

19. BÖLGE BUTTES-CHAUMONT

BELEDİYE İDARESİ	}	ARMAND
SULH MAHKEMESİ		CARREL
		MEYDANI

POLİS KARAKOLLARI

TANGER SOKAĞI 22 (VILLETTE 73 Q)
NANTES SOKAĞI 19 (Pt. DE FLANDRE 74)
ALLEMAGNE SOKAĞI 132 (AMÉRIQUE 75)
PRADIER SOKAĞI 21 (COMBAT 70)

VERGİ DAİRELERİ

FLANDRE SOKAĞI 31 (73 ve 74)
RÉBEVAL SOKAĞI 72 (75 ve 76)

İTFAİYE

CURIAL SOKAĞI 6	OURCQ SOKAĞI 89
PRÉ SOKAĞI	RÉBEVAL SOKAĞI 8
LAUMIÈRE CADDESİ (BLD. İD.)	GN. MEZBAHALAR

POSTA VE TELGRAF

CRIMÉE SOKAĞI 74
 ALLEMAGNE SOKAĞI 3
 ALLEMAGNE SOKAĞI 139
 ALLEMAGNE SOKAĞI 211
 PYRÉNÉES SOKAĞI 397 (20. BOLGE)

DEMİRYOLLARI

DIŞ HATLAR:

İSTASYONLAR	}	BELLEVILLE-VILLETTE
		PONT-DE-FLANDRE

DOĞU HATLARI:

DOĞU DIŞ HATLARI İSTASYONU

14 TEMMUZ 1883

OUSTRY, LA SEINE VALİSİ
ALPHAND, BELEDİYE İŞLERİ MÜDÜRÜ

ALLAIN-TARGÉ, 19. BÖLGE MEBUSU

MUREAU		BELEDİYE BAŞKANI
GARCIN,	}	BLD. BŞK. YARDIMCILARI
MILOT		
MALLET P.		
BAILLE L. E.,		SEKRETER
CATTIAUX, GUICHARD		
REYGEAL, ROYER,		
BELEDİYE MÜŞAVİRLERİ		

Noll'un gözleri faltaşı gibi açıldı şaşkınlıktan: Bir kaya çıkıntısı üstünde ayakta, baş döndürücü yükseklerle tırmanan bir sarmaşığın yukarısında, beyaz bir hayalet, bacakları arasında mutlak boşluk, tüneğindeki bir dalgıçkuşu misali, bir kahve fincanının üzerinde diz çökmüş, belvedereye doğru inen çayırda birleşen büyük kemerin aşağısında belirdi. André Breton söz aldı bunun üzerine: "İşte karşınızda Köprü" dedi bize, "meşhur İntihar Köprüsü..."

XIV

Yeryüzünde, bazı kudretli doğaüstü düşünceleri, insan tahayyülünün düğüm noktaları olarak, bütün somutluğuyla açığa vuran kutsal mekânlar arasında, bir paganın, yani bir putun gizemli yeniliğini tecrübe etmesini bilen bir insanın, Amansız Ölüme, elinde baltasıyla odunların başında duran bu tanrıya adanmış mekânları, emsallerine tercih edeceğini düşünüyorum. Lakin hâlâ var mıdır kutsal bir mekânın tam olarak ne manaya geldiğinden haberdar olmayanlar, böylesi bir kavramın hercaiılığı yüzünden sıkıntıya düşenler, kaçıp gitmesine müsaade edilmesine şaşırıp kalanlar? Halbuki böylesine tuhaf bir kavram, insan bilincinin en derinlerinde, durduk yere şekil kazanmış olamaz. Hiçbir felsefe sistemi, bir kavramı hor göremez, geçmişteki sistemlerin tüm kurucu kavramlarını tanımaya, özümsemeye, onlara daha evvel sahip olmadıkları anlamı ve meşruiyeti vermeye mecburdur, bu onun yazgısıdır. Her sistem bir sözlüktür, tek bir sözcük dahi aforoz edilemez.

Bir düşüncenin biçimlerini, sınırlı biçimlerini kavramak adına bu kıymetli ifade üzerine biraz kafa yoralım, bir düşüncenin biçimleri, çekingen bir teşekkül engelliyor onları varlığın gerçekliği gibi kavramamı, koşullarının bolluğuyla, eşsiz pırlantalar misali boynunu süsleyen tesadüfleriyle. Düşüncelere, başkalarının kişilere baktığı gözle bakıyorum, yani sözcüğün sıradan anlamıyla, mistik olarak. Örneğin kişinin tabiatı, kişinin kişisel yanı, kişinin en ehemmiyetsiz, en uzak, en beklenmedik tezahüründe dahi rastlanabilecek, sonsuz defa yinelenen bir unsurdur: Kendini bütünüyle matematiğe adanmış olan bir insana baktığımda, onun kendini adama biçiminde, saçma sapan bir sebeple annesine vermiş olduğu tavizleri görürüm ve bir sabah vakti, yüksek çitlerin

arasında gezinirken beliren bir kuşu, kırmızı bir kumaş parçasını. Bu arada bir ahlakın temellerini attığını kaçmasın gözden. Demek ki düşünce, tesadüfî olanla –gereksiz olanla değil, tesadüfî olanla, özün tesadüflüğüyle– kişi arasındaki bağlantının aynısını kendisiyle kuran bir şeyi içerir. Demek ki şeyin imgesi olmadan konuşabilir, bir düşüncenin ağzını, dudaklarını gözlerimle gördüğümü söyleyebilirim. Öpüşün düşüncesinin hâkimiyeti altında yazarken gözlemlediğim işte bu hoş tezahürdür, gelmedi beklediğim kadın, her şeyin birbirine girdiği, zihnın, camın ve gümüşün yansımaları arasından hafifçe görüldüğü buz gibi bir akşama göğüs geriyoruz. Yanımdaki bu kadın, kendimin her zerresiyle anlıyorum bir kadın var, beyhude yere kısırmaya çabaladığım her düşüncede *bu* kadın var, her düşüncede kesinlikle bu kadın olan bir şey var ve onun hareketleri, zihnın hareketleri. Vardığım burası oldu, dönüyorum kutsal mekânlara.

Çoğunlukla efsanevi sahnelerdir bunlar: Yüce bir ruhun parçaları sinmiştir bu duvarlara, bu zirvelere. Bu unutulmaz yarasa tarafından gerçekten dönüşüme uğratılmıştır buralar. Gerçekten. Büyük bir hadise yaşanmış olmalıdır buralarda. Toprak siyahtır, bütün gizlerin eşiğinde, kişidişi olanın nasıl bir geceye dolduğunu ifade etmek için misal olarak siyah diyorum. Uzamın her tohumu anlam taşır, parçalarına ayrılmış bir sözcüğün heceleri gibi. Her atom, burada yoğunlaşan kendi insani inanisından birazını içinde saklar. Her soluk. Sessizlik, açılan bir pelerin. Bakın şu yıldızlarla dolu kıvrımlara. Tanrısal olan seriyor narin parmaklarının okşayışını aldatıcı olanın üzerine. Derinlerin camına savuruyor zarif nefesini. Efsunlu mesajını telgraf geçiyor huzursuz yüreklerle: *Sabır Gizem yolda* ama ihanete uğrayınca ifşa ediyor kendini ısıtıllarda: bir öpüşün derinlerinde kendini buluyor tanrısal olan: Manzaranın bütün havası düşünceye karışıyor, düşüncenin bütün havası en ufak esintide ürperiyor. Büyük esmer bir bukle bu, oynayın dilediğiniz gibi, sarın, çözün, sonu gelene dek dünyanın, düşünceye mesken düşsel bukle, sazlara yasak saf sulardan yükselen somut kavram.

Lakin sen, kadın, her biçimin yerini alıyorsun. Bu vazgeçiş, sevdiğin kara aldırmaçlıkları unutmak üzereydin ki işte karşımdasın yine ve ölüyor her şey adımlarında. Gökyüzündeki adımlarında bir gölge sarmalıyor beni. Geceye adımlarında gündüzün anısını yitiriyorum. Güzeller güzeli makam hırsızı, harikalar dünyasının,

doğal dünyanın özetisin sen ve sensin yeniden doğan gözlerimi kapattığımda. Sen duvarsın, duvardaki gediksin. Sen ufuksun, varlıksın. Merdivensin, demir basamaklırsın. Tutulmasın. Işıksın. Mucizesin: Mucize orada dururken geceliğiyle, mümkün müdür düşünmek mucize olmayanı? Silerken kendini kâinat benim için, eriyip giderken azar azar, tapılası bir hayalet vücuda geliyor, çizgileri nihayet belirgin devasa bir kadın yükseliyor derinlerinden, aramızda hiçbir engelle müsaade etmeden, yiten bir dünyanın en bariz görüntüsünün her zerresinde beliriyor karşımda. Ey arzu, biçimlerin alacakaranlığı, yaşamın batan ışıklarında, tutunuyorum bir mahkûm gibi özgürlüğün parmaklıklarına, ben aşk mahpusu, hükümlü numaram... ağzının hatırlayamayacağı kadar büyük bir rakam. Büyük kadın büyüyor. Dünya artık onun portresi, bedeninin birleşmiş parçaları tarafından henüz kapsanmayanları, onun tadıyla henüz yekvücut olamayanları dahi nazarından esirgemiyor coşkunun. Soluklaşanlar, şu puslu hercai gerçeklik, bir ayrından ibaret artık portrenin fonunda. Dağlar, bu kadının ardındaki uzaklar olacaksınız ancak bundan öteye ve ben, eğer buradaysam, bilin ki yalnızca bir alın olabilmek için kadının elini koyacağı. O büyüyor. Gökyüzünün manzarası değişti bile bu büyüyen cadıyla. Dağınık saçları yüzünden kadehlere düşüyor kuyruklu yıldızlar. Elleri, neye dokunsam elleri. Bense bir hiçim tenindeki yağmur damlasından, çiyden başka. Deniz, sever misin içinde boğulup çürüyenleri? Sever misin esnek organlarının yumuşaklığını? Sever misin kaçak sevdalarını dipsiz derinlere? İnanılmaz saflıklarını, süzülen saçlarını sularında? Sevsin o halde beni denizim. Geçip git, geçip git avuçlarımdan katrelerin emsali su, sınırsız kadın, boğazıma kadar battığım. Geçip git göğümden, sessizliğimden, örtülerimden. Kaybolsun gözlerinde kuşlarım. Öldür, öldür: İşte ormanlarım, yüreğim, süvarilerim. Çöllerim. Mitolojilerim. Felaketlerim. Keder. Sürüp gittiğim bu zodyakta, yağmala, ey güzel canavar, ışıkların etini nihayet.

Kadın, tozdan, kelebek pudrasından, çiçeklenmeden ve yansımalarından ibaret olan her şeyin, teninin kötü kokusuna ve fani mevcudiyetinin cazibesine dönüştüğü göksel arenada yerini aldı. Bakışlarımla geminin bu sonsuz dümen suyunu izledim, şimdi söyle bana Sinbad, denizin orta yerinde teknenin çivilerini söken miknatis neyin nesiydi? Bana gelince, beni bir arada tutan bu ya-

barıcı bedenler artık terk etsin beni, parmaklarım, kemiklerim, sözcüklerim ve onların çimentosu bıraksınlar beni, bıraksınlar çözüleyim aşkın mavi manyetizmasında! Ateşin içinde kadın, güçlünün içinde, zayıfın içinde, kadın dalgaların dibinde, yaprakların savruluşunda, peşinden gidecek kılavuzu, binecek atı olmayan bir seyyah gibi yorgunluğumu sonsuz periler diyarına sürdüğüm güneş tuzağında. Karın ve gölgenin solgun diyarı, çıkmak yasak bana tanrısal dolambaçlarından. Ben ki varoluşun bütün tedirginliği ve üzerime çökmüş dev umudun beni sürüklediği bambaşka mekânlarda, kalçalarının sevinçli kıvrılışını, kollarının büyüleyici dönemecini keşfetmişim, söz edemem bundan böyle senden başkasından; sen bakma belli etmediğime, tüm sözcüklerim senin içindir, senin suretindir onlar. Senin tırnaklarındır imgelerime parlaklığını veren ve senin sesindir çılgın dilimin kaynağı. Hâlâ devam mı yalandan tasvire üç arkadaşını bir akşam vakti girdikleri bir parkı? Ne lüzumu var: Bu parkın göğünde doğdun sen, burada gezinenlerin, düşüncenin göğünde doğdun. Senin izin, senin kokun, bunlardır bana haiz olan. Yitirdim kendimin iyeliğini, kendimin gelişimini, senin elinde tutsaklığım olmayan her şeyi. Göklerin hükmüsün sen biçimsiz çamurumda. Nihayet her şey tanrısal benim için zira her şey sana benziyor ve biliyorum aklımın, yüreğimin ötesinde, nedir kutsal olan mekân, nedir onu kutsal kılan. Kendisi için her köşe başına tapınaklar dikilen sahici putperestim ben. Her yer ibadetime mesken, her yer sunaktır bana bundan böyle. Dönüş vakti, adanın semasında, bir zamanlar heyecanla ölümümü bekleyen kemere dönüyorum.

İntiharın gerçek Mekke'si, işte karşınızda. Hafif bir yamacın yukarısındaki bu köprü. Kendini atma ihtimaline tek başına karşı koyan küçük bir parmaklık. Burada salgına dönüşmüş olan bir eylemin yasaklanmış olduğunu işaret etmek için sergilenen bir tedbir ilavesi. İnsanoğlunun buna yanıtı ne kadar da uysal: Artık hiç kimse, bu hayli alçak korkuluğu aşıp, ne beyaz yola çıkılan sol taraftan ne de adayı şefkatle saran gölün kolunun, kütlesinin ve arzusunun sonsuz kuvvetinin karesine doğrudan orantılı sabit artış gösteren bir hızla düşmek suretiyle intihar eden kişiyi yolun sonunda kucakladığı sağ taraftan aşağı bırakıyor kendini. İşte yine kapıldım aynı hisse. Ne intihardan bahsetmeye hevesim kaldı, ne başka şeyden, kaçtı bütün hevesim. Siz ne bekliyorsunuz benden?

Durmuş ne bakıyorsunuz bana aval aval? Etten kemikten adamım ben, buyurun bakın, dokunun, organlarım, kaslarım, her biri kunsursuz işliyor... ah, tabii, şimdi anladım, bir makine sandı bu Beyefendiler. Akılları sıra keyif vereceğim kendilerine? Haydi oradan. Alın kolunuzun altına köprünüzü yaylanın bakalım, heveslenmeyin boşuna, göremeyeceksiniz kemerlerin altını süslediğimi payetlerle, ay ışıklarıyla, pişman olacaksınız şaşkın merakınızın peşine takıldığınızna. Hah. Aklınızdan geçenleri tahayyül ediyorum, ateş olsanız cürmünüz kadar yer yakarsınız, boyunuz ancak dolaşmaya yeter ayağımın dibinde, şahit olun heybetime, gökyüzü taçtır başımda, kaleydoskopum tepetaklak, cebimde enkazlar, dişlerimin arasında çayırılar, bütün kâinat, hudutsuz kâinat midillilerin dizginsiz koşturduğu, şen dumanların düz çizgileri unuttuğu ve bakışlar! Bakışların sebebi yok durmaya ama durdular işte: Buyurun bakalım, kaptan köşkünde geçen bir skeç, subay olacak sersemin ağzında karton bir megafon; az ötede, dağ yollarının kesiştiği kavşakta taş kıran işçiler, siperliklerine çok gülüyorum; derken, gökyüzünde, donmuş nöbetçilerin yukarısında son hızla uçan beyaz yaralarının yoluna bülbüllerin mesajları çıkıyor ki tam o sırada bir iş mektubu, iş mektubu da sayılmaz aslında, bir bahane, canım ne bahanesi, bildiğiniz aşk mektubu işte, bir aşk mektubu, bir pencerenin pervazından havalanıp süzülüyor, süzülüyor ve süzülüyor uzaklara. Durun gördüm, çatının üzerinde sinsice yürüyor hırsızlar. Tuhaf bir kumaştan ceketleri, yerdeki bitkileri andırıyor, haliyle dikkatimi çeliyor bu benzerlik. Ey vantilatörlerin mavi soluğu.

Kim o? Kim çağırıyor beni? Güzelim. Hayır der miyim sana, geliyorum hemen. İşte dudaklarım. Sonra gidiyor. Gerisi malum. Neyim ki ben, çocuk oyuncağı. Lanetlenmişim, lanetlenmiş. Döv beni, yere çal, harap olayım. Senin yaratığımı ben, senin zaferin, hatta kendi yenilgim. Bitti işte, buraya kadardı. Emret konuşmamı, konuşayım. Ama senin istediğin, senin sevdiğin, bu tıslayan yılan, sana vurgun sözcükleri, sevişmenin ağırlığına ve kıvraklığına sahip bir cümle. Ne önemi var bu terazide harcanmış ege talaşlarının, yürekte ağza sığmayan her sözcüğün büründüğü umarsız anlamın, ne önemi var ne söylediğimin, yarı giyinik bedenine dokunacaksa sesler mahir ellere dönüşüp? Yasaklama benden hiçbir şeyi, gör bak: Teslim oluyorum. Düşüncem emrindedir, güneş. İn tepelerden üzerime. Doğurduğun çocuksu cazibe sinmiş havaya,

sanki parmakların saçlarımda geziniyor. Yalnız mıyım gerçekten bu kaya tuzu mağarasında, kar düşmüş el arabalarını çekerek ilerliyor madenciler, ellerinde meşaleler, karanlığın saydam sarkıtlarının peşinden. Yalnız mıyım bu budanmış ağaçların altında, dolap beygirlerinin alışkanlıktan dönüp durduğu bu bulutsuz göğün sığında; yalnız mıyım iç çamaşırı satan bir dükkânın modası çoktan geçmiş tabelasının aslına sadık kopyasıyla süslenmiş bu sevkıyat aracında. Yalnız mıyım zümrütlerle bezenmiş kadınların şen kahkahalarının duyulduğu insan eliyle yapılmış bu kanyonun kıyısında, güneybatıdaki bir bahçede. Yalnız mıyım herhangi bir yerde, tüm bu yapay ışıkların altında, dizginlerimi tutana aldırmadan, aşkımin eşzamanlı titreşimlerinin ötesinde lakin kendini hezeyanımı saran kaya bilmiş şeyin içinde yankılanan bu aşka mahkûm, bu öpüş lincine, gözlerimin göstermelik adaletine mahkûm, yüreğim darağacında, sıkı bağlanmamış atlar, gölgeliklerde otlayarak, sarıçalı çitleri boyunca iki renkli yelelerini savurarak yularlarını sürüklerlerken peşlerinden. Yalnız mıyım her uçurumda, ansızın üzerleri örtülen ihtişamlar, bulantıların, güler yüzlü bir arkadaşın yanından acilen ayrılma ihtiyacının üzerinde, gelgeç sapkınlıkların, dev bir ter bulutunun göğe yükseldiği toprakları sıyırarak geçen, yağmurun ve kehanetin yolundaki kar beyazı tarlakuşlarının üzerinde. Yalnızım sürülmüş topraklarla, kılıçlarla. Yalnızım kanayan yaralarla, iç çekişlerle. Yalnız şehirlerin küçük köprüleriyle, kenar mahallelerin hikâyeleriyle. Yalnızım ahmak ıslatanlarla, menekşe demetleriyle, boşa gitmiş akşamlarla. Yalnızım ruhsuz bir balonun titreşen ışıkları altında, tanrısal bir yaz gecesi, kızıışmış bir şehrin yeni, تنها bir mahallesinde kaybolmuş bir adamın, yüzüklerin ve senin tanımadığın dişlerin hatırası canlı, taze bir ısırığın parıldadığı eldivensiz bir el tarafından umursamazca yırtılmış nostaljik bir kartpostalın duvarın dibine saçılmış parçalarını hasır bastonunun ucuyla birleştirmeye çalıştığı kendimin son deminde. Daha yalnızım taşlardan, daha yalnızım karanlıktaki midyelerden, daha yalnızım öğlen vakti terastaki masanın üzerinde duran boş bir gaz lambasından. Her şeyden daha yalnızım. As mantosu içinde yalnız olandan, kristal bir yüzüğün üzerinde yalnız olandan, gömülü bir şehrin yüreğinde yalnız olandan daha yalnızım.

Artık adanın batı yamacına doğru kıvrılarak tırmanan ve başlangıcından hemen birkaç adım sonra, sağ tarafındaki bir patikayla

belvedereye bağlanan yoldan ilerleyebilirim. Emin adımlarla. Açıklanamaz bir şekilde beni ansızın bir keşfin peşine düşüren kararı basit bir tesadüfle açıklamak mümkün olmasa gerek. Gerekçelerim var kendime göre.

Senin de vardır ama kendine sakla.

XV

Gül geç dediler aşka. Dediler ki kolaydır o iş, oturtup anlattılar yüreğimin nasıl çalıştığını. Öyle bir şeyler. İnanma dediler mucizelere, masa oynuyorsa, biri alttan itiyordur ayağıyla. Sonunda bir adam gösterdiler bana, adam ısmarlama âşık oluyormuş, hem de sırlıslıkla, kandırıyormuş kendini, beri gelsin bundan âlâsına şahit olan, âşık olmak malum hikâye dünya dönmeye başladığından beri.

Halbuki hesaba katmıyorsunuz benim saflığımı. Öyle bir noktaya vardım ki hazırım her şeye inanmaya, çiçekler açar onun bastığı yerde, geceyi gündüz kılar, sarhoşluğun, hayal gücünün oyunları, bana hangi biri inanılmaz gelir bu vakitten sonra? Sevmiyorlarsa bilmediklerinden. Büyük beyaz hayaletin kırık zinciriyle mezarından çıktığını gördüm ben gözlerimle. Fakat onlar farkına dahi varmadı bu kadındaki tanrısallığın. Onun orada olması, gidip gelmesi doğal geliyor onlara, ne varsa hakkında bildikleri, soyut bilgiler, rastgele bilgiler. Açıklanamaz olan görünmüyor onların gözlerine malum.

Hangi yarıktan çıktı ortaya, reçineli ağaçların ayağındaki hangi patikadan, hangi ısıtılı hendekten, hangi naneli, mika yolu izledi de buldu beni. Her yol kavşağında, ne vakit bulsa karşısında defalarca yinelenen tuğlalı, kırma taşlı manzarayı, fırtına renkli dar yola girmeyi yeğledi, sırf nihayetinde, sülfürden sülfüre, mineral yapraklarını, kalker çağlayanları altında taş kesilmiş kayısıları, hareket eden gölgelerin ona seslendiği uğultulu ırmakları ardında bırakarak, kızıl kemerin altında, yumuşak çelik yongalarının arasındayla vücut bulan bu manyetik defilede yerini alabilmek için. Cesaret edemedim onun gelişini seyretmeye. Mıhlанmış, zincirlenmişim soyut pırlantamsı yaşama. Kar yağınıştı o gün.

Büyülü uçurumların ortasında gözleri kapalı yaşar insanlar. Kara sembollerden medet umarlar masumane, cahil dudakları bilmeden

tekrarlar korkunç efsunları, tabancadan farksız formülleri. Sofra örtüsünün kırmızı beyaz karelerinin arasında beliren meçhul şeyi fark etmeksizin sabah kahvaltısında sütlü kahvelerini yudumlayan bir burjuva ailesini görmek insanın tüylerini ürpertmeye yeter de artar. Etrafa pervasızca saçılmış aynalardan, duvarlara çizilmiş müstehcen işaretlerden, bugünlerde önüne gelenin aklına estiğince kullandığı W harfinden, sözleri bilinmeden akılda tutulan kabare şarkılarından, şeytaniliklerine dair en ufak bir araştırma yapılmadan gündelik yaşama sokulan yabancı dillerden, telefon araması sanılan anlamı bilinmeyen büyümlü sözcüklerden ve sırf adı bile insanı endişeye sevk eden Mors alfabesinden söz etmeye lüzum var mı? Bütün bunlar sarmışken etrafını, insanoğlu nasıl farkına varabilirdi kara büyülerin? Kalabalığın itip kaktığı şu yoldan geçene bakın, fark edemediniz mi? Yürüyen bir taş heykel o, öbürü de ganyancı kılığında dolaşan bir zürafa, şuradaki de, ah durun, hişş: O âşık bir adam. Bakın nasıl da yürüyor, alnından sekiyor sapanlarla atılan taşlar, şapkasında kırlangıç tüyleri, boynunun etrafında vadilerin mutlu meltemi, ağzında ısırtığın karanfili, çekmiş üzerine ak kadifeleri, benim kadar sahici, eğilmeyegör-sün süs havuzlarına, dönüşüveriyor balıklar kılıçlara. Sokaklarda âşıklar var, hakiki âşıklar, hallerine kâh gülüp geçtiğiniz, kâh ağladığınız, kapıdan kovduklarınız, şarkılarla kutladıklarınız, günün birinde kopacak esaslı bir yaygaranın özneleri, dönün bakın: İşte geçiyor âşıklar. Ey sizler, peşine şakşakçı veletleri takmış bir tabur sokaktan geçecek olsa pencereye üşüşen sizler, iki cıfcaflı çul çaputa tav olan siz zavallı kurbağalar, umurumda olmayan üç renkli bayrağa, küçük bir çanın peşinden ölüm döşeğindekiyle taşıyan İsa'ya, ölümlere, evlenenlere, aklın inzibatlarına selam duranlar, adları aynı cümlede telaffuz edildi mi karşısındakine tüm sırlarını döküverenler, vazgeçin artık aşktan ibaret olmayanlardan. Aşkın dinini kurmanın vakti geldi. Şehirlerin keşmekeşinde yüreğinin bağlarını gevşemiş, düşüncenizi, rastlantıların gelgitlerine terk edilmiş, hükmeden bir güçten azade, özünü doldurabilecek yegâne güç olan tanrısalığa onu kavuşturabilecek herhangi bir vasıttan mahrum halde bulduğunuz vakit, aklınızdan geçenler suların hercai yüzeyindeki kıpırtılı ışıklara dönmüş, biçimsizin ve dumanın hudutlarından savrulup gelen bin türlü kopuk unsurun debelendiği bir hengâme içinde, adımlarınız tarafından

zorla sokulduğunuz bir alışkanlıklar ve kaldırımlar labirentini, etrafınıza boş gözlerle bakarak geri bıraktığınızda ve nihayetinde bu karanlık yoldan ilk defa sokağa vardığınızda, orada duran isimsiz adamı görün ve bilin ki işte o adam bir aşk fakiridir, size benzemez o adam, bayağı ruhuna teslim olmamıştır, düşüncesi onu evvela taş a çevirmiş, sonra baştan yaratmıştır. Selam olsun sana ey Efsanevi Olan: Sen perili bir evsin, ısırap çekmiş bir meskensin tuhaf hadiseler a sırlarını çözmekte âciz kalır bilgilerinle çapsiz aletleri. Yetmez gece yarısı senin hayran olunası hayaletlerine: Belki bütün bir gün ve uyku, duvarlarında sürtünen bir geceliğin dinmeyen sesi nasıl da tedirgin eder seni ve sen seversin o sesi. Hangi kraliçenin sarayıdır senin şeklini almaya cüret eden, koridorlarında bir zamanlar lanetli bir şarkının, kara bir şövalyenin çınladığı o saray? Kolları, güzel beyaz kolları sarıyor belleğini. Belleğini mi? hayır, bizzat kendisi, zamana ve zamanın bataklıklarına meydan okuyan o, geri geliyor damarlarındaki çatlaklardan, uzun uzun gülümsüyor, konuşacak, aklına düşen bir düşünce yansıyor bedenine, heyecanlı, konuşuyor, göğsü kıpırdıyor ve ben duyuyorum. Düşlerimi şakıyan yüreğinin sesi bu. Buradayım aşkım, buradayım, seni terk etmedim.

XVI

Belvedereye giden patika geceleri portatif bir parmaklıkla kapatılır fakat çimlerin oradan geçerek parmaklığı kolayca aşmak mümkündür. Sonra yol ikiye ayrılır: Bir yanda tipik bir İsviçre manzarası, küçük bir köprü ve çimenler, diğer yanda görkemli bir manzara, göle inen bir yamaç, bir devin ellerinde şekil bulmuş dağ yarıkları. Bu iki yol, bu defa bir insan evladının ellerini kavuşturması gibi, XVI. Louis sütunlarının Kefaret Şapeli üslubunda bir kubbeye dayanak vazifesi gördüğü küçük bir Greko-Romen tapınağının girişinde birleşir. Muhteşem bir ışık oyunu ve uçurum, manzara ayaklarımızın altında, gelen gelsin aşka, ben yokum. İnin geri savruluşlarıma müsait, yarı mağara, yarı yılan kayalar labirentinden aşağı. Sonuna varmak istediğiniz yolun üzerinde sağlam bir parmaklık engel olacak size. Sarın filmi geriye, küfür kıyamet: Labirent, belvedere, iki kardeş patika, babaları ve sağa dönün.

Aklıma çocukluk hallerimizi, merdivenlerden zıpladığımız, sokaklarda, kaldırımın illa ki bir tarafından, çizgilere basarak yürümeye mecbur olduğumuz bin bir çeşit metafizik oyunu getiren geniş, düz ve farklı ebatlarda kesilmiş taş basamaklardan iniyoruz. Sağda, yerde bir kartalla boğuşan bir adamı temsil eden hoş bir heykel: Nedir bu bütünden alınacak ders, neden taraf tutmalı, kim haklı, kim galip gelecek. Ve işte karşınızda büyük asma köprü. Sallamak yasak. Kaçırılmayacak bir fırsat.

Ey asma Köprüler vesaire.

Şağ tarafa dikkat, X şirketinin dehasına borçlu olduğumuz bir tepe.

Elektrikli ay ışığında göl, Arnold Böcklin imzası taşıyor, çerçeve boyunca, arka planda resmin Paris şehri, üç renk kullanılmış. Ve manzarayı seyreden üç genç adam. Satılık.

En yüksek fiyatı veren sahibini bekliyor.

Köprü sallanıyor.

Lewis'in Keşiş'inin (Abbé Morellet tercümesiyle) özgün baskısının 83. sayfasında işte bu sepya resimden bahsediliyor: "Bu yazı buraya yalnızca mağarayı süsleme amacıyla konulmuştur; hisler de Münzevi de hayal ürünüdür." Hangi yazıdan bahsediyor bu? Bana sorarsanız okur dostum, her şey hayal gücünün ürünü. Her şey. Toplumun en üst basamağından en alt basamağına kadar.

Köprü sallanıyor.

Basamaklar, sizlere şapka çıkarıyorum. Tabii ki. Şapkam hayal ürünü. Ama köprü, o başka, o asma bir köprü. Dudaklarınıza asılmış bir köprü Hanımefendiler. Nezaketin erişilmez zirvesi. Nezaket olduğunda mevzu, kimse yarışamaz asma köprülerle.

• • •

Sırada yılankavi patikalar, uyuklayan kuşlarıyla göl, taş atıyoruz pekin ördeklerine, biliyorlar vurulmayacaklarını, sudaki bir tünekte duruyorlar kıpırdamadan. Yukarıdaki kafe, tam bir Henry Bataille sahnesi, boyacıların sahnede kaldığı ilk perdeler, yüreğin eşyaları örtülerle örtülmüş, beni anlayamazsınız. Park, park ve park. İşte düşlerin dairesi: Yapay kayalardan oluşturulmuş bir boğazda, çağlayana karışarak yok oluşuna koşan bir ırmağın yakınındaki küçük vadinin dibinde bir geçit. Arada bir André Breton ender zarafete sahip bir İngilizceyle kendini ifade ediyor. Havanın akıntısına karışan konuş-

masının akıntısı, ağaçlarla sözcükler arasında hâsıl olan bir muğlaklık, çayır bir limerick'i andırıyor, *it was a young lady of Gloucester*, çok geçmeden, Marcel Noll, sisin içinde kesişen ışıkların arasında, dolanan bir yoldan vardığımız adanın güneydoğusunda yuvalanmış büyük mağaraların dibinde, haritaya bakınız, olağanüstü serüvenlerin cazibesini keşfediyor. Bu sahte kayalığın deliklerini hayalcilere bırakıyorum, baykuşlarıyla ağ ören örümceklerini saklasınlar ve siz gazeteciler, sözüm meclisten dışarı, alın size malzeme: *Mağaralar karanlığın amlarıdır; ki ben ne severim girip çıkmayı o mağaralara.*

BEN:

Sen sanıyorsun ki oğlum, her şeyi tasvir etmek zorundasın. Yalandan olsa da. Her şeyi tasvir etmeye mecbur sanıyorsun kendini. Daha çok yolun var öyleyse. Çakılları saymadın mesela, boşalan sandalyeleri saymadın. Çimenlere bulaşmış meni izlerini saymadın. Çimenleri de saymadın. Sonunda nereye varmak istediğini merak eden bütün insanlar ayrıntılarda, senin o kötü niyetli bahçende kayboluyorlar. Okurlar, sağ tarafta hizaya girin lütfen. Söyleyin bakalım, siz, kelebek gözlüklü beyefendi, kaldırın şöyle başınızı: yıldız bunlar efendim, bok değiller ki. Komutumla birlikte sırayı bozmadan yürüyeceksiniz. Uygun adım, marş. Peşimden geliyor kuş beyinliler, dolaştırmaca denilen birdirbir benzeri bir oyunda, cezalı takımın, galip gelen çocuğun saçma sapan hareketlerini taklit ederek, nereye giderse peşinden gittiği gibi takıldılar peşime geliyorlar. Çıkın şu tepenin başına, sonra geri inin: İşte döndüler başladıkları yere, lakin tenezzül dahi etmeyeceğim hallerine gülmeye. Onlar bilmezler benim kibrimi. Benimle konuşan herkes kibar olduğumu sanır. Yalayın ayakkabılarımın altını. Haydi bir daha. Nerelere girdim çıktım Tanrı bilir bu ayakkabılarla. Hoşunuza gitmeye başlayan bu kitabı asla bitirmeyeceğim. Hayal etmek zorunda kalacaksınız bu Sibiry'a'yı, demiryolunun geçtiği Crimée sokağına komşu bu Ural'ı. Kapıları, girişleri, çıkışları, şiirleri, siz beylik mekânların müdavimlere uzak olan şiirleri, oysa bana... inanmazsınız ki bana. Batın benim zayıflığıma köleler. Kollarımda can sıkıntınıza kavuşacak, benden alacağınız tuhaf tadın cezasını düş kırıklığıyla çekeceksiniz. Sellerin yüce ırkıdanım ben. Fazla gelirim size. Söylediğim her şey, düşündüğüm her şey biçilmiş kaftandır

size, her zaman da öyle olacak. Saatine dikkat et. Sen de karına. Haydi bakalım, tantanayı bırakın, serin her şeyi ayaklarımın dibine. Fikrinizi soran yok size, vızıldanmayın yerinizde: GÜZELİM TABİAT. Herkes yere, yüzükoyun, daha hızlı bakayım, yatın yere! Bedenlerine basarak yürüyorum, ben miskin kral, ilerliyorum, ceketlerini pisletiyorum ve tenlerini ve yüreklerini. Aşağılık Aubusson'un gülünç suretleri. Tanrı aşkına kalkışmayın isyana, yalaka herifler. Çivili ayakkabılarımı giyseydim, mahmuzlarımı taksaydım da görseydiniz gününüzü. Fena fikir değil aslında mahmuzlar. Ne güzel de rrrnn rrrnn ederler. Topuğumla parçalarım altıma aldığımı. Kapayın çenenizi.

XVII

Philippe Soupault Beyefendiye, Erlanger Caddesi, 4 numara.

Sayın *Revue Européenne* Müdürü,

Her ay, düşüncenin soyut gözlerine seslenmekle yetinen, toplum geneline anlam ifade etmekten yoksun bir laf yığını yayımlamaktan utanmıyor musunuz? Derhal kapanın cezayir menekşeleri. Ansızın hangi uçurumlar açıldı işbirlikçilerinizin ayaklarının altında? Kurgunun gayesi, beraberinde getirdiği bütün o hoş atmosfer, zihnin kurgu tüccarlarının akıl oyunları, tüm bunlar değişiyor mu basım masraflarına, düzeltmelere harcanan zamana, ay başında mizanpaj vakti geldi mi yüreklerinizin çarpmasına? Bu türden faaliyetler mahkûmdur göklerin alay şimşeklerine hedef olmaya. Misal böylesi bir girişim, insanoglunun gayretlerini oldum olası hor görmüş, kâle dahi almamış, ev hanımları gibi başını hafifçe sallamakla yetinmiş birisi tarafından yazıya aktarılmayagörsün, sahip olunduğu iddia edilen entelektüel duruşun bütün foyası birden çıkıverir ortaya. Wanda de Sacher-Masoch, kocasının dergi kurmasıyla ilgili neler söylemiş, bulun okuyun: Yürek bu, bir bakarsın havalanmış, bir bakarsın inmiş yere. Ne insanlar var ulu Tanrım! Sizlerle bu düşüncelerimi paylaşıyorum zira sergilemiş olduğunuz zekâ emarelerine birçok defa şahit olmuş bulunuyor ve her türlü çabanın, yararsızlıktan ve ahmaklıktan ibaret olduğunu kavramış olduğunuza inanıyorum. Belki de yanılıyorumdur.

Nihayetinde, bilhassa ödemiş olduğunuz avansların karşılığını verebilmek adına, tanrısal olana ve onun zuhur ettiği mekânlara dair sahip olduğum tahayyülü resmetmeyi vazife edindim. Böylesi bir tasarının geniş hacminin gözünüzü korkutmasını önlemek adına, sizlere bu bütünlüğü, birçok edebi eserde örneğine rastlanabileceği üzere, düşüncelerle harmanlanmış basit gezintiler şeklinde sundum. Sizlerin beklentisi arkeolojik, hayalci anıştırmalar olduğu için, bu elyazmasının ilk sayfaları, sizleri hiç kuşkusuz hayal kırıklığına uğrattı. Lakin bazılarınız bundan hiç gocunmadınız ve beni devam etmeye teşvik ettiniz. Büyük lütuf gösterip, zatımın, hoşgörünüz ve dikkatsizliğinizden istifade ederek, size haber vermeksizin ve icraatlarınızın kanıt teşkil ettiği üzere okusun diye milletin önüne koyduğunuz şeyleri zerre kadar umursamadığınız düşüncesinden destek alarak, bulduğum fırsatta Fransa'ya sövüp saymış olmamı olgunlukla karşıladınız. Bilakis bundan pek memnun olmuş gibiydiniz ve hatta bizzat sizin yayıncınız, şüphesiz müstehtecen bulduğu bir metnimi lüks bir cilt halinde piyasaya sunmak için açık çek koydu önüme. Hatalar insana mahsus!

Bense bu esnada, nasıl desem, metafiziği adım adım ileri taşıdığımı düşünüyordum. Takdire şayan bir yanılğı. Harikulade bir aptallık. Bu panayır davulunun çıkardığı sahte sesi işitebilmem için aşk bulutlarının dağılması gerekiyordu. Bakın ama işte oradalar, bazıları pembe, ışık yarıkları var kocaman, sızan gölgeler, kuşlar için korkuluklar. Benim seraplarımla işiniz yok artık. Lakin en kötüsü tamamlanmamış bir görüntü vermeleri, elinde benim kitapla Buttes'ten geçen gezginin, bahçeye dair hepi topu birkaç cümle sarf ettiğimi, işin özünü ıskaladığımı fark etmesi olur.

XVIII

İnsanın razı olduğu her neyse, onu ilk adımı atmaya mecbur bırakan her neyse, onu manasız bir faaliyeti sürdürmeye iten saçma gerekçeler yumağını oluşturan her neyse, işte onları bir anlığına dahi tecrübe etmek yeter büyüünün bozulması için. Evet, manzarayı sözlerimle harmanlayarak başladım, bir zihin tasviri resmetmeye giriştim ve sureti tahayyülüne ekleyerek, ürperişlere götüren bir yol önerdim, solmuş orman perilerinin öldüğü tozlu dalları salladım,

hazzımın bir düşüncenin ışıyla birleştğini sandım ve sonra, sonra ne olacağını sanıyorsunuz? Dikkatini kendinden başkası çelmeyen adamın dikkatini bunların mı çelmesini bekliyorsunuz? Cezanız olsun tahkire müsamaha sonsuza kadar. Bana mı kaldı bu hasta okurları can sıkıntısından kurtarmak? Yok olup gitsinler, maskeli şarlatanların canları yanmadan insanların acılarını taklit ettikleri sessizliğin gecesinde solsunlar.

Ben her önüne gelenin ismini telaffuz etmeye meraklı biri değilim. Kırılma noktasına varmış bir dalganın altında, göz çukuruna benzeyen bu oluğun içinde, alacak soluğum kalmamışken, belki bir öpüşle sarhoş ve çılgın ve garip biçimde özgür ve kendime dahi yabancı ağzım, hava dünyasını sonsuzca ısırın bu gizem, milyonlarca sözcüğün, milyonlarca mırıltının, düşüncenin sonsuz tereddütlerinin arasından, bu köpük yığınının, denizin mavi kiraz ağacından hangi sözcüğü seçecek, hangi sözcük olacak beni özetleyen, ey istihza, hangi sözcükte bulacak beni ölüm?

Zihnin fetihleri vız gelir bana. Araştırmacılar, duyuları rezilce savunmaktan başka ne gelir elinizden? Yeni esintilere inandığım zamanlar oldu. Dudaklarımı yasladım bu karlara. Meyveler, solan ışıklar, gençlikler, dertli sular, ormanlar. Dünyanın kokusu, gözbağcı bir kayış ancak zincirler beni senin kızağına; haydi kay, senin dönüşlerinde, kuşların uçuşuna benzer düşüşler. Düşüncenin uğradığı bir kazanın anısına dikilmiş bu haçın önünde tekrar ediyorum: Zihnin fetihleri vız gelir bana. Yeni Kazanımlar salonunda dolaşırken bir insan yüzünde tebessümle, tebessümle! Asla tahammül edemeyeceğim bu tebessüme. Mağaralardan bu yana bir karış dahi kazanılamadı gizemin topraklarından. Uyanın bıçağın altında, idam mahkûmları, kardeşlerim. Hayvanın kutsağında. Kırılan dalın reçinesi ağır ağır... akıyor yüzüme.

Hazzın Barbizonlarında bundan öteye eşlik etmeyeceğim sizlere. Yok o çelmiş, yok bu çelmiş merakınızı: Bana ne? Yüreğim, onu süsleyen taş köprünün altından, duman mı o? sürükleniyor çarpışan büyük ölü güneşlerden buzullarla. Bütün bir gökyüzü boğulmuş damarlarımda. Yanardağlarda rüzgâr ağlıyor ve lavlar kulağın sonunda ve gece yükseliyor topraktan ve larvalar çıkıyor karıklardan, çok geç artık, nihayet çok geç arzulanan dile gelmez, arzulanan kader için, cesedin kanlı başkalaşımı için, Lazarus asla çıkamayacak mezarından. *Asla çıkamadi mezarından.*

Bazen, beni sınırlayan ve küçük düşüren olayların ortasında, beni insan falezleriyle temasa sürükleyen bu gelgitte, dikkat anaforu bir kadının ayaklarında can verirken ve ben o bakışların hakkını vererek, çılgın gibi varsayımsal iyiyi umutla beklerken, bu yıldızlı dalın altında yalnız olmadığımı hayal ettiğim olur. Ve suların hareketlenmesinde can bulan, benim gibi nefes alan, benim gibi gezegenlerin kumral parmaklarında oyuncak olmuş bir varlıklar kalabalığının var olduğunu hayal ederim. İnsanlar olur o hayallerde. Hayal ediyorum ve kafam gidiyor. Nereye gidiyor kesik kafam? Tünedi insan palınyesinin tepesine. Sıra dışı romantik bir manzara. Bütün meşhur şahsiyetler aramızda: Bakkal, levazım subayı, kraliçe, şarkıcı, eskimo, sütçü kadın. Dur kafam, düşme gene yere. Kafam, iyice aç gözlerini. Kendimin yansımasının bulanık imgeleri değil mi bunlar? İnsan buğdaylarını taraklayan meltemin sana kadar getirdiği sabir dilini işitiyor musun? Mutluluktan bahseden kaçık sözcükler bunlar. Kafam, gene mi düştün sen? Dinle, sanki güzel bir günün sonunda zindanların nemli duvarlarından sızan bir şarkı. Basmakalıp sözler, her şey sona erdiği vakit, birisi hatırlayacak olursa, belleğine dönecek en basmakalıp sözler bunlar: “Hava ne güzeldi bugün... Açık renkli elbiseleri sevmiyorum... Çok güzel dedikleri o kadını gördünüz mü?... vesaire.” Kafam, düşme gene. Şarkı devam ediyor: “Sanki, tabirimi maruz görün, elinizi uzatsanız dokunacaksınız göğşe... Kapınızı açan olmayınca kaldım ortada, kapıcının da haberi yok... Oracıkta öleydim keşke... Ben de dedim ki bunu duyunca... İnanmayacaksınız ama... Acayip hikâyeler geliyor tabii insanın kulağına... Sizce gerçekten ölüyor mu insanlar?” Düş artık kafam, düş, hacıyatmaz oldun çıktın tepemde, yeterince düşledin, yeterince yaşadın, yeter: Duman dönsün aleve, gelecek sarsın başa. Gördün yıkıntılarını ey Memphis, gördün kara böceklerin dadandığı şarkı söyleyen heykelini. Neye yarar bu dünyayı düşlemek, sus. Bilyorsun yazanı düşüncenin kaderinde.

Konuşan ayağa kalkıyor sonra. İdareten yerine oturtulmuş kafasını tutup hışımla kopartıyor yine. Onu kendinden koparıyor, emsali pek görülmemiş bir güçle, kassız kollarından beklenmeyecek bir güçle, gözleri solgun, dudakları mahir kafasını kopartıp, kendinden uzağa fırlatıyor, ayrıkçı kafasını kendinden uzağa fırlatıyor, kafa onu sıyıran taşların üzerinde zıplıyor, yuvarlanıyor, kaçıyor, dağ yamaçlarından sekiyor, düşüyor, derin vadilere doğru

gidiyor; bir ara, bir grup karaçam, ormanlarından geçerken onu kulaklarından yakalayacak oluyorlar ama yuvarlanışına sebep olan itici kuvvet onu ağaçların elinden alıyor ve ağaçlar, hışırdayan yapraklarının yumuşak sesleri eşliğinde kenara çekiliyorlar, Kafa aralarından geçip, tarlalara varıyor. Ekinlerin arasından, mahsullerin arasından yuvarlanıyor Kafa. Tohuma karışıyor. Kalburcu onu evvela kalburuna alıyor, sonra okullu çocuğun gelip, onu siyah saçlarının altı kanayarak toplayacağı çitlerin oraya doğru fırlatıyor. “Bu dut” diyor velet, “daha olmamış, bir tarafı kıpkırmızı hâlâ” ve bir hışımla fırlatıyor onu tozun toprağın içine. Ayakları tanımaya, öğrenmeye başlıyor Kafa. Her türden insan var bu kır yolunu kullanan. Yürüyüşleri de envai çeşit. Adımları, yüreklerindeki bin türlü kıpırdanışı ele veriyor. İrgatin ağır adımları, genç kızın adımları ve tabana kuvvet kaçan katil, otların arasında gözden kayboluyor. Ve sizler, çıplak, yorgun, tapılası ayaklar. Kafa yavaş yavaş denize doğru yuvarlanacak.

Uzarlarda, ilk dalgalar kimsesiz başın yaralarını yaladıkları vakit düşünceleriyle bağını koparan, ters çevrilmiş soru işaretinin noktası gibi hareketsizliğinden kurtuldu. Tertemiz havada, kavrulan sıradağların üzerinde, kemiklerine kadar sıyrılmış toprağın, elmas göklerde acımasızca yıkandığı, her taşın ateşle nallanmış bir yıldız atının toynağıyla damgalanmış gibi görüldüğü o yükseklerde, başsız beden, en güçlü damarlarından mürekkep uç uçlu bir fıskiyeyle kan püskürtüyor ve emsalsiz bir kuvvetle saçılan kanlar, uzamın parlak mavisinde, devasa aşk merdivenlerine şekil veriyorlardı. Derinlerde kıvrımları açılan asaları, yaşamın narin sarkıtları, sıralanmış yakut benekler boyunca uzanıyor, atmosferdeki en yüce kuşların, kürelerin ısıtılı yüzüğünün, yerçekimlerinin son soluklarının etrafından dolanarak sürüp gidiyorlardı. Göksel kapılariteyle sürüklenen insan-pınar, kanının ardından, gezegenlerin ortasına yükseliyordu. Yararsız beden bütünüyle saydamlıkla kaplanmıştı. Beden ışık oldu yavaş yavaş. Kan şuaı. Organlar anlaşılma bir hareketle donup kaldılar. Adam, takımyıldızların arasında bir işaretti artık.

Köylünün Düşü

Dünyada akla hayale sığmaz ölçüde bir düzensizlik vardır fakat asıl olağanüstü olan, insanoglunun, oldum olası, kendisine son derece doğal gelen, sahip olduğu bir arzunun ifadesinden ibaret olan, düzensizlik kisvesine bürünmüş gizemli bir düzeni, şeylere uyguladığı anda hâsıl olan görüntüye hayran kaldığı bir düzeni, bir düşünceye atfetmekten, bir düşünceyle açıklamaktan haz duyduğu bir düzeni aramış olmasıdır. Böylece her şey onun için takdiri ilahiye dönüşür ve yine böylece, kendisi, kendisiyle örneğin bir kavağın filizlenmesi arasındaki ilişkiden ibaret olan kendi gerçekliğinin tanığı olan bir fenomeni, kendisini tatmin eden bir varsayımla açıklar ve ardından, sayısız emellerine ulaşabilmesi için hava yoluyla yeterli miktarda üreyip çoğalması gereken bir tohuma pamuğun hafifliğini bahşeden ilahi bir ilkeyi hayranlıkla seyre koyulur.

İnsan zihni düzensizliğe tahammül edemez zira onu düşünemez, demek istediğim onu kendi başına, birincil bir olgu olarak düşünemez. Düşüncenin ancak tersiyle birlikte kavranabildiği takdirde mevcudiyete kavuşabilir olması, sınanma eksikliğinden mustarip bir hakikattir. Düzensizlik ancak düzenle ilişkide olduğu takdirde tahayyül edilebilir ve dolayısıyla düzen ancak düzensizlikle ilişkide olduğu takdirde tahayyül edilebilir. Fakat yalnızca dolayısıyla. Bizzat sözcüğün yapısı bunu şart koşar. Düzene tanrısal bir nitelik vermekteki amaç, nihayetinde, düzensiz olanın, soyut bir kavramdan somut bir değere dönüşmesini imkânsız kılmaktır. Düzen kavramının, izale edilemez düzensizlik kavramıyla dengelemesi mümkün değildir. Tanrısal açıklama bundan ileri gelir.

İnsanoğlu buna tutunur. Oysa bir düşünceyle bir başka düşünce arasında hiçbir fark yoktur. Her düşünce, soyuttan somuta geçmeye, tekil evrimini gerçekleştirmeye ve vasat zihinlerin yetindikleri boş bir ceviz kabuğu olmaktan çıkmaya yetkindir. Zorunlu bir gi-dişatın, düşüncelerimin mantıksal seyrinin neticesinde elde ettiğim ilerlemeyle yetinmeye mecbur değilim. Bana öyle geliyor ki, dü-şünsel kavrayışını, bitmek bilmez sağlamalarla, tahayyülünün her

anını, öncül anlarla mukayese eden daimi kontrollerle (nedendir geçmişti yeğlemek temeli olduğu geleceğe?) karartmayan bir zihin için, bu sözcükler arasındaki farkı sözdizimsel bir ilişkiden ibaret gören ve dolayısıyla, bütüne ait olan hacmin her biri tarafından bütünüyle işgal edilmesi suretiyle, çok sayıda farklı türden gazın kapalı bir ortamda bir arada varoluşunu kavrayabilen bir zihin için, düzensizlik, somut duruma geçmeye yetkindir.

Bunun yalnızca sıradan bir duygudan ibaret olmadığı, düzeni ve düzensizliği, bu diyalektiğin iki tarafı olarak kabul etmek suretiyle, insanoğlunun, vasat bir yöntemi takip ederek, kâinata dair, felsefe hakikatini tamamen reddeden, tanrısal bir açıklamayı nasıl inşa ettiğini göstermek istemiş olduğum sanıyorum ortadadır. Ben her şeyden evvel zihnin işleyişini hayal ediyorum. Düşünülemezcek yegâne düşünce, mutlak bir sınırın varlığıdır. Tanımı gereği, zihnin, başka sınırı yoktur. Ve şayet düzensizlik düşünülemez, yani somut olarak düşünülemez olsaydı, düzensizliğin somutluğu, zihnin mutlak sınırı olurdu. Birçoklarının Tanrı adını verdiği şeyin tuhaf imgesi. Bilgi yerine kabul ettikleri bu kanaat sistemlerinden herhangi biriyle bu imge nasıl uzlaşabilir bilmiyorum. Şayet başlangıçta, bir ilk tanı olarak, düzensizliğin düşünülemez olduğu fikrini ileri sürdüysem, bu ilk tanı, her şeyden evvel tüm sezgilerimi bana sağlayan bayağı bilgiden kaynak bulduğu içindir.

Tanrı düşüncesi yahut en azından diyalektiğe soktuğu her neyse, zihin tembelliğinin işaretinden başka şey değildir. Nasıl ki bu düşünce, ilk adım olarak her türlü hakiki diyalektiği durdurmak hedefiyle peydahı oluyorsa, ikinci adımda da benzer bir sapmayla yeniden meydana çıkar ve görülür ki, düzeni tanrısalılaştırmak, düzensizliğin ardından, bu kavramları Tanrı'da birleştirmek, gelişimleri esnasında daha kolaydır. Aşkın idealizm işte bu aşamada durdu ve kuşkusuz ki Tanrı düşüncesine verdiği yer, daha önce verilene kıyasla, zihin açısından çok daha tatminkâr bir yer oldu. Lakin bir mutlak aracı düşüncesinde, idealistler tarafından teolojilerde mevcut olduğu işaret edilen aynı korkaklığı, aynı zihin tembelliğini gördüğüm an, teolojilerde suç bulan o idealistleri bu defa ben suçlarım, akıl suçlar. Tanrı düşüncesinin ortaya çıkışını, ancak onun üç biçimini, zihnin üç evresini ele alarak incelersem bu zuhur mekanizmasını anlayabilir, bu düşünce karşısında pes etmeye müsait olduğumu öngörebilir, bu başarısızlığın bana ken-

di içimde bir olasılık olarak görüldüğü ölçüde kendimi peşinen suçlu addedebilirim. Ve zuhur edişi sürecinde algıladığım bu düşüncenin özelliklerini, aynı mekanizmaya, yine ve her daim aynı mekanizmaya göre genelleylebilirim. Tanrı⁹ düşüncesi psikolojik bir mekanizmadır. Metafizik bir ilke olması mümkün değildir. Zihnin yetersizliğinin seviyesini ölçer, etkililiğinin kaidesi katiyen olamaz.

Bu noktada, bayağı bir zihnin, metafiziğin olanaksızlığı sonucuna varması için atması gereken son bir adım kalır geriye. Beni aynı noktaya ulaştıran ara evrelerin varlığından bihaber olarak düşüncelerinde ulaştıkları bu noktayı sezinleyen bazıları, işte bu sezginin peşine takılır ve metafiziğin olanaksız olduğu yargısına varıverirler. Zira onlara göre Tanrı metafiziğin nesnesidir. Metafizik vasıtasıyla, kendi nesnesi olan düşünceye varılamıyorsa, bunun sebebi, mutlulukla savunduklarına göre, zihnin, metafiziği kendisine yasaklamış olmasıdır. Sağlığından şöhet kazanmış bir hata. Metafiziği, kendisine yabancı olan bir nesneye bağlamakla kalmayan bu hata, insanı gülümsetecek bilinçsiz bir pragmatizmden de istifade ediyordu. İnsanların, bir asra yakın bir zaman boyunca, akılcı yegâne düşünce olarak zihnin intiharı manasına gelen bu düşünceyi kabul ettikleri olmuştur. Aynı örnek üzerinde inşa edilmiş fakat içerik olarak zihinle yetinmesini bilmeyen her türlü akıl yürütme ucube sayılmış, değersiz görülmüş ve pozitivizmin bildik işleyişine öykünenlere deli muamelesi yapılmıştır. Pozitivizm yeni bir sofizm değildir. İdealistler kendi devirlerinde onunla mücadele-ye girişmiş ve kendilerince savaştan galip ayrılmışlardır. Fakat basit bir sapak, her daim pırlanta gibi parlamış bu düşünen kamışın sahte mütevazılığı, çoktan çözüme kavuşmuş bir sorunu önlerine geri getirmeye yetiyordu. Tüm modern felsefe sistemleri, pozitivizme karşı çıkanları dahi, onunla temas etmiş, iltihaba yakalanmışlardı. Felsefi bir aklın, onu, en hoyrat hataların, Aristoteles felsefesinin mahkûm ettiği tasımların arasında layığını bulacağı yere gönderip, daha da arayıp sormamaktan başka çaresi yoktur.

Eğer tanrı problemi, her fırsatta öne sürüldüğü üzere metafiziğin konusu değilse, eğer metafizik bizzat mantıksal bir olanaksızlık değilse, o halde nedir metafiziğin konusu? İdealistler, metafiziğin, felsefenin vardığı nokta değil, onun temeli olduğunun ve man-

9 Mekruh ve bayağı bir düşünce.

tıktan ayrı olmadığının farkına varmışlardı fakat öte yandan, öne sürdükleri bu son sav, kabul edilemez olan bir eş anlamlılık kabulünü içeriyordu. Eğer mantık, bilgi yasalarının bilimiye ve eğer bu yasalar, benim de aynı fikirde olduğum üzere, metafiziğin dışında anlaşılabilir değillerse, bundan, bu yasaların metafiziği oluşturduğu değil, açık bir şekilde, mantığın, kendi yasalarını, ancak bilgi nesnesinin bilimi olan metafizik dahilinde uygulayabileceği sonucu çıkar. Mantığın konusunun soyut bilgi, metafiziğin konusunun ise somut bilgi olduğunu söylersem sanırım daha belirgin şekilde ifade etmiş olurum. İdealizmin diliyle konuşacak ve bu sistemdeki hatalı sapakları işaret edecek olursak, ne kavram mantığının ne de varlık metafiziğinin var olabileceği sonucuna varırız. İdealistlerin mücadeleye tutuştuğu hataların çocukları olan bu kavramlar, Hegel'i *Özün Bilimi* adını verdiği, başlarda ikisini birbirine karıştırmış olsa da, mantıktan metafiziğe geçmesine olanak sağlayan, faydasız bir aracı olan yapıyı inşa etmeye götürdü. Oysa başlangıçta tekilliklerini muhafaza etmek yeterli olacaktı.

Mantık varlığın bilimi, metafizik kavramın bilimidir. Metafizik kavramına doğrudan varabilseydik, zihnimiz mantığa katıyen ihtiyaç duymazdı. Mantık bizi metafiziğe ulaştırmanın bir aracıdır yalnızca. Bunun unutulmaması gerekir. Bu değere sahip olmayı bırakacak, bir boşlukta işlemeye kalkacak olursa bütün değerini kaybeder. Biz mantık yoluyla metafiziğe ulaşırız fakat metafizik, hem mantığı kapsar hem de ondan ayrı kalır.

O halde somut kavramı yahut bilgisi, metafiziğin konusudur. Zihnin devinimi, somutu kavramaya yöneliktir. Amacı metafizik olmayan bir zihin tahayyül edilemez. En bayağı zihin için de, kanaat duygusuyla körelmiş zihin için de bu durum geçerlidir. Zihnin amaçladığı şey budur ve aradığını bilmediği şeye ulaşacak yahut ulaşamayacak olmasının bir önemi yoktur. Felsefe *başaramaz*. Kendi büyüklüğünü konusunun büyüklüğünden alır ve onu başarısızlıkta muhafaza eder. Aşkın idealizmin başarısızlığını ortaya koymuş olsam da, zihnin işleyişinin zorunlu bir evresi olarak, insanoglunun düşlediği bu en yüce girişimi selamlarım. Somut olana doğru ilerleyişinde, bir sistemi geçici olarak onaylamış olmasını dert edinmesin kendine. Sisifos için durup dinlenmek yoktur fakat onun taşı tekrar aşağı yuvarlanmayacak, tırmanacaktır, tırınanmaktan da asla vazgeçmemelidir.

İn düşüncene, otur düşüncende, kendi ipinde sallanan kuyu kazıcı. Başlangıçta bir çizgiden ibaretti düşünce, bir halkaydı, şimdiyse gerçekten sınırılıyor kendini ve ben her yerde, onun içinden, o olmayan şeye dokunuyorum, onu inkâr eden şeye dokunuyorum, sahillerinde tükeniyor dünya. Düşüncem, düşüncem sayısız bağa takılıyor. Uzun bir hikâye, biçimindeki yaralar içimi sızlatıyor, ayakındaki kusurları öpüyorum.

Cazibeli korkunç orospular, kollarınızda başlasınlar genellemeye. Huzurumu kaçıran bu hercai kisvenin altında, hepsini bir araya getiren şeye, gerçek aşka karşılık gelen şeye kavuşup mest olsunlar. Öpüşlerini yeğlerim ben. Her öpüşü yeğlerim, benzemez biri ötekine, her birini düşleyeceğim, hiçbirini asla unutmayacağım. Duydum ki yakınır olmuş erkekler, kadınlık yokmuş sevgililerinde, başka kadınların düşmedikleri tuzaklara yem oluyorlarmış. Onları kendilerinden geçirecek ürpertiye okşadıkları tenin altında hissetmiyor olduklarına yanyıyorlarmış. Kendileri bilir, beni bağlamaz. Ben tapıyorum sana, sana, senin şu harikulade eşsizliğine, başka bedene yaraşmaz senin bedeninin bir zerresi, işvenin bir demi bile. Kim inşa edebilir seni küçücük ellerinden? Yasayı bozuyorsun sen yasayı koyduğun anda. Yasadan kaçan engin bir özgürlük patlıyor senin adımlarında. Mucizeye bakın ki kadından kaçıp bu kadına vardım ben. Baş döndürücü bir geçiş: Vücuda gelen düşünce ve işte vardığım nokta, bundan âlâ gizem tahayyül edemem. Dün elimle yokluyordum boş soyutlamalarımı. Bugün birisi hükmediyor bana ve ben onu seviyorum, yokluğu dayanılmaz bir acı, varlığı... Varlığına ermiyor benim aklım, tabiatın ötesinde ondaki her şey, ondaki güç. Bir eda. Bir söz. Elbisesinin bir kıvrımı. Ah o bileziğin teniyle cilveleşmesi yok mu!

Bulunduğu yere nasıl geldiğini bilmeyen ve çıkışın nerede olduğuna dair en ufak bir fikri dahi bulunmayan bir insan gibi, düşüncelerimin bir noktasında takılıp kalmıştım. Aksi gibi, yaşamda ilerleyeceğim yolu, düşünme sürecim belirliyordu. Dostlarım, kendilerini üzdüğüne emin olduğum bir haleti ruhiye içinde olduğumu fark ettiler. Lakin bunun sebebinin, vardığım noktada zihnimi bulandıran metafizik bakış açısı eksikliği olabileceğinden hiç kuşkulananmıyorlardı. Hatırladıkça yüzümü kızartan kıytırık edebi

işlere sarılmakta buldum çareyi, hani çocukluktaki, aile evindeki mevzular hatırlandığı vakit insana sinen türden bir mahcubiyete sebep olan işlere. Lakin akla yatkın hiçbir yöntem, hüznün varlığını açığa vurduğu bu mantık zindanından beni çıkarabilecekmiş gibi görünmüyordu. İşte tam o sıralar, kanımca hiçbir payım olmaksızın, pusulasını yitirmiş bir kader döngüsüne kapılan düşüncelerim öylesine farklı, öylesine yeni bir şekilde dönmeye başladılar ki, düşüncem, bütün o düşünceleri geride bıraktı. Âşık oldum. Bu iki sözcüğün ardında yatanlar hayal dahi edilemez.

Aşk düşüncesi, bu aşkın düşüncesi, tam olarak bu aşkın düşüncesi ne zaman zihnimde belirdi, işte yanıtını hem verebildiğim, hem veremediğim soru bu. Her şey, beni, çareyi ilk başta kaçmakta, bilhassa kendi içime kaçmakta bulduğum bu kadından ayırıyordu. Kadınlara karşı duyduğum öfkeye, peşimi bırakmayan sürüyle pişmanlıktan, uzun süre boyunca, bir kadının benden olsa olsa nefret edebileceğine inanmış olmamdan ve beni her defasında ölümcül bir karanlığın uçlarına sürükleyen o korkunç başarısızlık hissiyatından kaynaklanan bir küstahlık eşlik ediyordu. Bu kadını sevmekten men ettim kendimi, hatıraların pişmanlığını açığa vuran bir dehşetle ona sırtımı döndüm. Yaşadığım farklı duygular davranışlarıma yön veriyordu. Bir hayalet olduğuna yormadım hayal meyal gördüklerimi fakat kuşkusuz o zaman sezdim yüreğimdeki büyük değişimi, boy atmaya çoktan başlamış bir aşkın tuhaf tel-karisini. Huyumdandır sandım bu meyledişi ve yaşadığım gerçek düzensizliğin içinde başka bir kadınla tanıştım. Artık ona itiraf etme zamanım geldi, çok sular aktı köprülerin altından, bağışlasın beni. Onu o zamanki halimle, benim için mümkün olduğunca, suretinin bir başkasının suretiyle karışmış olduğunu bilmeden sevdim, onu yalansızca sevdim, yalnızca gerçek aşkın karşısında solabilecek bir aşkla sevdim, hem o gayet iyi biliyor beni mutsuz ettiğini. Önüme çıkardığı engellerin birçoğunu aşarak bu aşkı yıpratmadım, kuşkusuz ben onları aştıkça kuvvetlendi bu aşk. Gelin görün ki sevgili dostum, inkâr ettiğim şeyi yine kendimde buldum ben. Siz benim tek savunmamdınız ve uzaklaşmaya başlamıştınız bile. Üzülür oldum öbür kadın için, üstelik inanmadan bütün bunlardan haberi olduğuna. Onun yakınında olmak adına için hiçbir gayret göstermeden yaşıyordum. Dediğim gibi başka duygulardı o sıralar beni bundan uzak tutan. Zayıflığıma şahit oldukça ürperiyordum

üstelik. Bana azıcık burun kıvrıracak olsa dünyamın zindana döneceğinden korkuyordum. O ise o olağanüstü şeyi yaptı ve beni çağırdı: Ben de gittim. Bulanık bir akşam, ay gibi tutulmuş bir akşam: Üzerimize büyük ışıklarını saçan ateşin önünde, boyun eğdim onun gözlerini gördüğümde, iri ve dingin gözlerini, boyun eğdim somut varlığıyla dikkatime ansızın hükmeden, delirdiğini sanan elimi uzatsam dokunabileceğim, algılandığı anda inkâr edilmiş bu aşkın düşüncesine. Acele etmedim. İtirafın duyulmaz eşliğinde saatler saatleri kovaladı. Bağlı bir an olsun kopmadı kayıtsızlıkla aşkın. Elbet açılır bir kapı ve uzanır ufukta muhteşem bir manzara.

Tutkunun zihni bulandırdığına fazla kolay inanıyor insanlar. Tutku yalnızca bayağılığından, ihtiyatlılığından arındırır zihni. Âşıkların ve bilginlerin eğlenceleri sonunda muhakkak güldürür insanları: Çok büyük bir amaca uyum sağlamaya denktirler. Aşkın içinde, aşkın kendi mekanizması sayesinde, aşkın yokluğunun beni algılamaktan alıkoyduğu şeyi keşfettim. Bu kadında, kendi suretinin ötesinde olan, kendini bu surete bürümüş olan, onunla başlı başına yepyeni bir dünya yaratan şey, o tat, başım her döndüğünde tanıdığım o tanrısal tat, kapısı gelip geçenlere kapalı olan bu somut evrene girmiş olduğumu bana bir kez daha haber vermişti. Yeniden aşktan doğuyordu benim için metafizik tin. Aşk onun kaynağıydı ve ben bu büyüü ormandan çıkmak istemiyorum.

• • •

Kavram alanı denizin dibini andırır. Düşüncenin hareketinden kaynaklanan dalga katlarıyla zenginleşen, yükselen bu alan, katlarının arasında hazineleri, gemileri, iskeletleri, sapkın arzuları, yabancı dürtüleri saklar. Sislerin ve müziğin hâkim olduğu bir manzaranın içinde ışıldayan bir dükkânın eşliğinde başlayıp, bir denizanasına ve meçhul bir Armada'dan ganimet kalan teçhizata komşu kumral çökeltide son bulan, gecenin içinde beyaz bir elin uzandığı bu madalyonun izlediği tuhaf yol. Kavram yasanın enkazıdır, yasayı bozandır. Yakaladığım anda kaçıyor elimden. Tikele ulaşmak ağır geliyor bana. Tikele doğru ilerliyorum. Orada kayboluyorum. Bu kayboluşa işaret ediyor bütün doğru bilgi, doğru bilgiden payıma düşen her şey.

Arayıp durduğumdur bu kıyıniteli metal, arzulanmaya yegâne layık olandır, düşüncemin varabileceği yegâne oluşturm, seyredeyim

avuçlarımda duruşunu, kaçıp gitmeden ezberleyeyim hatlarını, tanıyayım bu metali. Bir kadehin içinde farkına vardığım oldu bu her şeyin yansımalarının. Daha evvel içtim bu düşünsel şampanyadan. Zihnimin seyrinin farkına varmadan, bu düşünsel dönemeçten, bu sapaklardan, bu kavşaklardan geçmeden. Göz ucuyla bakışımдан bir görüntü belirdi. İçinde yaşadığım bu gerçekdışının sorumluluğunu duymuyordum. Gerçekdışı yahut harika. Bilgim tam anlamıyla kavrama bu bölgede evrildi. Gizli bir merdivenden çıkarak ulaştım oraya, imgeyle. Soyut arayış onu kaba bir yanılsama olarak gösterdi bana lakin işte nihayet, kavram, somut suretinde, sonsuz nitelikleriyle, bilginin hor görülen biçiminden, şiirsel bilgi olan imgeden farklı gelmiyor artık bana ve bilginin bayağı biçimlerini, bilim yahut mantık bahanesi altında, imgenin, bu kızgın çallığın alev aldığı bilinç duraklarından ibaret addediyorum.

Böylesi bir görüşün sarsıcı ve itirazlara gebe olduğunu biliyorum. Gerçeğin duygusu. Saf duygu. Zira nereden biliyoruz somutun gerçek olduğunu? Somut, bilakis, gerçeğin dışında olan değil midir, gerçek, somut olanın ancak diyalektikte varsaydığı soyut yargı değil midir? Ve o halde imge, bilgiye uygulanışına, bilginin yerini alışına tekabül eden kendi gerçekliğine sahip değil midir? İmge somut olan değildir kuşkusuz fakat mümkün bilinçtir, somut olanın en kapsamlı mümkün bilincidir. Hem böylesi bir zihin kavrayışına karşı ortaya konulacak itirazın ne önemi olabilir ki? Bu itirazın kendisi bir imgedir zaten. İmge olmayan bir düşünce biçiminin var olması ilkesel olarak mümkün değildir. Gel gelelim gevşek bağlarla edinilen çoğu imge, karşılık almak isteyen zihne, gerçekliğe dair hiçbir yargı sunmaz ve dolayısıyla kendini yoksun ve yetersiz kılan soyut karakterini muhafaza eder. Şiirsel imgenin, bu vasat nitelendirmeye güvenerek söyleyecek olursam, esas imgeye karşı üstün gelen özelliği, insan üzerinde büyük bir gücü olan, kendi mantığı adına onu bir mantık olanaksızlığına inandırabilecek olan maddeleştirme niteliğine sahip olmasıdır. Şiirsel imge, olgu biçiminde sunar kendini, olgunun tüm gereksinimlerini kabul eder. Halbuki Hegel hariç, ki o bile büyük önem vermiyordu, kimsenin itiraz etmeyi aklından geçirmedığı olgu, nesnede değil öznededir: Olgu ancak zamana bağlı olarak vardır, yani dile. Olgu yalnızca bir kategoridir. Fakat imge, olgunun yalnızca biçimini ödünç alır, zira zihin, onu kendi dışında tasarlayabilir. Dolayısıyla,

imge, gelişiminin her evresinde, zihnın, bilgisinin biçimlerine dair kendisinden talep ettiği tüm güvencelerle birlikte, kendisini zihne ifşa eder. İmge, soyutlamanın alanında yasa, olayın alanında olgu, somutun alanında bilgidir. Bu son önermeyle ona dair bir yargıya varılabilir, imgenin, her türlü bilginin yolu olduğunu ileri sürülebilir. Ve işte bu suretle, işte o vakit, insanoğlu, imgeyi zihindeki her türlü hareketin neticesi olarak görmekte, imge olmayan her şeyi yok saymakta, her türlü faaliyeti bir kenara bırakıp, kendini şiirsel faaliyete adanmakta haklı olur.

Susun, anlamıyorsunuz beni: Sizin şiirlerinizden söz etmiyorum.

Şiirdir insanın yöneldiği.

Tikel olanın haricinde bilgi yoktur.

Somut olanın haricinde şiir yoktur.

Delilik, soyutun ve genelin, somuta ve şiire üstün gelmesidir.

Deli, aklını yitirmiş insan değildir: Deli, akli haric, her şeyini yitirmiş insandır. (G. K. Chesterton) Delilik yalnızca bir ilişkidir, akılcı olan, gerçek olan gibi. O bir gerçekliktir, bir nedendir.

Bilimsel faaliyeti biraz delilik olarak görüyorum fakat insani açıdan savunulabilir.

Mantığın avantajları. Var mıdır şöyle söylemiş birileri: *İnsanların bir mantığa ihtiyacı var.* Benim işim değil. Ama tartışılabilir.

Benim işim metafizik. Delilik değil. Akıl değil.

Haklı çıkmanın önemi yok gözümde. Ben somut olanı arıyorum. Bu yüzden konuşuyorum. Sözün koşullarının yahut ifadenin koşullarının tartışmaya açılmasını kabul etmiyorum. Somut olanın şiirden başka ifadesi yoktur. Şiirin koşullarının tartışmaya açılmasını kabul etmiyorum.

Eleştirmen denen mazlum-zalim bir tür var.

Eleştiriye kabul etmiyorum.

Günlerimi eleştiriye vermedim. Günlerimi şiire verdim. Kuşku-nuz olmasın soytarılar, ben şiirsel bir hayat sürüyorum.

Şiirsel bir hayat, kafa yorun bu ifadeye, çok rica ediyorum.

Sözlerimin masaya yatırılmasını, karşıma çıkarılmasını kabul etmiyorum. Bir barış antlaşmasının şartları değil onlar. Bu bir savaş, sizinle benim aramda.

1925'te, *Le Figaro* gazetesi, edebiyat ekinde, dize sonlarından okunmayan e'leri kaldırmak gerekip gerekmediğini, uyakları deği-

tirmek *icap edip etmediğini* sordu. Şayet sizleri tanıyorsam, benim düşüncemi bundan başka türlü değerlendirmek gelmez sizin elinizden. Durmayın o yüzden, aynı böyle yargılayın hayatımı.

Yaşamım artık bana ait değil.

Bunu söylemiştim.

Sahneye çıkıyor değilim. Tekil birinci kişi, benim adıma dile getiriyor insanda somut olan her şeyi. Bütün metafizik, tekil birinci kişide saklıdır. Bütün şiir de.

İkinci kişi, yine birinci kişi.

Artık ortalıkta kral kalmadığı için bilginler bağırıyor meydanlarda: İsteriz. Yiğit yüreklerine sağlık.

Çoğula dokunduklarını sanıyorlar. Tanımıyorlar engereği.

Şaşmadım yolumdan, kendime hâkimim. Asıl olan değil, saçma olan çeler manzaraya bakan bakışları. Güzel bir manzara uzanıyor gözlerimin önünde.

Eleştiriye kabul etmiyorum, şüpheyi yer yok.

Göklerdeyim. Kimse engel olamaz göklerde olmama.

Gökleri başka yere taşıdılar. Gözlerimi unuttular yıldızları düşleyen.

Tin için nedir ki cehennem?

Kapıldığım ümitlerden en azimli si umutsuzluk çıktı. Cehennem: Benim ahlakım, anlayın artık, iyimserliğime bağlı değil. Ben avuntuyu hiç anlamadım.

Gökler yetismeyecek imdadıma.

Avutucu bir ahlaka ihtiyaç duymaları ne tuhaf.

Ne çiçek ne çelenk gönderin.

Müsrifler şurada, cimriler burada: Hayatlarını yüksek faize yatırmışlar, faizini yiyecekler öldükten sonra.

Şiire yeğliyorlar cenneti.

Zevk meselesi.

Metafizikte bile durum aynı genelde, karın doyurmuyor şiir.

Bu duygusallık niye?

Bırakın bu duygusallıkları üçkâğıtçılar, lafla yürümez duygu teknesi. Duyguları karıştırmadan tasarlayın dünyayı. Hava ne güzel.

Gerçeklik, bariz yokluğudur çelişkinin.

Harika, gerçeğin içinde beliren çelişkidir.

Aşk, gerçeğe harikanın karışması halidir. Varlığın çelişkileri, bu halde, *gerçekten* asli olarak görünür varlığa.

Harikanın haklarını yitirdiği yerde soyut olan başlar.

Gerçekdışı, öte, düş, beka, cennet, cehennem, şiir, somut olanı ifade etmek için ne çok sözcük.

Somutun aşkından başka aşk yoktur.

Madem yazmaya hevesliler, aşkın metafiziğini yazmak kaldı onlara.

Nominalizme karşı itirazda bulunanlar, uykunun başlangıcında neler yaşandığını gözlemlesinler. Görecekler ki kendi kendine konuşmaya başlayacak insan, nazik bir sürecin sonunda ortaya çıkan, gerçeğe dönüşen kendi sözüne kendisini kaptıracak ve nihayetinde, sözü ulaşınca somut değerine, tabiri caizse, düş görmeye başlayacak.

Somut olan betimlenemez: Dünya yuvarlak olsa ne çıkar, olmasa ne çıkar?

Sıra düşünceye geldi mi üslup asilleşir.

Psikologlar bunu reddediyor.

Psikologlar yahut ruh meraklıları, duyguların yamaklarıdır. Tanırım bazılarını.

Fizyonomist sözcüğünün mucidini.

Tanrı diyenler dünyanın en muteber gerekçeleriyle.

Tanrı nadiren çıkar ağızımdan.

Zihni yetilerine göre bölümleyenler.

Hakikatten söz edenler (hakikatten söz edecek kadar haz etmiyorum yalandan).

Çok geç kaldınız Beyler, kişilerin vadesi doldu yeryüzünde.

Dayanın sınırına insanların imhası düşüncesinin, aşın o sınırı.

Açıklamalar

Her yönüyle zengin bir metin olan *Paris Köylüsü*'nün satırlarında, değişim yaşayan şehrin tarihine, dönemin olaylarına ve kişilerine, bilhassa Dada ve sürrealist harekete mensup sanatçılara dair göndermelere, yazarın sanatına tesir etmiş ve bazen birkaç sözcük, bazen imgelerle metne davet edilmiş şairlere ve daha nice bağlantıya rastlamak mümkün. Yer verdiğimiz açıklamaların, bu bağlantıların büyük bir kısmını aydınlığa kavuşturmak açısından okura yardımcı olacağını ümit ediyoruz.

AE

İthaf

André Masson, otomatik çizimi icat etmiş ve *Paris Köylüsü*'nün *La Revue Européenne*'deki tefrika baskısı için Aragon'un, André Breton'un ve Marcel Noll'un portrelerini çizmişti.

sayfa 13

[...] seyreyleyin gelip geçen kadınları.

Baudelaire'in *Geçen Kadına* başlıklı sonesine gönderme.

sayfa 19

Modern Efeslerin kuytularına çöken yeni bir tanrısallık bu...

Kimyasal çökeltiye yapılan göndermeyi dikkate almak lazım. Breton ve Soupault, 1919 yılında, *Les Champs Magnétiques* (Manyetik Alanlar) için öncelikle *Çökeltiler* ismini düşünmüşlerdi.

sayfa 19

Orada beliriyor zihnin dev fenerleri...

Baudelaire'in *Deniz Fenerleri* şiirine gönderme.

sayfa 21

[...] Picabia, ara sıra Darcet Sokağı'nda bir randevuevinde kalır...

Francis Picabia, o dönemde sevgilisi olan Germaine Everling'in Emile-Augier Sokağı, 14 numaradaki evinde yaşıyordu. Dadacı ve sürrealist toplulukla yakın fakat gergin ilişkiler içinde bulunan Picabia, bu döneme dair bazı izlenimlerini *Kervansaray* isimli romanında anlatmıştı. 13 Haziran 1924 yılında *Paris-Journal*'de yayımlanan bir yazıda Aragon'dan "Dadaların salonunda çayını yudumlayan modern Madame de Sevigné" olarak bahsetmişti.

sayfa 22

[...] bıçaklanmış bir güvercin gibi...

Apollinaire'in *Calligrammes*'ından *Bıçaklanmış Güvercin ve Fıskiye*'ye gönderme.

sayfa 28

[...] gelecek yıl ticari bir Fort Chabrol vakası yaşanmasına sebep olabilir...

Antisemitistler Birliği'nin yönetim binası Paris'te, Chabrol Sokağı'nda bulunuyordu. 1899 yılında, Dreyfus davasının yeniden açılmasına karşı gösterdiği şiddetli tepkinin ardından hakkında yakalama kararı verilmiş olan birliğin lideri Jules Guérin, polise karşı otuz sekiz gün süren bir direniş yürüttü.

sayfa 29

La Grande Exposition boyunca...

Paris'te 1925 yılının Nisan ayından Ekim ayına kadar süren "Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi"nden bahsediliyor.

sayfa 35

"Canlı birey" diyor Hegel...

Hegel, *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*, "Mantık Bilimi"nden.

sayfa 40

Oysa yeşil yapraklar solmadı...

Sürrealistler arasında hayranlıkla karşılanan Gaston Leroux'nun *Siyahlı Kadının Kokusu* isimli romanına gönderme: "Papazın evi cazibesini kaybetmemiş, bahçe ıslısını yitirmemişti."

sayfa 47

Batı Dünyası'nın Alaaddin'isin sen...

1913 yılında Fransızcaya çevrilen ve 1915 Aralık'ında Théâtre Antoine'da sahneye konulan John Millington Synge'e ait *Le Baladin du Monde occidental* (Batı Dünyası'nın Soygarısı) isimli oyuna gönderme.

sayfa 48

Sokakların ruhunun musallat olduğu mecnunlar vardır...

Baudelaire tarafından Fransızcaya çevrilen Edgar Allan Poe'nun *Kalabalıkların Adamı*'na gönderme.

sayfa 52

[...] kurtlar tarafından kovalanan Mazeppa...

Polonya'dan Ukrayna'ya kadar peşinde kurtlarla at sırtında ilerleyen ve Byron, Puşkin, Hugo, Liszt ve Çaykovski gibi romantik şair ve müzisyenleri etkileyen Ivan Stepanovitch Mazeppa'ya gönderme.

sayfa 53

[...] aralarındaki Antifilozof'un...

Hiç kuşkusuz *Monsieur Aa l'Antiphilosphe*'un (Antifilozof Aa Beyefendi) yazarı Tristan Tzara.

sayfa 54

Kant'ın sofizmine...

Kant, *Saf Aklın Eleştirisi*'nden.

sayfa 55

Simmiyas'ı görünce Cébès'i hatırlamak gibi...

Konuyla ilgili olarak Platon'un *Phaidon*'una bakılabilir.

sayfa 58

[...] mucizeyle şifa bulanların, konvülsiyonerlerin...

1922 Eylül'ünde seanslarına başlanan, Robert Desnos, René Crevel, Benjamin Péret'in dahil olduğu ve topluluk içerisinde "uykular" adı verilen döneme dair.

sayfa 60

Théâtre Moderne Ücret Tarifesi

Localar ve Sahne Önü 30 fr.

Ön sıra koltuklar 25 fr.

Rezerve koltuklar 20 fr.

1. grup koltuklar 15 fr. 50

2. grup koltuklar 11 fr. 50

3. grup koltuklar 9 fr.

İskemleler 5 fr. 75

Tüm vergiler ücrete dahildir.

sayfa 65

"Amon nos autes"

Wallon dilinde "Biz ötekilerin arasında".

sayfa 68

CERTA restoranının içki fiyat listesinde *Dada* ismi verilmiş kokteyl dikkat çekiyor.

sayfa 71

[...] bir Vatel yahut bir Montagné gibi...

Grand Condé Otel'i'nin başgarsonu Vatel bir balık siparişinin gecikmesi üzerine kendini öldürmüştü. Prosper Montagné Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız ordusunun mutfaktan sorumlu şefiydi.

sayfa 74

Kovanların Baedeker'ine...

Meşhur Alman seyahat kılavuzu.

sayfa 75

[...] (siz düşünün artık)

Lautréamont'nun *Poésies* 'in sonundaki meşhur dizeye gönderme.

sayfa 76

M. Oudin'in *çaktığı tabelada* "Düşsel Opéra Pasajı" ifadesi yer alıyor.

sayfa 77

[...] **modern zamanların kâhini, dostum Robert Desnos...**

O dönem Aragon'la yakın bir ilişki içinde olan Robert Desnos, *Paris Köylüsü* hakkında coşkulu bir yazı kaleme almıştı: "Okuyun bu kitabı..."

sayfa 78

Fani sözcüğünün karşılığı olan *ephémère* sözcüğünün eş sesli karşılığıyla oluşturulmuş bir şiir-metin. F.M.R. kısaltmasında harflerin Fransızca okunuşu *ephémère* sözcüğünün okunuşuyla aynıdır; Aragon bu harflerin Çılgınlık, Ölüm, Düş'ün kısaltması olduğunu ekliyor.

sayfa 78

Kâhin heceler: Sevgili dostum Desnos...

Robert Desnos, *Littérature* dergisinin ikinci seri 10 numaralı sayısında, Aragon'a *P'OASIS* isimli bir şiir ithaf etmişti; "*ephémère*" görselindeki yapıyı andıran şiir, sözcüklerin eş seslilikleri üzerine inşa edilmişti.

sayfa 79

1. katta sol tarafta Aido-Commerce ticaret şirketi,

1. katta (*asansör hizmetiyle akıllara durgunluk veren*) Uluslararası Sanat Ajansı,

2. katta Prato,

2. katta Mme. Léonard'ın moda evi.

sayfa 85

Molassine bisküvilerine ait reklamlar:

Merhaba sevgili dostum! Molassine bisküvilerinden aldınız mı?

Sayfa 85

Nadir bir ürün: Calvados 1893

On sekiz yıl fiçide bekletildikten sonra şişelenmiştir!

sayfa 86

Fransızca, İngilizce ve İspanyolca prezervatif reklamı:
Çeşitli hastalıklara karşı koruyucu prezervatifler.

sayfa 86

[...] Conservatoire Renée Maubel'e ait bir reklam...

Montmartre'da Orient sokağında bulunan Renée-Maubel Tiyatrosu, André Breton'un *Nadja*'sında da yer almıştı; 24 Haziran 1917'de Apollinaire'in *Tiresias*'ın *Memeleri*'nin ilk temsiline ve ardından Kasım 1918'de yine Apollinaire'in *Zamanın Rengi*'nin ilk temsiline sahne olması bakımından sürrealist çevrede önemli bir yer arz ediyordu.

sayfa 87

Masaj 2. Katta

sayfa 88

Madame Jehane, Masaj

sayfa 89

Théodore de Banville'in gölgesi hüküm sürüyor...

Théodore de Banville'in "*La Turbie'nin Defnesine*" isimli şiiri 1867 yılında yayımlanan *Sürgünler* başlıklı kitabında yer almıştı.

sayfa 91

Serap yahut ayna...

1922 Nisan ayında *Littérature* dergisinin yeni seri 2 numaralı sayısında yayınlanan anketin 36. sorusuna Aragon şu şekilde cevap vermişti: "Tahrik edici: ayna."

sayfa 91

[...] maziden röntgen hikâyeleri geliyor aklıma...

Aragon'un *Le Col d'Irène*'in başında yer verdiği üzere, Commercy'deki genelevlerde müşterilerin yan odalarda yaşananları dikizlemeleri mümkündü.

sayfa 92

[...] mutlaka izlemesi gereken bir başyapıt, *Günah Çiçeği*...

Guy Montroriot'un yazdığı üç perdelik operet *Günah Çiçeği*, 19 Mart 1920 yılında Théâtre Moderne'de sahnelenmişti. Philippe Soupault, *Littérature* dergisinin 1920 tarihli 14. sayısında gösteriye dair coşkulu bir yazı kaleme aldı; keza André Breton *Nadja*'sında bu gösteriye uzun bir bölüm ayırdı.

sayfa 97

Ausschauende Idee

Sözcük anlamıyla “Görüye doğan düşünce.”

97

Almanca yazılmış hacimli kitapta...

Schelling’e ait *Mitolojinin Felsefesi* isimli eserden bahsediliyor olması kuvvetle muhtemel.

sayfa 109

Ad libitum

Eserin serbest tempoda icra edilebileceğine işaret eden müzik terimi.

sayfa 109

“*J’en sors*” (çıkıyorum, çekip gidiyorum) ifadesinin yer aldığı çizim, daha sonraları, yazarın *Les Incipit* başlıklı kitabında şu dipnotla birlikte yer aldı: “Yazmayı öğrenmeyi reddeden çocuğu gözümün önüne getiren ve *Paris Köylüsü*’ne neden dahil olduğu halen muğlak olan karalama.”

sayfa 114

Le Libéraire

1919 yılında tekrar yayımlanmaya başlamış, Aragon ve Breton tarafından takip edilen anarşist dergi.

sayfa 118

[...] Rônesans gecesinin...

Floransa’da Medicis ailesine ait şapeli süsleyen Michelangelo’nun *Gece* isimli heykeline gönderme.

sayfa 120

[...] hazırdır patlatmaya Lamartine’in Göl’ünü, müzik eşliğinde nasıl güzel gider...

Lamartine’in meşhur *Göl* şiiri 1837 yılında Fransız kompozitör Louis Niedermeyer tarafından notalara aktarılmıştı.

sayfa 122

[...] sen Krafft, dâhi hayalci...

Döneminde unutulmaya terk edilmiş olan Alsace kökenli peyzaj mimarı ve çizer Jean-Charles Krafft.

sayfa 123

[...] nereye dönseler La Bruyère diye birinin demir tellerine çarpıyorlar...

Gelenekçiler ile Modernler arasındaki tartışmalarda sıklıkla dile getirilen La Bruyère’in *Karakterler*’inin başlangıcına gönderme.

sayfa 123

[...] desinit in piscem...

Horatius'un *Şiir Sanatı*'ndan: Şair, bütünlükten yoksun bir kompozisyonu, bacaklarının yerinde balık kuyruğu bulunan bir kadın heykeline benzettir.

sayfa 126

Eugène Manuel

III. Cumhuriyet döneminde Eğitim Bakanı olarak görev yapmış, vatan aşkını ve gelenekleri konu alan şiirler yazmış eğitimbilimci.

sayfa 126

Gambetta

Tuileries Bahçesi'nde Carrousel avlusunun girişinde duran Aubé imzalı Gambetta heykeli, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlar tarafından kaldırılmıştır.

sayfa 126

Paris pendant la guerre

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman istilası altındaki Fransız başkentini tasvir eden Mercié imzalı heykel.

sayfa 127

[...] Ternes balonunun önünde güvercin kurban eden...

1870 Ekim'indeki Paris istilası sırasında Gambetta bir balonla kaçmıştı. Bartholdi tarafından Ternes'in girişine inşa edilen anıt, halkın arasında güvercin sevenler anıtı olarak bilinir oldu.

sayfa 136

Champollion

Mısır hiyerogliflerini ilk defa deşifre eden Fransız oryantalist.

sayfa 146

[...] bugünlerde önüne gelenin aklına estiğince kullandığı W harfinden...

İtalya'da faşistler tarafından duvarlara yazılan W harfi "Yaşasın Mussolini" anlamına geliyordu.

sayfa 148

[...] tam bir Henry Bataille sahnesi...

Aragon'un romanlarında defalarca ismi geçen Henry Bataille, yazar tarafından "aşkın ve ölümün en büyük şairlerinden biri" olarak ilan edilmişti.

sayfa 148

Park, park ve park.

Isidore Ducasse'ın *Poésies*'indeki "Tics, tics et tics!"e gönderme.

sayfa 149

[...] çayır bir limerick'i andırıyor...

Limerick ya da başı sonu olmayan kısa yazı; Aragon 1919 yılında kendi imkânlarıyla yayımladığı Lewis Carroll'un *The Hunting of the Snark*'ını tercüme ederken bundan övgüyle bahsediyordu.

sayfa 152

Hazzın Barbizonlarında...

Fontainebleau yakınlarında, aralarında Corot, Millet ve Théodore Rousseau'nun bulunduğu bir grup ressamın atölyelerine mesken olan ve empresyonizme öncülük eden bu ressamların "Barbizon Okulu" olarak anılmasına vesile olan kasaba.

sayfa 157

Safılığıyla meşhur olmuş bir hata.

Bir dönem Fransız üniversitelerinde bir hayli takipçi edinen pozitivist felsefeye ilham kaynağı olan Kantçılığa açık bir gönderme.

sayfa 160

[...] kıytırık edebi işlere sarılmakta buldum çareyi...

1923 baharında *Paris-Journal*'e yaptığı işlerden bahsediyor olduğu açık.

sayfa 161

[...] ay gibi tutulmuş bir akşam...

Les Aventures de Têlémaque'ın başında: "İşte burada başlıyor tutulmam".